UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Právnická fakulta
Ústav medzinárodného práva a európskeho práva

PRÍPADY Z MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Ľudmila Elbert,
Ľubica Gregová Širicová (zost.)

Košice 2019

Publikácia je výstupom z projektu VVGS-2019-1310.

Prípady z medzinárodného práva verejného
Vysokoškolský učebný text

Autori:

Mgr. Lucia Bakošová - 7., 10., 14., 18., 20., 28.
JUDr. Ľudmila Elbert, PhD. - 1., 2., 3., 5., 9., 11., 16., 17., 26., 31., 32.
Mgr. Ľubica Gregová Širicová, PhD. - 12., 15., 21., 22., 23., 33.
Mgr. Tímea Lazorčáková, PhD. - 4., 6., 24., 27., 30.
Mgr. Lukáš Mareček, PhD. - 8., 13., 19., 25., 29.

Pracovisko:

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Ústav medzinárodného práva a európskeho práva

2019© Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho žiadnu časť nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv. Za odbornú a jazykovú stránku publikácie zodpovedajú autori. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Umiestnenie: www.unibook.upjs.sk
Dostupné od: 19.12.2019

ISBN 978-80-8152-824-8

Predslov

Prípady z medzinárodného práva verejného sú učebným textom slúžiacim na doplnenie a rozšírenie sumy poznatkov prístupných študentom medzinárodného práva verejného vo forme učebníc, repetitórií a iných prameňov vhodných na štúdium medzinárodného práva verejného.

Zbierky rozhodnutí medzinárodných súdnych orgánov nie sú na území Slovenskej republiky početné. Predkladaná publikácia sa od diela autorského kolektívu pod vením Dagmar Lantajovej (Prípadové štúdie z európskeho a medzinárodného práva, 2008) odlišuje zámerom i štruktúrou. Výberom prípadov nadväzuje na matériu a obsah učebnice: Klučka, J.: Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť, 3. vyd.). Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, 524 s., a dopĺňa zbierku základných dokumentov medzinárodného práva: Giertl, A., Pošiváková, Ľ.: Medzinárodné právo verejné: Materiály k štúdiu, dostupné online:

https://www.upjs.sk/public/media/5596/Medzinarodne-pravo-verejne.pdf.

Účelom publikácie je poukázať na najvýznamnejšie a obsahovo najzaujímavejšie rozhodnutia medzinárodných súdnych orgánov, univerzálnej či regionálnej povahy. Výber rozhodnutí smeruje k objasneniu úlohy súdnych orgánov v procese výkladu princípov a zásad medzinárodného práva verejného, ako aj konkrétnych ustanovení zmluvného alebo obyčajového medzinárodného práva. Autori publikácie uskutočnili výber relevantných ustanovení jednotlivých rozhodnutí a preložili ich do slovenského jazyka. Každé rozhodnutie začína kľúčovými slovami a zhrnutím skutkových okolností, za ktorým nasleduje preklad najdôležitejších častí rozhodnutia a napokon otázky, ktoré by mali viesť čitateľa k úvahám nad významom daného rozhodnutia v kontexte medzinárodného práva.

Hoci by sa zdalo, že poradiu rozhodnutí v publikácii chýba logické rozdelenie, autorský kolektív sa rozhodol zaradiť jednotlivé rozhodnutia podľa rokov ich vydania, bez ich kategorizácie podľa súdneho orgánu, ktorý ich vydal, ako aj bez väzby na oblasť medzinárodného práva, pretože by to predznamenalo okresanie možností použitia rozhodnutí pri konkrétnych obsahových okruhoch jednotlivých prednášok či seminárov. Častokrát sa totiž stáva, že súdny orgán sa v konkrétnom rozhodnutí venuje naraz viacerým problémom. Zoradením rozhodnutí bez náväznosti na právnu oblasť sa autorský kolektív snažil zachovať možnosť využitia argumentácie súdu v konkrétnej veci na rozbor rôznych právnych otázok z viacerých oblastí práva.

Výber z rozhodnutí medzinárodného práva je určený nielen študentom medzinárodného práva na rôznych fakultách, ale komukoľvek, kto sa zaujíma o vývoj medzinárodného práva a jeho fungovanie. Autorský kolektív verí, že bude vhodným doplnkom v procese štúdia medzinárodného práva, ako aj rozširovania všeobecného prehľadu čitateľa.

Autori

Košice, 2019

Obsah

Predslov 3

1. *Prípad Východnej Karélie* 6
2. *Prípad Lotus* 9
3. *Právomoc súdov Danzigu* 12
4. *Prípad ostrova Palmas* 16
5. *Prípad týkajúci sa továrne v Chorzówe* 18
6. *Grécko-bulharské komunity* 21
7. *Prípad huty v meste Trial* 23
8. *Proces s nemeckými hlavnými vojnovými zločincami* 26
9. *Kolumbijsko-peruánsky azylový prípad* 30
10. *Prípad korfského prielivu* 33
11. *Náhrada škôd utrpených v službách OSN* 37
12. *Výhrady k Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy* 41
13. *Prípad týkajúci sa práva prechodu cez indické územie* 44
14. *Pevninská plytčina Severného mora* 46
15. *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* 53
16. *Právne následky vyplývajúce pre štáty z pokračujúcej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii bez ohľadu na rezolúciu BR OSN č. 276 (1970)* 58
17. *Západná Sahara* 62
18. *Polovojenské a vojenské aktivity v a proti Nikarague* 65
19. *Prokurátor proti Duškovi Tadićovi* 73
20. *Legalita hrozby alebo použitia jadrových zbraní* 77
21. *Projekt Gabčíkovo-Nagymaros* 83
22. *Jadrové testy* 92
23. *Diplomatický a konzulárny personál USA v Teheráne* 93
24. *LaGrand* 97
25. *Zatýkací rozkaz z 11. apríla 2000* 99
26. *Právne následky výstavby múru na okupovanom Palestínskom území* 102
27. *Mohammed Alzery proti Švédsku* 109
28. *Ahmadou Sadio Diallo* 111
29. *Behrami a Behrami proti Francúzsku a Saramati proti Francúzsku, Nemecku a Nórsku* 117

30. Prípad Kontrová proti Slovenskej republike 120

31. Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Rade a Komisii 123

32. Súlad jednostranného vyhlásenia nezávislosti s medzinárodným právom v prípade Kosova 132

33. Jurisdikčné imunity štátu 137

1. Prípad Východnej Karélie

poradný posudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti z 23. júla 1923[1]

Dotknuté otázky:

právomoc súdu vo vzťahu k nečlenským štátom Spoločnosti národov – fakultatívna jurisdikcia – konsenzuálny základ mierového riešenia sporov

Skutkové okolnosti:

Začiatkom roka 1917 došlo vo Fínsku k rozdeleniu politických strán na dve skupiny, jedna sa snažila o zachovanie väzieb na Rusko a druhá o nezávislosť Fínska. Po Ruskej revolúcii myšlienky komunizmu ovplyvnili politický vývoj aj vo Fínsku. Viedli k Fínskej občianskej vojne, ktorú však za pomoci nemeckých a švédskych dobrovoľníkov vyhrala strana bojujúca za nezávislosť Fínska, no hranice medzi Fínskom a Ruskom ostali nejasné. V dôsledku I. sv. vojny po rozpade Nemecka skončilo aj spojenectvo Fínska s Nemeckom, preto sa Fínsko obrátilo, s ohľadom na historické väzby a aj napriek ekonomickým a sociálnym odlišnostiam, na Rusko. Prvým krokom pre zlepšenie vzťahov bola Zmluva z Dorpatu[2] (historický názov súčasného mesta Tartu v Estónsku). Potvrdila pôvodné hranice medzi autonómnym Fínskym veľkovojvodstvom a Cárskym Ruskom. Fínsko získalo Petsamo s jeho prístavom na brehu Severného ľadového oceánu, ktoré bolo Fínsku prisľúbené už Alexandrom II. výmenou za tzv. Karelskú šiju (oblasť medzi Ladožským jazerom a Fínskym zálivom). Taktiež súhlasilo s odchodom z oblastí Repola a Porajärvi v Ruskej Východnej Karélii. K Zmluve z Dorpatu bola na podpis pripojená i Deklarácia Ruskej delegácie stanovujúca autonómiu pre oblasť Východnej Karélie, ktorej záväznosť však Rusko odmietalo.

Dňa 21. augusta 1923 prijala Rada Spoločnosti národov na podnet Fínska rezolúciu, na základe ktorej požiadala Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti o vydanie poradného posudku na otázku:

Predstavujú články 10 a 11 Mierovej zmluvy medzi Fínskom a Ruskom, podpísanej v Dorpate 14. októbra 1920, doplnenej Deklaráciou Ruskej delegácie o autonómii Východnej Karélie, záväzky medzinárodného charakteru, podľa ktorých má Rusko záväzok voči Fínsku dodržiavať ustanovenia v nich obsiahnuté?

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 22: (III.) Ako z dokumentov predložených Súdu vyplýva, vláda Fínska a Sovietska vláda sú v spore ohľadom Deklarácie. Fínska vláda tvrdí, že (deklarácia) tvorí súčasť zmluvy medzi dvoma krajinami a že Zmluva bola podpísaná za podmienok, že Deklarácia je rovnako záväzná ako Zmluva samotná. Sovietska vláda však tvrdí, že Deklarácia nebola súčasťou Zmluvy, ale len vysvetľovala existujúcu situáciu a mala len informatívny charakter. Z listov a dokumentov predložených Súdu je zrejmé, že k vzniku sporov medzi Fínskom a Ruskom došlo veľmi skoro v dôsledku nedodržiavania záväzkov stanovených v Zmluve vo viacerých bodoch, z ktorých jedným je autonómia Východnej Karélie.

---

[1] *Eastern Carelia Case*, Publications of the Permanent Court of International Justice, Series B.- No. 5, July 23th, 1923. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_05/Statut_de_la_Carelie_orientale_Avis_consultatif.pdf.

[2] Treaty of Peace (together with declarations and protocols relative thereto), signed at Dorpat, October 14th, 1920. League of Nations Treaty Series, vol. 3, 1921, number 1, s. 5- 80. Dostupné online: https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%203/v3.pdf.

s. 24: (IV.) Prvým zistením je, že otázka položená Súdu súvisí so záväzkom, ktorý mal údajne vzniknúť Rusku na základe Deklarácie a čl. 10 Zmluvy, a teda, že Východná Karélia by mala požívať autonómiu, a ďalšími záväzkami vo vzťahu k dvom samosprávnym obciam Repola a Porajärvi na základe čl. 10 a 11 Zmluvy. (...) žiadosť sa netýka výkladu žiadneho ustanovenia týkajúceho sa otázky výkonu Zmluvy.

s. 25: Ako už bolo uvedené, skutočnosť, že Zmluva z Dorpatu bola uzavretá, nebola nikdy predmetom sporu. (...) Na základe dokumentov predložených Súdu je zrejmé, že:

a) Fínsko tvrdí, že: 1. Čl. 10 a 11 Zmluvy z Dorpatu a Deklarácia (...) zakladajú vykonateľné záväzky pre Rusko, ktoré je povinné ich vykonať. 2. Rusko nevykonalo tieto záväzky.

b) Rusko tvrdí, že: 1. Otázku autonómie Východnej Karélie považuje za vnútroštátnu záležitosť, čo bolo oznámené i zástupcom Fínska v čase vyjednávania Zmluvy z Dorpatu. Deklarácia bola vydaná len pre informáciu. 2. Autonómia upravená v čl. 10 a 11 Zmluvy z Dorpatu a v Deklarácii sa týka len existujúcej pracujúcej komunity Karélie (*Workers´ Commune of Carelia*) (...).

s. 26: Podľa Súdu, otázka, či Deklarácia tvorí súčasť záväzkov, do ktorých, ako tvrdí Fínsko, vstúpilo Rusko, alebo má len informatívny charakter, ako tvrdí Rusko, je vo svojej povahe otázkou faktu.

s. 27: Je predmetom diskusie, či otázky, na ktoré má byť vydaný poradný posudok, v prípade, že sa týkajú skutočností, ktoré tvoria predmet prebiehajúceho sporu medzi národmi, by mali byť predložené Súdu bez súhlasu strán. (...) Ako vyplýva z vyššie uvedeného, posudok, o ktorý bol Súd požiadaný, sa týka súčasného sporu medzi Fínskom a Ruskom. Keďže Rusko nie je členom Spoločnosti národov, na prípad sa vzťahuje čl. 17 Paktu Spoločnosti národov, podľa ktorého, v prípade sporu medzi členom Spoločnosti národov a štátom, ktorý nie je členom Spoločnosti národov, sa štát, ktorý nie je členom Spoločnosti národov, pozve, aby prijal záväzky členstva v Spoločnosti za účelom tohto sporu, ak je takéto pozvanie prijaté, aplikujú sa čl. 12 až 16 s úpravami, ktoré považuje Rada za nevyhnutné. Toto pravidlo len prijíma a vykonáva základný princíp medzinárodného práva, konkrétne princíp nezávislosti štátov. Je zaužívané medzinárodným právom, že žiadny štát nemôže byť bez svojho súhlasu nútený predložiť svoj spor s inými štátmi na mediáciu, arbitráž alebo akúkoľvek inú formu pokojného riešenia sporov. Takýto súhlas môže dať štát raz a navždy vo forme slobodne prevzatého záväzku alebo na druhej strane, môže byť daný pre konkrétny prípad mimo existujúceho záväzku. Prvá možnosť sa aplikuje v prípade členov Spoločnosti národov, ktorí sú prijatím Paktu na základe jeho ustanovení zaviazaní k pokojnému riešeniu sporov. S ohľadom na nečlenské štáty, ktoré nie sú viazané Paktom, predloženie sporu medzi nimi a členským štátom SN môže byť len na základe ich súhlasu. Takýto súhlas Rusko nikdy nedalo. Práve naopak, Rusko pri viacerých príležitostiach jasne deklarovalo, že neakceptuje zapojenie sa SN do sporu s Fínskom. (...) Súd preto usúdil, že je nemožné, aby vydal posudok v spore tohto druhu.

s. 28: Súd je toho názoru, že existujú aj iné relevantné dôvody (cogent reasons), ktoré stanovujú, že by bolo nesprávne, ak by sa Súd pokúsil odpovedať na danú otázku. Otázka, či sa Rusko a Fínsko dohodli na podmienkach Deklarácie v zmysle autonómie Východnej Karélie, je skutočne faktická. Aby na ňu bolo možné odpovedať, bolo by potrebné určiť dôkaz, ktorý by objasnil návrhy Fínska a Ruska, zabezpečiť prítomnosť potrebných svedkov. Súd by sa tak dostal do veľkej nevýhody, keďže Rusko odmietlo svoju účasť na konaní. (...) Súd neuvádza, že by bolo absolútnym pravidlom, že by žiadosť o vydanie poradného posudku nevyžadovala vyšetrovanie skutočností, avšak za obvyklých okolností je vhodné, aby skutočnosti, na základe ktorých má byť posudok vydaný, neboli sporné a nemalo by byť ponechané na Súd, aby ich určil.

Súd si je vedomý, že nebol požiadaný, aby vyriešil spor, ale podal poradný posudok. To však nemení vyššie uvedené zhodnotenie. Otázka položená Súdu nie je otázkou abstraktného práva, ale

priamo obsahuje základ sporu medzi Fínskom a Ruskom a môže byť rozhodnutá len na základe vyšetrovania skutočností tvoriacich základ prípadu. Odpoveď na otázku by bola v podstate rozhodnutím sporu medzi stranami. Súd, ktorý je súdom spravodlivosti, sa nemôže ani pri podávaní poradného posudku odchýliť od základných pravidiel upravujúcich jeho činnosť ako Súdu.

Otázky:

1. Za akých podmienok je SDMS oprávnený rozhodovať o veci mu predloženej? Líšia sa podmienky v porovnaním s MSD?
2. Ako by bolo možné objasniť fakultatívnu právomoc medzinárodných súdov?
3. Je SDMS oprávnený viesť vyšetrovanie smerujúce k objasneniu nejasných skutočností? Za akých podmienok?
4. Je rozdiel v prístupe k SDMS medzi členskými a nečlenskými štátmi Spoločnosti národov?

2. Prípad Lotus

(Francúzsko proti Turecku)

rozsudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti zo 7. septembra 1927[3]

Dotknuté otázky:

výlučná právomoc štátu vlajky nad plavidlom – kolízia lodí – štátne územie

Skutkové okolnosti:

V roku 1926 došlo 2. augusta k nárazu francúzskeho parníka Lotus, smerujúceho do Konštatínopolu, do tureckého parníka Boz-Kourt na šírom mori, ktorý mal za následok prelomenie tureckého parníka na dve časti a smrť 8 tureckých pasažierov a námorníkov. Po príchode francúzskeho parníka do prístavu Konštantínopol zahájilo Turecko trestné stíhanie voči veleniu oboch parníkov. V čase zrážky velil parníku Lotus francúzsky štátny občan, poručík Demons, a tureckému parníku Boz-Kourt kapitán Hassan Bay, ktorého sa po zrážke podarilo zachrániť. Turecko ich následne oboch, aj napriek námietkam právomoci tureckých súdov zo strany pána Demonsa, odsúdilo za neúmyselné zabitie.

Súd mal odpovedať na nasledujúce otázky:

1. *Konalo Turecko v rozpore so zásadami medzinárodného práva, keď uplatnilo trestnú právomoc voči M. Demonsovi, dôstojníkovi konajúcemu strážnu službu na parníku Lotus v čase kolízie?*
2. *Ak je odpoveď na otázku kladná, na akú peňažnú náhradu má pán Demons nárok, resp. aká peňažná náhrada má byť udelená podľa zásad medzinárodného práva v podobných prípadoch?*

Vybrané časti rozhodnutia:

Zhrnutie právnych pripomienok súdu (s. 12-15):

1. Ku kolízii francúzskeho parníka s tureckým parníkom došlo v rámci šíreho mora, preto neprichádza do úvahy územná právomoc iných štátov ako Francúzska a Turecka.
2. Prípadné porušenie zásad medzinárodného práva by spočívalo v zahájení trestného konania voči dôstojníkovi Demonsovi, čo je otázkou samotnej skutočnosti- výkonu trestnej právomoci tureckými súdmi. Argumenty oboch sporových strán sa týkajú výlučne otázky, či Turecko malo alebo nemalo podľa zásad medzinárodného práva právomoc viesť trestné stíhanie v danom prípade. Netýkajú sa otázky, či stíhanie bolo vedené v súlade s tureckým právom.
3. Hoci Francúzsko argumentovalo, že porušenie navigačných predpisov (v dôsledku ktorého došlo ku kolízii parníkov) spadá výlučne do právomoci štátu, pod vlajkou ktorého sa plavidlo plaví, trestné stíhanie v Turecku bolo začaté, pretože zrážka s parníkom Boz-Kourt mala za následok smrť 8 tureckých námorníkov a pasažierov. Šlo teda o stíhanie za neúmyselné zabitie.
4. Dôstojník Demons a kapitán tureckého parníka boli stíhaní spoločne a súčasne.
5. Súd má odpoveď na otázku, či princípy medzinárodného práva bránia Turecku začať trestné stíhanie podľa tureckého práva vo vzťahu k dôstojníkovi Demonsovi alebo nie.

Posúdenie súdom:

s. 16: Podľa súdu, slovné spojenie „zásady medzinárodného práva“ je možné vykladať len ako medzinárodné právo, ktoré sa uplatňuje medzi všetkými národmi v rámci spoločenstva štátov.

---

[3] *The Case of the S.S. "Lotus",* Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A- No. 10, September 7th, 1927. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf.

s. 18: Medzinárodné právo upravuje vzťahy medzi nezávislými štátmi. Pravidlá práva zaväzujúce štáty preto pochádzajú z ich vlastnej slobodnej vôle vyjadrenej v dohovoroch alebo všeobecne prijímanej praxi vyjadrenej právnymi zásadami a vytvorené za účelom regulácie vzťahov medzi týmito koexistujúcimi nezávislými spoločenstvami alebo za účelom dosiahnutia spoločných cieľov. Obmedzenia nezávislosti štátov preto nemožno predpokladať. Prvým obmedzením štátu stanoveným medzinárodným právom je, že v nijakej forme nemôže vykonávať svoju moc na území iného štátu. V tomto duchu má právomoc štátu nepochybne povahu územnú (teritoriálnu), štát ju nemôže vykonávať mimo svojho územia, okrem prípadu, keby by mu to umožňovalo pravidlo odvodené z medzinárodnej obyčaje alebo dohovoru.

s. 19: Štát by nemal prekročiť limity svojej právomoci stanovené medzinárodným právom, no v rámci týchto limitov je výkon právomocí založený na jeho suverenite. Tvrdenie Francúzska, že Turecko by malo v každom prípade byť schopné stanoviť pravidlo medzinárodného práva, ktoré umožňuje uplatniť jeho právomoc, je v rozpore so všeobecne uplatňovaným medzinárodným právom. V mnohých prípadoch by takýto postup paralyzoval činnosť súdov, pre ktoré by bolo nemožné uviesť univerzálne akceptované pravidlo výkonu ich právomoci.

s. 20: V každom systéme práva je územný charakter trestného práva jeho základom, a takmer každý systém práva jeho pôsobnosť rozširuje na činy spáchané mimo územia štátu. Územný princíp trestného práva preto nie je absolútnym princípom medzinárodného práva a žiadnym spôsobom sa nezhoduje s územnou suverenitou.

s. 21: Súd preto musí určiť, či existuje zásada medzinárodného práva obmedzujúca slobodu štátov rozšíriť trestnú právomoc súdov na situácie zhodné so súčasným prípadom.

s. 23: Ak následky činu nastali na tureckom parníku, je nemožné pripustiť, že existuje pravidlo medzinárodného práva zakazujúce Turecku stíhať dôstojníka Demonsa len na základe skutočnosti, že autor činu sa nachádzal na palube francúzskeho parníka.

s. 25- 26: Ak čin spáchaný na šírom mori spôsobí následky na plavidle plávajúcom pod vlajkou iného štátu alebo na území iného štátu, musia sa aplikovať rovnaké princípy ako v prípade, ak by šlo o územie dvoch rozličných štátov. Preto je možné dospieť k záveru, že neexistuje žiadne pravidlo medzinárodného práva zakazujúce štátu, ktorému patrí plavidlo, na ktorom nastali následky činu, hľadieť na čin ako na čin spáchaný na jeho území a stíhať tak páchateľa, čo potvrdzuje aj množstvo rozhodnutí vnútroštátnych súdov.

s. 30: Súd preto prichádza k záveru, že neexistuje žiadne pravidlo medzinárodného práva vzťahujúce sa na kolízne prípady, z ktorého by bolo možné odvodiť, že trestné konanie spadá do výlučnej právomoci štátu vlajky. Čin, pre ktorý bol dôstojník Demons stíhaný, bol činom spáchaným na palube parníka Lotus, s následkami, ktoré nastali na palube parníka Boz-Kourt. Tieto prvky sú právne neoddeliteľné do takej miery, že ich oddelenie by spôsobilo neexistenciu činu. Ani výlučná právomoc niektorého zo štátov, ani obmedzenie právomoci oboch len na udalosti, ku ktorým došlo na tej- ktorej lodi, by neuspokojili požiadavky spravodlivosti a efektívnej ochrany záujmov oboch štátov. Je tak prirodzené, že každý z nich by mal byť schopný vykonať právomoc nad incidentom ako celkom. Je to prípad konkurujúcej právomoci.

s. 31: Turecko zahájením trestného stíhania v súlade s použitím úvahy, ktorú každému suverénnemu štátu umožňuje medzinárodné právo, nekonalo v rozpore so zásadami medzinárodného práva.

Otázky:

1. Potvrdil SDMS výlučnú právomoc štátu vlajky nad loďou na šírom mori? Došlo zo strany SDMS k formulácii nejakých výnimiek?
2. Čo je to teória následkov?
3. Môže štát A považovať čin spáchaný na palube lode plávajúcej pod vlajkou štátu B v rámci šíreho mora za čin spáchaný na území štátu A?
4. Na základe akého pravidla odvodil SDMS právomoc Turecka?

3. Právomoc súdov Danzigu

poradný posudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti z 3. marca 1928[4]

Dotknuté otázky:

medzinárodná zmluva – právne účinky – právomoc súdu – výkon rozhodnutia

Skutkové okolnosti:

Po I. sv. vojne došlo na základe Versaillskej zmluvy k vytvoreniu Slobodného mesta Danzig (dnešný Gdansk), ktoré bolo odčlenené od Nemecka. Fungoval v rokoch 1920- 1939 pod ochranou Spoločnosti národov. (s. 8) V Paríži došlo 9. novembra 1920 k prijatiu tzv. Parížskej dohody, ktorej predmetom bolo zabezpečenie poľskej kontroly a správy nad celým železničným systémom Danzigu, s výnimkou tých častí, ktoré slúžili výlučne potrebám Danzigu. Jej čl. 21 a 22 stanovovali, že Danzigské železnice, okrem tých, ktoré vylúčila Versaillskí zmluva a ktoré slúžia prístavu, sú kontrolované a spravované Poľskom. Ďalšie dohody mali stanoviť podmienky postavenia úradníkov a zamestnancov týchto železníc. (s. 9) V prípade, že by k dohode nedošlo (ako aj v prípadoch iných nezhôd medzi Poľskom a Danzigom), čl. 39 Parížskej dohody oprávňoval Vysokého komisára Spojených národov prijať rozhodnutie na žiadosť ktorejkoľvek zo strán, Poľska alebo Danzigu, a ten mohol v prípade potreby vec postúpiť Rade Spojených národov. Obidvom stranám bolo ponechané právo podať odvolanie voči rozhodnutiu Vysokého komisára Rade Spojených národov. Danzigsko-Poľská dohoda, tzv. *Definitívna dohoda* týkajúca sa úradníkov bola prijatá 22. októbra 1921. (s. 10) Následne, od roku 1925, úradníci Danzigských železníc, ktorí prešli pod správu Poľska na základe *Definitívnej dohody*, začali podávať žaloby na súdy Slobodného mesta Danzig voči poľskej správe pre peňažné náhrady voči nej. Vo všetkých prípadoch vznieslo Poľské ministerstvo námietku, že Danzigské súdy nemajú právomoc prejednať dané žaloby. Súdy však aj v riadnom konaní aj v odvolacích konaniach potvrdili svoju právomoc. (s. 11) 27. mája 1926 Danzigský senát žiadal zapojenie Vysokého komisára. Vysoký komisár vydal rozhodnutie, ktorého výroková časť znela: (s. 6) (...) Peňažné nároky akéhokoľvek druhu založené na niektorom z ustanovení, ktoré tvoria pracovnú zmluvu (*contract of service*) medzi danzigskými zamestnancami poľských železníc, ktoré prešli pod poľskú správu na základe *Definitívnej dohody* a osobitne v prípadoch týkajúcich sa platov, dôchodkov a iných dávok na základe dohody, môžu tvoriť predmet súdneho konania pred danzigskými súdmi...doložky samotnej dohody a vyhlásenia týkajúce sa čl. 1 Dohody sa nemôžu považovať za ustanovenia, ktoré by tvorili pracovnú zmluvu týchto zamestnancov a preto nemôžu byť základom pre podanie individuálnej žaloby. (...) (s. 12) 12. mája 1927 podalo Slobodné mesto Danzig odvolanie Rade Spojených národov voči rozhodnutiu Vysokého komisára, a žiadalo jeho anulovanie a rozhodnutie v znení: bývalí železniční úradníci Danzigu, ktorí prešli pod správu Poľskej železničnej správy sú oprávnení žiadať peňažné náhrady vzniknuté z ich pracovných podmienok pred Danzigskými súdmi od Poľskej železničnej správy, hoci sú tieto nároky založené na Danzigsko-Poľskej dohode z 22. októbra 1921 (*Definitívna dohoda*) alebo na vyhlásení urobenom na základe čl. 1 Dohody a prijatom Poľskou železničnou správou (...)

Rada Spojených národov obdržala od vlády Slobodného mesta Danzig odvolanie voči rozhodnutiu Vysokého komisára SN z 8. apríla 1927 ohľadom právomoci súdov Danzigu vo vzťahu k žalobám voči Poľskej železničnej správe podaným železničnými úradníkmi Danzigu. Následne sa rozhodla

---

[4] *Jurisdiction of the Courts of Danzig (Pecuniary Claims of Danzig Railway Officials who have passed into the Polish Service, against the Polish Railways Administration),* Publications of the Permanent Court of International Justice, Series B.- No.15, March 3rd, 1928. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_15/01_Competence_des_tribunaux_de_Danzig_Avis_consultatif.pdf.

na základe rezolúcie zo dňa 22. septembra 1927 požiadať Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti o vydanie poradného posudku na nasledujúcu otázku:

Keďže vláda Slobodného mesta Danzig požiadala Vysokého komisára 12. januára 1927 o vydanie nasledujúceho rozhodnutia:

a) Že železniční úradníci, ktorí prešli zo služieb Slobodného mesta do poľských služieb, boli oprávnení podať žaloby týkajúce sa peňažných nárokov, hoci tieto nároky boli založené na Danzigsko-Poľskej dohode z 22. októbra 1921 (dohode týkajúcej sa úradníkov) alebo na vyhlásení urobenom podľa čl. 1 tejto dohody, ktoré boli odsúhlasené Poľskou železničnou správou,

b) Že Danzigské súdy boli oprávnené tieto žaloby prejednať;

c) Že následne bola Poľská železničná správa povinná akceptovať právomoc Danzigských súdov v sporoch ako sú uvedené v bode a) a vykonať rozhodnutia týchto súdov;

Keďže Vysoký komisár 8. apríla 1927 vydal na základe žiadosti Danzigského senátu priložené (k rezolúcii) rozhodnutie;

Keďže sa vláda Danzigu odvolala voči tomuto rozhodnutiu oznámením zo dňa 12. mája 1927 Rade Spojených národov;

Je Súd toho názoru, že rozhodnutie Vysokého komisára z 8. apríla 1927, vydané na základe žiadostí Danzigskej vlády zo dňa 12. januára 1927 - hoci je jeho rozhodnutie v rozpore s týmito žiadosťami- je právne opodstatnené (legally well founded)?

Vybrané časti rozhodnutia:

s.12: Súd musí posúdiť presný rozsah otázky mu položenej v rámci žiadosti o vydanie poradného posudku.

s. 13: Skúmanie dokumentov predložených Súdu preukázalo, že žiadna zo strán nepoprela tú časť rozhodnutia Vysokého komisára, podľa ktorej „peňažné náhrady akéhokoľvek druhu založené na niektorom z ustanovení, ktoré tvoria pracovnú zmluvu danzigských zamestnancov poľských železníc, ktorí prešli pod poľskú správu na základe *Definitívnej dohody*, osobitne nároky spojené s výplatami, dôchodkami a inými dávkami na základe zmluvy, môžu tvoriť predmet súdneho konania pred danzigskými súdmi.“ Túto časť rozhodnutia, nazývanú prvá časť, možno považovať za zhodnú s danzigskou žiadosťou; a teda za podmienok rezolúcie, Súd nie je žiadaný, aby podal názor, či táto časť je alebo nie je právne odôvodnená.

s. 14: Rozhodnutie ďalej uvádza, že „klauzuly samotnej Dohody a vyhlásenie týkajúce sa čl. 1 Dohody, by nemali byť považované za ustanovenia, ktoré zakladajú pracovnú zmluvu uvedených zamestnancov, a preto nemôžu byť základom pre individuálne žaloby pred súdom...“. Táto časť rozhodnutia, nazývaná druhá časť, nie je v súlade s danzigskou žiadosťou. Práve na to túto časť je Súd žiadaný podať svoj posudok, či je alebo nie je právne odôvodnená.

s. 15: Danzigské odvolanie z 12. mája 1927 voči rozhodnutiu Vysokého komisára z 8. apríla 1927 žiada Radu, aby zrušila jeho rozhodnutie, a aby rozhodla: bývalí železniční úradníci Danzigu, ktorí prešli pod správu Poľskej železničnej správy sú oprávnení žiadať peňažné náhrady vzniknuté z ich pracovných podmienok pred Danzigskými súdmi od Poľskej železničnej správy, hoci sú tieto nároky založené na Danzigsko-Poľskej dohode z 22. októbra 1921 alebo na vyhlásení urobenom na základe čl. 1 Dohody a prijaté Poľskou železničnou správou.

s. 16: Súd sa bude najprv zaoberať otázkou týkajúcou sa žalobami vznesenými na vymoženie peňažných náhrad založených na Dohode z 22. októbra 1921 a následne prejde na otázku vyhlásení.

s. 17: Úmysly oboch strán vyplývajúce z ich diskusie pred súdom možno zhrnúť nasledovne:

Poľsko tvrdí: 1. že *Definitívna dohoda* z 22. októbra 1921, ako medzinárodná zmluva, vytvára práva a povinnosti len medzi zmluvnými stranami; 2. že *Definitívna dohoda*, ako taká, nebola inkorporovaná do poľského vnútroštátneho právneho poriadku, preto nemôže vytvoriť priame práva alebo povinnosti pre dotknutých jednotlivcov; 3. že, ak by Poľsko nevykonalo jeho medzinárodné záväzky vyplývajúce mu z *Definitívnej dohody*, bolo by zodpovedné len voči Slobodnému mestu Danzig. Inými slovami Poľsko tvrdí, že právne vzťahy medzi Poľskou železničnou správou a bývalými danzigskými úradníkmi, ktorí sa stali poľskými úradníkmi, sa riadia len poľským vnútroštátnym právom, ktoré by malo byť v súlade s *Definitívnou dohodou*.

Danzig tvrdí, že: *Definitívna dohoda*, hoci má formu medzinárodnej zmluvy, zamýšľala zmluvnými stranami vytvoriť časť „súbor ustanovení, ktoré zakladajú právny vzťah medzi železničnou správou a jej zamestnancami (pracovnú zmluvu)“ a že je to skôr podstata ako forma nástroja, ktorá určuje jeho právny charakter.

Otázkou teda je, tvorí časť *Definitívnej dohody* súbor ustanovení, ktoré zakladajú právny vzťah medzi železničnou správou a jej zamestnancami (pracovnú zmluvu)? Odpoveď závisí od úmyslu zmluvných strán. S ohľadom na dobre ustálenú zásadu medzinárodného práva, *Definitívna dohoda*, ako medzinárodná zmluva, nemôže ako taká vytvoriť priamo práva a povinnosti pre súkromné osoby. Avšak nemôže byť spor o tom, že samotný predmet medzinárodnej zmluvy, vzhľadom na úmysel zmluvných strán, môže byť prijatie jednoznačných pravidiel tvoriacich individuálne práva a povinnosti, vynútiteľné vnútroštátnymi súdmi.

s. 18: Že tento úmysel bol prítomný v tomto prípade je možné odvodiť z podmienok *Definitívnej dohody*. Rozhodujúci je úmysel zmluvných strán, ktorý možno zistiť z obsahu zmluvy, ktorý berie do úvahy i spôsob, ktorým bola zmluva vykonávaná. V tomto prípade by mala byť Súdom aplikovaná táto zásada medzinárodného práva. Slová a všeobecný obsah *Definitívnej dohody* ukazuje, že jeho ustanovenia sú priamo aplikovateľné medzi úradníkmi a správou. Vzhľadom na obsah *Definitívnej dohody*, jej predmetom je vytvorenie špeciálneho právneho režimu upravujúceho vzťahy medzi Poľskou železničnou správou a danzigskými úradníkmi a zamestnancami, ktorí prešli pod stálu poľskú správu.

s. 21: Súd preto dochádza k záveru, že na základe úmyslu zmluvných strán by sa vzťahy medzi Poľskou železničnou správou a danzigskými úradníkmi mali riadiť *Definitívnou dohodou*, ustanovenia ktorej tvoria časť, ako uvádza rozhodnutie Vysokého komisára, pracovnej zmluvy, a že následne, danzigskí úradníci majú vzhľadom na prvú časť rozhodnutia právo podať žalobu voči Poľskej železničnej správe pre vymoženie peňažných nárokov vyplývajúcich z *Definitívnej dohody*.

Pokiaľ ide o posúdenie deklarácií, na ktoré odkazuje druhá časť rozhodnutia Vysokého komisára (...) čl. 1 *Definitívnej dohody* uvádza: 1. že všetci železniční úradníci, v súvislosti s ich prechodom pod Poľskú železničnú správu, uvedú, či si želajú ostať v službe, 2. že vyhlásenie musí byť vo forme deklarácie, ktorá musí byť v súlade s obsahom daného článku a musí odkazovať na tieto predpisy, 3. deklarácia nesmie obsahovať žiadne dodatky alebo podmienky, 4. všetky deklarácie musia, do ôsmych týždňov od prevzatia danzingských železníc Poľskom, byť zaslané Riaditeľstvu Poľských štátnych železníc Danzigu prostredníctvom sprostredkovateľa danzigského delegáta. Deklarácie boli doručené podľa stanovených podmienok a prijaté Riaditeľstvom. Tieto deklarácie sú však odlišne vykladané stranami. Podľa poľského názoru, predmetom deklarácie bolo objasniť skutočnosť, či úradníci mali skutočne v úmysle ostať v službách Poľských železníc. Podľa Danzigského pohľadu na vec deklarácie špeciálne odkazujú na podmienky stanovené *Definitívnou dohodou* a keďže sú riadne podpísané dotknutými úradníkmi a prijaté Poľskou železničnou správou, ich právnym účinkom je, že ustanovenia *Definitívnej dohody* sa stávajú aplikovateľné na vzťahy medzi Poľskou železničnou správou a danzigskými úradníkmi. Keďže Súd uznal právo podať žaloby na strane danzigských úradníkov, určenie povahy a právneho účinku deklarácií nemá praktickú hodnotu pre účel, pre ktorý bol Súd požiadaný podať poradný posudok.

s. 23: Odpoveď na otázku, či je Poľská železničná správa povinná prijať právomoc danzigských súdov vo veci prejednania peňažných nárokov založených na *Definitívnej dohode* a vykonať nimi vydané rozhodnutia v danej veci, môže byť odvodená zo zistených skutočností. Súd dospel k záverom, že:

1. Právomoc danzigských súdov prejednať žaloby podané dotknutými úradníkmi týkajúce sa peňažných nárokov založených na ustanoveniach „pracovnej zmluvy" je uznaná prvou časťou rozhodnutia Vysokého komisára z 8. apríla 1927.

2. Podľa názoru Súdu, *Definitívna dohoda* tvorí časť ustanovení „pracovnej zmluvy", časť „súbor ustanovení, ktoré tvoria právny vzťah medzi Železničnou správou a jej zamestnancami".

Z daného posúdenia vyplýva, že rozhodnutia vydané danzigskými súdmi o peňažných nárokoch založených na *Definitívnej dohode* majú byť, v súlade s prvou časťou rozhodnutia z 8. apríla 1927, uznané a vykonané Poľskou železničnou správou.

s. 27: Z posúdenia vyplýva, že rozhodnutie Vysokého komisára z 8. apríla 1927 nie je správne právne odôvodnené v rozsahu, v akom nevyhovelo žiadostiam Danzigu.

Otázky:

1. Čo je určujúce pre práva a povinnosti vyplývajúce z medzinárodnej zmluvy, jej forma alebo obsah? Prečo? Aký môže mať vplyv úmysel zmluvných strán pre právne účinky vyplývajúce zo zmluvy?
2. Z akých dôvodov je Poľská železničná správa povinná vykonať rozhodnutia danzigských súdov o peňažných nárokoch železničných úradníkov?

4. Prípad ostrova Palmas

rozsudok Stáleho arbitrážneho dvora zo 4. apríla 1928[5]

Dotknuté otázky:

nadobudnutie štátneho územia - výkon suverenity

Skutkové okolnosti:

Predmetom tohto prípadu je spor týkajúci sa suverenity nad ostrovom Palmas (Miangas), ktorý je izolovaným ostrovom nachádzajúcim sa blízko Filipín. Spor vznikol medzi štátmi USA a Holandskom, pričom oba odôvodňovali svoje územné nároky na základe iných kritérií. USA tvrdili, že Palmas je súčasťou Filipínskych ostrovov, ktoré získali na základe Parížskej mierovej zmluvy z roku 1898 od Španielska. Holandsko svoj nárok odôvodňovalo na základe toho, že Palmas považovalo za súčasť svojej koloniálnej ríše v rámci Východo-indickej spoločnosti, nad ktorým vykonávalo celý čas suverenitu.

USA ako nástupca Španielska zakladali svoj nárok na titule objavenia a titule blízkosti. Naopak Holandsko sa snažilo preukázať výkon suverenity nad ostrovom Palmas od roku 1677 na základe dohôd s miestnymi panovníkmi.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 842 – 847: V danom prípade bolo potrebné preskúmať viaceré skutočnosti. Najmä, či Španielsko bolo vlastníkom územia ostrova Palmas v čase uzavretia mierovej zmluvy s USA, nakoľko nemôže preniesť na USA viac práv než samo má. Podstatou je teda určenie, či Palmas je súčasťou španielskeho alebo holandského územia. Je dôležité posúdiť, či Španielsko malo v čase uzavretia Parížskej zmluvy suverenitu nad ostrovom Palmas. Svoj nárok teda zakladajú na objavení územia, uznaní zmluvou a súvislostí smerujúcich k nadobudnutiu zvrchovanosti nad územím ostrova Palmas.

s. 855: Holandsko sa domáhalo uznania za súčasť jeho územia na základe mierového a nepretržitého výkonu suverenity nad ostrovom Palmas.

s. 867: Holandsku sa podarilo preukázať viaceré skutočnosti:

- Ostrov Palmas je totožný s tým, ktorý sa vytvoril najneskôr v roku 1700 ako súčasť ostrova Saugi
- Tieto pôvodné štáty boli súčasťou Východo-indickej spoločnosti od roku 1677 a tým pádom spojené aj s Holandskom
- Akty typické pre výkon štátnej moci nad ostrovom Palmas boli vykonávané vo viacerých obdobiach. Existujú medzery vo výkone štátnej moci, avšak suverenita nad malým a vzdialeným ostrovom obývaným domorodcami nemôže byť častá a nie je potrebné, aby sa prejavila aj ďaleko v histórii. Postačuje, ak existovala v roku 1898 a to nepretržite a mierovo na to, aby znemožnila akejkoľvek sile, ktorá by sa považovala za vykonávajúcu suverenitu nad týmto územím alebo s nárokom na ňu zistiť stav, ktorý je v rozpore s jej skutočnými alebo údajnými právami.

s. 867: Postačuje teda, aby suverenita a teda výkon štátnej moci existoval v kritickom období pred rokom 1898. Z dôkazov je tak jasné, že Holandsko považovalo Palmas za súčasť svojho územia a v danom období prejavovala suverenitu vo zvýšenej miere.

---

[5] *Island of Palmas Case (United States of America v. Netherlands)*, Permanent Court of Arbitration, 4 April 1928, REPORTS OF INTERNATIONAL ARBITRAL AWARDS, VOLUME II pp. 829-871. Dostupné online: http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf.

s. 868: Neexistujú žiadne dôkazy o tom, že by zvrchovanosť nad ostrovom Palmas vykonávalo Španielsko. Neistý nárok na vytvorenie suverenity prostredníctvom objavenia územia nemôže prevážiť nad určitým titulom založenom na nepretržitom a pokojnom vykonávaní suverenity.

Otázky:

1. Z akého titulu odvodzovalo vlastníctvo ostrova Palmas Holandsko a USA?
2. Prečo prevýšila argumentácia Holandska?
3. Aké ďalšie spôsoby nadobudnutia štátneho územia poznáte?

5. Prípad týkajúci sa továrne v Chorzówe (Nemecko proti Poľsku)

rozsudok (č. 13) Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti z 13. septembra 1928[6]

Dotknuté otázky:

prevzatie majetku na základe zákona - zodpovednosť za protiprávne správanie štátu – náhrada škody – spôsoby úplnej náhrady škody

Skutkové okolnosti:

s. 18: V tomto rozsudku sa Súd musel vysporiadať s tzv. prípadom továrne Chorzów, konkrétne s výškou a metódou platby - náhrady škody (reparácie). Dňa 5. marca 1915 bola uzavretá zmluva medzi Nemeckou ríšou a Bayerische Stickstoffwerke A.-G. (ďalej len „Bayerische"), ktorou sa táto spoločnosť zaviazala „založiť pre Ríšu a bezodkladne začať so stavbou," o.i., továrne na výrobu dusičnanov v Chorzówe, Hornom Sliezsku. Potrebné pozemky mali byť nadobudnuté v zastúpení Ríše a v jej mene aj zapísané do pozemkového registra. Technické vybavenie malo v súlade s patentmi a licenciami patriť spoločnosti Bayerische, ktorá sa zaviazala továreň riadiť do 31. marca 1941.

s. 19: Dňa 24. decembra 1919 bola v Berlíne podpísaná séria právnych dokumentov s cieľom vytvorenia novej spoločnosti, Oberschlesische Stickstoffewerke A.-G. (ďalej len „Oberschlesische") a predaja továrne v Chorzówe tejto spoločnosti, pričom riadenie a činnosť továrne mali ostať v rukách Bayerische. Spoločnosť Oberschlesische bola riadne zapísaná 29. januára 1920 v pozemkovom registri v Chorzówe ako vlastník nehnuteľného majetku tvoriaceho továreň na dusičnany v Chorzówe.

s. 21-22: 15. mája 1922 bol v Ženeve podpísaný dohovor medzi Nemeckom a Poľskom o Hornom Sliezsku (cessia Horného Sliezska Poľsku; ďalej len „Ženevský dohovor"). Dňa 1. júla 1922 poľský súd v Hute Królewskej vydal rozhodnutie o tom, že registrácia Oberschlesische ako vlastníka továrne má byť zrušená na základe toho, že je absolútne neplatná a predošlý stav má byť obnovený tak, že vlastnícke právo k predmetnej nehnuteľnosti malo byť registrované v mene poľskej štátnej pokladnice. Po prevzatí továrne ju poľská vláda zaradila na zoznam majetku prevedeného podľa čl. 256 Versaillskej zmluvy a informovala aj komisiu pre reparácie.

s. 5: Vláda Nemeckej ríše podala dňa 8. februára 1927 Stálemu dvoru medzinárodnej spravodlivosti žalobu o náhradu škody, z titulu škody spôsobenej spoločnostiam Oberschlesische a Bayerische, ktorá podľa tvrdení vlády Nemeckej ríše vznikla následkom konania poľskej vlády voči týmto spoločnostiam pri preberaní vlastníctva továrne na výrobu dusičnanov nachádzajúcej sa v Chorzówe v rozpore s ustanoveniami Dohovoru o Hornom Sliezsku uzavretým v Ženeve 15. mája 1922 medzi Nemeckom a Poľskom.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 27-29: Je zásadou medzinárodného práva, že náhrada škody pozostáva z odškodnenia zodpovedajúceho škode, ktorú utrpeli príslušníci poškodeného štátu ako výsledok správania v rozpore s medzinárodným právom (...). Pravidlá práva upravujúce náhradu škody sú pravidlami medzinárodného práva účinnými medzi dvoma dotknutými štátmi a nie pravidlami práva upravujúcimi

---

[6] *Case Concerning the Factory at Chorzów (Claim for indemnity)*(merits), Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A. - No. 17, September 13th, 1928. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_17/54_Usine_de_Chorzow_Fond_Arret.pdf.

vzťahy medzi štátom, ktorý sa dopustil protiprávneho správania a jednotlivcom, ktorý utrpel škodu. (...) Škoda spôsobená jednotlivcovi teda nikdy nie je rovnakého druhu ako tá, ktorá bude spôsobená štátu; môže iba poskytovať vhodnú mierku pre výpočet náhrady škody voči štátu. Z uvedeného vyplýva, že návrh je podaný na vymoženie náhrady škody, výška ktorej je určená škodou spôsobenou Oberschlesische a Bayerische. Vyvstávajú tri základné otázky:

1) existencia záväzku nahradiť škodu,

2) existencia škody, ktorá musí slúžiť ako základ pre výpočet výšky odškodnenia,

3) rozsah tejto škody.

Čo sa týka prvého bodu, Súd uvádza, že ide o zásadu medzinárodného práva, a dokonca i všeobecnú koncepciu práva, že akékoľvek porušenie záväzku zahŕňa povinnosť nápravy. (...) existencia zásady ukladajúcej záväzok napraviť škodu ako elementu pozitívneho medzinárodného práva, nebola nikdy spochybnená v priebehu konania vo viacerých prípadoch týkajúcich sa továrne v Chorzówe.

s. 30: Čo sa týka druhého bodu, (...) navrhovateľ vypočítal výšku uplatňovanej náhrady škody na základe škody spôsobenej dvom spoločnostiam ako dôsledok správania poľskej vlády. Pre Súd je nevyhnutné zistiť, či bola spoločnostiam skutočne spôsobená škoda v dôsledku tohto správania. Čo sa týka Bayerische, Poľsko pripúšťa existenciu škody poskytujúcej základ pre náhradu škody; strany sa rozchádzajú iba v názore na rozsah škody a spôsob jej nápravy; na druhej strane Poľsko popiera existenciu akejkoľvek škody v prípade Oberschlesische.

(...) Mimo týchto predbežných námietok, strany sú v spore ohľadom výšky a spôsobu platby akejkoľvek kompenzácie, ktorá môže byť priznaná.

s. 31: (II.) Súd v prvom rade poznamenal, že pri určovaní škody spôsobenej protiprávnym správaním možno brať do úvahy jedine hodnotu majetku, práv a obchodných podielov, do ktorých bolo zasiahnuté a ktoré prislúchajú osobe, v mene ktorej je náhrada škody uplatňovaná, alebo škodu, ktorá jej bola spôsobená, ako merítko na určenie nárokovanej náhrady. Táto zásada, ktorá je akceptovaná v právnej vede arbitrážnych tribunálov, na jednej strane vylučuje z odhadu škody následky spôsobené protiprávnym správaním tretej strane a na druhej strane zaručuje zahrnutie do škody výšku dlhov a iných záväzkov, za ktoré poškodená strana zodpovedá. Škoda, ktorú utrpela Oberschlesische v spojení s továrňou v Chorzówe sa tak rovná jej úplnej hodnote (...).

s. 46: Súd teraz musí určiť vedúce zásady, podľa ktorých môže byť stanovená suma očakávanej kompenzácie. Správanie Poľska, ktoré Súd posúdil ako porušujúce Ženevský dohovor, nie je vyvlastnením - na základe ktorého by bolo zákonné očakávať len zaplatenie poctivej kompenzácie; je to zabavenie majetku, práv a záujmov, ktoré nemohli byť vyvlastnené ani za cenu kompenzácie, s výnimkou výnimočných podmienok stanovených čl. 7 Dohovoru.

s. 47-48: Z toho vyplýva, že náhrada škody nemeckej vláde nie je nevyhnutne obmedzená hodnotou podniku v momente zbavenia vlastníctva a úrokov do dňa platby. Toto obmedzenie by bolo prípustné, len ak by poľská vláda mala nárok na vyvlastnenie a ak by jej protiprávny čin bol založený len na neplatení spravodlivej ceny toho, čo bolo vyvlastnené dvom spoločnostiam. V tomto prípade by však takéto obmedzenie spôsobilo nepriaznivejšie postavenie Nemecka a chránených záujmov Ženevským dohovorom, v prospech ktorých koná nemecká vláda, ako postavenie, v akom by bolo Nemecko a ním chránené záujmy v prípade, že by Poľsko dodržiavalo Dohovor. Základná zásada obsiahnutá v súčasnom ponímaní protiprávneho činu - zásada, ktorá sa zdá byť ustálená medzinárodnou praxou a osobitne rozhodnutiami arbitrážnych tribunálov - stanovuje, že náhrada škody musí, nakoľko je to možné, urovnať všetky následky protiprávneho správania a obnoviť stav, ktorý by s najväčšou pravdepodobnosťou existoval, ak by tento čin nebol spáchaný. Uvedenie do pôvodného stavu alebo, ak to nie je možné, zaplatenie sumy zodpovedajúcej hodnote, ktorú by predstavovalo uvedenie do pôvodného stavu (peňažnej náhrady); a priznanie, ak je potrebné,

ušlého zisku, ktorý nebol pokrytý navrátením do pôvodného stavu alebo peňažnou náhradou namiesto nej - sú zásadami, ktoré by mali slúžiť na určenie výšky náhrady škody očakávanej za konanie v rozpore s medzinárodným právom. Tento záver sa žiada najmä vo vzťahu k Ženevskému dohovoru, predmetom ktorého je poskytnúť podporu ekonomickému životu Horného Sliezska (...) zbavenie vlastníctva priemyselného podniku - vyvlastnenie ktorého je zakázané dohovorom, zahŕňa záväzok obnovenia podniku a ak to nebude možné, zaplatiť jeho hodnotu v čase odškodnenia navrhnutého tak, aby nahradilo navrátenie do pôvodného stavu, ktoré sa stalo nemožným. Na základe všeobecných zásad medzinárodného práva pristupuje k tejto povinnosti náhrada ušlého zisku v dôsledku zabratia Chorzówskej továrne. Nemožnosť obnovenia Chorzówskej továrne, na ktorej sa zhodli strany, preto nemohla mať žiadny iný účinok ako zaplatenie hodnoty navrátenia podniku do pôvodného stavu.

s. 63-64: Z týchto dôvodov Súd (1) podáva rozsudok, že z dôvodu správania poľskej vlády voči spoločnostiam Bayerische Stickstoffwerke a Oberschlesische Stickstoffewerke, ktoré bolo Súdom stanovené ako protiprávne vo vzťahu k Ženevskému dohovoru, je poľská vláda zaviazaná zaplatiť ako reparáciu nemeckej vláde náhradu škody korešpondujúcu škode utrpenej danými spoločnosťami ako výsledok uvedeného správania, (...)

(7) podáva rozsudok, že náhrada škody, ktorá má byť zaplatená poľskou vládou nemeckej vláde, bude stanovená ako celková suma,

(8) ponecháva stanovenie hodnoty náhrady škody na budúci rozsudok, vydaný po prijatí správy expertov ustanovených Súdom za účelom objasnenia vzniknutých otázok a po vypočutí strán o predmete tejto správy,

(9) tiež ponecháva na budúci rozsudok podmienky a metódy pre platbu náhrady škody, pokiaľ ide o body nerozhodnuté v tomto rozsudku.

Otázky:

1. Aké sú prvky zodpovednosti za medzinárodne protiprávne správanie štátu?
2. Čo je obsahom zodpovednosti štátu za protiprávne správanie?
3. Je vznik škody obligatórnym prvkom zodpovednosti za medzinárodné protiprávne správanie štátu?
4. Akým spôsobom je možné úplne nahradiť škodu spôsobenú protiprávnym správaním štátu?

6. Grécko-bulharské komunity

poradný posudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti z 31. júla 1930[7]

Dotknuté otázky:

vzťah medzinárodného práva a vnútroštátneho práva - princíp prednosti - rešpektovanie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov

Skutkové okolnosti:

Daný prípad sa týka výkladu Dohovoru medzi Gréckom a Bulharskom o rešpektovaní vzájomnej migrácie z roku 1919. Vlády Bulharska a Grécka, ako aj zmiešaná komisia predložili Rade Spoločnosti národov návrh, aby požiadala o posudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti. Zo strany zmiešanej komisie sa otázky týkali viacerých skutočností:

1. Aké kritériá majú byť aplikované na vymedzenie termínu komunita v zmysle dohovoru?
2. Aké podmienky majú byť splnené na to, aby bola komunita rozpustená?
3. Čo je potrebné rozumieť pod rozpustením komunity?
4. Aký postoj má zaujať komisia, keď sa jej nepodarí odhaliť dotknuté osoby v zmysle dohovoru?

Zo strany bulharskej vlády boli navyše položené tieto otázky:

1. Čo sa myslí pod majetkom komunít?
2. Aký orgán je oprávnený nariadiť rozpustenie komunity a aké predpisy je povinný dodržiavať?
3. Vzťahuje sa likvidácia majetku komunít aj na majetok obce?

Pokiaľ ide o otázky gréckej vlády, boli nasledovné:

1. Aký je pôvod komunít?
2. Spájajú komunity charakteristické znaky?
3. Zaoberá sa dohovor komunitami, ktoré boli rozpustené predtým, ako vstúpil do platnosti?
4. A najpodstatnejšia otázka – v prípade, že je dohovor v rozpore s vnútroštátnymi predpismi Grécka alebo Bulharska, ktoré pravidlo má prednosť?

Vybrané časti rozhodnutia:

Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti musel zaujať najprv stanovisko k základným otázkam, a až následne sa dostal k samotnému posúdeniu vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva.

Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti zdôraznil, že už v priebehu tvorby dohovoru existovali viaceré spôsoby jeho výkladu, ktoré predkladala bulharská aj grécka strana. Nasledovali dialógy v zmiešanej komisii, pričom sa dohodli, že tieto sporné body budú prostredníctvom Rady Spoločnosti národov postúpené Stálemu dvoru medzinárodnej spravodlivosti, aby vydal posudok k ich výkladu.

s. 19: Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti v prvom rade poukázal na samotnú podstatu dohovoru, ktorou je ochrana menšín, ktorá má slúžiť ako jeden z prostriedkov zabezpečenia mieru. Dohovor stanovuje, že migrácii nemožno žiadnym spôsobom brániť a má byť daná možnosť vymáhať majetok, ktorého boli nútené sa vzdať pri svojom odchode.

s. 21: Z toho dôvodu, Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti stanovil, že podľa tradície sa komunitou rozumie skupina osôb na určitom území, ktorú spája rasa, náboženstvo, jazyk a tradície,

---

[7] *The Greco-Bulgarian "Communities"*, Publications of The Permanent Court of International Justice, Series B.-No. 7, July 31st, 1930. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_B/B_17/01_Communautes_greco-bulgares_Avis_consultatif.pdf.

a sú zjednotené v tejto rase, náboženstve, jazyku a tradíciách v záujme solidarity, s cieľom zachovať tradície, formu ich uctievania, výchovu a vzdelávanie k nim, v súlade s duchom a tradíciou rady a v záujme poskytovania vzájomnej pomoci.

s. 24 – 25: Otázky týkajúce sa rozpustenia komunít sú otázky faktické a nie právne. Komunita sa považuje za rozpustenú, ak dôjde k jej rozpusteniu v dôsledku migrácie jej členov, v dôsledku čoho nie je schopná plniť svoje úlohy a účel. Rozpustením je potrebné rozumieť zastavenie existencie komunity a zánik vzťahov medzi členmi navzájom, medzi členmi a komunitou, ako aj medzi komunitou a tretími osobami.

s. 32 – 33: Najdôležitejšia je však otázka týkajúca sa preferencie uplatňovania ustanovení vnútroštátneho práva alebo dohovoru v prípade ich rozporu. V prvom rade platí všeobecne uznávaná zásada medzinárodného práva, že vo vzťahu medzi stranami medzinárodného dohovoru, ustanovenia vnútroštátneho práva nemôžu prevážiť nad ich záväzkami podľa dohovoru. V druhom rade sa obe strany zaviazali, že nebudú klásť žiadne obmedzenia na právo emigrácie, bez ohľadu na vnútroštátne úpravy, ak je to nevyhnutné na zabezpečenie vykonania dohovoru. Z týchto dôvodov ma daný dohovor prednosť pred vnútroštátnou právnou úpravou.

Otázky:

1. Aké teórie vzťahu medzinárodného práva a vnútroštátneho práva poznáte? Na akej teórii stavia Slovenská republika?
2. Aká základná zásada medzinárodného práva bola v danom prípade vyslovená? Aplikuje sa bezpodmienečne?
3. Aké ďalšie zásady medzinárodného práva poznáte?

7. Prípad huty v meste Trial
(USA proti Kanade)

rozhodcovský nález zo 16. apríla 1938 a 11. marca 1941[8]

Dotknuté otázky:

medzinárodná zodpovednosť štátu za znečistenie životného prostredia - *res iudicata* - náhrada škody - rozhodné právo

Skutkové okolnosti:

Predmetom sporu je huta v kanadskom meste Trail, ktorá údajne spôsobovala škody na stromoch, plodinách a pôde v jednom zo štátov Spojených štátov amerických (ďalej aj „USA") – Washingtone. Trail sa nachádza približne 11 kilometrov od kanadsko-americkej štátnej hranice. Huta bola pôvodne postavená pod záštitou USA, avšak došlo k jej prebratiu v roku 1906 Konsolidovanou banskou a hutníckou spoločnosťou Kanady (Consolidated Mining and Smelting Company of Canada, Limited), ktorá v nej tavila zinkovú a olovenú rudu. Zvýšená produkcia a výstavba dvoch komínov viedla k zvýšeniu výparov oxidu siričitého, čo malo dopad nielen na bezprostredné okolie huty, ale aj na územie USA. Touto problematikou sa spočiatku zaoberala Medzinárodná spoločná komisia (International Joint Commission), založená na základe *Zmluvy o hraničných vodách* z roku 1909 medzi USA a Spojeným kráľovstvom. Úlohou Komisie bolo situáciu okolo znečisťovania územia USA trailskou hutou posúdiť a vypracovať správu. Správy Komisie avšak nemajú charakter rozhodcovského nálezu. Komisia vo svojej správe odporučila, aby Kanada zaplatila 350 000 dolárov za škodu spôsobenú do 1. januára 1932. V roku 1933 USA informovali Kanadu, že podmienky sú stále neuspokojivé a ako reakcia na to bola uzatvorená osobitná dohoda - *Dohovor o zmierňovaní ťažkostí vyplývajúcich z prevádzky huty v meste Trial* z roku 1935 (Convention for settlement of difficulties arising from operation of smelter at Trial), ktorá ustanovovala kanadskej vláde zaplatiť odškodné vo výške 350 000 dolárov za škody spôsobené do 1. januára 1932 a vytvorila arbitrážny tribunál (ďalej len Tribunál), ktorému boli predložené nasledovné otázky:

1.) Či vznikla škoda štátu Washington konaním trailskej huty od 1. januára 1932, a ak áno, aká náhrada škody by mala byť uhradená?

2.) V prípade kladnej odpovede na prvú časť predchádzajúcej otázky, či by sa od trailskej huty malo vyžadovať, aby sa v budúcnosti zdržala spôsobovania škôd v štáte Washington, a ak áno, do akej miery ?

3.) Na základe odpovede na predchádzajúcu otázku, aké opatrenia alebo režimy, ak nejaké existujú, by mala trailská huta prijať alebo zachovať?

4.) Aká náhrada škody alebo kompenzácia, ak vôbec nejaká, by sa mala zaplatiť z dôvodu akéhokoľvek rozhodnutia alebo rozhodnutí vydaných Tribunálom podľa predchádzajúcich dvoch otázok?

Vybrané časti rozhodnutia:

Rozhodcovský nález zo 16. apríla 1938

Náhrada škody

s. 1920: (...) Ak je samotný delikt takej povahy, ktorý s istotou bráni zisteniu výšky škody, bolo by zvrátením základných zásad spravodlivosti odoprieť poškodenej osobe akúkoľvek pomoc, a tým

---

[8] *Trial Smelter Case (United States, Canada),* Reports of International Arbitral Awards, 16 April 1938 and 11 March 1941, VOLUME III, pp. 1905-1982.
Dostupné online: http://legal.un.org/riaa/cases/vol_III/1905-1982.pdf.

zbaviť páchateľa akejkoľvek zmeny svojich činov (...) hoci škody nemôžu byť určené iba špekuláciami alebo odhadmi, ale bude stačiť, ak dôkazy preukážu rozsah škody ako spravodlivý a primeraný záver, hoci výsledok bude iba približný.

Rozhodcovský nález z 11. marca 1941

Rozhodné právo

s. 1949 – 1950: (...) v prípade, že sporové krajiny nedospejú k dohode, ktorá by vylučovala právo národov a stanovovala konkrétne právo, ktoré sa má uplatniť, medzinárodné právo je právom medzinárodného tribunálu. Pri rozhodovaní v súlade s medzinárodným právom, medzinárodný súd môže a v skutočnosti častokrát uplatňuje vnútroštátne právo; ale neodchyľuje sa od pravidiel medzinárodného práva v prospech odlišných pravidiel vnútroštátneho práva, pokiaľ by ich odmietnutie nepochybne odporovalo vyjadrenému úmyslu zmluvných strán, na základe čoho sú jeho právomoci založené. Zdá sa, že je tomu tak najmä v procesných záležitostiach. (...) Tribunál bude uplatňovať právo a prax týkajúcu sa obdobných otázok v USA, ako aj medzinárodného práva a praxe. Text *Dohovoru o zmierňovaní ťažkostí vyplývajúcich z prevádzky huty v Trial* nezaväzuje Tribunál, aby uplatňoval vnútroštátne právo a prax s vylúčením medzinárodného práva a praxe.

s. 1963 – 1964: Tribunál nebol upovedomený o žiadnom prípade znečistenia ovzdušia, ktorý rieši medzinárodný súd, ani o takomto prípade nevie. Najbližšia analógia je znečistenie vody. Ani tu však nebolo citované ani nebolo nájdené žiadne rozhodnutie medzinárodného súdu. Pokiaľ však ide o znečistenie ovzdušia a znečistenie vody, existujú určité rozhodnutia Najvyššieho súdu Spojených štátov, ktoré možno legitímne považovať za usmernenie v tejto oblasti medzinárodného práva. Je rozumné nasledovať analogicky v medzinárodných prípadoch precedensy stanovené týmto súdom pri riešení sporov medzi štátmi Únie alebo v sporoch týkajúcich sa kvázi-suverénnych práv týchto štátov, ak v medzinárodnom práve neexistuje žiadna iná právna úprava a z dôvodov obmedzenia suverenity, ktoré sú obsiahnuté v ústave USA, nemožno vyvodiť dôvod na odmietnutie takýchto precedensov.

Res iudicata

s. 1950 – 1951: (...) posvätnosť *res iudicata* sa viaže na konečné rozhodnutie medzinárodného tribunálu, je nevyhnutnou a ustálenou normou medzinárodného práva. Ak je pravda, že medzinárodné vzťahy založené na práve a spravodlivosti si vyžadujú arbitrážne alebo súdne rozhodnutie o medzinárodných sporoch, je rovnako pravdou, že takéto rozhodnutie musí v zásade zostať nezmenené, ak má byť účinné. Početné a významné rozhodnutia arbitrážnych tribunálov a Stáleho súdu pre medzinárodnú spravodlivosť ukazujú, že v skutočnosti ide o zásadu medzinárodného práva.

s. 1952: Niet pochýb o tom, že v prejednávanej veci (otázka č. 1, o ktorej Tribunál vo svojom prvom náleze) ide o *res iudicata*. Tri tradičné prvky identifikácie: strany, predmet a príčina sú rovnaké.

s. 1953: V prejednávanej veci nejde o predbežné alebo náhodné rozhodnutie. Nejde ani o rozhodnutie o otázke právomoci (Tribunálu) (...) rozhodnutie o otázke právomoci môže byť za určitých okolností zrušené tým istým súdom; a je možné tvrdiť, ako to v skutočnosti urobilo Francúzsko vo veci *Fabiani*, že rozhodnutie iba o odmietnutí právomoci nemôže nikdy predstavovať *res iudicata*, pokiaľ ide o skutkovú podstatu sporu. (...) prvá otázka týkajúca sa žiadosti smerujúcej k preskúmaniu rozhodnutia, ktoré predstavuje *res iudicata*, znie: Môže byť takejto žiadosti vyhovené v medzinárodnom práve, pokiaľ tribunálu nebola výslovne udelená osobitná právomoc? Dohovor o pokojnom riešení sporov, podpísaný v Haagu, 18. októbra 1907 (článok 83) uvádza: „Strany si môžu v kompromise vyhradiť právo požadovať preskúmanie rozhodnutia.“ Iba v takom prípade sa článok uplatňuje. Na druhej strane však Štatút Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti (článok 61) nevyžaduje, aby sa Súdu udelila takáto osobitná právomoc.

s. 1955: Podľa Haagskeho dohovoru o pokojnom riešení sporov (článok 83) sa žiadosť smerujúca k revízii rozhodnutia môže podať iba na základe odhalenia nejakej novej skutočnosti, pri ktorej možno predpokladať rozhodujúci vplyv na rozhodnutie, ktorá bola v čase rozhodovania tribunálu a strane požadujúcej preskúmanie rozhodnutia neznáma.

s. 1957: Samotné nesprávne právne posúdenie nie je dostatočným dôvodom na to, aby bola prijatá žiadosť na preskúmanie rozhodcovského nálezu. (...) Tribunál zastáva názor, že správne kritérium spočíva v rozlíšení nie medzi „podstatnými" chybami v právnom posúdení a inými takými chybami, ale medzi „zjavnými" chybami, ako je napríklad chyba v prípade *Schreck* (nesprávny predpoklad), alebo takými, ktorých by sa dopustil súd, ktorý by prehliadol príslušnú zmluvu alebo založil svoje rozhodnutie na zmluve, ktorej platnosť bola ukončená, a inými nesprávnymi právnymi posúdeniami. (...) Chyba výkladu Dohovoru uvádzaná predkladateľom žiadosti o preskúmanie rozhodnutia nie je takou „zjavnou" chybou.

Medzinárodná zodpovednosť štátu za znečistenie životného prostredia

s. 1965: (...) podľa zásad medzinárodného práva, ako aj podľa práva Spojených štátov, žiadny štát nemá právo používať alebo povoliť použitie svojho územia takým spôsobom, ktorý spôsobí ujmu výparmi na území iného štátu alebo na majetku alebo osobách na ňom, v prípade ak ide o závažné následky a ujma sa preukáže jasnými a presvedčivými dôkazmi.

Otázky:

1. V čom je významné arbitrážne konanie *v prípade huty v meste Trial*?
2. Ako rieši arbitrážny tribunál otázku zodpovednosti štátu za znečistenie životného prostredia susediaceho štátu?
3. Aké sú charakteristické znaky konania pred arbitrážnym tribunálom?
4. Je prípustné v rámci arbitrážneho konania aplikovať normy vnútroštátneho práva?
5. Možno rozhodcovský nález podrobiť preskúmaniu? Ak áno, za akých podmienok?

8. Proces s nemeckými hlavnými vojnovými zločincami

rozsudok Medzinárodného vojenského tribunálu (Norimberg) z 30. septembra a 1. októbra 1946[9]

Dotknuté otázky:

zločin podľa medzinárodného práva – zločin proti mieru – trestná zodpovednosť jednotlivca

Skutkové okolnosti:

V roku 1919 vznikla v Nemecku nacistická strana, ktorej súčasťou programu bolo zrušenie povojnových mierových zmlúv z Versailles a Saint-Germain, zjednotenie všetkých Nemcov do Veľkonemeckej ríše a získanie zeme a pôdy pre výživu nemeckého národa (tzv. Lebensraum). Zároveň už od počiatku bola strana stavaná na princípe nadradenosti nemeckého národa a antisemitizme.

Strana uchopila moc v roku 1933, následne ju konsolidovala a vybudovala nacistický totalitný režim. Iné politické strany boli prenasledované, centralizovala sa moc v štáte na ústrednú úroveň. Došlo k personálnym čistkám na politickom a rasovom základe v štátnej správe a súdnictve. Odstraňované boli aj iné zdroje opozície, ako odbory, kresťanské cirkvi a židia. V rokoch po získaní moci, nacistická vláda pristúpila k dôslednej reorganizácii celého nemeckého hospodárskeho života, najmä zbrojného priemyslu.

Prvým aktom agresie, ktorý bol kladený obvineným za vinu bola okupácia Rakúska a Československa. Prvou útočnou vojnou uvedenou v obžalobe bola vojna proti Poľsku, ktorá začala 1. septembra 1939. Vojna proti Poľsku, rovnako ako okupácia Rakúska a Československa bola vopred dôsledne premyslená a pripravená.

Metódy, ktoré boli použité pri zlúčení Rakúska s Nemeckom boli agresívne a rozhodujúcim činiteľom pri ňom boli nemecké vojenské sily s cieľom vojenského posilnenia Ríše, pričom vzájomný záujem na spojení kultúrne blízkych národov bol len zásterkou, ako to vyplýva zo získaných dokumentácií porady na ríšskom kancelárstve z 5. novembra 1937. Na tejto istej porade sa rozhodlo aj o okupácii Československa. Minimálne od roku 1938 existoval aj detailný plán obsadenia Československa a na tomto pláne nič nemenilo ani podpísanie Mníchovskej dohody.

Rozhodnutie napadnúť Poľsko bolo prijaté 23. mája 1939 a uskutočnené 1. septembra 1939. Činy útočnej vojny zo strany Nemecka pokračovali vpádom do Dánska, Nórska (9. apríl 1940), do krajín Beneluxu (10. máj 1940) a boli taktiež vopred pripravené. Následným cieľom agresie bola Juhoslávia, Grécko, Zväz sovietskych socialistických republík (22. jún 1941) a napokon nacistická vláda voviedla Nemecko aj do útočnej vojny voči Spojeným štátom americkým (11. december 1941).

Po skončení 2. svetovej vojny víťazné mocnosti rozhodli o vytvorení Medzinárodného vojenského tribunálu na potrestanie vojnových zločincov. K dohode o vytvorení tribunálu bola pripojená Charta, v ktorej bola definovaná jurisdikcia tribunálu.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 443: Charta definuje ako zločin osnovanie alebo vedenie vojny, ktorá je útočnou vojnou alebo vojnou, ktorou sú porušované medzinárodné zmluvy. (...) Tieto zmluvy sú uvedené v prílohe C žaloby. Najdôležitejšie z nich sú tieto:

V zmluve z roku 1899 sa signatárske mocnosti [Haagskych zmlúv] dohodli, že: „skôr ako sa uchopia zbrane, budú sa dovolávať dobrých služieb alebo sprostredkovania spriatelenou mocnosťou

---

[9] *The Trial of German Major War Criminals. Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany,* Part 22 (22nd Auguust, 1946 ro 1st October, 1946). Dostupné online: https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf.

alebo viacerými spriatelenými mocnosťami.“ Podobné ustanovenie bolo prijaté do zmluvy o pokojnom riešení medzinárodných sporov z roku 1907. V prináležiacej zmluve o začiatku nepriateľstva, článok 1 obsahuje toto v oveľa presnejšom vyjadrení: „Zmluvné mocnosti uznávajú, že nepriateľstvo medzi nimi nesmie začať bez predchádzajúceho a výslovného varovania vo forme či už odôvodneného vyhlásenia vojny alebo ultimáta s podmienečným vyhlásením vojny.“

Nemecko bolo zmluvnou stranou týchto zmlúv.

Základom obžaloby je aj porušenie niektorých ustanovení Versaillskej zmluvy, a to neopevňovať ľavý breh Rýna (čl. 42-44), prísne zachovávať nezávislosť Rakúska (čl. 80), zrieknutie sa akýchkoľvek práv k Memelu (čl. 99) a k slobodnému mestu Gdansk (Danzig) (čl. 100), uznanie nezávislosti Československého štátu, ďalej ustanovenia vojenského, námorného a leteckého druhu proti nemeckému znovu-vyzbrojeniu uvedené v piatej časti. Niet pochybnosti, že činy, ktoré vykonala nemecká vláda sú v rozpore so všetkými týmito ustanoveniami.

s. 444 - 445: Podrobne rozoberať rozličné zmluvy [o vzájomných zárukách, arbitráži a o neútočení], ktoré uzatvorilo Nemecko s inými mocnosťami, nie je nevyhnutné. Zmluvy o vzájomných zárukách podpísalo Nemecko v Locarne v roku 1925 s Belgickom, Francúzskom, Veľkou Britániou a Talianskom uisťujúc tým zachovanie územného status quo. Nemecko v Locarne taktiež prijalo arbitrážne zmluvy s Československom, Belgickom a Poľskom. Článok 1 tejto poslednej zmluvy je typický, ustanovujúc:

„Všetky spory akéhokoľvek druhu medzi Nemeckom a Poľskom (...), ktoré by nebolo možné vyriešiť priateľsky obvyklými diplomatickými metódami, budú predložené na rozhodnutie arbitrážnemu tribunálu.“

Dohody o arbitráži a urovnaní boli prijaté medzi Nemeckom, Holandskom a Dánskom v roku 1926 a medzi Nemeckom a Luxemburskom v roku 1929. Zmluvy o neútočení boli prijaté Nemeckom s Dánskom a so ZSSR v roku 1939.

Parížsky pakt [tzv. Briand-Kellogov pakt] bol podpísaný 27. augusta 1928 Nemeckom, Spojenými štátmi, Belgickom, Francúzskom, Veľkou Britániou, Talianskom, Japonskom, Poľskom a inými krajinami a následne aj inými mocnosťami. Tribunál sa bude podrobne zaoberať povahou tohto paktu a jeho právnymi účinkami v inej časti tohto rozsudku. Nie je preto nevyhnutné tu ďalej rozoberať túto otázku a (postačuje) obmedziť sa na konštatovanie, že podľa názoru Tribunálu tento pakt bol porušený Nemeckom vo všetkých prípadoch útočnej vojny kladenej za vinu v obžalobe. Je potrebné poznamenať, že 26. januára 1934 Nemecko podpísalo Deklaráciu o zachovaní stáleho mieru s Poľskom, ktorá sa výslovne opierala o Parížsky pakt a v ktorej bolo použitie sily vyhlásené za nezákonné na dobu 10 rokov.

Tribunál nepovažuje za potrebné zaoberať sa žiadnou z ostatných zmlúv uvedených v prílohe alebo opakovať dohody a záruky o mierových úmysloch prijatých Nemeckom.

Vytvorenie Charty bolo výsledkom výkonu zvrchovanej zákonodarnej moci krajín, ktorým sa Nemecká ríša bezpodmienečne vzdala a nespochybniteľné právo týchto krajín vykonávať na okupovanom území zákonodarne funkcie je uznané celým civilizovaným svetom. Charta nie je svojvoľným výkonom právomocí na strane víťazných národov ale je podľa názoru Tribunálu, ako to bude ukázané, vyjadrením medzinárodného práva existujúceho v čase jej vzniku a v tomto zmysle je [zároveň] aj sama príspevkom k medzinárodnému právu.

Signatári zriadili tento Tribunál, určili právo, ktoré má aplikovať a vytvorili predpisy pre riadny priebeh procesu. Urobili tak spoločne to, čo mohol ktorýkoľvek z nich urobiť sám, pretože bezpochybne každý národ má právo na vytvorenie osobitných súdov na aplikáciu práva. S ohľadom na vytvorenie súdu majú všetci obžalovaní právo žiadať spravodlivý proces na základe dôkazov a práva.

Charta definuje plánovanie alebo vedenie útočnej vojny v rozpore s medzinárodnými zmluvami ako zločin a nie je preto, prísne vzato, nevyhnutné či a do akej miery bola útočná vojna zločinom pred prijatím Londýnskej dohody. Ale s ohľadom na veľký význam dotknutej právnej otázky Tribunál plne vypočul argumentáciu obžaloby a obhajoby a vyjadrí svoj pohľad k tejto veci.

V mene obžalovaných bolo zdôrazňované, že základnou zásadou práva ako takého – tak medzinárodného, ako aj vnútroštátneho – je, že nemožno uložiť trest za zločin bez už predtým existujúceho práva. *„Nullum crimen sine lege."* Bolo povedané, že ex post facto trest je nezlučiteľný s právom všetkých civilizovaných národov, že žiadna zvrchovaná moc neurobila z útočnej vojny zločin v čase, keď sa údajné činy mali spáchať, že žiaden zákon nedefinoval útočnú vojnu, že žiadny trest nebol ustanovený za jej spáchanie a žiaden súd nebol dosiaľ vytvorený nato, aby stíhal a potrestal páchateľov.

Predovšetkým je potrebné zdôrazniť, že *nullum crimen sine lege* nie je obmedzením zvrchovanosti, ale je všeobecným princípom spravodlivosti. Tvrdenie, že je nespravodlivé potrestať tých, ktorí v rozpore so zmluvami a zárukami bez varovania zaútočili na susediace štáty je zjavne nepravdivé, pretože v takýchto okolnostiam útočník musel vedieť, že koná zle a nielen že nebude nespravodlivé ho potrestať, ale bolo by nespravodlivé, ak by jeho zlo bolo nechané nepotrestané. Vzhľadom k postaveniu, ktoré v nemeckej vláde zastávali obžalovaní, aleaspoň niektorí z nich museli vedieť o zmluvách podpísaných Nemeckom, o vyhlásení uchýlenia sa k vojne ako spôsobu riešenia sporov za nezákonné, museli vedieť, že konajú v rozpore s medzinárodným právom, keď celkom premyslene uskutočnili ich plány útoku a agresie. Ak posudzujeme túto otázku, môžeme tak dospieť k záveru, že táto zásada nie je v tejto veci, vo svetle uvedených skutočností, aplikovateľná.

s. 446: Podľa názoru Tribunálu, tí, ktorí vedú útočnú vojnu, sa dopúšťajú konania, ktoré je rovnako nezákonné a ešte oveľa viac závažné, než porušenie niektorého z pravidiel Haagskych dohovorov. Pri výklade textu Paktu sa musí pamätať na to, že medzinárodné právo nie je produktom medzinárodného zákonodarstva a že také medzinárodné dohody, ako je Parížsky pakt, sa musia vysporiadať so všeobecnými princípmi práva a nie formálnymi procesnými otázkami. Zákony vedenia vojny je možné nájsť nielen v zmluvách, ale aj v obyčajoch a zvyklostiach štátov, ktoré postupne získali všeobecné uznanie a vo všeobecných princípoch spravodlivosti tak, ako sú aplikované právnikmi a uplatňované vojenskými súdmi. (...)

Názor, ktorý zastáva Tribunál pri správnosti výkladu [Briand-Kellogovho] paktu je podporený dejinami medzinárodných vzťahov, ktoré ho prechádzali. V roku 1923 bol Spoločnosťou národov predložený návrh Dohovoru o spoločnej pomoci. V článku 1 dohovoru sa uvádzalo, že „útočná vojna je medzinárodným zločinom," a že strany by sa mali „zaviazať, že žiadna z nich sa nepreviní jej spáchaním." Návrh dohovoru bol predložený 29 štátom, z ktorých okolo polovica bola za prijatie jeho znenia. Zásadná námietka, ktorá sa objavila spočívala skôr v ťažkosti definovania činov, ktoré by zakladali „agresiu," než v pochybnosti, či útočná vojna je zločinom.

s. 447: V článku 228 Zmluvy [z Versailles] nemecká vláda výslovne uznala právo spojeneckých mocnosti, aby „predviedli pred vojenské tribunály osoby obvinené z toho, že spáchali činy v rozpore so zákonmi a obyčajmi vojny."

Predložilo sa tvrdenie, že medzinárodné právo sa zaoberá konaním zvrchovaných štátov a neukladá žiadne tresty pre jednotlivcov a ďalej, že prejednávané činy sú činmi štátu, tí ktorí ich vykonali nie sú osobne zodpovední, ale sú chránení doktrínou o zvrchovanosti štátu. Podľa názoru Tribunálu, tieto podania musia byť odmietnuté. Je dlhodobo uznávané, že medzinárodné právo ukladá záväzky a zodpovednosť nielen štátom, ale aj jednotlivcom, ktorí môžu byť trestaní za porušenie medzinárodného práva.

s. 448: Zločiny proti medzinárodnému právu sú páchané konkrétnymi ľuďmi, a nie abstraktnými entitami, pričom trestaním jednotlivcov za spáchanie týchto zločinov sa zabezpečuje vynútiteľnosť medzinárodného práva.

Ustanovenia článku 228 Versaillskej zmluvy, ktoré už boli zmienené, ukazujú a potvrdzujú tento podhľad na individuálnu zodpovednosť.

Zásada medzinárodného práva, ktorá za splnenia určitých podmienok, chráni predstaviteľov štátu, nemôže byť aplikovaná na činy, ktoré sú medzinárodným právom vyhlásené ako zločinné. Páchatelia týchto činov sa nemôžu skrývať za ich úradné postavenie v záujme vyhnutia sa potrestaniu, ktoré by bolo výsledkom riadneho konania.

Jednotlivcom z medzinárodného práva vplývajú povinnosti, ktoré prevyšujú vnútroštátny záväzok poslušnosti kladený daným štátom. Tomu, kto porušuje zákony vojny, sa nemôže dostať imunity [len] preto, že vykonáva štátnu moc, ak štát, ktorý schvaľuje čin, tým prekračuje medze svojej právomoci tak, ako mu vyplývajú z medzinárodného práva.

„Skutočnosť, že obvinený konal na rozkaz svojej vlády alebo svojho nadriadeného, ho nezabavuje zodpovednosti, ale môže byť pokladaná za poľahčujúcu pre výmeru trestu."

Ustanovenia tohto článku sú v súlade s právom všetkých národov. To, že vojak na základe rozkazu vraždil alebo mučil v rozpore s medzinárodným právom, nikdy nebolo uznávané ako riadna obhajoba z takých surových činov ako opisuje Charta, sám rozkaz ale môže byť uplatnený ako poľahčujúca okolnosť pre výmeru trestu.

s. 449-450: Argument, že takéto spoločné plánovanie nemohlo existovať tam, kde vládne úplná diktatúra, je neudržateľný. Plán, pri výkone ktorého sa zúčastnila skupina ľudí, je stále plánom, aj kebyže bol vytvorený len jedným z nich. A tí, ktorí vykonali tento plán sa nevyhnú zodpovednosti tým, že poukážu na to, že konali podľa pokynov človeka, ktorý ho vymyslel. Hitler nemohol uskutočniť útočnú vojnu sám. Potreboval nevyhnutne spoluprácu štátnikov, vojenských vodcov, diplomatov a obchodníkov. Keď mu títo, s vedomím jeho cieľov, poskytli spoluprácu, stali sa účastníkmi na pláne, ktorý vytvoril. Nemožno ich považovať za nevinných, len preto že ich Hitler využil, ak vedeli, čo robia. To že boli do ich úloh určení diktátorom, ich nezbavuje zodpovednosti za ich činy. Vzťah vodcu a nasledovníka tu nevylučuje zodpovednosť o nič viac, než ju nevylučuje v podobnom prípade krutosti zo strany organizovaného vnútroštátneho zločinu.

Otázky:

1. Bolo Nemecko oprávnené použiť ozbrojenú silu pre riešenie svojich sporov a dosahovanie svojich ambícií?
2. Prečo podľa názoru Tribunálu nepostačuje vyvodenie zodpovednosti voči štátu?
3. Za aké konania proti mieru vznikla individuálna trestná zodpovednosť?
4. Bolo vyvodenie individuálnej trestnej zodpovednosti za zločiny proti mieru porušením princípu legality?
5. Aký vplyv má konanie na základe rozkazu nadriadeného pre otázku viny a trestu obžalovaného?
6. Bol braný na zodpovednosť len priamy páchateľ?

9. Kolumbijsko-peruánsky azylový prípad (Kolumbia proti Peru)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 20. novembra 1950[10]

Dotknuté otázky:

pravidlá medzinárodnej obyčaje – lokálna obyčaj – diplomatický azyl

Skutkové okolnosti:

s. 272: Dňa 3. októbra 1948 vypukla v Peru vojenská vzbura, ktorá bola v rovnaký deň potlačená. Z organizácie a vedenia vzbury bola obvinená politická strana Ľudová revolučná americká aliancia (American People´s Revolutionary Alliance – APRA) na zákalde vyhlášky prezidenta republiáky vydanej dňa 4. októbra. Následne mala strana zakázané vykonávať akúkoľvek činnosť a jej vodcovia mali byť súdne stíhaní pred vnútroštátnymi súdmi ako iniciátori vzbury. Súčasne bolo na pokyn vedúceho Súdneho oddelenia námorníctva zahájené vyšetrovanie skutočností zakladajúcich zločin vojenskej vzbury. Vodca strany APRA, Víctor Raúl Haya de la Torre a iní členovia strany boli vyhlásení za zodpovedných za vzburu a boli stíhaní za spáchanie zločinu vojenskej vzbury. 27. októbra nastal prevrat a k moci sa dostala vojenská junta. Vojenským súdom nariadila, aby v skrátenom konaní potrestali prípady vzbury a jej podnecovania krátkymi, ale prísnymi trestami bez možnosti dovolania. s. 273: Haya de la Torres a ostatní však neboli zatknutí, pretože sa ich nepodarilo nájsť. Po niekoľkých mesiacoch, 3. januára 1949 požiadal Haya de la Torres o udelenie azylu na Kolumbíjskej ambasáde v Lime. V nasledujúci deň zaslal Kolumbijský veľvyslanec oznámenie Ministrovi zahraničných vecí Peru, že na základe čl. 2 ods.2 Havanského Dohovoru o azyle (Convention on Asylum, Havana, 20 February 1928) bol Víctorovi Raúl Haya de la Torresovi udelený azyl a na základe čl. 2 Dohovoru o politickom azyle z Montevidea (Convention on Political Asylum, Montevideo, 26 December 1933) bol Haya de la Torres kvalifikovaný ako politický utečenec. Keďže sa nachádzal na území Peru, veľvyslanec ministra požiadal, aby mal Haya de la Torres umožnený bezpečný odchod z Peru čo najskôr. Peru tejto žiadosti nevyhovelo. Po neúspešnom diplomatickom vyjednávaní uzavreli Peru a Kolumbia dohodu o predložení sporu Medzinárodnému súdnemu dvoru.

s. 270: *Kolumbia žiadala Súd, aby rozhodol, že:*

1. *Kolumbia má právo, ako krajina udeľujúca azyl, posúdiť čin (offence) odôvodňujúci udelenie azylu,*
2. *Peru, ako územný suverén, je povinné v tomto prípade poskytnúť nevyhnutné záruky pre odchod Víctora Raúl Haya de la Torresa z krajiny s ohľadom na nedotknuteľnosť jeho osoby.*

Peru žiadalo Súd, aby na základe čl. 63 Pravidiel Súdu rozhodol, že azyl Haya de la Torresa bol udelený v rozpore s Dohovorom o azyle.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 274-275: Návrh Kolumbie sa musí chápať v tom zmysle, že ako štát udeľujúci azyl, má právomoc určiť povahu činu jednostranným a konečným rozhodnutím záväzným pre Peru. Svoje tvrdenie založila na niekoľkých medzinárodných zmluvách, ako aj na údajnej obyčaji. Hoci inštitút azylu odkazuje na princípy medzinárodného práva, princípy medzinárodného práva nepoznajú pravidlo jednostranného a konečného posúdenia štátom udeľujúcim diplomatický azyl. (...) V prípade diplomatického azylu sa utečenec nachádza na území štátu, na území ktorého došlo k spáchaniu

[10] *Colombian-Peruvian asylum case,* Judgment of November 20th, 1950: I.C.J. Reports 1950, p. 266. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf.

činu. Rozhodnutie o udelení diplomatického azylu zahŕňa zásah do suverenity daného štát. Odníma páchateľa z právomoci územného suveréna a predstavuje zásah do záležitostí, ktoré patria výlučne do právomocí daného štátu. Takýto zásah môže nastať len v prípade existencie právneho základu ustanoveného v každom konkrétnom prípade. (...) Hoci Dohovor o azyle v sebe obsahuje ustanovenia týkajúce sa diplomatického azylu, neobsahuje ustanovenie umožňujúce štátu udeľujúcemu azyl jednostrannú právomoc posúdiť čin konečne a so záväznosťou pre štát, ktorý je územným suverénom. Kolumbijská vláda však argumentuje tým, že táto právomoc je obsiahnutá v Dohovore a je vlastná samotnému inštitútu azylu. Podľa názoru Súdu je právomoc takéhoto druhu výnimočná. (...) Táto právomoc nie je vlastná samotnému inštitútu diplomatického azylu. Možno by bol tento inštitút efektívnejší, ak by sa pravidlo jednostranného a konečného posúdenia aplikovalo, no takéto pravidlo nie je základom pre výkon azylu.

s. 276: Kolumbijská vláda sa ďalej odvolávala na ustanovenia amerického medzinárodného práva vo všeobecnosti, teda na údajnú regionálnu alebo lokálnu obyčaj typickú pre štáty Latinskej Ameriky. Strana, ktorá sa odvoláva na obyčaj tohto druhu musí dokázať, že obyčaj je ustálená takým spôsobom, že je záväzná aj pre ďalšiu stranu. Kolumbijská vláda teda musí dokázať, že pravidlo, na ktoré odkazuje, je v súlade so stálou a jednotnou praxou medzi štátmi prípadu, a jeho používanie je vyjadrením práva patriaceho štátu, ktorý udeľuje azyl, ako aj povinnosti mu zodpovedajúcej na strane štátu ako územného suveréna. Vyplýva to z čl. 38 Štatútu MSD, ktorý odkazuje na medzinárodnú obyčaj ako na dôkaz všeobecnej praxe prijímanej za právo.

s. 277: (...) Na podporu svojich tvrdení Kolumbia odkazovala na množstvo extradičných zmlúv, ktoré sa však netýkajú daného prípadu, ako aj dohovory a dohody, ktoré však neobsahujú ustanovenie údajného práva na jednostranné a konečné posúdenie, prípadne neboli ratifikované zo strany Peru. (...) Kolumbia sa odvolávala aj na veľký počet konkrétnych prípadov, v ktorých bol diplomatický azyl udelený a dodržiavaný. Avšak nepreukázali, že údajné pravidlo jednostranného a konečného posúdenia bolo použité štátmi udeľujúcimi azyl ako právo im patriace a rešpektované štátmi ako územnými suverénmi ako povinnosť tomu zodpovedajúca a nie len z dôvodov politickej korektnosti (alebo bolo použité, ale mimo zmluvných podmienok). Skutočnosti predložené Súdu poskytujú toľko neistoty a rozporov, toľko kolísania a nezrovnalostí vo výkone diplomatického azylu a v oficiálnych názoroch vyjadrených pri rôznych príležitostiach, v rýchlom slede dohovorov o azyle, ratifikovaných jednými štátmi a odmietnutými inými štátmi, je toľko nejednotnosti a prax je natoľko ovplyvnená politickou korektnosťou v rôznych prípadoch, že je nemožné v tom všetkom rozoznať stálu a jednotnú prax prijímanú za právo týkajúcu sa údajného pravidla jednostranného a konečného posúdenia činu. (...) Súd preto nemôže potvrdiť, že by Kolumbijská vláda dokázala existenciu takejto obyčaje. Avšak hoci by aj bolo možné uznať, že takáto obyčaj existuje medzi určitými latinsko-americkými štátmi, nemohla by byť použitá voči Peru, ktoré ju svojim ustáleným prístupom odmieta tým, že odmieta ratifikovať Dohovory z Montevidea (1933 a 1939), ktoré ako prvé obsahovali pravidlo týkajúce sa posúdenia činu v záležitostiach diplomatického azylu.

s. 278: (...) Z týchto dôvodov Súd dospel k názoru, že Kolumbia, ako štát udeľujúci azyl, nemá právomoc posúdiť čin jednostranným a konečným rozhodnutím záväzným pre Peru.

(...) V druhom návrhu Kolumbia žiada Súd, aby rozhodol, že Peru ako územný suverén, je povinné poskytnúť záruky bezpečného odchodu Víctora Raúl Haya de la Torre z krajiny. Údajná povinnosť Peru nie je závislá od posúdenia prvého návrhu (...). S ohľadom na Havanský dohovor, hoci nie je prijaté právo posúdenia, Kolumbijská vláda je oprávnená žiadať záruky bezpečného odchodu za určitých podmienok. Prvou podmienkou je, že azyl bol pravidelne udeľovaný a zachovávaný. Môže byť udelený len politickým páchateľom, ktorí nie sú obvinení alebo odsúdení za bežné trestné činy, len v naliehavých prípadoch a len na nevyhnutný čas pre bezpečnosť utečenca.

s. 279: Druhou podmienkou je, že (...) štát ako územný suverén môže žiadať, aby utečenec opustil krajinu, a len vtedy môže štát udeľujúci azyl žiadať nevyhnutné záruky bezpečného odchodu. Havanský dohovor, jeho čl. 2, tak dáva štátu ako územnému suverénovi možnosť žiadať odchod utečenca a len ak uplatní túto možnosť, je tento štát povinný poskytnúť záruky bezpečného odchodu. (...) v tomto prípade peruánska vláda nežiadala odchod Víctora Raúl Haya de la Torresa z Peru, napadla zákonnosť udelenia diplomatického azylu a odmietla udeliť záruky bezpečného odchodu. Za týchto okolností nie je kolumbijská vláda oprávnená žiadať, aby Peruánska vláda dala záruky nevyhnutné pre odchod de la Torresa z krajiny, s ohľadom na nedotknuteľnosť jeho osoby.

Otázky:

1. Ako je možné definovať diplomatický azyl? Ako sa líši od azylu ako formy medzinárodnej ochrany?
2. Aký prameň práva je medzinárodná obyčaj?
3. Čo je to tzv. regionálna (lokálna) obyčaj?
4. Je medzinárodná obyčaj záväzná? Za akých podmienok?

10. Prípad korfského prielivu (Veľká Británia proti Albánsku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora zo dňa 9. apríla 1949[11]

Dotknuté otázky:

medzinárodná zodpovednosť štátu – suverenita štátu – pobrežné more

Skutkové okolnosti prípadu:

Dňa 22. októbra 1946 narazili dva britské torpédoborce, Suamarez a Volage, v albánskych pobrežných vodách Korfského prielivu na míny. Incident si vyžiadal smrť 44 a zranenia 42 britských dôstojníkov a námorníkov. Veľká Británia využívala Korfský prieliv ako námornú cestu do Grécka, ktoré v tom čase čelilo narastajúcej hrozbe komunistickej revolúcie. Po tejto udalosti Veľká Británia zaslala Albánsku nótu, ktorou oznamovala svoj úmysel v krátkom čase vyčistiť Korfský prieliv od mín. Albánsko nebolo ochotné poskytnúť súhlas na vyčistenie prielivu, pokiaľ operácia nebude prebiehať mimo albánskych pobrežných vôd, pričom akékoľvek čistenie prebiehajúce v týchto vodách by predstavovalo narušenie albánskej suverenity. Veľká Británia prieliv o tri týždne neskôr, v dňoch 12. a 13. novembra 1946, v rámci tzv. *Operation Retail* prehľadala a našla ďalších 22 mín, pri analýze ktorých sa zistilo, že ide o nemecký typ mín GY. Prieliv pritom britské námorníctvo prehľadalo už v rokoch 1944 a 1945, kedy neboli nájdené žiadne míny. Medzi Veľkou Britániou a Albánskom zavládlo značné napätie. Situáciou sa zaoberala aj Bezpečnostná rada OSN, ktorá obe štáty vyzvala, aby spor predložili pred Medzinárodný súdny dvor (ďalej len „Súd"). Veľká Británia tak v máji 1947 urobila, čím sa začalo historicky prvé sporové konanie pred Súdom. Veľká Británia sa v žalobe domáhala toho, aby Súd uznal, že Albánsko nesie zodpovednosť za straty na ľudských životoch a materiálne škody spôsobené výbuchom mín z októbra 1946. Žiadosť bola postavená na tvrdení, že Albánsko o umiestnení alebo aspoň prítomnosti mín v Korfskom prielive musela vedieť, a že zanedbala svoju povinnosť informovať o nich iné štáty. Albánsko britské nároky odmietalo a chcelo, aby MSD vyhlásilo, že neoprávnené vniknutie do jeho pobrežných vôd loďami britského námorníctva došlo k porušeniu jeho suverenity. Obe štáty požadovali náhradu škody, Veľká Británia vo forme finančného odškodnenia, Albánsko vo forme satisfakcie.

Vybrané časti rozhodnutia:

Medzinárodná zodpovednosť štátu

18. (...) Je pravdou, ako ukazuje medzinárodná prax, že štát, na ktorého území alebo v ktorého vodách sa vyskytol čin, ktorý je v rozpore s medzinárodným právom, môže byť vyzvaný, aby poskytol vysvetlenie. Štát môže byť do určitej miery povinný poskytnúť údaje o spôsobe použitia informačných prostriedkov a vyšetrovaní, ktoré má k dispozícii. Nemožno však dospieť k záveru len zo skutočnosti, že štát vykonával kontrolu nad svojím územím a vodami, že tento štát nevyhnutne vedel alebo mal vedieť o akomkoľvek protiprávnom čine, ktorý sa v ňom spáchal, alebo o páchateľoch takéhoto činu. Táto skutočnosť sama osebe a okrem iných okolností nezahŕňa ani *prima facie* zodpovednosť, ani nepresúva dôkazné bremeno.

---

[11] *Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania),* I.C.J. Reports 1949, p. 4. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf.

Na druhej strane skutočnosť tejto výlučnej územnej kontroly vykonávanej štátom v rámci jeho hraníc má vplyv na dostupné dôkazné prostriedky na preukázanie vedomostí tohto štátu o takýchto udalostiach. Z dôvodu tejto výlučnej kontroly nie je druhý štát, obeť porušenia medzinárodného práva, často schopný poskytnúť priamy dôkaz o skutočnostiach, ktoré viedli k vzniku zodpovednosti. Z dôvodu tejto výlučnej kontroly nie je druhý štát, voči ktorému došlo k porušeniu medzinárodného práva, často schopný poskytnúť priamy dôkaz o skutočnostiach, ktoré viedli k vzniku zodpovednosti. Takýto štát by mal mať ľahší prístup k faktickým a nepriamym dôkazom. Tento nepriamy dôkaz je prijatý vo všetkých právnych systémoch a jeho použitie je uznané medzinárodnými rozhodnutiami. (...)

22. Zo všetkých vyššie spomínaných skutočností a poznatkov Súd vyvodzuje záver, že k položeniu mínového poľa, ktoré spôsobilo výbuchy 22. októbra 1946, nemohlo dôjsť bez vedomia albánskej vlády. (...) Záväzky vyplývajúce albánskym úradom spočívajú v notifikácii, vo všeobecnosti v prospech lodnej dopravy, o existencii mínového poľa v albánskych pobrežných vodách a vo varovaní blížiacich sa britských lodí pred bezprostredným nebezpečenstvom, ktorému ich mínové pole vystavovalo. Takéto záväzky nie sú založené na *Haagskom dohovore* z roku 1907, č. VTII, ktorý je uplatniteľný v čase vojny, ale na určitých všeobecných a dobre uznávaných zásadách, konkrétne na základných požiadavkách ľudskosti, ešte dôležitejších v čase mieru ako vo vojne; zásade slobodnej námornej plavby; a povinnosť každého štátu vedome nepovoliť, aby bolo jeho územie vedome využívané na konanie, ktoré je v rozpore s právami iných štátov. V skutočnosti Albánsko ani neoznámilo existencie mínového poľa, ani nevarovalo britské vojenské lode pred nebezpečenstvom, ktorému boli vystavené.

22. – 23. Ako už bolo uvedené, zmluvné strany sa zhodli, že míny boli nedávno položené. Treba konštatovať, že položenie mín, bez ohľadu na to, aký bol jeho presný dátum, sa uskutočnil v čase, keď bol prieliv pozorne sledovaný Albánskom. Ak by sa predpokladalo, že k nemu došlo v poslednom možnom momente, t.j. počas noci z 21. na 22. októbra 1946, potom jediný záver, ktorý možno vyvodiť, je ten, že vydať všeobecne oznámenie by bolo náročné, ak nie nemožné. To by ale nebránilo albánskym úradom, aby okamžite podnikli, ako mali, všetky kroky nevyhnutné k tomu, aby varovali lode v blízkosti nebezpečnej oblasti.

23. V skutočnosti avšak albánske úrady neučinili nič, aby tragédii zabránili. Toto závažné zlyhanie zakladá medzinárodnú zodpovednosť Albánska. Súd preto dospel k záveru, že Albánsko je zodpovedné podľa medzinárodného práva za výbuchy, ku ktorým došlo 22. októbra 1946 v albánskych pobrežných vodách, a za škodu a straty na ľudských životoch, ktoré z nej vyplynuli, a že je povinnosťou Albánska zaplatiť Veľkej Británii odškodné.

Suverenita štátu a pobrežné more

26. V druhej časti Osobitnej dohody z 25. marca 1948 sa Súdu predkladá nasledujúca otázka:

„(2) Porušila Veľká Británia podľa medzinárodného práva suverenitu Albánskej ľudovej republiky z dôvodu konaní kráľovského námorníctva v albánskych vodách z 22. októbra a 12. a 13. novembra 1946 a je tam nejaká povinnosť poskytnúť satisfakciu?“

28. Podľa názoru Súdu je všeobecne uznávané a zodpovedá medzinárodnej obyčaji, že štáty v čase mieru majú právo nechávať svoje vojenské lode preplávať prielivmi používanými na medzinárodnú plavbu medzi dvoma časťami šíreho mora bez predchádzajúceho povolenia pobrežného štátu, a to za predpokladu, že prechod je pokojný. Pokiaľ nie je v medzinárodnej zmluve uvedené inak, pobrežný štát nemá právo zakázať takýto prechodu cez úžiny v čase mieru.

Albánska vláda nespochybňuje, že Severokorfský prieliv je úžinou v geografickom zmysle; popiera však, že tento prieliv patrí do skupiny medzinárodných vodných ciest, v rámci ktorých existuje právo prechodu. Argumentuje tým, že (prieliv) má iba druhoradý význam, nie je nevyhnutnou cestou medzi dvoma časťami šíreho mora a je takmer výlučne používaný k miestnej doprave do a z prístavu Korfu a Sarandu.

Možno sa opýtať, či posúdenie závisí od objemu dopravy prechádzajúcej prielivom alebo v jeho väčšom či menšom význame pre medzinárodnú plavbu. Súd je toho názoru, že rozhodujúcim kritériom je skôr geografická poloha prielivu, ktorý zaisťuje spojenie medzi dvoma časťami šíreho mora, a skutočnosť, že prieliv je využívaný k medzinárodnej plavbe. Nie je tiež zásadné, že tento prieliv nie je nevyhnutnou cestou medzi dvoma časťami šíreho mora, ale len alternatívnym spojením medzi Egejským a Jadranským morom. Predstavuje avšak užitočnú cestu pre medzinárodnú námornú dopravu.

29. Zvlášť významnou skutočnosťou je to, že Severokorfský prieliv tvorí hranicu medzi Albánskom a Gréckom, že časť prielivu je úplne zahrnutá do pobrežných vôd týchto štátov, a že prieliv má pre Grécko zvláštny význam z dôvodu námornej dopravy na a z Korfu. Vzhľadom k týmto rôznym skutočnostiam dospel Súd k záveru, že Severokorfský prieliv patrí do kategórie medzinárodných námorných ciest, v ktorých nesmie byť v čase mieru zakázaný prechod pobrežným štátom.

29. – 30. Za týchto okolností Súd nemôže prijať tvrdenia Albánska, že vláda Veľkej Británie porušila albánsku suverenitu tým, že poslala vojnové lode prielivom, bez toho aby získala predchádzajúci súhlas albánskej vlády.

30. Zostáva zistiť, či spôsob, akým bol prechod realizovaný, je v súlade so zásadou pokojného prechodu a preskúmať rôzne tvrdenia albánskej vlády v rozsahu, v akom sa javia ako relevantné.

32. (...) Súd dospel k záveru, že konaním svojho námorníctva v albánskych vodách dňa 22. októbra 1946 neporušila Veľká Británia suverenitu Albánska.

33. Vláda Veľkej Británie nepopiera, že operácia *Retail* bola uskutočnená proti jasne vyjadrenej vôli Albánska. Uznáva, že operácia nemala súhlas medzinárodnej organizácie na odstraňovanie mín, že nemohla byť ospravedlnená výkonom práva na pokojný prechod a, na záver, že medzinárodné právo v zásade nedovoľuje štátom zhromaždiť veľké množstvo vojnových lodí v pobrežných vodách iného štátu a realizovať v týchto vodách odmínovanie. Vláda Veľkej Británie uvádza, že operácia bola mimoriadne naliehavá a že sa považovala za oprávnenú na jej vykonanie bez súhlasu akéhokoľvek subjektu.

35. Súd nemôže prijať takýto argument. Súd môže na údajné právo intervencie pozerať iba ako na prejav silovej politiky, ktorá v minulosti viedla k najzávažnejším zneužitiam a ako taká nemá, nech už sú súčasné nedostatky medzinárodných organizácií akékoľvek, v medzinárodnom práve miesto. Intervencia je zrejme ešte menej prijateľná v špecifickej podobe, akú by nadobudla tu: pretože z povahy veci, by vyhradená pre najsilnejšie štáty a mohla by ľahko viesť k zvráteniu výkonu samotnej medzinárodnej spravodlivosti. (...) Medzi nezávislými štátmi je rešpektovanie územnej suverenity základným prvkom medzinárodných vzťahov. Súd uznáva, že úplné nesplnenie povinností albánskej vlády po výbuchoch a dilatačná povaha jej diplomatických nót sú poľahčujúcimi okolnosťami pre konanie vlády Spojeného kráľovstva. Na zabezpečenie dodržiavania medzinárodného práva, ktorého je orgánom, však Súd musí vyhlásiť, že konanie britského námorníctva bolo porušením albánskej suverenity. Toto vyhlásenie je v súlade so žiadosťou Albánska a preto predstavuje samo o sebe náležitú satisfakciu.

Záverečné výroky Súdu:

Súd na prvú otázku, ktorá mu bola položená Osobitnou dohodou z 25. marca 1948 (...) rozhoduje, že:

- Albánska ľudová republika je zodpovedná podľa medzinárodného práva za výbuchy, ku ktorým došlo 22. októbra 1946 v albánskych vodách a za škody a straty na ľudských životoch, ktoré z nich vyplynuli; a
- vylučuje sa na ďalšie pojednávanie posúdenie výšky odškodnenia (...);

na druhú otázku položenú Osobitnou dohodou z 25. marca 1948 (...) rozhoduje, že:

- Veľká Británia nenarušila suverenitu Albánskej ľudovej republiky konaním britského námorníctva v albánskych vodách z 22. októbra 1946; a
- konaním britského námorníctva v albánskych vodách počas operácie z 12. a 13. novembra 1946 Veľká Británia narušila suverenita Albánskej ľudovej republiky a že toto vyhlásenie Súdu predstavuje samo o sebe primeranú satisfakciu.

Otázky:

5. Nesie štát zodpovednosť za všetky protiprávne konania, ku ktorým došlo na jeho území?
6. Aké podmienky musia byť splnené na to, aby sa prieliv posudzoval za súčasť medzinárodnej námornej cesty?
7. Majú štáty právo na pokojný prechod svojich vojenských lodí prielivmi používanými k medzinárodnej plavbe? Pokiaľ áno, za akých podmienok?
8. Čím podľa Súdu porušila Veľká Británia suverenitu Albánska pri odmínovaní Korfského prielivu?

11. Náhrada škôd utrpených v službách OSN

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora z 11. apríla 1949[12]

Dotknuté otázky:

subjekty medzinárodného práva - subjektivita medzinárodných organizácií - implicitné (odvodené) právomoci - náhrada škody - funkčná ochrana zástupcov[13]

Skutkové okolnosti:

V roku 1948, po rozdelení britského mandátneho územia Palestíny na dva samostatné štáty- Palestínu a Izrael, napadli vojská viacerých arabských štátov novovzniknutý štát Izrael (I. arabsko-izraelská vojna). Vyjednávaním dohody medzi Izraelom a arabskými štátmi bol poverený gróf Folke Bernadotte, prvý mediátor OSN. Ako švédsky diplomat mal už skúsenosti s vyjednávaním o prepustenie väzňov z nemeckých koncentračných táborov počas II. sv. vojny s nacistickým režimom. V rámci jeho misie v Palestíne bolo jeho plánom vytvorenie ekonomickej únie medzi Palestínou a Zajordánskom, teda časťou arabskou (jej súčasťou mal byť Jeruzalem s autonómiou židovskej komunity) a židovskou. Po neúspešnom predstavení tohto plánu ho zavraždili členovia sionistického hnutia Lechi bojujúci za vytvorenie židovského štátu, ešte predtým ako stihol predstaviť druhý plán.

s. 175: Vzhľadom na sériu tragických udalostí, ktoré ... postihli zástupcov OSN pri plnení svojich povinností, vyvstáva otázka o opatreniach, ktoré majú byť prijaté zo strany OSN s cieľom zabezpečiť jej zástupcom plnú mieru ochrany v budúcnosti a zaistiť odškodnenie za zranenia, ktoré utrpeli pri výkone svojej služby, preto sa Valné zhromaždenie OSN dňa 3. decembra 1948 uznieslo na rezolúcii č. 258 (III) a rozhodlo o podaní žiadosti MSD o podanie poradného posudku v nasledujúcich právnych otázkach:

I. Má OSN ako organizácia, v prípade, kedy zástupca OSN utrpí zranenia pri výkone povinností za okolností súvisiacich so zodpovednosťou štátu, spôsobilosť uplatňovanť nároky podľa medzinárodného práva voči zodpovednej de jure alebo de facto vláde s cieľom vymôcť náhradu škody za škodu spôsobenú

a) OSN,

b) obeti alebo za ňu oprávneným osobám?

II. V prípade kladnej odpovede na otázku 1. b), ako má byť postup OSN zosúladený s takými oprávneniami štátu, ktorého je obeť štátnym príslušníkom?

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 177: (...) c) Súd chápe slovo „zástupca“ (agent) v najširšom slova zmysle, teda ide o akúkoľvek osobu, plateného úradníka alebo nie, stáleho zamestnanca alebo nie, ktorý bol poverený orgánom OSN vykonaním niektorej z jej funkcií (...) ide o akúkoľvek osobu, prostredníctvom ktorej Organizácia koná. d) (...) „škoda“ je výsledkom zlyhania štátu pri plnení záväzku chrániť zástupcov OSN počas výkonu ich povinností.

---

[12] *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1949, p.174. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/4/004-19490411-ADV-01-00-EN.pdf.

[13] Poradný posudok pracuje v pôvodnom znení s pojmom „agent“, ktorý pre potreby tohto diela prekladáme použitím slovenského výrazu „zástupca“.

Spôsobilosť uplatniť nárok podľa medzinárodného práva (...) predstavuje spôsobilosť siahnuť k obyčajovým postupom uznávaným medzinárodným právom pre vznik, uplatnenie a uspokojenie nárokov. (...) táto spôsobilosť určite prislúcha štátu, ktorý ho môže vzniesť voči inému štátu(...) má podobu nároku medzi dvoma rovnoprávnymi politickými subjektami.

s. 178-179: (...) Avšak má OSN na medzinárodnom poli takú povahu, ktorá zahŕňa spôsobilosť uplatniť nárok podľa medzinárodného práva? (...) súd musí najskôr preskúmať, či má OSN v zmysle Charty OSN také postavenie, na základe ktorého disponuje oprávneniami, ktorých rešpektovanie zo strany členských štátov je oprávnená žiadať. Má OSN medzinárodnú subjektivitu? (...) musíme zvážiť, aká bola zamýšľaná povaha OSN v zmysle Charty. Subjekty práva v ktoromkoľvek právnom systéme nie sú nevyhnutne identické svojou povahou a rozsahom svojich práv a ich povaha závisí od potrieb spoločenstva. (...) Charta vybavila OSN orgánmi a poverila ju špeciálnymi úlohami. Definovala pozíciu členských štátov vo vzťahu k OSN, ktoré majú a) poskytnúť všemožnú pomoc pri každej akcii, ktorú urobí v súlade s ustanoveniami Charty (čl. 2 ods. 5 Charty OSN), b) prijať a vykonať rozhodnutia Bezpečnostnej rady. Ďalej tak urobila c) oprávnením Valného zhromaždenia vydávať odporúčania členským štátom, a d) udelením právnej spôsobilosti, výsad a imunít OSN na území ktoréhokoľvek členského štátu, ako aj ustanovením o uzatváraní dohôd medzi OSN a členskými štátmi. (...) Organizácia je politický orgán poverený politickými úlohami závažného charakteru a pokrývajúca široké pole pôsobnosti, využívajúca vo vzťahoch s členskými štátmi politické prostriedky. (...) Podľa názoru súdu bolo zamýšľané, aby OSN vykonávala a požívala funkcie a práva... na základe širokej medzinárodnoprávnej subjektivity a spôsobilosti pôsobiť na medzinárodnom poli (...) Ide o najvyšší typ medzinárodnej organizácie, ktorá by nemohla vykonať zámery svojich zakladateľov pokiaľ by bola pozbavená medzinárodnoprávnej subjektivity (...). Organizácia má medzinárodnú subjektivitu, čo však neznamená, že jej subjektivita, práva a povinnosti, sú totožné s tými, ktoré prináležia štátu (...) Znamená to jediné, že ide o subjekt medzinárodného práva schopný mať práva a povinnosti podľa medzinárodného práva a spôsobilý chrániť svoje práva uplatňovaním nárokov podľa medzinárodného práva.

s. 180-182: Zatiaľ čo štát požíva v plnej miere všetky práva a povinnosti podľa medzinárodného práva, práva a povinnosti OSN závisia od jej cieľov a funkcií (...). Súd prichádza k záveru, že členské štáty vybavili OSN spôsobilosťou uplatňovať nároky podľa medzinárodného práva, pokiaľ je to nevyhnutné na vykonávanie jej úloh.

Otázka I (a):

Otázka je zameraná jedine na náhradu škody spôsobenú OSN, ak v rovnaký čas jeden z jej zástupcov utrpí zranenia. Nemožno pochybovať, že OSN má spôsobilosť podať žalobu proti svojmu členskému štátu, ktorý jej spôsobil škodu porušením svojich medzinárodných záväzkov voči nej. (...) miera odškodnenia by mala závisieť od výšky škody, ktorú OSN utrpela následkom protiprávneho správania štátu, a mala by zahŕňať náhradu akýchkoľvek odôvodnených výdavkov, ktoré musela zaplatiť svojim zástupcom...

Otázka I (b):

(...) možno OSN priznať náhradu škody (...) spôsobenej obeti (...)?(...) Obyčajové pravidlo, podľa ktorého je diplomatická ochrana realizovaná štátom, (...) platí pre nároky uplatňované štátom (...) z daného pravidla existujú výnimky, pretože existujú prípady, v ktorých štáty poskytujú ochranu osobám, ktoré nie sú ich štátnymi príslušníkmi (...) Pravidlo štátnej príslušnosti nároku nepredstavuje žiadny dôvod na odmietnutie tvrdenia, že OSN má oprávnenie uplatniť nárok na náhradu škody popísaný v otázke I (b). Naopak, podstata tohto pravidla vedie k uznaniu tejto spôsobilosti ako prislúchajúcej OSN, ktorá ako dôvod nároku uvádza porušenie záväzkov voči nej samotnej. Avšak ani analógia tohto tradičného pravidla diplomatickej ochrany neodôvodňuje pozitívnu odpoveď na otázku. Prísnym používaním konceptu vernosti nie je možné stotožniť právne puto,

ktoré existuje na základe čl. 100 Charty OSN medzi OSN na jednej strane a Generálnym tajomníkom a zamestnancami na druhej strane, s putom občianstva, ktoré existuje medzi štátom a jeho štátnymi príslušníkmi.

(...) ujma, za ktorú sa žiada odškodnenie, vznikla porušením povinnosti určenej na uľahčenie plnenia povinnosti zástupcu OSN. Nie je to prípad, v ktorom protiprávny akt alebo opomenutie prestavuje „len" porušenie všeobecných záväzkov štátu týkajúcich sa postavenia cudzincov. Uplatňovanie týchto nárokov by bolo v kompetencii národného štátu.

(...) Charta výslovne nezveruje OSN spôsobilosť zahrnúť do nároku na náhradu škody aj škodu spôsobenú obeti alebo osobám ňou oprávneným. (...) Podľa medzinárodného práva, tieto právomoci (právomoci poskytnúť jej agentom obmedzenú ochranu, spočívajúcu v podaní žaloby v ich mene o náhradu škody utrpenej v službách OSN) musia OSN vyplývať z Charty OSN implicitne, pretože sú nevyhnutné pre plnenie jej povinností, hoci výslovne nie sú v Charte uvedené. Tento princíp práva bol aplikovaný Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti vo vzťahu k Medzinárodnej organizácii práce a musí byť aplikovaný aj v prípade OSN.

s. 183-184: (...) Tak pre zabezpečenie efektívneho a nezávislého výkonu týchto úloh, ako aj v záujme efektívnej podpory svojich zástupcov, musí OSN svojim zástupcom poskytnúť adekvátnu ochranu. (...) aby zástupca mohol vykonávať svoje úlohy uspokojivo, musí si byť vedomý, že na ochranu poskytovanú OSN sa môže spoľahnúť (...) aby sa pri výkone svojej funkcie nemusel spoliehať na inú ochranu (...). Ak by sa na ňu musel spoliehať, jeho nezávislosť by mohla byť ohrozená... je nevyhnutné, aby zástupca vedel, že pri plnení svojich úloh je pod ochranou OSN. Obzvlášť nevyhnutné je takéto uistenie pri zástupcoch bez štátnej príslušnosti.

Pri uplatnení si náhrady škody, ktorá vznikla ujmou utrpenou jej zástupcom, nezastupuje OSN zástupcu, ale uplatňuje si svoje vlastné právo, právo na zabezpečenie rešpektovania záväzkov prevzatých voči OSN. (...)V tomto prípade bolo zistené, že OSN má spôsobilosť vzniesť nárok na medzinárodnom poli a že má právo poskytnúť funkčnú ochranu jej zástupcom.

s. 185: Otázkou je, či OSN má spôsobilosť uplatniť si nárok proti štátu o náhradu zodpovedajúcu škode alebo či naopak, žalovaný štát, ktorý nie je jej členom, je oprávnený vzniesť námietku, že OSN nemá dostatok spôsobilosti na uplatnenie si takého nároku podľa medzinárodného práva. V takomto prípade je názorom súdu, že päťdesiat štátov reprezentujúcich drvivú väčšinu členov medzinárodného spoločenstva bolo oprávnených vytvoriť entitu požívajúcu objektívnu medzinárodnú subjektivitu- nie len subjektivitu uznanú samotnými členskými štátmi- spolu so spôsobilosťou uplatňovať nároky podľa medzinárodného práva.

Otázka II:

Ako treba postup OSN uviesť do súladu s právami štátu, ktorého je obeť štátnym príslušníkom? (...) Ak má obeť štátnu príslušnosť, utrpená škoda môže zahrnúť záujem štátu i OSN. V takomto prípade môže vzniknúť konkurencia medzi oprávnením štátu poskytnúť diplomatickú ochranu a oprávnením OSN na funkčnú ochranu. (...)neexistuje žiadne právne pravidlo, ktoré by stanovilo prioritu jedného či druhého (...).

s. 186: súd nevidí žiadny dôvod, prečo by zúčastnené strany nemali nájsť riešenie na základe dobrej vôle a zdravého rozumu (...). Riziko konkurencie medzi OSN a domovským štátom môže byť obmedzené alebo eliminované na základe všeobecného dohovoru alebo zmluvami uzatvorenými v každom jednotlivom prípade.

Otázky:

1. Ako interpretoval MSD subjektivitu medzinárodných organizácií?
2. Ako sa MSD vysporiadal s chýbajúcou explicitne vyjadrenou právomocou OSN uplatniť nárok na náhradu škody spôsobenej jej zástupcovi?
3. Je diplomatická ochrana poskytovaná štátom viazaná na štátnu príslušnosť obete?
4. Nájdite ustanovenie, v ktorom sa MSD venoval vymedzeniu a objasneniu funkčnej ochrany?
5. Má OSN spôsobilosť uplatniť svoje nároky aj vo vzťahu k nečlenskému štátu OSN?
6. Ako je možné vyriešiť konkurenciu uplatňovania nároku na náhradu škody spôsobenej obeti medzi OSN a domovským štátom?

12. Výhrady k Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy

posudok Medzinárodného súdneho dvora z 28. mája 1951[14]

Dotknuté otázky:

medzinárodné zmluvné právo – výhrada k medzinárodnej zmluve – prijatie výhrady – námietka k výhrade

Skutkové okolnosti:

V novembri 1950 Valné zhromaždenie položilo Súdnemu dvoru niekoľko otázok týkajúcich sa Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy[15] (ďalej aj len „dohovor"). Otáznym sa stalo postavenie štátov, ktoré pripojili výhrady k podpisu dohovoru, ak proti týmto výhradám namietali iné štáty, ktoré sú signatármi toho istého dohovoru. Dohovor pritom neobsahuje žiadny článok o výhradách.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 20: Otázky majú jasne vymedzený cieľ, preto sa odpovede, ku ktorým je Súdny dvor vyzvaný, nevyhnutne a prísne obmedzujú na tento dohovor.

s. 21-22: (...) Súdny dvor poznamenáva, že táto otázka sa netýka možnosti uplatniť výhrady k dohovoru o genocíde, ale iba otázky, či sa zmluvný štát, ktorý urobil výhradu a trvá na nej, môže stále považovať za stranu dohovoru, ak zmluvné strany majú rozdielne názory týkajúce sa tejto výhrady, niektoré ju prijímajú, iné ju odmietajú prijať.

Je všeobecne uznávané, že štát nemôže byť vo svojich zmluvných vzťahoch viazaný bez jeho súhlasu, a preto nemôže byť žiadna výhrada účinná proti akémukoľvek štátu bez prejavu jeho súhlasu. Je tiež všeobecne uznávanou zásadou, že mnohostranný dohovor je výsledkom slobodne uzatvorenej dohody o jeho ustanoveniach a že žiadna zo zmluvných strán nie je preto oprávnená jednostrannými rozhodnutiami alebo osobitnými dohodami mariť alebo narušovať účel a *raison d'être* dohovoru. S touto zásadou bol spojený pojem celistvosti prijatého dohovoru, pojem, ktorý vo svojom tradičnom poňatí zahŕňal tvrdenie, že žiadna výhrada nie je platná, pokiaľ ju všetky zmluvné strany bez výnimky neprijmú, (...).

Táto koncepcia, ktorá je priamo inšpirovaná pojmom zmluvy, má nesporný principiálny význam. Pokiaľ však ide o dohovor o genocíde, je potrebné poukázať na viaceré okolnosti, ktoré by viedli k pružnejšiemu uplatňovaniu tejto zásady. Spomedzi týchto okolností možno uviesť jednoznačne univerzálny charakter Organizácie Spojených národov, pod záštitou ktorej bol dohovor uzavretý, a veľmi vysoký stupeň účasti predpokladaný v článku XI dohovoru. Rozsiahla účasť na dohovoroch tohto typu už viedla k väčšej flexibilite v medzinárodnej praxi týkajúcej sa mnohostranných dohovorov. Všeobecnejšie využívanie výhrad, veľmi veľká tolerancia k tichému súhlasu s výhradami, existencia praxe, ktorá siaha tak ďaleko, že pripúšťa, aby autor výhrad, ktoré určité zmluvné strany zamietli, sa napriek tomu považoval za stranu dohovoru vo vzťahu k tým zmluvným stranám, ktoré výhrady prijali - všetky tieto faktory sú prejavmi novej pružnosti pri vykonávaní mnohostranných dohovorov.

---

[14] *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Advisory Opinion: I.C.J. Reports, 1951, p. 15. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf.

[15] Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 32/1955 Zb. o Dohovore o zabránení a trestaní zločinu genocídia. Slovenský preklad dohovoru používa pojem „genocídium", avšak slovenská právna veda sa prikláňa k termínu „genocída".

s. 24: Z predmetu a účelu dohovoru o genocíde vyplýva, že zámerom Valného zhromaždenia a štátov, ktoré ho prijali, je účasť čo najväčšieho počtu štátov. Úplné vylúčenie jedného alebo viacerých štátov z dohovoru by nielen obmedzilo rozsah jeho uplatňovania, ale zároveň by ubralo autorite morálnych a humanitárnych zásad, ktoré sú jeho základom. Je nemysliteľné, že zmluvné strany skutočne zamýšľali, aby námietka voči malej výhrade viedla k takémuto výsledku. Ale ešte menej by zmluvné strany mohli mať v úmysle obetovať samotný predmet dohovoru v prospech márnej túžby zabezpečiť čo najviac účastníkov. Predmet a účel dohovoru tak obmedzujú slobodu urobiť výhradu, ako aj slobodu namietať voči nim. Z uvedeného vyplýva, že je to zlučiteľnosť výhrady s predmetom a účelom dohovoru, ktorá musí predstavovať kritérium pre postoj štátu pri robení výhrady pri pristúpení, ako aj kritérium pre posúdenie štátom pri vznášaní námietok proti tejto výhrade. Také je pravidlo správania pre každý štát, keď individuálne a z vlastného hľadiska posudzuje prípustnosť akejkoľvek výhrady.

(...) Napriek tomu sa vyskytli tvrdenia, že ktorýkoľvek štát oprávnený stať sa zmluvnou stranou dohovoru o genocíde, sa ňou môže stať, hoci by urobil akúkoľvek výhradu, ktorú si zvolí na základe svojej suverenity. Súdny dvor nemôže zdieľať tento názor. Je zrejmé, že tak extrémne uplatňovanie myšlienky suverenity štátu by mohlo viesť k úplnej bezohľadnosti k predmetu a účelu dohovoru.

Na druhej strane sa vyskytli tvrdenia, že existuje pravidlo medzinárodného práva, ktoré ako podmienku účinku výhrady ukladá výslovné alebo tiché prijatie výhrady všetkými zmluvnými stranami. Táto teória spočíva najmä na zmluvnej koncepcii absolútnej celistvosti prijatého dohovoru. (...) Okrem toho sa nezdá, že koncepcia absolútnej celistvosti dohovoru nadobudla formu pravidla medzinárodného práva. (...)

s. 25: (...) Je tiež potrebné zdôrazniť, že medzi americkými členskými štátmi tak Organizácie Spojených národov, ako aj Organizácie amerických štátov existuje iná prax, ktorá umožňuje, aby sa štát, ktorý urobil výhradu, stal stranou bez ohľadu na povahu výhrad alebo námietok vznesených inými zmluvnými štátmi. (...)

s. 26: (...) Ako už bolo uvedené, každý štát, ktorý je zmluvnou stranou dohovoru, je oprávnený posúdiť platnosť výhrady a toto právo uplatňuje individuálne a z vlastného hľadiska. Keďže žiadny štát nemôže byť viazaný výhradou, s ktorou nesúhlasil, z toho nevyhnutne vyplýva, že každý štát, ktorý vzniesol námietku proti výhrade, bude alebo nebude na základe svojho individuálneho posúdenia v medziach vyššie uvedeného kritéria predmetu a účelu považovať štát, ktorý urobil výhradu, za zmluvnú stranu dohovoru. Za normálnych okolností bude mať takéto rozhodnutie vplyv iba na vzťah medzi štátom, ktorý urobil výhradu, a namietajúcim štátom; (...).

s. 27: (...) Nakoniec, môže sa stať, že štát, ktorý netvrdí, že výhrada je nezlučiteľná s predmetom a účelom dohovoru, bude predsa len proti nej namietať, ale porozumenie medzi týmto štátom a štátom, ktorý urobil výhradu, bude mať za následok, že dohovor medzi nimi nadobudne účinnosť, s výnimkou ustanovení, ktorých sa výhrada týka. (...)

s. 29: (...) Z týchto dôvodov Súdny dvor zastáva názor, pokiaľ ide o Dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu genocídy, (...)

K otázke I:

že štát, ktorý urobil výhradu a trvá na tejto výhrade, proti ktorej bola vznesená námietka jednou alebo viacerými stranami dohovoru, ale nie ďalšími stranami, sa môže považovať za stranu dohovoru, ak je výhrada zlučiteľné s predmetom a účelom dohovoru; v opačnom prípade sa tento štát nemôže považovať za stranu dohovoru;

K otázke II:

a) že ak strana dohovoru namieta proti výhrade, ktorú považuje za nezlučiteľnú s predmetom a účelom dohovoru, môže skutočne uvážiť, že štát, ktorý výhradu urobil, nie je stranou dohovoru;
b) že ak naopak, strana prijme výhradu ako zlučiteľnú s predmetom a účelom dohovoru, môže skutočne uvážiť, že štát, ktorý výhradu urobil, je stranou dohovoru;

K otázke III:

a) že námietka voči výhrade urobenej štátom, ktorý dohovor podpísal, ale ešte neratifikoval, môže mať právny účinok uvedený v odpovedi na otázku I až po ratifikácii. Dovtedy slúži iba ako oznámenie druhému štátu o prípadnom postoji štátu, ktorý dohovor podpísal;

b) že námietka voči výhrade, ktorú urobil štát oprávnený dohovor podpísať alebo k nemu pristúpiť, ale ktorý tak ešte neurobil, nemá právny účinok.

Otázky:

1. Pravidlo skúmania súladu výhrady s predmetom a účelom zmluvy prevzala Komisia pre medzinárodné právo pri kodifikácii zmluvného práva. Uveďte okolnosti skúmania uvedeného súladu podľa Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (Skúma sa pri všetkých výhradách? Kto posudzuje súlad? Aký je dôsledok nesúladu?).
2. Zistite, či je pre Slovenskú republiku *Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídy* záväzný v celosti bez výhrad.

13. Prípad týkajúci sa práva prechodu cez indické územie

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 12. apríla 1960[16]

Dotknuté otázky:

formulovanie obyčajového pravidla – miestna obyčaj – zvrchovanosť nad štátnym územím – právo prechodu cez štátne územie iného štátu

Skutkové okolnosti:

Územie Portugalska na indickom polostrove pozostávalo z troch častí – Goa, Daman a Diu, pričom časť Daman pozostávalo z dvoch častí, ktoré boli oddelené a plne obkolosené indickým územím. Tieto územia Portugalsko kontrolovalo už od 16. storočia. V 18. storočí Portugalsko uzatvorilo zmluvy o výkone práv nad týmto územím s vtedy dominujúcou Maráthskou ríšou a neskôr kontrolovanie tohto územia bolo rešpektované aj zo strany Britského impéria, ktoré indické územie v druhej polovici 19. storočia ovládlo.

Predmetný spor sa tak týkal spojenia – prechodu osôb a tovaru – medzi týmito časťami cez indické územie. Od roku 1954 India prestala umožňovať Portugalsku realizáciu takéhoto prechodu, a to v rámci jej „otvorenej kampane, ktorú uskutočňovala od roku 1950 s cieľom anexovania portugalských území." Takto sa enklávy úplne odstrihli od zvyšku portugalského územia a portugalské orgány sa dostali do situácie, v ktorej bolo pre nich znemožnené vykonávať portugalskú zvrchovanú moc.

India tvrdila, že Portugalsko nemalo právo aj na bezvýhradné a nepodmienené právo prechodu medzi a na tieto územia, tzn. vrátane prechodu ozbrojených zložiek, zbraní a munície. V júli 1954 došlo na týchto územiach k nepokojom, čo vytvorilo napätie aj na indickom území okolo nich. Indická vláda tvrdila, že prechod portugalských síl cez indické územie by mohlo situáciu ešte viac vyostriť a tak viesť k neželaným dôsledkom aj v samotnej Indii.

Vybrané časti rozhodnutia:

s. 37: Pre podporu svojho nároku sa Portugalsko odvolávalo na zmluvu z Poony z roku 1779 a na sandas (dekréty) vydané vládcom Maráthov v rokoch 1783 a 1785, ktoré mali udeliť Portugalsku zvrchovanosť nad enklávami vrátane práva prechodu k nim (...)

s. 38-39: (...) Z preštudovania [článku 17 Zmluvy] (...). Nebol Dvor schopný dospieť k záveru, že použitým jazykovým vyjadrením bolo zamýšľané odovzdať zvrchovanosť nad dedinami Portugalsku (...) bolo by zbytočné pre udelenie uviesť, že budúci suverén by mal mať právo potlačiť revoltu alebo rebéliu na jeho vlastnom území (...), a tak by preto nemohla vôbec byť kladená otázka enkláv alebo nejakých práv prechodu pre účely výkonu zvrchovanosti nad enklávami. Skutočnosť, že Portugalsko malo prístup k dedinám za účelom výberu daní (...) nemôže byť podľa názoru Dvora byť porovnávané k právu prechodu pre výkon zvrchovanosti.

s. 39: (...) situácia sa zmenila s príchodom Britov ako suveréna nad danou časťou krajiny namiesto Maráthov (...) Portugalci považovali za suverénov nad týmito dedinami seba. Briti, ako nástupcovia Maráthov, si zvrchovanosť nad týmto územím neuplatňovali (...). A tak Portugalská zvrchovanosť nad dedinami bola fakticky Britmi uznaná a v dôsledku toho následne mlčky (konkludentne) aj Indiou. (...) Pre účely určenia toho, či Portugalsku vzniklo právo prechodu ktoré si nárokuje, Dvor musí prihliadať na udalosti počas Britského a po-Britského obdobia. Počas týchto období sa

[16] *Case Concerning Right of Passage over Indian Territory* (Merits), Judgement of 12 April 1960: I.C.J. Reports 1960, p. 6. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/32/032-19600412-JUD-01-00-EN.pdf.

medzi Portugalskom a územným suverénom, s ohľadom na prechod, vytvorila prax na ktorú sa Portugalsko odvoláva ako na dôvod vzniku nárokovaného práva na prechod.

(...) zo strany Indie je namietané, že miestna obyčaj nemôže vzniknúť len medzi dvomi štátmi. Je ťažké si predstaviť, prečo počet štátov, medzi ktorými vzniká lokálne obyčajové pravidlo, by musel byť nevyhnutne vyšší ako dva. Dvor nevidí dôvod, prečo by dlhodobá nepretržitá prax medzi dvomi štátmi, nimi prijatá ako upravujúca ich vzťahy, nemohla predstavovať základ pre ich vzájomné práva a záväzky.

s. 40: Dvor preto dospieva k záveru, že čo sa týka súkromných osôb, úradníkov a tovaru vo všeobecnosti existovala počas britského a po-britského obdobia ustálená a jednotná prax umožňujúca voľný prechod medzi Damanom a enklávami. Táto prax pokračovala počas obdobia vyše storočia a štvrť nezmenená napriek zmene režimu (...) prax bola prijatá stranami ako právo a dala vzniknúť právu a korelujúcej povinnosti.

s. 40-41: (...) čo sa týka ozbrojených síl, ozbrojenej polície a munície, tak situácia je odlišná (...) regulovaná na základe reciprocity (...) ozbrojené sily týchto dvoch vlád nesmeli vstúpiť na ich ovládané územie v Indii mimo účelov špecifikovaných v predošlých zmluvách (...) alebo na základe formálnej žiadosti podanej stranou, ktorá požadovala takýto vstup.

s. 43: Bolo tu preto vytvorené jasné odlíšenie medzi praxou umožňujúcou slobodný prechod súkromných osôb, úradníkov a tovaru vo všeobecnosti a praxou vyžadujúcou si predchádzajúce povolenie – ako v prípade ozbrojených síl, ozbrojenej polície, zbraní a munície. (...)

s. 44: (...) Kde teda Dvor nájde jasne zakotvenú prax medzi dvomi štátmi, ktorá bola stranami prijatá ako upravujúca ich vzťahy, Dvor musí rozhodujúci účinok, pre účely určenia ich konkrétnych práv a povinností, pripísať tejto praxi. Takáto miestna prax musí mať prednosť pred všeobecným pravidlom.

s. 45: Dvor je toho názoru, že odmietnutie prechodu zo strany Indie v týchto prípadoch bolo v za týchto okolností v rámci jej právomoci úpravy a kontroly portugalského práva prechodu.

Otázky:

1. Odkedy vykonávalo Portugalsko zvrchovanú moc nad Damanom?

2. Medzi koľkými štátmi môže vzniknúť miestna obyčaj?

3. Čo bolo obsahom práva prechodu, ktorý požívalo Portugalsko? Porušila India svoj záväzok, ak neumožnila portugalským ozbrojeným silám prechod cez svoje územie?

3. Ako sa rieši prípadný konflikt medzi miestnou a všeobecnou obyčajou vo vzťahu medzi dvomi štátmi?

14. Pevninská plytčina Severného mora

(Spolková republika Nemecko proti Dánsku/Spolková republika Nemecko proti Holandsku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 20. februára 1969[17]

Dotknuté otázky:

princípy a pravidlá rozdelenia pevninskej plytčiny – vzťah obyčajových a zmluvných pravidiel medzinárodného práva – ekvita

Skutkové okolnosti:

V tomto prípade rozhodoval Medzinárodný súdny dvor (ďalej len „Súd") o určení podielu Dánska, Holandska a Spolkovej republiky Nemecko (ďalej len „SRN") na pevninskej plytčine Severného mora. Dánsko a Holandsko sú stranami *Ženevského dohovoru o pevninskej plytčine* (ďalej len *„Ženevský dohovor"*) z roku 1958, ktorého článok 6 stanovuje, že v prípade nezhody medzi susediacimi štátmi a s výhradou mimoriadnych okolností sa uplatní pravidlo rovnakých vzdialeností (*equidistance*). SRN tento dohovor podpísalo, ale neratifikovalo. Dánsko a Holandsko argumentovali princípom zakotveným v už zmieňovanom článku 6 *Ženevského dohovoru.* SRN toto pravidlo odmietalo a dovolávalo sa princípu *„spravodlivých a rovnakých podielov"* (just and equitable share). V prípade aplikácie princípu rovnakých vzdialeností by SRN získalo menší podiel na pevninskej plytčine ako v prípade použitia iných delimitačných pravidiel. Dánsko a Holandsko tvrdili, že „pravidlo rovnakých vzdialeností" sa stalo obyčajovým právom, čo SRN taktiež odmietalo. Spomínané štáty uzatvorili dve dohody (Nemecko s Dánskom a Nemecko s Holandskom), na základe ktorých sa obrátili na Súd s otázkou: *„Aké zásady a pravidlá medzinárodného práva sú uplatniteľné na vymedzenie oblastí pevninskej plytčiny v Severnom mori medzi stranami, ktoré prislúchajú ku každému z nich, s výnimkou tých oblastí, ktoré sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti pobrežia a ktoré už boli vymedzené dvoma dohodami z 1. decembra 1964 a 9. júna 1965?"*

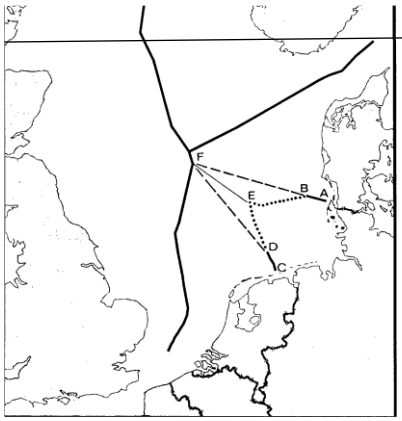

Vybrané časti rozsudku:

Rozdelenie pevninskej plytčiny

6. Na základe dohôd z decembra 1964 a júna 1965, ktoré už boli spomenuté, boli čiastkové hranice reprezentované mapovými čiarami A-B a C-D, podľa informácií poskytnutých Súdu zmluvnými stranami, vyvodené najmä z uplatňovania princípu rovnakých vzdialeností (...) Čiara takto nakreslená, známa ako čiara rovnakých vzdialeností, môže byť charakterizovaná ako čiara, ktorá ponecháva každej z dotknutých strán všetky tie časti pevninskej plytčiny, ktoré sú bližšie k bodu na jej vlastnom pobreží, než k akémukoľvek bodu na pobreží druhej strany. Čiara rovnakej vzdialenosti môže pozostávať buď zo stredovej čiary medzi „protiľahlými" štátmi alebo „bočnej" čiary medzi susednými štátmi. V určitých geografických

[17] *North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany v. Denmark; Federal Republic of Germany v. Netherlands*), Judgment, I.C.J. Reports 1969, p.3. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/51/051-19690220-JUD-01-00-EN.pdf.

usporiadaniach, na ktoré sporové strany poskytli príklady, môže príslušná čiara rovnakých vzdialeností mať rôznu povahu, či už stredovú alebo bočnú. Je však potrebné rozlišovať medzi týmito dvoma čiarami (...)

7. Ďalšie rokovania medzi zmluvnými stranami o predĺžení čiastočných hraníc neboli úspešné najmä preto, že Dánsko a Holandsko si želajú, aby sa toto predĺženie uskutočnilo aj na základe zásady rovnakých vzdialeností, čo by sa prejavilo bodkovanými čiarami B-E a D-E (...); kdežto SRN usúdila, že takýto výsledok by bol nespravodlivý, pretože by neprimerane obmedzil to, o čom by podľa nej mala byť jej vlastná časť pevninskej plytčiny na základe proporcionality k dĺžke svojho pobrežia Severného mora. Treba poznamenať, že ani jedna z uvedených línií, by sama osebe nemala tento účinok, ale iba obidve spoločne - skutočnosť, ktorú Dánsko a Holandsko považujú za irelevantnú pretože ich považujú za dve odlišné a samostatné vymedzenia, ktoré by sa mali vykonať bez vzájomného odkazu.

8. Dôvodom pre výsledok, ktorý by vznikol spoločne v dôsledku dvoch línií B-E a D-E, je to, že v prípade konkávneho alebo zahĺbeného pobrežia, akým je pobrežie Severného mora SRN, by výsledkom použitia metódy rovnakých vzdialeností bolo natiahnutie čiary hranice smerom dovnútra v smere konkávnosti. V dôsledku toho, ak sú dve takéto čiary nakreslené na rôznych miestach na konkávnom pobreží, v prípade výrazného zakrivenia sa nevyhnutne stretnú v relatívne krátkej vzdialenosti od pobrežia, čo spôsobí, že pevninská plytčina sa uzavrie a nadobudne formu trojuholníka s vrcholom smerom k moru a, ako to bolo uvedené v mene SRN, „odreže“ pobrežný štát od vzdialenejších oblastí pevninskej plytčiny mimo tohto trojuholníka.

13 - 14. Dánsko a Holandsko tvrdia, že prípad má byť posudzovaný na základe záväzného pravidla, odrážajúceho sa v znení článku 6 *Ženevského dohovoru*, označovaného ako pravidlo „rovnakých vzdialeností v rámci osobitných okolností“ (*equidistance-special circumstances*), podľa ktorého by v prípade absencie dohody strán všetky hranice pevninskej plytčiny majú byť ustanovené na základe pravidla rovnakej vzdialenosti, iba ak neexistujú osobitné okolnosti. V nadväznosti na skutočnosť, že SRN nebola zmluvnou stranou *Ženevského dohovoru*, Dánsko a Holandsko argumentovali, že predmetné pravidlo predstavuje všeobecne záväzné obyčajové pravidlo medzinárodného práva, ktoré je záväzné aj pre SRN.

15. SRN, hoci uznáva užitočnosť pravidla rovnakých vzdialeností ako metódy delimitácie, (...) popiera jeho záväzný charakter pre štáty, ktoré nie sú zmluvnými stranami *Ženevského dohovoru*, a tvrdí, že správne pravidlo, ktoré sa má uplatňovať v každom prípade, ako je tomu v Severnom mori, je také, podľa ktorého by každý z dotknutých štátov mal mať „náležitú a spravodlivú časť“ pevninskej plytčiny priamo úmernú k dĺžke jej morského pobrežia. (...) Ďalej tvrdila, že v prípade mora, ktoré má taký tvar ako Severné more, je každý štát oprávnený na oblasť pevninskej plytčiny, ktorá sa rozprestiera až po centrálny bod tohto mora alebo prinajmenšom do jeho strednej línie...

19. (...) princíp náležitej a spravodlivej časti, zdá sa, že je plne v rozpore s tým, čo Súd považuje bez pochyby za najzákladnejšiu zo všetkých právnych noriem týkajúcich sa pevninskej plytčiny, zakotvenú v článku 2 *Ženevského dohovoru* (...) konkrétne, že práva pobrežného štátu vo vzťahu k pevninskej plytčine, ktorá predstavuje prirodzené predĺženie jej pevninského územia do a pod morom, existujú *ipso facto* a *ab initio*, na základe svojej zvrchovanosti nad územím, a ako jej rozšírenie pri výkone zvrchovaných práv na účely prieskumu morského dna a využívania jeho prírodných zdrojov. Stručne povedané, existuje tu prirodzené právo. Na jeho uplatnenie nie je potrebné prejsť žiadnym osobitným právnym procesom ani vykonať osobitné právne úkony. Jeho existenciu možno vyhlásiť (a mnohé štáty to urobili), ale nie je potrebné ho ustanoviť. Okrem toho právo nezávisí od jeho výkonu. V zmysle znenia *Ženevského dohovoru*, je to „výlučné“ v tom zmysle, že ak sa pobrežný štát nerozhodne preskúmať alebo využiť oblasti pevninskej plytčiny,

ktoré mu prislúchajú, je to jeho vlastná záležitosť, ale nikto iný to nemôže urobiť bez jeho výslovného súhlasu.

20. (...) Samotná delimitácia musí byť naozaj spravodlivo uskutočnená, ale nemôže mať za cieľ priznanie spravodlivého podielu, alebo dokonca podielu ako takého, pretože základný spôsob nepripúšťa, aby existovalo niečo, čo by bolo rozdelené.

82. (...) zásadu rovnakých vzdialeností nemožno považovať za právnu normu na základe *a priori* logickej nevyhnutnosti vyplývajúcej zo základnej teórie pevninskej plytčiny, vedie k záveru o tejto časti prípadu, že použitie zásady rovnakých vzdialeností nie je povinné na vymedzenie dotknutých oblastí v tomto konaní. Za týchto okolností nie je potrebné, aby Súd určil, či usporiadanie nemeckého pobrežia Severného mora predstavuje „osobitnú okolnosť" na účely článku 6 *Ženevského dohovoru* alebo akéhokoľvek iného pravidla obyčajového medzinárodného práva, - keďže použitie zásady rovnakých vzdialeností nie je v žiadnom prípade povinné, prestalo byť právne potrebné preukázanie existencie osobitných okolností s cieľom odôvodniť nevyužitie tejto metódy.

85. Z histórie vývoja právneho režimu pevninskej plytčiny, ktorý bol preskúmaný skôr, vyplýva, že základným dôvodom, pre ktorý sa zásada rovnakých vzdialeností nemá považovať za vládu práva je to, že ak by sa povinne uplatňovala vo všetkých situáciách, nebolo by to v súlade s niektorými základnými právnymi pojmami, ktoré, ako sa uvádza v odsekoch 48 a 55, od začiatku odrážali *opinio iuris* vo veci delimitácie; týmito zásadami je, že vymedzenie musí byť predmetom dohody medzi dotknutými štátmi a že takáto dohoda musí byť dosiahnutá v súlade so zásadami spravodlivosti. Na základe veľmi všeobecných pravidiel spravodlivosti a dobrej viery sú tu zahrnuté skutočné pravidlá práva, ktorými sa riadi vymedzenie priľahlých pevninských plytčín - to znamená pravidlá záväzné pre štáty pre všetky vymedzenia; - stručne povedané, nie je to otázka uplatňovania spravodlivosti jednoducho ako záležitosť abstraktnej spravodlivosti, ale uplatnenia vlády práva, ktorá si vyžaduje uplatnenie spravodlivých zásad v súlade s myšlienkami, ktoré vždy podčiarkli rozvoj právneho režimu pevninskej plytčiny v tejto oblasti, a to:

a) zmluvné strany majú povinnosť začať rokovania s cieľom dospieť k dohode, a nie iba prejsť formálnym procesom rokovaní ako druhom predchádzajúcej podmienky pre automatické uplatňovanie určitej metódy vymedzenia hraníc v prípade absencie dohody; sú povinní sa správať tak, aby boli rokovania zmysluplné, čo nie je prípad, keď jeden z nich trvá na svojom vlastnom stanovisku bez toho, aby uvažoval o jeho zmene;

b) zmluvné strany majú povinnosť konať takým spôsobom, aby sa v konkrétnom prípade a so zreteľom na okolnosti uplatňovali spravodlivé zásady, - na tento účel sa môže použiť metóda rovnakých vzdialeností, ale existujú a môžu byť použité aj iné metódy, a to samostatne alebo v kombinácii podľa príslušných oblastí;

c) z dôvodov uvedených v odsekoch 43 a 44 musí byť pevninská plytčina akéhokoľvek štátu prirodzeným predĺžením jeho územia a nesmie zasahovať do prirodzeného predĺženia územia iného štátu.

Vzťah medzinárodného zmluvného a obyčajového práva

62. (...) Súd nemôže prijať tvrdenie (že ustanovenia *Ženevského dohovoru* sú súčasťou obyčajového medzinárodného práva), pokiaľ ide o ustanovenie o delimitácii podľa článku 6 *Ženevského dohovoru*, ktorého príslušné časti boli prijaté v takmer nezmenenej forme od Komisie pre medzinárodné právo (ďalej len „Komisia"), ktoré boli formulované na základe diskusie na konferencii. Povaha pravidla v dohovore preto závisí najmä od procesov, ktoré ho viedli k tomu, aby ho navrhla. Tieto procesy už boli preskúmané v súvislosti s tvrdením Dánska a Holandska o *a priori* nevyhnutnosti rovnakých vzdialeností a Súd sa domnieva, že toto preskúmanie postačuje aj na súčasné účely, aby sa preukázalo, že zásada rovnakých vzdialeností, ako to teraz uvádza v článku 6 *Ženevského dohovoru*, bola navrhnutá Komisiou so značným váhaním, trochu experimentálne,

nanajvýš ako *de lege ferenda*, a vôbec nie ako *de lege lata* alebo ako novovzniknuté pravidlo obyčajového medzinárodného práva (...)

63. (...) vo všeobecnosti platí pre čisto zmluvné pravidlá a povinnosti, že v súvislosti s nimi môžu byť v rámci určitých limitov prípustné jednostranné výhrady, keďže to tak nemôže byť v prípade noriem a pravidiel všeobecného alebo obyčajového práva, ktoré svojou povahou musia mať rovnakú platnosť pre všetkých členov medzinárodného spoločenstva, a preto nemôžu byť predmetom akéhokoľvek práva na jednostrannú výhradu.

69. (...) Súd je toho názoru, že *Ženevský dohovor* neobsahoval žiadne už existujúce alebo vznikajúce pravidlo obyčajového práva, podľa ktorého vymedzenie pevninskej plytčiny medzi susednými štátmi musí, pokiaľ sa strany nedohodnú inak, byť uskutočnené na základe princípu rovnakých vzdialeností s ohľadom na osobitné okolnosti. Článok 6 samozrejme pravidlo obsahoval, to ale bolo čisto zmluvnej povahy. To či od tej doby získalo širší základ sa musí preukázať: ako zmluvné pravidlo ho však (...) nemožno použiť voči SRN.

70. Súd musí teraz pristúpiť k poslednej časti argumentácie uvedenej Dánskom a Holandskom. Táto uvádza, že aj keď v momente uzatvorenia *Ženevského dohovoru* žiadne pravidlo obyčajového medzinárodného práva v prospech princípu rovnakých vzdialeností neexistovalo a ani z článku 6 *Ženevského dohovoru* žiadne takéto pravidlo nebolo možné odvodiť, napriek tomu sa takéto pravidlo od prijatia *Ženevského dohovoru* konštituovalo, čiastočne na základe (...) vlastného účinku (Dohovoru), čiastočne na základe následnej praxe štátov - a že toto pravidlo, ktoré je v súčasnosti pravidlom obyčajového medzinárodného práva záväzného pre všetky štáty vrátane SRN by malo byť označené za aplikovateľné pre stanovenie hraníc medzi predmetnými oblasťami pevninskej plytčiny Severného mora patriacim stranám (sporu).

71. Pokiaľ je predchádzajúce tvrdenie založené na názore, že článok 6 *Ženevského dohovoru* pôsobil ako bolo popísané, potom to nepochybne znamená, že tento článok je chápaný ako normotvorné ustanovenie, ktoré sa vytvorilo na základe alebo dalo vzniknúť pravidlu, ktoré aj keď pôvodne bolo zmluvného charakteru, stalo sa súčasťou medzinárodného práva a je teraz akceptované ako (...) *opinio iuris* a je teda záväzné aj pre štáty, ktoré neboli a nie sú zmluvnými stranami *Dohovoru*. Nemožno pochybovať o tom, že takýto proces je plne možný a že k nemu čas od času dochádza; skutočne predstavuje jednu z uznávaných možností tvorby nových pravidiel obyčajového medzinárodného práva. Tento výsledok zároveň nie je ľahké považovať za dosiahnutý.

72. V prvom rade by predmetné pravidlo muselo vo všetkých potencionálnych prípadoch mať podstatný normotvorný charakter, aby na neho bolo možné pozerať ako na (pravidlo) tvoriace základ všeobecného pravidla práva. Abstraktne by sa dalo konštatovať, že princíp rovnakých vzdialeností túto podmienku spĺňa. Viac-menej v konkrétnej podobe, ako je obsiahnuté v článku 6 *Dohovoru* a s ohľadom na vzťah tohto článku k ostatným ustanoveniam *Dohovoru*, možno mať určité pochybnosti. V prvom rade je článok 6 formulovaný tak, že povinnosť použiť princíp rovnakých vzdialeností je až druhotná a nastupuje po primárnej povinnosti, totiž dosiahnuť vymedzenie zmluvným spôsobom. Takáto primárna povinnosť predstavuje nezvyklý predpoklad niečoho, o čom sa tvrdí, že je potencionálnym všeobecným pravidlom práva. (...) v praxi môžu byť pravidlá medzinárodného práva derogované dojednaním pre konkrétne prípady. Alebo medzi určitými stranami – nie je ale bežné, aby to bolo predmetom špecifického ustanovenia, ako je tomu v prípade článku 6 *Dohovoru*. Po druhé, pojem osobitných okolností vzťahujúcich sa k princípu rovnakých vzdialeností, ako je to zakotvené v článku 6, ako aj veľmi význačné a doposiaľ nevyriešené spory ohľadne presného významu a rozsahu tohto pojmu, musí budiť pochybnosti ohľadne potencionálneho normotvorného charakteru pravidla. Nakoniec aj možnosť urobiť výhrady k článku 6 – aj keď samostatne (tento fakt) nemôže zabrániť prípadnému prijatiu princípu rovnakých vzdialeností ako všeobecného pravidla práva – významne prispieva k pochybnostiam (...)

o možnosti takéhoto výsledku na základe *Dohovoru*: po tak dlhú dobu, po akú možno urobiť výhrady bude naďalej existovať, (...) je to pravdepodobne *Dohovor* sám, (...) ktorý popiera normotvorný charakter ustanovenia článku 6 (...).

73. Čo sa týka ďalších prvkov, ktoré sú zvyčajne považované za nevyhnutné pre vznik zmluvného pravidla v pravidlo všeobecného medzinárodného práva, je možné sa domnievať, že aj bez uplynutia významnejšieho obdobia môže byť veľmi rozšírené a reprezentatívne zapojenie do *Dohovoru* dostačujúce za predpokladu, že sa zapojili aj štáty, ktorých záujmy boli osobitne dotknuté. Súd ale poznamenáva, že aj keď v predloženom prípade nie je umožnené množstvu štátov participovať na *Ženevskom dohovore*, alebo o participáciu neprejavili záujem napríklad z dôvodu, že sú vnútrozemskými štátmi, počet súčasných ratifikácií a pristúpení je (...) ťažko postačujúci.

74. S ohľadom na časový prvok, Súd poznamenáva, že je tomu desať rokov od momentu podpisu *Dohovoru*, ale len menej než päť (rokov), čo vstúpila do platnosti v júni 1964 (...) Uplynutím iba krátkej doby nie je nevyhnutne a samo o sebe prekážkou vytvárania nového pravidla obyčajového medzinárodného práva na základe pôvodne čisto zmluvného pravidla. Prax štátov, vrátane tých štátov, ktorých osobitné záujmy boli dotknuté, by ale v priebehu predmetného, hoci aj krátkeho obdobia musela byť jednak rozsiahla a jednak skutočne jednotná v zmysle pravidla, ktorého sa dovolávali (...) naviac by z nej (praxe štátov) muselo vyplývať všeobecné uznanie, že je výrazom vlády práva alebo právneho záväzku.

76. (...) čo sa týka viac ako polovice štátov, či už konali jednostranne alebo spoločne, boli alebo sa čoskoro stali zmluvnými stranami *Dohovoru*, a preto (...) konali skutočne alebo potencionálne za použitia *Dohovoru*. Z ich konania nemožno oprávnene vyvodiť existenciu pravidla obyčajového medzinárodného práva v prospech princípu rovnakých vzdialeností. Čo sa týka štátov, ktoré neboli a ktoré sa nestali stranami *Dohovoru*, základ ich konania je problematický (...) Je evidentné, že *Dohovor* neuplatňovali. Z toho však nemožno oprávnene vyvodiť záver, že sa domnievajú, že uplatňujú záväzné pravidlo obyčajového medzinárodného práva. (...) nechýba dostatok iných dôvodov pre použitie princípu rovnakých vzdialeností, takže konanie alebo súhlas s konaním istým spôsobom ešte samo o sebe nepreukazuje (...) právny charakter.

77. Rozhodujúcim bodom v tejto súvislosti (...) je, že aj keby tieto príklady praxe štátov, ktoré nie sú zmluvnými stranami *Dohovoru* boli podstatne početnejšie než v skutočnosti sú, nepostačovali by samy o sebe, ale ani súhrnne, k vytvoreniu *opinio iuris*. (...) konanie (štátov) musí nielen vytvárať jednotnú prax, ale musí byť takého charakteru alebo musí byť vykonané takým spôsobom, aby mohlo byť dôkazom presvedčenia, že takáto prax je považovaná za záväznú z dôvodu existencie právneho pravidla, ktorý to vyžaduje. Potreba takéhoto presvedčenia, t.j. existencie subjektívneho prvku, vyplýva už z chápaní pojmu *opinio iuris sive necessitatis*. Štáty, ktorých sa to týka, preto musia byť presvedčené, že sa podrobujú niečomu, čo predstavuje právny záväzok. Početnosť alebo dokonca obyčajový charakter konania nie sú dostačujúce. Existuje mnoho medzinárodných konaní, napríklad v ceremoniálnej oblasti alebo v oblasti protokolu, ktoré sú vykonávané takmer nemenne, ale sú motivované iba zdvorilostnými dôvodmi alebo tradíciami, ale nie v zmysle právnej povinnosti.

78. (...) v niekoľkých málo prípadoch štáty súhlasili s vymedzením alebo vymedzili hranice podľa princípu rovnakých vzdialeností. Nebolo ale dokázané, že tak konali, pretože sa cítili byť právne viazaný (...) pravidlom obyčajového medzinárodného práva, ktoré by ich k tomu zaväzovalo – nehľadiac na to, že (štáty) mohli byť motivované inými, zrejmými faktormi.

81. Súd preto dospel k záveru, že *Ženevský dohovor* pri svojom vzniku nebol vyjadrením záväzného pravidla obyčajového medzinárodného práva prikazujúceho použitie rovnakých vzdialeností pri

vymedzovaní pevninskej plytčiny medzi susediacimi štátmi, a ani jeho neskoršie účinky takéto právo nezaložili; taktiež prax štátov do tohto okamihu bola taktiež nepostačujúca na tento účel.

Ekvita (Equity)

88. Súd teraz prejde k pravidlu ekvity (právo spravodlivosti). Právny základ tohto pravidla, v tomto prípade delimitácie pevninskej plytčiny medzi susediacimi štátmi, už bol uvedený. Je ale nutné pripomenúť, že toto pravidlo má širší základ. Bez ohľadu na právne zdôvodnenie Súdu, jeho rozhodnutie musí byť spravodlivé a preto v tomto ohľade zodpovedajúce ekvite. Avšak, keď sa hovorí o vykonávaní spravodlivosti súdom (...) znamená to, že rozhodnutie sa musí opierať o objektívne zdôvodnenie, ktoré nie je mimo, ale v rámci pravidiel, a v tejto oblasti je to práve vláda práva (*rule of law*), ktorá vyžaduje uplatňovanie spravodlivých zásad. Z toho vyplýva, že predložený prípad nie je prípadom, ktorý by musel byť rozhodovaný *ex aequo et bono*, ako by to bolo možné za podmienok stanovených v článku 38 ods. 2 Štatútu. (...)

Záverečné výroky Súdu:

(A) Použitie delimitačnej metódy rovnakých vzdialeností nie je medzi zmluvnými stranami povinná;

(B) Neexistujú žiadne iné metódy delimitácie, ktoré sú povinne použiteľné za každých okolností;

(C) Zásady a pravidlá medzinárodného práva uplatniteľné na delimitáciu pevninskej plytčiny medzi zmluvnými stranami v Severnom mori, ktoré sa týkajú každého z nich nad čiastočnú hranicu určenú dohodami z 1. decembra 1964 a 9. júna 1965 sú tieto:

1. Delimitácia sa má uskutočniť na základe dohody v súlade so zásadami spravodlivého zaobchádzania a so zreteľom na relevantné okolnosti tak, aby sa každej strane ponechali všetky časti pevninskej plytčiny, ktoré predstavujú prirodzené predĺženie ich pevninského územia do a pod morom, bez zasahovania do prirodzeného predlžovania územia druhej krajiny;

2. Ak pri uplatňovaní predchádzajúceho odseku delimitácia ponecháva územia, ktoré sa medzi štátmi prekrývajú, tieto musia byť medzi nimi rozdelené v dohodnutých pomeroch alebo, ak sa nedosiahla dohoda, rovnako, pokiaľ sa nedohodnú o režime spoločnej jurisdikcie, užívateľa alebo využívania prekrývajúcich sa zón alebo akákoľvek ich časť;

(D) Počas rokovaní treba brať na zreteľ:

1. Všeobecné rozloženie pobrežia zmluvných strán, ako aj prítomnosť akýchkoľvek osobitných alebo neobvyklých vlastností;

2. Pokiaľ je to známe alebo ľahko zistiteľné, fyzickú alebo geologickú štruktúru a prírodné zdroje dotknutých oblastí pevninskej plytčiny;

3. Prvok primeranej miery proporcionality, ktorý by vymedzenie uskutočnené v súlade so zásadami spravodlivého zaobchádzania malo priniesť medzi oblasťami pevninskej plytčiny nadväzujúcimi na územie pobrežného štátu a dĺžke jeho pobrežia meranej vo všeobecnom smere pobrežia, pričom sa na tento účel zohľadňujú skutočné alebo perspektívne účinky akýchkoľvek iných vymedzení pevninskej plytčiny medzi susednými štátmi v tom istom regióne.

Otázky:

1. Aký vplyv môže mať norma zmluvného charakteru na vytváranie medzinárodnej obyčaje?
2. K akému záveru dospel Súd pri posudzovaní úlohy článku 6 *Ženevskej Zmluvy* v tomto spore?
3. Charakterizujte normotvorné prvky medzinárodnej obyčaje.
4. Aký je rozdiel medzi zásadou rovnakých vzdialeností a zásadou spravodlivých a rovnakých podielov?
5. Ako je upravená otázka vymedzenia pevninskej plytčiny/kontinentálneho šelfu podľa *Dohovoru o morskom práve*?

15. Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgicko proti Španielsku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 5. februára 1970[18]

Dotknuté otázky:

erga omnes povinnosti – kogentné normy – diplomatická ochrana – štátna príslušnosť obchodnej spoločnosti – vnútroštátne právo – ekvita

Skutkové okolnosti:

Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (ďalej len „Barcelona Tranction") bola kapitálová spoločnosť založená v roku 1911 v Toronte (Kanada), kde sídlilo aj ústredie spoločnosti. Za účelom výroby a distribúcie elektrickej energie v Katalánsku (Španielsko) vytvorila niekoľko dcérskych spoločností, pričom niektoré sídlili v Kanade a iné v Španielsku. V čase prepuknutia španielskej občianskej vojny (1936) zabezpečovali tieto spoločnosti prevažnú časť spotreby elektrickej energie v Katalánsku. Barcelona Traction vydala niekoľko emisií dlhopisov, niektoré znejúce na anglické libry, iné na španielske pesety. Výnosy z dlhopisov znejúcich na libry boli vyplácané na základe finančných prevodov, ktoré Barcelona Tranction prijímala od španielskych spoločností. V roku 1936 bolo spravovanie dlhopisov Barcelona Traction pozastavené z dôvodu španielskej občianskej vojny. V roku 1940 bolo obnovené vyplácanie výnosov španielskych dlhopisov na základe povolenia španielskych orgánov burzovej kontroly, ale prevod zahraničnej meny (potrebný pre spracovanie librových dlhopisov) nebol povolený a dané výnosy neboli vyplatené. Na základe návrhu majiteľov librových dlhopisov bol v roku 1948 vyhlásený úpadok spoločnosti Barcelona Tranction z dôvodu neschopnosti vyplácať librové dlhopisy. Po vyhlásení úpadku boli španielskej vláde adresované formálne protesty zo strany britskej, kanadskej, belgickej vlády a vlády USA v záujme ochrany postavenia spoločníkov pochádzajúcich z týchto krajín. Spojené kráľovstvo, USA a Kanada od uplatňovania diplomatickej ochrany neskôr ustúpili. Podľa belgickej vlády sa niekoľko rokov po prvej svetovej vojne väčšina kapitálu spoločnosti Barcelona Traction dostala do rúk belgických príslušníkov (či už fyzických alebo právnických osôb) a vysoké percento podielov odvtedy priebežne až do úpadku spoločnosti patrilo belgickým príslušníkom. Belgicko sa v rámci diplomatickej ochrany domáhalo náhrady škody spôsobenej jej štátnym príslušníkom ako dôsledku ujmy, ktorú Španielsko spôsobilo spoločnosti Barcelona Traction konaním v rozpore s medzinárodným právom. Po neúspešných diplomatických rokovaniach Belgicko predložilo spor MSD. Španielsko pred MSD okrem iného namietalo, že podľa medzinárodného práva nemôže štát vznášať nároky svojich príslušníkov ako spoločníkov v spoločnosti, ak údajne poškodená spoločnosť má príslušnosť iného štátu. Podľa Španielska teda Belgicko nemalo právo predložiť vec súdu na základe chýbajúceho *jus standi*.

Vybrané časti rozhodnutia:

30. Prejednávaná vec sa týka predovšetkým týchto štátov: Belgicko, štát, ktorého príslušníkmi sú údajní spoločníci, Španielsko, štát, ktorého orgány sa údajne dopustili protiprávnych činov, ktoré sú predmetom sťažnosti, a Kanada, štát, podľa práva ktorého bola spoločnosť Barcelona Traction založená a na území ktorého má svoje registrované sídlo („ústredie" v zmysle stanov Barcelony Traction).

---

[18] *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, Judgement, I.C.J. Reports 1970, p.3. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/50/050-19700205-JUD-01-00-EN.pdf.

31. Súdny dvor sa teda musí zaoberať radom problémov vyplývajúcich z trojstranného vzťahu, ktorý sa týka štátu, ktorého štátni príslušníci sú spoločníkmi spoločnosti založenej podľa právnych predpisov iného štátu, na území ktorého má svoje registrované sídlo; štátu, ktorého orgány sa údajne dopustili protiprávnych činov poškodzujúcich spoločnosť a jej spoločníkov; a štátu, podľa ktorého právnych predpisov je spoločnosť založená a na území ktorého má svoje registrované sídlo.

32. Za týchto okolností je logické, že Súdny dvor by sa mal najprv zaoberať tým, čo bolo pôvodne predložené ako predmet tretej predbežnej námietky: konkrétne otázkou, či Belgicko má právo vykonávať diplomatickú ochranu belgických spoločníkov v spoločnosti, ktorá je právnickou osobou založenou v Kanade, pričom napádané opatrenia neboli prijaté vo vzťahu k žiadnemu belgickému štátnemu príslušníkovi, ale voči samotnej spoločnosti.

33. Ak štát prijme na svoje územie zahraničné investície alebo cudzích štátnych príslušníkov, či už ide o fyzické alebo právnické osoby, je povinný im poskytnúť právnu ochranu a prevziať povinnosti týkajúce sa zaobchádzania, ktoré im prináleží. Tieto povinnosti však nie sú ani absolútne, ani neobmedzené. Predovšetkým by sa malo v prvom rade rozlišovať medzi povinosťami štátu voči medzinárodnému spoločenstvu ako celku a tými, ktoré vznikajú voči inému štátu v oblasti diplomatickej ochrany. Povinnosti spomenuté v prvom prípade sú svojou povahou záujmom všetkých štátov. Vzhľadom na dôležitosť práv zodpovedajúcich týmto povinnostiam možno konštatovať, že všetky štáty majú právny záujem na ich ochrane; sú to povinnosti *erga omnes.*

34. V rámci súčasného medzinárodného práva tieto povinnosti vyplývajú napríklad zo zákazu aktov agresie a genocídy, ako aj zo zásad a pravidiel týkajúcich sa základných práv ľudskej osoby vrátane ochrany pred otroctvom a rasovou diskrimináciou. Niektoré im zodpovedajúce práva na ochranu sa stali súčasťou všeobecného medzinárodného práva (*Výhrady k Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídy*, *Poradný posudok, I.C.J. Reports 1951, s. 23*); iné sú priznané medzinárodnými nástrojmi univerzálneho alebo kvázi-univerzálneho charakteru.

35. Povinnosti, ktorých dodržiavanie je predmetom diplomatickej ochrany, nie sú rovnakej kategórie. Ak sa jedná o takúto osobitnú povinnosť v danom prípade, nemožno sa domnievať, že všetky štáty majú právny záujem na jej dodržiavaní. S cieľom uplatniť nárok týkajúci sa porušenia takejto povinnosti musí štát najprv preukázať svoje právo tak urobiť, (...).

37. V snahe určiť právo uplatniteľné na tento prípad musí mať Súdny dvor na pamäti neustály vývoj medzinárodného práva. Diplomatická ochrana sa zaoberá veľmi citlivou oblasťou medzinárodných vzťahov, pretože záujem cudzieho štátu o ochranu svojich štátnych príslušníkov je konfrontovaný s právami iného štátu ako územného suveréna, čo je fakt, ktorý všeobecná úprava tejto problematiky musela vziať do úvahy, aby sa zabránilo zneužitiu a nezhodám. Súc od svojho vzniku úzko spätá s medzinárodným obchodom, na diplomatickú ochranu mal osobitný vplyv rast medzinárodných hospodárskych vzťahov a zároveň hlboké premeny, ktoré sa udiali v ekonomickom živote národov. Tieto premeny viedli k vzniku právnych inštitútov vnútroštátneho práva, ktoré prekročili hranice a začali uplatňovať značný vplyv na medzinárodné vzťahy. Jedným z týchto javov, ktorý má osobitný vplyv na tento prípad, je obchodná spoločnosť.

38. (...) medzinárodné právo muselo uznať obchodnú spoločnosť ako právny inštitút vytvorený štátmi v oblasti, ktorá je zásadne v ich domácej jurisdikcii. Uvedená skutočnosť na druhej strane vyžaduje, aby vždy, keď nastanú právne otázky týkajúce sa práv štátov v súvislosti so zaobchádzaním so spoločnosťami a spoločníkmi, pri ktorých ide o práva, pre ktoré medzinárodné právo nestanovilo svoje vlastné pravidlá, musí sa odvolávať na príslušné pravidlá vnútroštátneho práva.

40. (...) Barcelona Traction je spoločnosťou, ktorej ručenie je obmedzené a kapitál tvorený podielmi. (...)

41. Vnútroštátne právo určuje právny status nielen takýchto spoločností s ručením obmedzeným, ale aj osôb, ktoré v nich majú podiely. Súc oddelený od spoločnosti mnohými bariérami, spoločník sa s ňou nemôže stotožniť. Koncepcia a štruktúra spoločnosti sú založené na pevnom rozlíšení medzi samostatnou subjektivitou spoločnosti a subjektivitou spoločníka, pričom každý z nich má odlišný súbor práv. Dôležitým prejavom tohto rozlišovania je oddelenie majetkových práv medzi spoločnosťou a spoločníkom. Pokým spoločnosť existuje, spoločník nemá právo na majetok spoločnosti.

42. Základnou črtou štruktúry obchodnej spoločnosti je, že len samotná spoločnosť môže konať vo veciach, ktoré sa tejto spoločnosti týkajú, a to prostredníctvom svojich štatutárnych alebo iných orgánov, konajúcich v jej mene. Základným odôvodnením je, že keď sa spoločnosť bude snažiť slúžiť svojim vlastným najlepším záujmom, tak bude slúžiť aj záujmom spoločníkov. Zvyčajne žiadny jednotlivý spoločník nemôže podniknúť právne kroky, a to ani v mene spoločnosti, ani vo svojom vlastnom mene. (...) Práva spoločníkov vo vzťahu k spoločnosti a jej aktívam (...) zostávajú obmedzené, čo je okrem toho dôsledkom obmedzenej povahy ich zodpovednosti.

44. Bez ohľadu na samostatnú právnu subjektivitu obchodnej spoločnosti, protiprávne konanie smerované voči spoločnosti často spôsobuje ujmu jej spoločníkom. Samotná skutočnosť, že škoda je spôsobená tak spoločnosti, ako aj spoločníkovi, však neznamená, že obaja sú oprávnení požadovať náhradu škody. (...) V takýchto prípadoch sú nepochybne dotknuté záujmy poškodených, nie však ich práva. Preto, ak sú záujmy spoločníka poškodené konaním namiereným voči spoločnosti, musí sa obrátiť na spoločnosť, aby podnikla vhodné právne kroky; pretože aj keď dva samostatné subjekty mohli utrpieť ujmu z toho istého protiprávneho konania, je to len jeden subjekt, ktorého práva boli porušené.

46. (...) dôkaz o tom, že škoda vznikla, *ipso facto* neodôvodňuje uplatňovanie diplomatickej ochrany. (...) Nepostačuje púhy zásah do záujmu, pretože iba porušenie právneho nároku odôvodňuje zodpovednosť, takže akt namierený proti a porušujúci iba práva spoločnosti nezahŕňa zodpovednosť voči spoločníkom, aj keď sú ovplyvnené ich záujmy.

47. Situácia je iná, ak namietané protiprávne konanie je namierené na priame práva spoločníka ako takého (...) vrátane (...) práva zúčastňovať sa na valných zhromaždeniach a hlasovať na nich, práva podieľať sa na likvidačnom zostatku spoločnosti. Ak sa poruší jedno z jeho priamych práv, spoločník má nezávislé právo konať.

49. Súdny dvor uviedol (...), že belgická vláda nevychádzala pri svojich tvrdeniach z porušenia priamych práv spoločníkov.

50. Súdny dvor v súvislosti s medzinárodnými právnymi aspektmi prejednávanej veci musí, ako už bolo uvedené, vychádzať zo skutočnosti, že prejednávaná vec sa zásadne dotýka faktorov odvodených z vnútroštátneho práva - rozlišovanie a vzájomný vzťah medzi spoločnosťou a spoločníkom – ktoré obe strany sporu považujú za východiskový bod svojich úvah, hoci výklad týchto faktorov stranami sa môže podstatne líšiť. Ak by Súdny dvor rozhodoval o veci neberúc ohľad na príslušné právne inštitúty vnútroštátneho práva, bez odôvodnenia by to vyvolalo závažné právne problémy. Stratil by kontakt s realitou, pretože neexistujú zodpovedajúce právne inštitúty medzinárodného práva, ku ktorým by sa Súdny dvor mohol uchýliť. Súdny dvor tak, ako už bolo uvedené, nielenže musí vziať na vedomie vnútroštátne právo, ale musí naň aj odkazovať. Medzinárodné právo poukazuje na pravidlá všeobecne uznávané vnútroštátnymi právnymi systémami, ktoré poznajú spoločnosť s ručením obmedzeným, ktorej kapitál je tvorený podielmi, a nie na vnútroštátne právo konkrétneho štátu. Odvolávajúc sa ma takéto pravidlá, Súdny dvor ich nemôže deformovať, ani len modifikovať.

70. Pri určovaní, ku ktorým štátom prislúchajú obchodné spoločnosti na účely diplomatickej ochrany, je medzinárodné právo založené, ale len v obmedzenej miere, na analógii s pravidlami

upravujúcimi štátnu príslušnosť fyzických osôb. Tradičné pravidlo priznáva právo na diplomatickú ochranu obchodnej spoločnosti tomu štátu, podľa zákonov ktorého je založená a na území ktorého má svoje registrované sídlo. Tieto dve kritériá boli potvrdené dlhou praxou a mnohými medzinárodnými nástrojmi. Bez ohľadu na to sa niekedy vyžaduje, aby sa potvrdili ďalšie alebo odlišné väzby pre existenciu práva na diplomatickú ochranu. Skutočne bolo praxou niektorých štátov poskytnúť spoločnosti založenej na základe ich práva diplomatickú ochranu len vtedy, ak má svoje sídlo (*siège social*) alebo vedenie alebo centrum riadenia na ich území, alebo keď väčšina alebo podstatná časť podielov bola vo vlastníctve štátnych príslušníkov dotknutého štátu. (...) V danej oblasti diplomatickej ochrany obchodných spoločností však žiadna absolútna skúška „skutočného spojenia" (*„genuine connection"*) nenašla všeobecné prijatie. (...) V tejto súvislosti bol uvedený odkaz na prípad *Nottebohm*. (...) Vzhľadom na právne a skutkové aspekty ochrany v prejednávanej veci však Súdny dvor zastáva názor, že neexistuje analógia s nastolenými otázkami alebo rozhodnutím vydaným vo veci *Nottebohm*.

71. V prejednávanej veci je nesporné, že spoločnosť bola založená v Kanade a má registrované sídlo v tejto krajine. (...)

77. Je pravda, že v určitom bode kanadská vláda prestala konať v mene Barcelona Traction, (...) kanadská vláda si však ponechala svoju spôsobilosť vykonávať diplomatickú ochranu; žiadna právna prekážka jej vo výkone nebránila: nenastala žiadna skutočnosť, ktorá by takáto ochranu znemožnila. Kanada prerušila výkon diplomatickej ochrany zo svojej vlastnej slobodnej vôle.

78. Súdny dvor v tejto súvislosti poznamenal, že v medziach stanovených medzinárodným právom môže štát vykonávať diplomatickú ochranu akýmikoľvek prostriedkami a v akomkoľvek rozsahu, ktorý považuje za vhodný, pretože je to vlastné právo štátu, ktoré presadzuje. Ak by fyzické alebo právnické osoby, v mene ktorých štát koná, mali za to, že ich práva nie sú primerane chránené, nemajú v medzinárodnom práve žiadny prostriedok nápravy. Jediné, čo môžu urobiť, je uchýliť sa k vnútroštátnemu právu, ak sú k dispozícii prostriedky, s cieľom podporiť svoj zámer alebo získať nápravu. Vnútroštátny zákonodarca môže uložiť štátu povinnosť chrániť svojich občanov v zahraničí a môže tiež priznať štátnemu príslušníkovi právo požadovať plnenie tejto povinnosti a opatriť toto právo zodpovedajúcimi sankciami. (...)

79. Jedine štát samotný je oprávnený rozhodnúť o tom, či bude jeho ochrana poskytnutá, do akej miery bude poskytnutá a kedy skončí. V tomto ohľade si ponecháva voľnosť uváženia, ktoré môže byť závislé od úvah politickej alebo inej povahy, ktoré nesúvisia s daným prípadom. Keďže nárok štátu nie je totožný s nárokom fyzickej osoby alebo obchodnej spoločnosti, ktorej zámer sa obhajuje, štát má úplnú slobodu konania. Nech sú dôvody zmeny postoja štátu akékoľvek, táto skutočnosť sama osebe nemôže byť dôvodom na výkon diplomatickej ochrany inou vládou, pokiaľ na to neexistuje nejaký samostatný a inak relevantný dôvod.

80. Uvedené nemôže predstavovať situáciu, keď porušenie zákona zostáva bez nápravy: skrátka, právne vákuum. Držitelia práv nie sú povinní ich uplatňovať. Niekedy sa nežiada o nápravu, hoci práva sú porušené. Stotožniť uvedené s vytvorením vákua by znamenalo stotožniť právo s povinnosťou.

82. Súdny dvor tiež nemôže súhlasiť s názorom, podľa ktorého kanadská vláda musela nutne prerušiť ochranu, ktorú poskytovala spoločnosti Barcelona Traction, a zdržať sa jej vykonávania inými postupmi, a to len z toho dôvodu, že medzi Španielskom a Kanadou neexistovala obligatórna súdna právomoc. Medzinárodné súdne konania sú len jedným z prostriedkov, ktoré majú štáty k dispozícii na výkon svojho práva na diplomatickú ochranu (...).

90. (...) či už vo forme mnohostranných alebo dvojstranných zmlúv medzi štátmi alebo v rámci dohôd medzi štátmi a spoločnosťami, od druhej svetovej vojny nastal značný rozvoj v ochrane zahraničných investícií. Predmetné nástroje obsahujú ustanovenia o súdnej právomoci a konaní v

prípade sporov týkajúcich sa zaobchádzania s investujúcimi spoločnosťami zo strany štátov, do ktorých investujú kapitál. Niekedy majú spoločnosti právo priamo brániť svoje záujmy voči štátom prostredníctvom predpísaných postupov. Medzi sporovými stranami nie je v platnosti žiadny takýto nástroj.

92. Vzhľadom na to, že všeobecné pravidlo v tejto veci neoprávňuje belgickú vládu na uplatnenie nároku v prejednávanej veci, je potrebné preskúmať, či napriek tomu, ako to uviedla belgická vláda v priebehu konania, posúdenie ekvity vyžaduje, že by belgická vláda mala mať takéto právo na ochranu. Je skutočne pravdou, že sa vyskytli tvrdenia, že z dôvodov ekvity by štát mal byť schopný v určitých prípadoch prevziať ochranu svojich štátnych príslušníkov, spoločníkov v spoločnosti, ktorá bola obeťou porušenia medzinárodného práva. Bola teda vyvinutá teória, podľa ktorej štát spoločníkov má právo na diplomatickú ochranu, ak spoločnosť má štátnu príslušnosť štátu, ktorého zodpovednosť je namietaná. Bez ohľadu na to, aká je platnosť tejto teórie, v prejednávanom prípade určite nie je uplatniteľná, pretože Barcelona Traction nemá štátnu príslušnosť Španielska.

96. Súdny dvor sa domnieva, že prijatie teórie diplomatickej ochrany akcionárov ako takej by otvorením dverí konkurenčným diplomatickým nárokom mohlo vytvoriť atmosféru zmätku a neistoty v medzinárodných hospodárskych vzťahoch. (...)

100. V prejednávanej veci z vyššie uvedeného vyplýva, že Barcelona Traction nebola nikdy v tak obmedzenej pozícii, že by sa nemohla obrátiť na štát svojej príslušnosti, Kanadu, aby požiadala o diplomatickú ochranu, a že, ako bolo zrejmé Súdnemu dvoru, nič nebránilo Kanade, aby pokračovala v poskytovaní diplomatickej ochrany spoločnosti Barcelona Tranction, ak by sa domnievala, že by tak mala urobiť.

101. Z vyššie uvedených dôvodov sa Súdny dvor nedomnieva, že za daných okolností prejednávanej veci prislúcha *jus standi* belgickej vláde na základe uváženia ekvity.

Otázky:

1. Ako interpretoval MSD *erga omnes* povinnosti v medzinárodnom práve? Aké príklady na *erga omnes* povinnosti v medzinárodnom práve MSD uvádza?
2. Kde je medzinárodnom práve obsiahnutá definícia kogentných (imperatívnych) noriem?
3. Aký je súvis *erga omnes* povinností s kogentnými (imperatívnymi) normami medzinárodného práva?
4. Ako MSD vymedzil dôvody a rozsah aplikácie vnútroštátneho práva ako pomocného prameňa medzinárodného práva?
5. Ako sa podľa medzinárodného práva určuje štátna príslušnosť obchodnej spoločnosti?
6. V zmysle rozsudku charakterizujte právo štátu poskytnúť diplomatickú ochranu.
7. Vysvetlite, čo znamená ekvita v medzinárodnom práve (viď prípad Pevninská plytčina Severného mora, bod 88) a ako bola aplikovaná v prípade Barcelona Traction.
8. V čom by boli možnosti právnej ochrany belgických spoločníkov odlišné, ak by Španielsko bolo v čase sporu členom Rady Európy?

16. Právne následky vyplývajúce pre štáty z pokračujúcej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii bez ohľadu na rezolúciu BR OSN č. 276 (1970)

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora z 21. júna 1971[19]

Dotknuté otázky:

zloženie a právomoc Súdu – koncept mandátnych území – záväznosť rozhodnutí BR OSN – hlasovanie v BR OSN - právne následky protiprávneho správania pre ostatné štáty

Skutkové okolnosti:

Namíbia, v súčasnosti štát v juhozápadnej Afrike, získala v roku 1990 nezávislosť od Juhoafrickej republiky, ktorá ju prechodne spravovala v mene medzinárodného spoločenstva. Medzinárodná správa sa týkala menej rozvinutých území, ktoré spadali pod nemecké kolónie alebo územie ovládané Osmanskou ríšou. Po prvej svetovej vojne, v časoch Spoločnosti národov, boli označované ako mandátne územia,[20] po vzniku OSN šlo o poručenské územia OSN. Mandát nad Juhozápadnou Afrikou bol udelený Veľkej Británii, no realizovaný mal byť vládou Únie Južnej Afriky. Cieľom správy v rámci mandátnych území bolo zabezpečiť, aby nedošlo k anexii daného územia mocnosťou, ktorá si naň nárokovala a rovnako zabezpečiť blahobyt a rozvoj národov tvoriacich „posvätnú dôveryhodnosť civilizácie" (*sacred trust of civilization*). Južná Afrika však, podobne ako na svojom území, aj na území Juhozápadnej Afriky praktizovala politiku apartheidu, ktorú odmietalo celé medzinárodné spoločenstvo. Keďže Južná Afrika si, o.i., neplnila povinnosti mocnosti spravujúcej mandátne územie (napr. nepredkladala každoročné správy o vývoji správy mandátneho územia), Valné zhromaždenie rezolúciou č. 2145 (XXI) ukončilo mandátnu správu Južnej Afriky nad Juhozápadnou Afrikou. (ods. 106) VZ OSN však nemá právomoc vydať rozhodnutie, ktoré by zaväzovalo Južnú Afriku opustiť územie Juhozápadnej Afriky, preto bola rezolúcia VZ OSN potvrdená rezolúciou BR OSN č. 276 (1970). Obe rezolúcie však Južná Afrika nedodržiavala.

Z týchto dôvodov sa BR OSN rozhodla obrátiť na MSD (rezolúcia č. 284 (1970)) so žiadosťou o vydanie poradného posudku na otázku:

Aké sú právne následky vyplývajúce pre štáty z pokračujúcej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii bez ohľadu na rezolúciu BR OSN č. 276 (1970)?

Vybrané časti rozhodnutia:

***Zloženie a právomoc Súdu*:**

9. V písomnom vyhlásení, dňa 19. novembra 1970, vzniesla Južná Afrika námietku účasti 3 sudcov v konaní. Jej námietky boli založené na vyhláseniach alebo predchádzajúcej činnosti týchto členov Súdu vo funkcii zástupcov ich vlád a v rámci orgánov OSN, ktoré sa už zaoberali otázkami týkajúcimi sa Juhozápadnej Afriky. (...) Súd dospel k záveru, že predchádzajúci výkon funkcie zástupcu

---

[19] *Legal Consequences for States of the Contitiued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970),* Adrisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/53/053-19710621-ADV-01-00-EN.pdf.

[20] Mandátne územia boli na základe Versailleskej zmluvy rozdelené s ohľadom na mieru rozvoja ich populácie na tri typy: 1. Mandátne územia typu A- s cieľom priviesť ich v dohľadnej dobe k nezávislosti (územia bývalej Osmanskej ríše), 2. Mandátne územia typu B- s cieľom dosiahnuť samostatnosť vo vzdialenej budúcnosti (územia spadajúce pod nemecké kolónie subsaharskej Afriky, okrem Nemeckej juhozápadnej Afriky- súčasnej Namíbie), 3. Mandátne územia typu C- ich samostatnosť sa nepredpokladala (územia spadajúce pod bývalé nemecké kolónie v Tichom oceáne a Nemecká juhozápadná Afrika- súčasná Namíbia). Bližšie pozri bod 42 a nasl. Poradného posudku.

svojej vlády v prípade dotknutých členov Súdu, v zmysle podaných námietok, nespadá pod úpravu čl. 17 ods. 2 Štatútu Súdu. Pokiaľ ide o členov Súdu, ktorí sa predtým zapojili do činnosti orgánov OSN, pred tým ako sa stali členmi Súdu, ich predchádzajúca činnosť neposkytuje základ pre odlišné posúdenie námietok.

***Rezolúcia BR OSN*:**

20. Vláda Južnej Afriky tvrdila, že existuje niekoľko dôvodov, prečo je rezolúcia BR OSN č. 284 (1970), ktorou BR OSN žiadala o podanie poradného posudku, neplatná, a preto Súd nemá právomoc vydať rozhodnutie.

21. Prvou námietkou je, že pri hlasovaní o rezolúcii sa dvaja stáli členovia BR OSN zdržali hlasovania. ...rezolúcia teda nebola prijatá kladnými hlasmi 9 členov, vrátane hlasov stálych členov, tak ako to vyžaduje čl. 27 ods. 3 Charty OSN.

22. Avšak konania v rámci BR OSN počas dlhého obdobia poskytujú množstvo dôkazov, že predsednícke hlasovanie a stanoviská členov BR, osobitne jej stálych členov, konzistentne a jednotne vykladajú prax dobrovoľného zdržania sa stáleho člena v tom zmysle, že netvorí prekážku prijatia rezolúcií. Zdržaním sa hlasovania, člen nevyjadruje svoju námietku (*objection*) voči prijatiu toho, čo sa navrhuje; za účelom zabrániť prijatiu rezolúcie, ktorá vyžaduje jednomyseľnosť stálych členov, musí stály člen hlasovať záporným hlasom. (...) tento postup je všeobecne prijímaný členskými štátmi OSN a dôkazom je všeobecná prax OSN.

23. Vláda Južnej Afriky taktiež namietala, že, keďže otázka sa týka sporu medzi Južnou Afrikou a ďalšími členmi OSN, Južná Afrika ako člen OSN, nečlen BR OSN a strana sporu, mala byť na základe čl. 32 Charty vyzvaná zúčastniť sa diskusie o otázke, bez práva hlasovať. Ďalej tvrdila, že malo byť dodržané ustanovenie čl. 27 ods. 3 Charty, ktoré vyžaduje od členov BR OSN, ktorí sú stranami v spore, zdržať sa hlasovania.

24. Hoci je ustanovenie čl. 32 Charty záväzné (*mandatory*), otázka či BR OSN musí rozšíriť pozvanie na základe tohto ustanovenia, závisí od toho, či určila, že záležitosť, ktorou sa zaoberá je svojou povahou sporom. Ak tak neurobila, čl. 32 Charty sa neuplatňuje.

25. Otázka Namíbie sa stala predmetom agendy BR OSN ako „situácia“ (*situation*) a nie ako „spor“ (*dispute*). Žiadny člen OSN nepodal návrh, že záležitosť by sa mala preskúmať ako spor, v tomto smere bola zaradená medzi agendu BR OSN pod názvom „Situácia v Namíbii“. Ak sa vláda Južnej Afriky domnievala, že k otázke by sa malo pristupovať ako k sporu, mala na to BR OSN upozorniť.

26. Rovnaká odpoveď by mala byť daná vo vzťahu k námietke založenej na čl. 27 ods. 3 Charty OSN. Toto ustanovenie tiež vyžaduje pre svoju aplikáciu prvotné určenie BR OSN o tom, že existuje spor a že určití členovia BR sú stranami takéhoto sporu.

27- 28. Alternatívne Južná Afrika tvrdila, že hoci by aj Súd mal právomoc podať poradný posudok (...) mal by odmietnuť vykonať túto právomoc, (...) na základe predpokladanej neschopnosti Súdu podať poradný posudok z dôvodu politického tlaku, ktorému je alebo môže byť Súd, vzhľadom na vládu Južnej Afriky, vystavený.

29. Nebolo by vhodné, ak by sa Súd zaoberal takýmito námietkami, pretože sa týkajú samotnej povahy Súdu ako hlavného súdneho orgánu OSN, orgánu, ktorý koná len na základe práva, nezávisle od všetkých vonkajších vplyvov alebo zásahov, pri výkone súdnych funkcií výlučne zverených MSD Chartou a jej Štatútom.

113. Ďalej bolo tvrdené, že čl. 25 Charty sa obmedzuje len na donucovacie opatrenia prijaté na základe kap. VII Charty OSN. Je však nemožné nájsť v Charte ustanovenie potvrdzujúce toto tvrdenie. Čl. 25 Charty sa neobmedzuje na rozhodnutia o donucovacích opatreniach, ale aplikuje sa vo vzťahu k „rozhodnutiam BR OSN“ prijatým na základe Charty. Naviac (...) je umiestnený hneď za čl. 24, v časti Charty, ktorá upravuje funkcie a právomoci BR OSN. Ak by sa mal čl. 25 Charty

vzťahovať len na rozhodnutia BR OSN upravujúce donucujúce opatrenia na základe čl. 41 a 42 Charty, inak povedané, ak by len tieto rozhodnutia mali záväzný charakter, potom by bol čl. 25 nadbytočný, keďže tento účinok je zabezpečený čl. 48 a 49 Charty.

114. Taktiež bolo tvrdené, že relevantné rezolúcie BR OSN sú formulované skôr „odporúčacím", ako záväzným jazykom, a preto neukladajú žiadnu právnu povinnosť žiadnemu štátu, ani nemajú žiadne právne účinky voči žiadnemu právu akéhokoľvek štátu. Jazyk rezolúcie BR OSN by mal byť dôkladne skúmaný pred záverom, ktorý môže mať záväzný účinok. Z hľadiska povahy právomocí stanovených čl. 25, otázka, či boli skutočne uplatnené, má byť zodpovedaná v každom prípade, s ohľadom na ustanovenia rezolúcie, ktoré majú byť interpretované, diskusiu pred jej prijatím, ustanovenia Charty, na ktoré sa odvoláva, a vo všeobecnosti, na všetky okolnosti, ktoré môžu napomôcť určiť právne dôsledky rezolúcie BR OSN.

115. Aplikujúc tieto princípy, Súd pripomenul, že v preambule rezolúcie č.269(1969) mala BR OSN na pamäti svoju zodpovednosť za prijatie nevyhnutnej akcie, aby zabezpečila prísne dodržiavanie záväzkov prijatých členskými štátmi OSN podľa ustanovenia čl. 25 Charty OSN. Súd preto dospel k záveru, že rozhodnutia prijaté BR OSN na základe dotknutých rezolúcií, boli prijaté v súlade s cieľmi a princípmi Charty a v súlade s jej čl. 24 a 25. Rozhodnutia sú preto pre všetky členské štáty OSN záväzné a tie sú povinné ich prijať a vykonať.

116. Pri posudzovaní záväznosti dotknutých rozhodnutí BR OSN, Súd pripomenul časť z poradného posudku z 11. apríla 1949 o Náhrade škôd utrpených v službách OSN: „Obsah Charty nevytvára z OSN len centrum pre harmonizáciu činností národov pre dosiahnutie týchto spoločných cieľov. Vybavil toto centrum orgánmi a udelil mu špeciálne úlohy. Definoval pozíciu členov vo vzťahu k Organizácii požiadavkou, aby poskytli všemožnú pomoc pri akejkoľvek akcii, ktorú podnikne (čl. 2 ods. 5), a prijali a vykonali rozhodnutia BR OSN" (I.C.J. Reports 1949, p. 178). Keď teda BR OSN príjme rozhodnutie podľa čl. 25, všetky členské štáty, vrátane členov BR OSN hlasujúcich proti, sú týmto rozhodnutím viazané. Opačný postup by bránil tomuto hlavnému orgánu OSN plniť si jeho základné funkcie a právomoci podľa Charty OSN.

Právne následky pre ostatné štáty:

117. Súd následne pristúpi k posúdeniu právnych následkov pre štáty vyplývajúcich z pretrvávajúcej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii, aj napriek rezolúcii BR OSN č. 276 (1970).

118. Južná Afrika, ktorá je zodpovedná za vytvorenie a udržiavanie situácie v Namíbii, ktorá bola Súdom označená za protiprávnu, má záväzok ukončiť túto situáciu. Preto má záväzok ukončiť správu územia Namíbie. (...) ostáva zodpovedná za akékoľvek porušenie medzinárodných záväzkov alebo práv národa Namíbie. Skutočnosť, že Južná Afrika nemá žiadny právny titul na správu Namíbie, ju nezbavuje jej záväzkov a zodpovednosti podľa medzinárodného práva vo vzťahu k iným štátom pokiaľ ide o výkon jej právomocí vo vzťahu k Namíbii. Fyzická kontrola nad územím a nie suverenita alebo legitimita titulu, je základom pre zodpovednosť štátu za činy ovplyvňujúce iné štáty.

119. Členské štáty OSN sú povinné uznať nezákonnosť a neplatnosť pokračujúcej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii. Sú rovnako povinné zdržať sa poskytnutia akejkoľvek podpory alebo akejkoľvek formy pomoci Južnej Afrike s odkazom na jej okupáciu Namíbie (...).

122. Členské štáty sú povinné zdržať sa vstupu do zmluvných vzťahov s Južnou Afrikou v každom prípade, kedy vláda Južnej Afriky koná v mene alebo vo vzťahu k Namíbii. Pokiaľ ide o existujúce dvojstranné zmluvy, členské štáty sa musia zdržať odvolávania sa alebo výkonu tých zmlúv či ustanovení, ktoré boli prijaté Južnou Afrikou v mene alebo vo vzťahu k Namíbii, ktoré vyžadujú aktívnu medzivládnu spoluprácu. Vo vzťahu k mnohostranným zmluvám nemôže byť uplatnené rovnaké pravidlo s ohľadom na niektoré všeobecné dohovory, napr. humanitárneho charakteru,

ktoré by mohli nepriaznivo ovplyvniť národ Namíbie. V tomto prípade budú musieť prijať špecifické opatrenia kompetentné medzinárodné orgány.

127. Ako všeobecný dôsledok protiprávnej prítomnosti Južnej Afriky v Namíbii, všetky štáty by mali mať na pamäti, že poškodeným subjektom je národ, ktorý žiada medzinárodné spoločenstvo o pomoc, aby dosiahol ciele, za účelom ktorých bol zriadený systém mandátnych území.

Otázky:

1. Aké sú podmienky aplikácie čl. 17 Štatútu MSD pri pochybnostiach o nezávislosti sudcu?
2. Akým spôsobom prijíma BR OSN svoje rozhodnutia?
3. Za akých podmienok je možné, aby rezolúcia BR OSN nebola prijatá? Ako je možné posúdiť zdržanie sa ne/stáleho člena BR OSN pri hlasovaní v BR OSN?
4. Kto má právomoc rozhodnúť, či v rámci konania o poradnom posudku ide o posúdenie sporu?
5. Aké sú povinnosti ostatných štátov pri protiprávnom správaní štátu? Sú povinnosti alebo je postup štátov odlišný pri dvojstranných a mnohostranných zmluvách?
6. Pre koho sú rezolúcie BR OSN záväzné?

17. Západná Sahara

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora zo 16. októbra 1975[21]

Dotknuté otázky:

právomoc Súdu vydať poradný posudok - prvotná okupácia – terra nullius – právne väzby (*legal ties*) - právo národov na sebaurčenie – výkon suverenity nad štátnym územím

Skutkové okolnosti:

Západná Sahara, ako územie rozprestierajúce sa na brehu Atlantického oceánu, medzi Marokom, Alžírskom a Mauretániou, je územím, na ktoré si robilo nárok niekoľko štátov. Maroko, ako jeden zo susedných štátov, vykonávalo už od 16. stor. správu územia tým, že dosadzovalo vládnych a vojenských úradníkov v rámci Západnej Sahary a jej panovníci museli prisahať vernosť Marockému sultánovi. Španielsko, pre ktoré bolo územie Západnej Sahary zaujímavé najmä s ohľadom na prináležiace Kanárskej ostrovy, odôvodňovalo nároky prvotnou okupáciou v rámci obdobia kolonizácie v 19. stor., kedy vyhlásilo nad územím Západnej Sahary protektorát Rio de Oro. V roku 1973 vzniklo hnutie POLISARIO, ktorého cieľom bol vznik samostatnej Západnej Sahary. Pod tlakom medzinárodného spoločenstva Španielsko súhlasilo s usporiadaním referenda o budúcom postavení Západnej Sahary pod dohľadom OSN. Maroko trvalo na svojich historických i územných nárokoch na územie Západnej Sahary, ktoré však vzniesla i Mauretánia. Na podnet Maroka prijalo Valné zhromaždenie dňa 13. decembra 1974 rezolúciu č. 3292 (XXIX), ktorou požiadalo MSD o vydanie poradného posudku vo vzťahu k Západnej Sahare ohľadom dvoch otázok:

I. *Bola Západná Sahara (Rio de Oro a Sakiet El Hamra) v čase Španielskej kolonizácie územím patriacim nikomu (terra nullius)?*

   Ak je odpoveď na prvú otázku negatívna,

II. *Aké boli právne väzby medzi týmto územím a Marockým kráľovstvom a Mauretániou?*

Španielsko súhlasilo s odložením referenda do doby, kým nebude vydaný posudok Súdu.

Vybrané časti rozhodnutia:

***Právomoc Súdu*:**

15. Otázky položené Súdu boli vymedzené v medziach práva a upozorňujú na problémy medzinárodného práva. (...) Len sotva na ne môže byť zodpovedané iným spôsobom ako na základe práva.

16. Bolo navrhnuté, že otázky položené Súdu Valným zhromaždením nemajú právnu povahu, ale skôr skutkovú, alebo sú to otázky čisto historického alebo akademického charakteru.

17. Je pravdou, že Súd, aby zodpovedal položené otázky, musí objasniť určité skutočnosti, aby mohol posúdiť ich právny význam. Zmiešaná otázka, týkajúca sa práva i skutkových okolností, je stále právnou otázkou v medziach čl. 96 ods. 1 Charty OSN a čl. 65 ods. 1 Štatútu MSD (...).

19. Tvrdenie, že poradný posudok sa týka právnej otázky v rámci Štatútu len ak sa priamo týka práv a záväzkov dotknutých Štátov (...) by bolo príliš reštriktívnym pohľadom na rozsah poradnej právomoci Súdu. (...) Znamená to, že Súd je oprávnený zaoberať sa žiadosťou, ak je presvedčený, že položené otázky sú v skutočnosti právne a vydať posudok, ak je presvedčený, že neexistuje žiadny závažný dôvod pre odmietnutie ho vydať.

---

[21] *Western Sahara*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1975, p. 12. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/61/061-19751016-ADV-01-00-EN.pdf.

20. Ďalej Súd uvádza, že má právomoc (...) zaoberať sa predmetnou žiadosťou, ktorou Valné zhromaždenie položilo otázky týkajúce sa konceptu *terra nullius* a právnych väzieb, bez ohľadu na skutočnosť, že Valné zhromaždenie nepodalo otázku pre učenie existujúcich práv alebo záväzkov. Rovnako je na základe schválenej rezolúcie č. 3292 (XXIX) zrejmé, že posudok sa žiada za cieľom praktickým a súčasným (...) aby Valné zhromaždenie mohlo určiť ďalšie kroky v dekolonizácii Západnej Sahary (...).

***Právo národov na sebaurčenie*:**

54. Charta OSN vo svojom čl. 1 ods. 2 stanovuje ako jeden z cieľov OSN: „Rozvíjať priateľské vzťahy medzi národmi založené na dodržiavaní rovnoprávnosti a práva národov na sebaurčenie (...)." Tento cieľ je ďalej rozvinutý v čl. 55 a 56 Charty. Tieto ustanovenia majú priamy a osobitný vplyv na nesamosprávne územia, ktorých sa týka kapitola XI Charty (...).

55. Princíp sebaurčenia ako právo národov a jeho uplatňovanie s cieľom rýchleho ukončenia kolónií, bol sformulovaný v Deklarácii o udelení nezávislosti koloniálnym krajinám a národom, rezolúcii Valného zhromaždenia č. 1514 (XV). V tejto rezolúcii VZ zdôraznilo „nevyhnutnosť rýchleho a bezpodmienečného konca kolonializmu vo všetkých jeho formách a prejavoch". Za týmto účelom rezolúcia o.i. stanovuje:

„2. všetky národy majú právo na sebaurčenie, na základe tohto práva slobodne určujú svoj politický status a slobodne dosahujú svoj ekonomický, sociálny a kultúrny rozvoj.

5. Akákoľvek snaha smerujúca k čiastočnému alebo úplnému narušeniu národnej jednoty a územnej integrity krajiny je nezlučiteľná s cieľmi a princípmi Charty OSN."

Vyššie uvedené ustanovenia, najmä ods. 2, potvrdzujú a zdôrazňujú, že uplatňovanie práva na sebaurčenie vyžaduje slobodné a úprimné vyjadrenie vôle dotknutého národa.

58. Rezolúcia VZ č. 2625 (XXV), Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN (...) spomína aj ďalšie možnosti okrem nezávislosti, pridruženie alebo integráciu (zjednotenie) (...) Ďalej stanovuje: „Každý štát má povinnosť podporovať, samostatnou alebo spoločnou akciou, dodržiavanie princípov rovnoprávnosti a sebaurčenia národov v súlade s ustanoveniami Charty OSN (...).

59. Platnosť princípu sebaurčenia, definovaného ako potreba brať do úvahy slobodne vyjadrenú vôľu národov, nie je ovplyvnená skutočnosťou, že v niektorých prípadoch Valné zhromaždenie upustilo od požiadavky konzultácie s obyvateľmi daného územia. Tieto prípady boli založené buď na uvážení, že určitá populácia netvorí „národ" oprávnený na sebaurčenie alebo na presvedčení, že konzultácia bola, s ohľadom na špecifické okolnosti, absolútne nepotrebná.

***Posúdenie pojmu terra nullius*:**

79. Podľa názoru Súdu, žiadosť sa týka otázky špecifického kontextu čias kolonizácie Španielskom (...) a preto musí byť posúdená s ohľadom na právo platné v danom čase. Výraz *terra nullius* bol právnym termínom zavedeným v súvislosti s okupáciou ako jednou z akceptovaných právnych spôsobov nadobudnutia suverenity nad územím. (...) základnou podmienkou okupácie bolo, že územie bolo *terra nullius*- územie patriace nikomu- v čase konania údajne predstavujúceho okupáciu (...).

80. Akékoľvek rozdielne názory môžu existovať medzi právnikmi, prax štátov v danej dobe indikuje, že územia obývané kmeňmi alebo národmi sociálne a politicky organizovanými, neboli považované za *terra nullius*. (...) V prípade takýchto území, nadobudnutie suverenity nebolo považované ako dôsledok jednostrannej okupácie *terra nullius* ako originálneho titulu, ale ako dôsledok dohôd s miestnymi vládcami (...).

81. V tomto prípade, informácie predložené Súdu ukazujú, že v čase kolonizácie bola Západná Sahara obývaná národmi, ktoré, hoci žili nomádskym spôsobom, boli sociálne a politicky organizované v kmeňoch a náčelníkmi (*chiefs*) oprávnenými ich reprezentovať. (...) V Kráľovskom dekréte z 26. decembra 1884 (...) Španielsko vyhlásilo, že kráľ berie Rio de Oro pod svoju ochranu na základe dohôd uzavretých s náčelníkmi miestnych kmeňov: dekrét odkazoval výslovne na dokumenty, ktoré nezávislé kmene tejto časti pobrežia podpísali s predstaviteľmi Sociedad Espanola de Africanistas (...).

82. Súdu boli predstavené rozdielne pohľady na povahu a právnu hodnotu dohôd medzi Španielskom a miestnymi náčelníkmi. Súdu však nebola položená otázka, aby sa vyjadril k právnej povahe alebo zákonnosti tých titulov, ktoré viedli k tomu, aby Španielsko ako mocnosť vykonávalo správu nad Západnou Saharou. Otázka smeruje len k určeniu, či bola Západná Sahara v čase kolonizácie Španielskom územím nikoho (*terra nullius*). Z vyššie uvedených dôvodov je Súd presvedčený, že odpoveď musí byť negatívna (...).

Právne väzby s Marockým kráľovstvom a Mauretániou:

92. (...) Nárok na suverenitu založený na trvalom výkone moci má dva elementy, ktoré musia existovať spoločne: úmysel a vôľa konať ako suverén a skutočný výkon alebo ukážka výkonu suverénnej moci (...).

161. (...) otázka položená Súdu sa musí chápať ako týkajúca sa tých právnych väzieb, ktoré by ovplyvnili postup dekolonizácie Západnej Sahary. (...) Odpoveď je žiadaná za tým účelom, aby pomohla Valnému zhromaždeniu určiť budúci postup dekolonizácie, a osobitne, vyjadriť sa k nárokom Maroka a Mauretánie, ktoré tvrdia, že so Západnou Saharou majú právne väzby, zahŕňajúce územnú celistvosť ich území.

162. Materiály a informácie predložené Súdu dokazujú existenciu, v čase španielskej kolonizácie, právnych väzieb lojality (*legal ties of allegiance*) medzi marockým sultánom a niektorými náčelníkmi žijúcimi na území Západnej Sahary. Rovnako dokazujú existenciu práv, vrátane niektorých pozemkových práv, ktoré zakladajú právne väzby medzi Mauretániou a územím Západnej Sahary. Na druhej strane však Súd prichádza k záveru, že materiály a informácie mu predložené nezakladajú žiadne väzby územnej suverenity medzi územím Západnej Sahary a Marockým kráľovstvom alebo Mauretániou. Preto Súd nenašiel žiadne právne väzby, ktoré by mohli mať vplyv na aplikáciu rezolúcie 1514 (XV) pre dekolonizácii Západnej Sahary a, osobitne, princípu sebaurčenia slobodným a úprimným vyjadrením vôle národov tohto územia (...).

Otázky:

1. Ako MSD definoval právo na sebaurčenie? Kto je nositeľom tohto práva? Čo je právnym základom tohto práva?
2. Čo je to *terra nullius*? Kedy územie stráca status *terra nullius*?
3. Ktoré elementy musia byť splnené pri nároku na územnú suverenitu?

18. Polovojenské a vojenské aktivity v a proti Nikarague (Nikaragua proti Spojeným štátom americkým)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 27. júna 1986[22]

Dotknuté otázky:

medzinárodná zodpovednosť štátu – pričítateľnosť správania – obyčajové medzinárodné právo – vzťah zmluvným a obyčajovým medzinárodným právom – použitie sily – individuálna a kolektívna sebaobrana – agresia – nezasahovanie do vnútorných záležitostí štátu – suverenita štátu

Skutkové okolnosti:

V roku 1979 došlo v Nikarague k prevratu, v rámci ktorého bol zvrhnutý pravicovo orientovaný Somozov režim a nastolená vláda ľavicovo orientovaného revolucionárskeho hnutia Sandinistov. Politická situácia vyústila do občianskej vojny medzi Sandinistami a kontrarevolucionármi (hnutím bojujúcim proti sandinistickej vláde – tzv. *Contras*). O vnútroštátny konflikt prejavili politický záujem aj svetové veľmoci, Spojené štáty americké (ďalej len „USA") a vtedajšie ZSSR. Prezident Reagan v roku 1981 ukončil dohodnutú ekonomickú pomoc Nikarague s odôvodnením, že sandinistická vláda poskytuje vojenskú podporu ozbrojenej opozícii bojujúcej v susednom El-Salvadore proti tamojšej vláde, s ktorou USA udržiavali priateľské styky. V tom istom roku prezident Reagan podpísal tajné rozhodnutie, v ktorom poveril CIA, aby podporovala povstalcov (*Contras)*, ktorí sa pokúšali zvrhnúť nikaragujskú vládu a odsúhlasil vojenskú pomoc v hodnote 19 mil. USD. Počas nasledujúcich dvoch rokov boli poskytnuté dodatočné finančné prostriedky vo výške 54 mil. USD. USA zároveň pomáhali povstalcom s vojenským výcvikom a logistikou. V niekoľkých operáciách bola tiež zaznamenaná priama účasť USA, napríklad zamínovanie nikaragujských prístavov, letecký útok na nikaragujskú vojenskú výcvikovú základňu a explózia ropovodu. Bolo preukázané, že povstalci z *Contras* terorizovali civilné obyvateľstvo Nikaraguy a páchali zločiny proti ľudskosti. Sandinistická vláda Nikaraguy sa obrátila v roku 1984 na Medzinárodný súdny dvor (ďalej len „Súd"), pretože považovala správanie USA za porušenie medzinárodného obyčajového práva, a to najmä z nasledujúcich dôvodov:

- USA sa dopustili priameho použitia ozbrojenej sily tým, že nechali zamínovať nikaragujské prístavy a teritoriálne vody, v dôsledku čoho došlo ku škodám na nikaragujských a zahraničných obchodných lodiach;
- ďalej sa USA dopustili priameho použitia ozbrojenej sily tým, že zaútočili a zničili nikaragujské prístavy, ropné zariadenia a námornú základňu;
- organizovaním, výcvikom a poskytovaním vybavenia *Contras* USA poskytli pomoc a podporu kontrarevolucionárom bojujúcim proti sandinistickej vláde, čím porušili zásadu nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu.

Nikaragujská vláda taktiež tvrdila, že činnosť USA predstavovala porušenie *Medzinárodnej zmluvy medzi USA a Nikaraguou o priateľstve, obchode a navigácii* z roku 1956.

Vybrané časti rozhodnutia:

Medzinárodná zodpovednosť štátu a pričítateľnosť správania súkromných osôb

109. Súd musí v tomto bode rozhodnúť, či bol vzťah *Contras* k vláde USA charakterizovaný jednak takým stupňom závislosti, a jednak takým stupňom kontroly, že by bolo pre právne účely náležité

[22] *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America).* Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 14. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf.

hľadieť na *Contras* ako na orgán vlády USA alebo na orgán konajúci v mene tejto vlády. (...) Napriek mnohým dodávkam a podpore, ktorá bola *Contras* zo strany USA poskytnutá, neexistuje žiadny jasný dôkaz, že by USA skutočne vykonávali vo všetkých oblastiach taký stupeň kontroly, ktorý by oprávňoval považovať *Contras* za konajúcich v mene USA.

112. Aby žalobca preukázal existenciu takejto kontroly, argumentoval pred Súdom tým, že politickí lídri *Contras* boli vyberaní, dosadzovaní a platení USA. (...) Otázka výberu, dosadzovania a platenia lídrov *Contras* predstavuje jeden z mnohých aspektov charakterizujúcich stupeň závislosti týchto ozbrojených síl. Táto čiastočná závislosť na orgánoch USA, ktorej presný rozsah Súd nemôže zistiť, môže byť zaiste odvodená okrem iného z faktu, že lídri boli vyberaní USA. Môže sa však vyvodiť aj z iných faktorov, z ktorých niektoré boli preskúmané Súdom, ako je organizácia, odborná príprava a vybavenie ozbrojených síl, plánovanie operácií, výber cieľov a poskytovaná operačná podpora.

113. Otázka stupňa kontroly *Contras* vládou USA je dôležitá pre tvrdenie Nikaraguy, že USA je pričítateľná zodpovednosť za aktivity *Contras*, ktorými USA údajne porušili povinnosť nezabíjať, nespôsobovať zranenia alebo neunášať občanov Nikaraguy. O týchto činnostiach sa hovorí, že predstavujú taktiku, ktorá zahŕňa "šírenie teroru a nebezpečenstvo pre nekombatantov ako samoúčelné, bez pokusu o dodržiavanie humanitárnych noriem a bez odkazu na koncepciu vojenskej nevyhnutnosti".

115. Súd dospel k názoru, že účasť USA, aj keď prevažuje alebo je rozhodujúca pri financovaní, organizácii tréningu, zásobovaní a vyzbrojovaní *Contras*, pri výbere ich vojenských alebo polovojenských cieľov a pri plánovaní celých ich operácií je sama o sebe nepostačujúca na to, aby na základe dôkazov, ktorými Súd disponuje, mohli byť USA pripísané akty *Contras* spáchané počas ich vojenských a polovojenských operácií v Nikarague. Všetky vyššie uvedené formy účasti USA a dokonca aj všeobecná kontrola zo strany žalovaného štátu nad jednotkami s vysokým stupňom závislosti na ňom by samy o sebe neznamenali, bez ďalších dôkazov, že USA riadili alebo presadzovali spáchanie činov, ktoré sú v rozpore s ľudskými právami a humanitárnym právom, ktoré tvrdí žalujúci štát. Tieto akty by totiž mohli byť dosť dobre spáchané členmi *Contras* aj bez kontroly USA. Aby teda také konanie zakladalo právnu zodpovednosť USA, bolo by v zásade nutné dokázať, že daný štát mal efektívnu kontrolu nad vojenskými a polovojenskými operáciami, v rámci ktorých k údajným porušeniam práva došlo.

116. Súd sa nedomnieva, že pomoc poskytnutá USA *Contras* odôvodňuje záver, že tieto sily podliehajú USA v takom rozsahu, že akékoľvek činy, ktoré spáchali, sú pripísateľné tomuto štátu. Súd je toho názoru, že bremeno zodpovednosti za činy *Contras* zostáva na nich, a že USA nenesú zodpovednosť voči Nikarague za konania *Contras*, ale len za svoje vlastné, vrátane konaní súvisiacich s činmi *Contras.* Súd musí preskúmať nie sťažnosti týkajúce sa porušenia humanitárneho práva zo strany *Contras*, ktoré Nikaragua považuje za pripísateľné USA, ale skôr protiprávne činy, za ktoré môžu byť USA zodpovedné priamo v súvislosti s činnosťou *Contras* (...)

Obyčajové medzinárodné právo, vzťah medzi zmluvným a obyčajovým medzinárodným právom

172. Súd sa teraz bude zaoberať otázkou relevantného práva. Pri formulovaní svojho stanoviska na význam výhrady USA k multilaterálnej zmluve, dospel Súd k názoru, že nemôže aplikovať tieto medzinárodné zmluvy, ktorých sa Nikaragua dovoláva na podporu svojich tvrdení bez toho, aby boli dotknuté iné zmluvy alebo iné pramene práva vypočítané v článku 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora. Prvým krokom pri určovaní práva, ktoré sa má skutočne uplatniť na tento spor, je zistiť dôsledky vylúčenia uplatniteľnosti mnohostranných zmlúv na vymedzenie obsahu medzinárodného obyčajového práva, ktoré je naďalej uplatniteľné.

173. (...) USA tvrdí, že jediným všeobecným a obyčajovým medzinárodným právom, na ktorom môže Nikaragua založiť svoj nárok, je Charta Organizácie Spojených národov (ďalej len „Charta OSN"): konkrétne, Súd najmä nemohol posúdiť zákonnosť údajného použitia ozbrojených síl bez toho, aby sa odvolal na „hlavný zdroj príslušného medzinárodného práva", a to na článok 2 ods. 4 Charty OSN. Stručne povedané, vo všeobecnejšom zmysle „ustanovenia Charty OSN, ktoré sú tu relevantné, zahŕňajú a vyjadrujú zásady obyčajového a všeobecného medzinárodného práva". USA dospeli k záveru, že „keďže výhrady k mnohostranným zmluvám zabraňujú prijatiu rozhodnutí o nárokoch založených na týchto zmluvách, spôsobuje to nemožnosť uplatnenia všetkých tvrdení Nikaraguy." Účinok predmetnej výhrady teda nepredstavuje len to, aby Súdu bránil v rozhodovaní o tvrdeniach Nikaraguy uplatnením predmetných multilaterálnych zmlúv; ďalej bráni tomu, aby sa vo svojom rozhodnutí uplatňovalo akékoľvek pravidlo obyčajového medzinárodného práva, ktorého obsah je tiež predmetom ustanovenia týchto mnohostranných zmlúv.

174. Súd však už vo svojom rozsudku z 26. novembra 1984 potvrdil, že *„skutočnosť, že princípy obyčajového a všeobecného medzinárodného práva boli kodifikované a včlenené do multilaterálnych dohovorov, neznamená, že prestali existovať a že ich nemožno aplikovať ako princípy obyčajového práva, a to aj voči zmluvným stranám týchto dohovorov. Zásady ako zákaz použitia sily, zákaz intervencie, rešpektovanie nezávislosti a územnej celistvosti štátov a sloboda plavby, sú naďalej záväzné ako súčasť medzinárodného obyčajového práva, napriek pôsobnosti ustanovení dohovoru, do ktorého boli včlenené"* (I.C.J. Reports 1984, str. 424, para. 73). (...) Vláda USA je očividne toho názoru, že existencia zásad v Charte OSN vylučuje možnosť, že by obdobné zásady mohli existovať nezávisle aj v podobe obyčajového práva, buď preto, že do Charty OSN boli začlenené existujúce obyčajové pravidlá, alebo preto, že Charta OSN ovplyvnila neskoršie prijatie obyčajových pravidiel s príslušným obsahom.

175. Súd nie je presvedčený, že (...) všetky pravidlá obyčajového medzinárodného práva, ktorých je možno sa dovolávať, majú obsah presne identický s pravidlami obsiahnutými v zmluvách, ktoré ale nie je možné použiť z dôvodu výhrady USA. (...) oblasti, na ktoré sa vzťahujú dva pramene práva, sa presne neprekrývajú a hmotnoprávne pravidlá, v ktorých sú vymedzené, nie sú obsahovo totožné. Okrem toho, aj keby zmluvná alebo obyčajová norma, ktorá je relevantná pre tento spor, mali úplne identický obsah, nepredstavovala by táto skutočnosť pre Súd dôvod tvrdiť, že používanie zmluvnej normy zbavovala normu obyčajovú jej samostatnej použiteľnosti. Výhradu mnohostrannej zmluvy nemožno ani vykladať v tom zmysle, že po uplatnení v danom prípade by vylúčila uplatnenie akéhokoľvek pravidla obyčajového medzinárodného práva, ktorého obsah bol rovnaký alebo podobný obsahu zmluvného práva, ktoré spôsobilo, že výhrada nadobudla účinnosť.

176. Pokiaľ ide o tvrdenie, že oblasť upravená oboma týmito prameňmi práva je rovnaká, Súd poznamenáva, že Charta OSN (...) v žiadnom prípade nepokrýva celú oblasť právnej úpravy použitia sily v medzinárodných vzťahoch. Táto zmluva totiž odkazuje na už predtým existujúce obyčajové právo; tento odkaz je obsiahnutý v článku 51, ktorý spomína *„prirodzené právo"* (*„inherent right"*; vo francúzskom znení *„droit naturel"*) na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu. (...) Súd je teda toho názoru, že článok 51 je významný len na základe skutočnosti, že existuje *„prirodzené"* právo na sebaobranu, čo by sotva mohlo mať inú než obyčajovú povahu, a to aj napriek tomu, že obsah tohto práva bol potvrdený a ovplyvnený Chartou OSN. Okrem toho Charta OSN sama o sebe uznáva existenciu tohto práva a neupravuje priamo všetky aspekty jeho obsahu. Neobsahuje napríklad žiadne osobitné pravidlo, podľa ktorého by sebaobrana vyžadovala iba opatrenia, ktoré sú nevyhnutné a úmerné ozbrojenému, čo predstavuje pravidlo dobre zakotvené v obyčajovom medzinárodnom práve. Okrem toho sa v Charte OSN neuvádza definícia „ozbrojeného útoku", ktorý, ak sa zistí, že nastal, povoľuje vykonávanie „prirodzeného práva" na sebaobranu a nie je súčasťou zmluvného práva. Nemožno teda konštatovať, že článok 51 je ustanovením, ktoré „za-

hŕňa a nahrádza“ obyčajové právo. Poukazuje skôr na to, že v predmetnej oblasti je potrebné zdôrazniť dôležitosť toho, že obyčajové medzinárodné právo existuje naďalej popri zmluvnom práve. (...)

178. (...) aj v prípade, že dve normy z dvoch medzinárodných prameňov majú identický obsah, a aj vtedy, ak sú dané štáty viazané týmito pravidlami aj na úrovni zmluvného aj obyčajového práva, obe normy si zachovávajú oddelenú existenciu. Toto je východiskový bod ich pôsobnosti. (...) Napríklad, ak štát využije svoje právo ukončiť alebo prerušiť platnosť zmluvy na základe toho, že druhá strana porušila *„ustanovenie podstatné na splnenie predmetu a účelu zmluvy“* (...) vo vzťahu k tomuto druhému štátu sa naň nebudú vzťahovať ustanovenia zmluvy. Ale ak dané pravidlá existujú tiež ako obyčajové právo, porušenie pravidla zo strany jedného štátu neoprávňuje druhý štát na neaplikovanie ostatných pravidiel. (...) Ak je teda zmluvné pravidlo obdobné pravidlu obyčajového práva, tieto dve pravidlá rovnakého obsahu podliehajú oddelenému režimu, pokiaľ ide o orgány dohliadajúce na ich implementáciu. (...)

179. (...) Z tohto dôvodu nie je Súd nijak viazaný k použitiu len tých obyčajových noriem, ktoré sa odlišujú od zmluvných noriem, a ktorých použitiu bráni výhrada učinená USA.

184. Súd konštatuje, že skutočne existujú dôkazy (...) o značnej zhode oboch strán, čo sa týka obsahu obyčajového medzinárodného práva vzťahujúceho sa k zákazu použitia sily a zásady nezasahovania. Táto zhoda (...) však nezbavuje Súd povinnosti samostatne si zistiť, ktoré pravidlá obyčajového medzinárodného práva sú aplikovateľné. Samotný fakt, že štáty deklarujú uznanie určitých pravidiel, nestačí na to, aby ich súd považoval za súčasť obyčajového medzinárodného práva. Viazaný článkom 38 Štatútu (...) sa Súd musí ubezpečiť, že existencia pravidla prostredníctvom *opinio iuris* je potvrdená praxou štátov.

186. V praxi štátov sa neočakáva perfektná aplikácia predmetných pravidiel v zmysle, že by sa museli s dokonalou dôslednosťou zdržovať použitia sily alebo vzájomného zasahovania do vnútorných záležitostí. Súd nepovažuje pre ustanovenie obyčajového pravidla za potrebné, aby korešpondujúca prax bola v absolútnej zhode s daným pravidlom. Pre zistenie Súdu o existencii obyčajového pravidla je postačujúce, že takáto prax je vo všeobecnosti v súlade s pravidlom správania, a že konanie štátov, ktoré je rozpore s týmto pravidlom, sa všeobecne posudzuje ako jeho porušenie a nie ako znenie nového pravidla. (...)

Použitie sily

188. Súd konštatuje, že obe strany nazerajú na zásadu nepoužitia sily včlenenú do Charty OSN ako v podstate na korešpondujúcou s tou, ktorú je možné nájsť v obyčajovom medzinárodnom práve. Obe strany sú toho názoru, že základný princíp v tejto oblasti je vyjadrený v článku 2 ods. 4 Charty OSN. Z toho dôvodu akceptujú zmluvnú povinnosť zdržať sa vo svojich medzinárodných vzťahoch hrozby alebo použitia sily proti územnej integrite alebo politickej nezávislosti akéhokoľvek štátu alebo akýmkoľvek iným spôsobom nezlučiteľným s cieľmi OSN. Súd ale musí byť presvedčený, že v obyčajovom práve existuje právne presvedčenie ohľadne záväznosti takéhoto zdržania sa. Takéto *opinio iuris*, (...) môže byť *inter alia* odvodené zo správania sa strán a štátov voči niektorým rezolúciám Valného zhromaždenia OSN, najmä k rezolúcii č. 2625/XXV nazvanej *Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúca sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN*. Účinok súhlasu s textom takejto rezolúcie nemôže byť považovaný len za *„opakovanie a objasnenie“* zmluvného záväzku vyplývajúceho z Charty OSN. Naopak, môže byť považovaný za prijatie platnosti pravidla alebo súboru pravidiel deklarovaných rezolúciou. Napríklad zásadu nepoužitia sily možno teda považovať za zásadu medzinárodného obyčajového práva, ktorá nie je ako taká podmienená ustanoveniami týkajúcimi sa kolektívnej bezpečnosti, alebo prostriedkami alebo vojenskými kontingentmi, ktoré sa majú poskytovať na základe článku 43 Charty OSN. Zdá sa preto zrejmé, že uvedený postoj vyjadruje *opinio iuris*, ktorý je v súlade s takýmto pravidlom

(alebo súborom pravidiel), ktorý sa má odteraz posudzovať oddelene od ustanovení, najmä tých, ktoré majú inštitucionálny charakter a na ktoré sa vzťahuje zmluvné právo Charty OSN.

Sebaobrana individuálna, sebaobrana kolektívna, agresia

193. Všeobecné pravidlo zákazu použitia sily dovoľuje určité výnimky. Výnimkou je právo na individuálnu a kolektívnu sebaobranu, ktorá je podľa názorov štátov ustanovená tiež v obyčajovom práve, čo vyplýva napríklad z formulácie článku 51 Charty OSN, ktoré hovorí o „prirodzenom práve" *(droit naturel)*, ktoré má každý štát v prípade ozbrojeného útoku, zahrňujúce právo tak na kolektívnu, ako aj na individuálnu ochranu. Charta OSN tak sama potvrdzuje existenciu práva na kolektívnu ochranu v obyčajovom medzinárodnom práve. Okrem toho, rovnako ako znenie niektorých deklarácií Valného zhromaždenia OSN, ktoré prijali štáty, dokazuje, že uznávajú zásadu zákazu hrozby silou a použitia sily, ktorá je jednoznačne záležitosťou medzinárodného obyčajového práva, niektoré znenia týchto deklarácií pôsobia obdobne, pokiaľ ide o právo na sebaobranu (kolektívnu aj individuálnu).

Vo vyššie uvedenej *Deklarácií zásad medzinárodného práva týkajúca sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN* za odkazom na zákaz použitia sily nasleduje odsek, v ktorom sa uvádza, že:

„nič v predchádzajúcich odsekoch sa nesmie vykladať ako rozšírenie alebo zúženie rozsahu ustanovení Charty týkajúcich sa prípadov, v ktorých je použitie sily legitímne."

Táto rezolúcia dokazuje, že štáty zastúpené vo Valnom zhromaždení OSN považujú výnimku zo zákazu použitia sily, ktorú predstavuje právo na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu, za vec obyčajového medzinárodného práva.

194. Pokiaľ ide o charakteristické znaky práva na sebaobranu, keďže zmluvné strany považujú existenciu tohto práva za vec obyčajového medzinárodného práva, Súd sa sústredil na podmienky jeho používania. (...) Strany, ktoré považujú existenciu tohto práva za danú podľa obyčajového medzinárodného práva, súhlasia s tvrdením, že legalita reakcie na ozbrojený útok závisí od dodržania kritérií nevyhnutnosti a primeranosti opatrení podniknutých v rámci sebaobrany.

195. V prípade individuálnej sebaobrany je jej výkon podmienený tým, že štát, ktorého sa týka, sa stal obeťou ozbrojeného útoku. Výkonom kolektívnej sebaobrany táto podmienka, samozrejme, nezaniká. V súčasnosti panuje všeobecná zhoda, pokiaľ ide o povahu aktov, ktoré možno považovať za ozbrojený útok. Ozbrojený útok zahŕňa nielen akciu pravidelných ozbrojených síl prekračujúcich medzinárodné hranice, ale takisto ozbrojené skupiny alebo žoldnierov vysielaných štátom alebo v jeho mene, ktorí voči inému štátu vykonávajú ozbrojené akcie dosahujúce takú závažnosť, ako keby išlo o útok pravidelných ozbrojených síl alebo jeho podstatné zapojenie sa do neho. Tento popis, obsiahnutý v článku 3 písm. g) *Definície agresie* pripojenej k *rezolúcii Valného zhromaždenia č. 3314 (XXIX)* je možné považovať za odrážajúci obyčajové právo. Súd nevidí žiadny dôvod na to, aby poprel, že zákaz ozbrojených útokov sa môže podľa obyčajového práva vzťahovať na vysielanie ozbrojených skupín štátom na územie iného štátu, ak by takáto operácia z dôvodu svojho rozsahu a účinkov bola skôr klasifikovaná ako ozbrojený útok než len hraničný incident, keď ho vykonali pravidelné ozbrojené sily. Súd však nie je presvedčený, že pojem „ozbrojený útok" zahŕňa len činy ozbrojených skupín, kde sa takéto činy vyskytujú vo významnom rozsahu, ale aj pomoc povstalcom vo forme poskytovania zbraní alebo logistickej alebo inej podpory. Takáto pomoc môže byť považovaná za hrozbu alebo použitie sily, alebo môže predstavovať zásah do vnútorných alebo vonkajších záležitostí iných štátov. Je tiež jasné, že je to štát, ktorý je obeťou ozbrojeného útoku, ktorý musí vyhlásiť, že bol napadnutý. Neexistuje pravidlo obyčajového medzinárodného práva, ktoré by umožňovalo inému štátu vykonávať právo kolektívnej sebaobrany na základe vlastného posúdenia situácie. Pri dovolávaní sa kolektívnej sebaobrany sa očakáva od štátu, pre ktorého dobro sa toto právo použije, že sám seba označí za obeť ozbrojeného útoku.

199. (...) neexistuje žiadne pravidlo, ktoré by umožňovalo výkon kolektívnej sebaobrany v prípade absencie žiadosti štátu, ktorý sa považuje za obeť ozbrojeného útoku. Súd dospel k záveru, že žiadosť štátu, ktorý sa stal obeťou ozbrojeného útoku je doplnkovou podmienkou k požiadavke oznámenia tohto štátu, že bol napadnutý.

200. (...) štát, ktorý tvrdí, že uplatnil právo na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu, sa musí obrátiť na medzinárodný orgán oprávnený rozhodnúť o súlade opatrení, ktoré vykonal pri výkone tohto práva s medzinárodným právom. V dôsledku toho článok 51 Charty OSN ukladá štátu uskutočňujúcemu právo na sebaobranu, aby opatrenia urobené pri jeho výkone okamžite oznámil Bezpečnostnej rade OSN.

211. (...) použitie sily proti inému štátu, ktorý spáchal protiprávny akt sily proti inému štátu, nie je považovaný za protiprávny a považuje sa za výnimku len vtedy, ak protiprávny akt, ktorý použitie sily vyvolal, bol ozbrojeným útokom. (...) Podľa názoru Súdu v súčasne platnom medzinárodnom práve – či v obyčajovom alebo v práve OSN – štáty nemajú právo na kolektívnu ozbrojenú odpoveď, ak daný čin nepredstavuje ozbrojený útok.

Povinnosť nezasahovať do vnútorných a vonkajších záležitostí iného štátu a suverenita štátu

202. Zásada nezasahovania zahŕňa právo každého štátu vykonávať svoje záležitosti bez vonkajších zásahov; hoci príklady porušenia tejto zásady nie sú ojedinelé, Súd ich považuje za súčasť obyčajového medzinárodného práva. Ako Súd poznamenal: *„Medzi nezávislými štátmi je rešpektovanie územnej suverenity hlavným základom medzinárodných vzťahov"* (I.C.J. Reports 1949, s. 35) a medzinárodné právo vyžaduje rešpektovanie politickej integrity. Dôkazy o *opinio iuris* týkajúce sa nezasahovania sú v obyčajovom medzinárodnom práve početné. (...) Existencia *opinio iuris* štátov v prípade zásady nezasahovania je podložená zavedenou a rozšírenou praxou. (...)

205. (...) zásada (nezasahovania) zakazuje všetkým štátom alebo skupine štátov priamo či nepriamo intervenovať do vnútorných alebo vonkajších záležitostí iného štátu. Taktiež je zakázaná intervencia ako taká, ktorá zasahuje do záležitostí štátu, o ktorých je tento na základe princípu suverenity oprávnený slobodne rozhodovať. Takýmito záležitosťami sú voľba politického, ekonomického, sociálneho a kultúrneho systému, ako aj formulácia zahraničnej politiky. Intervencia je protiprávna v prípade, že sú použité donucovacie metódy. Prvok donútenia, ktorý definuje a formuje podstatu zakázanej intervencie, je zreteľný predovšetkým v prípade intervencie s použitím sily, a to buď v priamej forme vojenskou akciou, alebo v nepriamej forme podporou podvratných teroristických ozbrojených aktivít na území iného štátu.

209. Súd konštatuje, že v súčasnom medzinárodnom práve neexistuje žiadne právo na intervenciu za účelom podpory opozície na území iného štátu. Súd je takisto toho názoru, že akty predstavujúce porušenie obyčajovej zásady nezasahovania by v prípade, ak by priamo alebo nepriamo zahŕňali použitie sily, predstavovali zároveň aj porušenie zákazu použitia sily v medzinárodných vzťahoch.

212. (...) Základný právny pojem suverenity štátu v obyčajovom medzinárodnom práve, ako ho nachádzame vyjadrený *inter alia* v článku 2 ods. 1 Charty OSN, zahrňuje vnútorné a pobrežné morské vody každého štátu a na vzdušný priestor nad jeho územím. Súd nepochybuje o tom, že tieto predpisy (*Chicagský dohovor o medzinárodnom civilnom letectve* z roku 1944, *Ženevský dohovor o pobrežných vodách* z roku 1958 a na neho nadväzujúci *Dohovor o morskom práve* z roku 1982) zmluvného práva iba reagujú na pevne stanovené a dlhotrvajúce zásady obyčajového medzinárodného práva.

213. (...) Povinnosť každého štátu rešpektovať územnú zvrchovanosť iných je potrebné zvážiť pre posúdenie skutočností týkajúcich sa zamínovania, ktoré nastalo pozdĺž nikaragujského pobrežia. Právne predpisy, na základe ktorých by sa tieto míny mali posudzovať, závisia od toho, kde sa položili. Kladenie mín v prístavoch iného štátu sa riadi právom týkajúcim sa vnútorných vôd, ktoré

podliehajú suverenite pobrežného štátu. Táto pozícia je podobná, pokiaľ ide o míny umiestnené v pobrežných morských vodách. V takýchto prípadoch je teda ovplyvnená suverenita pobrežného štátu. Pobrežný štát môže regulovať prístup do svojich prístavov aj vďaka svojej suverenite.

215. (...) Ako už bolo konštatované vyššie, kladenie mín štátom vo vnútorných alebo pobrežných vodách iného štátu je protiprávny akt; súčasne však, ak štát zamínuje akékoľvek vody, v ktorých majú plavidlá iných štátov právo slobodného prístupu alebo prechodu a nevydá akékoľvek varovanie alebo oznámenie, dopustí sa porušenia zásad humanitárneho práva na základe osobitných ustanovení *Dohovoru č. VIII* z roku 1907. Tieto zásady Súd vyjadril v prípade *Korfského prielivu* takto: *„určité všeobecné a dobre uznávané zásady, konkrétne: základné požiadavky ľudskosti, ktoré sú ešte dôležitejšie v čase mieru než vo vojne“*.

269. Súd sa teraz vyjadrí k ďalšej otázke týkajúcej sa vnútornej a zahraničnej politiky štátu. Touto je otázka militarizácie, ktorú USA považujú za neprimeranú a ako takú za dokazujúcu úmysel Nikaraguy útočiť (...) Potvrdiť takéto tvrdenie USA by však podľa názoru Súdu bolo irelevantné a nesprávne, keďže v medzinárodnom práve nejestvujú pravidlá, iné než pravidlá prijaté štátmi ako stranami zmluvy alebo inak dohodnuté, ktoré by mohli obmedziť mieru ozbrojenia suverénneho štátu; a táto zásada platí pre všetky štáty bez výnimky.

Záverečné výroky Súdu:

292. Súd z vyššie uvedených dôvodov:

- zamieta argumentáciu USA, ktorá na ospravedlnenie svojho konania uvádzala právo na kolektívnu sebaobranu. Súd k tomuto záveru dospel na základe úvahy, že zásah do vnútorných záležitostí iného štátu neoprávňuje ku kolektívnej sebaobrane za použitia sily.
- dospel k rozhodnutiu, že USA sa podporou, výcvikom a financovaním *Contras* snažili zvrhnúť vládu v Nikarague, a teda zasahovali do vnútorných záležitostí, o ktorých každý štát má právo rozhodovať slobodne sám, čím porušili zásadu nezasahovania do vnútorných záležitostí iného štátu.
- dospel k rozhodnutiu, že niektoré útoky USA na nikaragujské prístavy, ropné zariadenia a námornú základňu v rokoch 1983 – 1984 predstavujú porušenie zákazu použitia sily voči inému štátu, ako aj porušenie územnej suverenity štátu.
- prichádza k rozhodnutiu, že kladením mín v teritoriálnych a vnútorných vodách Nikaraguy USA porušili zákaz použitia sily, ďalej zásadu nenarušovania územnej suverenity a slobodu komunikácie a námorného obchodu; taktiež neoznámením, kde k zamínovaniu došlo, sa dopustili porušenia relevantných zásad obyčajového medzinárodného práva.
- rozhodol, že konanie *Contras* nie je pripísateľné USA, a teda ani ich podpora nepredstavuje porušenie zákazu použitia sily.
- dospel k záveru, že USA porušili niekoľko ustanovení *Medzinárodnej zmluvy medzi USA a Nikaraguou o priateľstve, obchode a navigácií* z roku 1956.

Otázky:

1. Objasnite právny základ zákazu hrozby silou a použitia sily v medzinárodných vzťahoch.
2. Existujú výnimky zo všeobecného zákazu hrozby silou a použitia sily?
3. Ako sa Súd vyjadril o vzťahu vlády USA ku *Contras*? Kedy konanie takejto skupiny osôb možno pripísať inému štátu?
4. Popíšte vzťah medzi zmluvnými a obyčajovými normami medzinárodného práva, v prípade ich identického znenia.

5. Aké sú podmienky použitia sebaobrany v medzinárodnom práve? Odlíšte podmienky individuálnej a kolektívnej sebaobrany.
6. Aký je charakter a obsah povinnosti nezasahovať do vnútorných a vonkajších záležitostí iného štátu?

19. Prokurátor proti Duškovi Tadićovi

rozhodnutie Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu z 2. októbra 1995[23]

Dotknuté otázky:

vojnový zločin – zločin proti ľudskosti – jurisdikcia medzinárodných trestných tribunálov – trestná zodpovednosť jednotlivca – vnútroštátny ozbrojený konflikt

Skutkové okolnosti:

Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu bol zriadený na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN (S/RES/827 z 25. mája 1993) a jeho účelom bolo zabezpečenie „stíhania osôb zodpovedných za závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva spáchaných na území bývalej Juhoslávie od roku 1991." Prvým prípadom, ktorý bol vedený pred týmto orgánom (ďalej len „ICTY"), bol prípad Duška Tadića, ktorý bol obvinený spolu v 34 bodoch zo zločinov, ktoré spadajú do jurisdikcie ICTY. Za vinného bol uznaný v 9 bodoch obžaloby a v 2 bodoch čiastočne.

Išlo o zločiny proti ľudskosti, závažné porušenia Ženevských konvencií a porušenia vojnových zvyklostí, ku ktorým došlo v oblasti Prijedor, ako aj v táboroch Omarska, Trnopolje a Keraterm. Išlo najmä o vraždy, mučenie a iné neľudské zaobchádzanie namierené voči bosniackemu a chorvátskemu obyvateľstvu. Za tieto činy bol uznaný vinným a odsúdený na 20 rokov trestu odňatia slobody.

Počas konania Tadić viackrát využil inovujúci prvok v rámci medzinárodného trestného súdnictva a síce možnosť obrátenia sa na Odvolaciu komoru voči rozhodnutiam Komory prvého stupňa. Odvolacia komora je pritom príslušná rozhodovať nielen vo veci odvolania sa voči rozhodnutiu vo veci samej. Je tomu tak aj vo vybranom rozhodnutí, ktoré vydala Odvolacia komora na základe odvolania obžalovaného voči rozhodnutiu Komory prvého stupňa o jurisdikcii, v ktorom namietal právomoc ICTY rozhodnúť vo veci ako takej.

Vybrané časti rozhodnutia:

***Nezákonné ustanovenie Medzinárodného tribunálu*:**

12. V súhrne, ak by Medzinárodný tribunál nebol platne ustanovený, tak by mu chýbala legitímna právomoc rozhodovať v čase, priestore, či voči akejkoľvek osobe alebo v akejkoľvek veci. Podaná námietka založená na neplatnosti ustanovenia Medzinárodného tribunálu ide až do samotnej podstaty jurisdikcie ako moci vykonávať súdnu funkciu v rámci akejkoľvek pôsobnosti. Je zásadná v tom zmysle, že ide za a zahŕňa všetky ostatné námietky, ktoré sa týkajú rozsahu jurisdikcie. Táto otázka predchádza a podmieňuje všetky ostatné aspekty jurisdikcie.

14. (...) Kompetencia Medzinárodného tribunálu je presne a úzko definovaná; ako sa píše v článku 1 jeho Štatútu, je ňou stíhanie osôb zodpovedných za závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva (...) a to v súlade so Štatútom.

15. Predpokladať, že jurisdikcia Medzinárodného tribunálu je úplne obmedzená na to, čo mu zamýšľala zveriť Bezpečnostná rada, by bolo chápaním Medzinárodného tribunálu ako výlučne „pomocného orgánu" Bezpečnostnej rady (...) ako výtvoru navrhnutého do najmenšieho detailu jeho

[23] *Prosecutor v. Dusko Tadić (Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction)*, IT-94-1-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 2 Oct 1995. Dostupné online: http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm.

tvorcom, zostávajúceho plne v jeho moci a milosti. Avšak Bezpečnostná rada sa nerozhodla vytvoriť len nejaký pomocný orgán (...) ale celkom určite tiež zamýšľala vytvoriť špeciálny druh „pomocného orgánu“: tribunál.

18. Táto právomoc, známa v nemčine ako princíp „*Kompetenz-Kompetez*“ alebo „*la compétence de la compétence*“ vo francúzštine, je súčasťou, a v skutočnosti hlavnou súčasťou, sprievodnej a implicitnej (*inherent*) jurisdikcie akéhokoľvek súdneho alebo arbitrážneho tribunálu a pozostáva z „jurisdikcie určiť svoju vlastnú jurisdikciu.“ Je nevyhnutnou súčasťou pri výkone súdnej funkcie a nemusí byť výslovne zakotvená v zakladajúcom dokumente týchto tribunálov (...).

Nejde pritom o právomoc vlastnú len Tribunálu. V medzinárodnom práve, v ktorom niet jednotného súdneho systému a kde každý súdny alebo arbitrážny orgán potrebuje osobitný zakladajúci dokument určujúci jeho jurisdikciu „je prvou povinnosťou Súdu – ako aj akéhokoľvek iného súdneho orgánu – uistiť sa o vlastnej kompetencii.“

26. Zo strany Odvolateľa zaznelo množstvo argumentov na podporu tvrdenia, že založenie Medzinárodného tribunálu je v zmysle Charty Organizácie Spojených národov neplatné, resp. že nebol riadne založený na základe práva. (...).

27. (...) Tieto argumenty nastoľujú radu ústavných otázok, ktoré sa všetky týkajú hraníc právomoci Bezpečnostnej rady v zmysle kapitoly VII Charty OSN a na určenie toho k akým činom alebo opatreniam možno pristúpiť v zmysle tejto Charty, osobitne k založeniu medzinárodného trestného tribunálu. V otázkach môžu byť vyjadrené nasledovne:

1. bolo tu skutočne prítomné ohrozenie mieru, ktoré oprávňuje použitie kapitoly VII ako právneho základu pre založenie Medzinárodného tribunálu?

2. ak by takéto ohrozenie existovalo, bola Bezpečnostná rada oprávnená, s ohľadom na obnovenie alebo udržanie mieru, prijať opatrenia v rámci jej úvahy alebo bola povinná vybrať z tých, ktoré sú výslovne uvedené v článkoch 41 a 42 (a prípadne aj v článku 40)?

3. ak by tomu tak bolo, ako môže byť založenie medzinárodného trestného tribunálu oprávnené, keďže nie je uvedené medzi tými v uvedených článkoch a je inej povahy?

29. Aký je rozsah právomocí Bezpečnostnej rady podľa článku 39, ako aj prípadných obmedzení?

Bezpečnostná rada zohráva ústrednú úlohu pri aplikácii oboch častí článku. A síce Bezpečnostná rada určuje, či existuje jedna zo situácií oprávňujúcich použitie „mimoriadnych právomocí“ podľa kapitoly VII. A tiež je to Bezpečnostná rada, ktorá vyberá reakciu na takúto situáciu (...) situácie, ktoré oprávňujú pristúpenie k právomociam podľa kapitoly VII sú „ohrozenie mieru“, „porušenie mieru“ alebo „útočný čin.“ Zatiaľ čo „útočný čin“ je vcelku vhodný pre právne vymedzenie, „ohrozenie mieru“ je skôr politickým pojmom. Ale určenie toho, či tu existuje takéto ohrozenie nie je úplne neobmedzenou úvahou, ale musí ostať minimálne v rámci hraníc stanovených cieľmi a zásadami Charty.

30. (...) Činnosť Bezpečnostnej rady je skutočne bohatá na prípady občianskych vojen alebo vnútorných konfliktov, ktoré klasifikovala ako „ohrozenie mieru“ a zaoberala sa nimi podľa kapitoly VII, a to ~~aj~~ s podporou či dokonca aj na príkaz Valného zhromaždenia (...).

33. Založenie medzinárodného trestného tribunálu nie je výslovne uvedené medzi donucovacími opatreniami predpokladanými v kapitole VII, konkrétne v článkoch 41 a 42.

Samozrejme založenie Medzinárodného tribunálu nie je opatrením podľa článku 42, keďže ide o opatrenia vojenskej povahy, ktoré predpokladajú použitie ozbrojenej sily. Taktiež nemôže byť považované za „dočasné opatrenie“ podľa článku 40. Tieto opatrenia, ako ich označenie naznačuje, sú zamýšľané pôsobiť ako „zadržujúca operácia,“ vytvárajúca „ukľudnenie“ alebo „schladzujúci“ efekt „bez toho, aby boli dotknuté práva, nároky alebo stav zúčastnených strán.

34. *Prima facie* Medzinárodný tribunál dokonale vyhovuje opisu „opatrení bez použitia ozbrojenej sily“ v článku 41. Odvolateľ ale tvrdil, tak pred Komorou prvého stupňa (trial Chamber), ako aj pred Odvolacou komorou, že:

„je jasné, že založenie vojnových trestných tribunálov nebolo zamýšľané. Príklady spomenuté v tomto článku sa sústredia na ekonomické a politické opatrenia a žiadnym spôsobom nenaznačujú súdne opatrenia (…).“

35. (...) Je zjavné, že opatrenia uvedené v článku 41 sú len príkladným výpočtom, ktorý samozrejme nevylučuje iné opatrenia. Všetko, čo článku vyžaduje je, že tieto nesmú zahŕňať „použitie sily.“ Je to negatívna definícia. (...).

36. Logicky, ak môže Organizácia prijať opatrenia, ktoré musia byť vykonané prostredníctvom jej členov, môže o to viac prijať opatrenia, ktoré môže vykonať priamo cez svoje orgány, ak má nato prostriedky. Je to len z dôvodu nedostatku prostriedkov, prečo Organizácia Spojených národov musí konať prostredníctvom svojich členov (...) V súhrne, zriadenie Medzinárodného tribunálu otvorene spadá do právomocí Bezpečnostnej rady podľa článku 41.

***Nedostatok jurisdikcie ratione materiae*:**

65. Tretím bodom odvolania je tvrdenie, že Medzinárodný tribunál nie je vecne príslušný na prejednanie údajných zločinov. Základom pre uvedené je tvrdenie odvolateľa, že vecná príslušnosť podľa článkov 2, 3 a 5 Štatútu Medzinárodného tribunálu je obmedzená na zločiny spáchané v rámci medzinárodného ozbrojeného konfliktu. Pred Komorou prvého stupňa Odvolateľ tvrdil, že údajné zločiny, ak by aj boli dokázané, boli spáchané v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. V odvolaní sa pridalo aj alternatívne tvrdenie v zmysle, že na území kde sa zločiny údajne mali spáchať, žiadny ozbrojený konflikt vôbec nebol.

67. Medzinárodné humanitárne právo upravuje priebeh tak vnútroštátnych, ako aj medzinárodných konfliktov. Odvolateľ správne podotýka, že na to, aby došlo k porušeniu tohto práva, tu musí byť ozbrojený konflikt. Definícia „ozbrojeného konfliktu“ sa odlišuje podľa toho, či nepriateľské činy sú medzinárodné alebo vnútroštátne (...).

70. Na základe vyššie uvedeného máme zato, že ozbrojený konflikt existuje či už ide o stret ozbrojených síl medzi štátmi, alebo vleklé ozbrojené násilie medzi vládnymi orgánmi a organizovanými ozbrojenými skupinami, alebo medzi takýmito skupinami navzájom v rámci štátu. Medzinárodné humanitárne právo sa aplikuje od začiatku takýchto ozbrojených konfliktov a pokračuje aj za ukončením boja, až pokiaľ sa dospeje k všeobecnému uznaniu mieru; respektíve v prípade vnútroštátnych konfliktov sa dosiahne mierové urovnanie. Do toho momentu sa medzinárodné humanitárne právo naďalej aplikuje na celom území bojujúcich štátov alebo v prípade vnútroštátnych konfliktov, na celom území, ktoré je pod kontrolou bojujúcej strany, či už tam prebieha skutočný boj alebo nie (...).

77. Na základe vyššie uvedeného dospievame k záveru, že konflikty v bývalej Juhoslávii majú tak vnútroštátnu ako aj medzinárodnú podobu, a že členovia Bezpečnostnej rady si boli vedomí oboch týchto podôb, keď prijímali Štatút Medzinárodného tribunálu, a že zamýšľali splnomocniť Medzinárodný tribunál, aby rozhodol o porušeniach humanitárneho práva ku ktorým došlo v tom či onom kontexte. V rozsahu prípustnom podľa platného medzinárodného práva by mal byť preto Štatút vytvorený tak, aby zabezpečil tento účel.

100. Prvé pravidlá, ktoré sa vytvorili v tejto oblasti, boli zamerané na ochranu civilného obyvateľstva pred nepriateľskými činmi. Už od Španielskej občianskej vojny (1936-1939) je možné badať tendenciu štátov neprihliadať na rozlišovanie medzi medzinárodnými a vnútroštátnymi vojnami, a aplikáciu určitých všeobecných zásad humanitárneho práva minimálne na tie vnútroštátne konflikty, ktoré predstavujú rozsiahle občianske vojny (...)

119. (...) Skutočne, základné posúdenie ľudskosti a zdravý rozum ukazujú nezmyselnosť toho, žeby použitie zbraní v ozbrojených konfliktoch štátmi bolo medzi nimi zakázané a bolo povolené, ak by sa štáty pokúšali potlačiť povstanie ich vlastnými príslušníkmi na ich vlastnom území. Čo je neľudské a v dôsledku toho zakázané v medzinárodných vojnách, musí byť zakázané a neprípustné aj vo vnútroštátnych konfliktoch.

126. Vznik zmienených všeobecných pravidiel vnútroštátnych ozbrojených konfliktov neznamená, že vnútorné konflikty sú upravené všeobecným medzinárodným právom v celom rozsahu (...).

127. Napriek týmto obmedzeniam nemožno poprieť, že obyčajové pravidlá upravujúce vnútorné konflikty sa už vytvorili. Tieto pravidlá, ako boli osobitne vymedzené v predchádzajúcej rozprave, pokrývajú také oblasti, ako je ochrana civilistov pred nepriateľskými činmi, osobitne od nerozlišujúcich útokov, ochranu civilných objektov, osobitne kultúrneho majetku, ochranu všetkých tých, ktorí sa (alebo už sa) nezúčastňujú na nepriateľských činoch, ako aj zákaz prostriedkov boja zakázaných v medzinárodných ozbrojených konfliktoch a zákaz určitých spôsobov vedenia boja.

***Individuálna trestná zodpovednosť vo vnútroštátnom ozbrojenom konflikte*:**

128. Aj kebyže obyčajové medzinárodné právo obsahovalo určité základné zásady aplikovateľné tak na vnútroštátne, ako aj na medzinárodné ozbrojené konflikty, Odvolateľ tvrdí, že takéto zákazy nezakladajú individuálnu trestnú zodpovednosť ak porušenia boli spáchané vo vnútroštátnych ozbrojených konfliktoch (...). Norimberský tribunál zohľadnil množstvo faktorov relevantných pre jeho záver, že tvorcovia jednotlivých zákazov zakladajú individuálnu zodpovednosť (...). Ak sú tieto podmienky splnené, jednotlivci musia byť uznaný za trestne zodpovedných, pretože, ako uviedol Norimberský tribunál:

„[z]ločiny proti medzinárodnému právu sú páchané ľuďmi a nie abstraktnými entitami a len potrestaním jednotlivcov, ktorí spáchali takéto zločiny môžu byť presadené pravidlá medzinárodného práva."

129. Použijúc uvedené kritériá na prejednávané porušenia, nemáme žiadnej pochybnosti, že zakladajú individuálnu trestnú zodpovednosť, bez ohľadu na to, či boli spáchané vo vnútroštátnych alebo medzinárodných ozbrojených konfliktoch. Zásady a pravidlá humanitárneho práva vyjadrujú „základné hľadiská ľudskosti" široko uznané ako povinné minimum pre správanie sa v ozbrojených konfliktoch akéhokoľvek druhu. Nikto nemôže pochybovať o závažnosti prejedávaných činov alebo o záujme medzinárodného spoločenstva na ich zákaze.

Otázky:

1. Na akom základe bol založený ICTY a ako bola vymedzená jeho jurisdikcia?
2. Aké sú predpoklady pre prijatie opatrení podľa článku 41 a 42 Charty OSN a aké opatrenia je Bezpečnostná rada oprávnená prijať? Akým spôsobom ich vykonáva?
3. Čo je to vojnový zločin? Je možné spáchať vojnové zločiny v kontexte vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu alebo mimo bezprostredných vojenských operácií?
4. Prečo medzinárodné spoločenstvo pokladá za vhodné a správne vyvodzovanie individuálnej trestnej zodpovednosti za závažné porušenia medzinárodného humanitárneho práva?

20. Legalita hrozby alebo použitia jadrových zbraní

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora zo dňa 8. júla 1996[24]

Dotknuté otázky:

jadrové zbrane – legalita hrozby a použitia sily – medzinárodné humanitárne právo – právo ozbrojených konfliktov

Skutkové okolnosti:

Valné zhromaždenie OSN (ďalej len „VZ OSN") prijalo 15. decembra 1994 rezolúciu 49/75 K, na základe ktorej generálny tajomník OSN svojím listom z 19. decembra 1994 požiadal Medzinárodný súdny dvor (ďalej len „Súd") o poradný posudok k otázke:

„Je hrozba alebo použitie jadrových zbraní za akýchkoľvek okolností dovolené medzinárodným právom?"

Vybrané časti rozhodnutia:

Aplikovateľné právo

23. V snahe odpovedať na otázku, ktorú mu položilo VZ OSN, musí Súd rozhodnúť po preskúmaní veľkého súboru noriem medzinárodného práva, ktoré má k dispozícií, čo môže byť relevantným aplikovateľným právom.

24. Niektorí zástancovia názoru o protiprávnosti použitia jadrových zbraní tvrdili, že by použitie týchto zbraní porušilo právo na život, ktoré je garantované v článku 6 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej len „Medzinárodný pakt"), ako aj v niektorých regionálnych nástrojoch na ochranu ľudských práv. Článok 6 ods. 1 Medzinárodného paktu stanovuje: „Každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života. V reakcii na to, niektorí tvrdili, že Medzinárodný pakt neobsahuje zmienku o vojne alebo zbraniach, a že nikdy nebolo zamýšľané, že by legalita jadrových zbraní bola regulovaná týmto dokumentom. Navrhovalo sa, že Medzinárodný pakt sa zameria na ochranu ľudských práv v čase mieru, ale aby sa otázky týkajúce nezákonných strát na životoch riadili právom aplikovateľným v ozbrojenom konflikte.

25. V tejto súvislosti Súd poznamenal, že ochrana podľa Medzinárodného paktu neprestáva v čase vojny, s výnimkou článku 4, na základe ktorého je možné odchýliť sa od určitých ustanovení v čase národnej núdze. Rešpektovanie práva na život však nie je takýmto ustanovením. V zásade právo nebyť svojvoľne pozbavený života platí aj v čase vojnového stavu. Skúška toho, čo je svojvoľné pozbavenie života, však potom musí byť určená uplatniteľným *lex specialis*, konkrétne právnym poriadkom uplatniteľným v ozbrojenom konflikte, ktorý je určený na reguláciu vedenia nepriateľských akcií. Či sa teda určitá strata na životoch prostredníctvom použitia určitej zbrane vo vojne má považovať za svojvoľné pozbavenie života v rozpore s článkom 6 Paktu, môže sa rozhodnúť iba na základe práva uplatniteľného v ozbrojenom konflikte a nie na základe samotných ustanovení Medzinárodného paktu.

26. Niektoré štáty vyvodzovali, že zákaz genocídy, obsiahnutý v *Dohovore o zabránení a trestaní zločinu genocídia*, je relevantným pravidlom obyčajového medzinárodného práva, ktoré musí Súd

---

[24] *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, I.C.J. Reports 1996, s. 226. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf.

aplikovať. Pred Súdom bolo argumentované, že počet úmrtí spôsobených používaním jadrových zbraní by bol obrovský; že obete mohli v určitých prípadoch zahŕňať osoby osobitnej národnostnej, etnickej, rasovej alebo náboženskej skupiny; a že úmysel zničiť takéto skupiny by mohol byť odvodený zo skutočnosti, že užívateľ jadrovej zbrane by nebral do úvahy známe účinky používania takýchto zbraní. Súd v tejto súvislosti poukazuje na to, že zákaz genocídy by bol v tomto prípade relevantný, ak by použitie jadrových zbraní skutočne zahŕňalo prvok úmyslu voči skupine osôb ako takej (...) Podľa Súdu by bolo možné dospieť k takémuto záveru až po náležitom zohľadnení okolností špecifických pre každý prípad.

27. Niektoré štáty zastávali názor, že by použitie jadrových zbraní bolo protiprávne s ohľadom na existenciu noriem týkajúcich sa zachovania a ochrany životného prostredia, a to so zreteľom na ich zásadný význam. Osobitné odkazy sa týkali rôznych existujúcich medzinárodných zmlúv a nástrojov. Patrilo k nim *Dodatkový protokol I* z roku 1977 k *Ženevským dohovorom* z roku 1949, článok 35 ods. 3, ktorý zakazuje používanie prostriedkov vedenia vojny, ktorého cieľom je spôsobiť rozsiahle, dlhodobé a vážne škody na životnom prostredí, alebo u ktorých je to možné očakávať. Taktiež sa odvolávali na *Dohovor o zákaze vojenského alebo akéhokoľvek iného nepriateľského použitia prostriedkov meniacich životné prostredie* z roku 1977, ktorý zakazuje použitie zbraní, ktoré majú rozsiahle, dlhotrvajúce alebo závažné účinky na životné prostredie (článok 1). Taktiež bola citovaná zásada 21 *Štokholmskej deklarácie* z roku 1972 a zásada 2 *Deklarácie z Rio de Janeira* z roku 1992, ktoré vyjadrujú spoločné presvedčenie dotknutých štátov, že majú povinnosť „zabezpečiť, aby činnosti v rámci ich právomoci alebo kontroly nespôsobovali škody na životnom prostredí iných štátov alebo oblastí mimo hraníc vnútroštátnej jurisdikcie". Tieto nástroje a ďalšie ustanovenia týkajúce sa ochrany a zachovania životného prostredia sa údajne uplatňujú vždy, v čase vojny aj mieru, a tvrdilo sa, že by boli porušené používaním jadrových zbraní, ktorých dôsledky by boli rozsiahle a mali by cezhraničné účinky.

29. Súd uznal, že životné prostredie je síce denne vystavované ohrozeniu, avšak použitie jadrových zbraní by bolo pre neho mohlo znamenať katastrofu. Súd taktiež uznal, že životné prostredie nie je abstraktné, ale predstavuje živý priestor (...) Existencia všeobecného záväzku štátu zabezpečiť, že činnosť pod jeho jurisdikciou a kontrolou bude vykonávaná s ohľadom na životné prostredie iných štátov alebo v oblastiach mimo národnej kontroly je teraz súčasťou medzinárodného práva vzťahujúceho sa na životné prostredie.

30. Súd sa však domnieva, že nejde o to, či zmluvy týkajúce sa ochrany životného prostredia sú alebo nie sú uplatniteľné počas ozbrojeného konfliktu, ale skôr to, či povinnosti vyplývajúce z týchto zmlúv boli zamýšľané ako povinnosti úplného zdržania sa počas ozbrojeného konfliktu. Súd sa nedomnieva, že by predmetné zmluvy mohli mať za cieľ zbaviť štát výkonu práva na sebaobranu podľa medzinárodného práva z dôvodu jeho povinností chrániť životné prostredie. Štáty však musia pri posudzovaní toho, čo je potrebné a primerané pri sledovaní legitímnych vojenských cieľov, brať do úvahy environmentálne otázky. Rešpektovanie životného prostredia je jedným z prvkov, ktoré slúžia na posúdenie, či je činnosť v súlade so zásadami nevyhnutnosti a proporcionality (...)

33. Súd preto konštatuje, že zatiaľ čo existujúce medzinárodné právo týkajúce sa ochrany a ochrany životného prostredia výslovne nezakazuje používanie jadrových zbraní, poukazuje na dôležité faktory životného prostredia, ktoré majú byť vzaté do úvahy v kontexte plnenia zásad a pravidiel práva ozbrojených konfliktov.

34. Vo svetle vyššie uvedeného dospel Súd k záveru, že najpriamejším relevantným právom vzťahujúcim sa k posudzovanej otázke, je právo týkajúce sa použitia sily zakotvené v Charte Organizácie Spojených národov (ďalej len „Charta OSN") a právo aplikovateľné v ozbrojenom konflikte, ktoré upravuje konanie počas nepriateľských akcií

spoločne so špecifickými zmluvami o jadrových zbraniach, ktoré Súd môže považovať za relevantné.

36. V dôsledku toho, aby sa na tento prípad správne aplikovalo právo Charty OSN o použití sily a právo aplikovateľné v ozbrojenom konflikte, najmä humanitárne právo. Je nevyhnutné, aby Súd bral do úvahy jedinečné vlastnosti jadrových zbraní a najmä ich deštruktívnu schopnosť, ich schopnosť spôsobiť obrovské ľudské utrpenie a ich schopnosť spôsobiť škody budúcim generáciám.

Zákaz hrozby silou alebo použitia sily

38. Charta OSN obsahuje niekoľko ustanovení týkajúcich sa hrozby alebo použitia sily. V článku 2 ods. 4 zakazuje hrozbu silou alebo použitie sily tak proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti ktoréhokoľvek štátu, tak akýmkoľvek iným spôsobom nezlučiteľným s cieľmi OSN. Tento zákaz je podľa MSD treba zvažovať v súvislosti s článkom 51 Charty OSN o prirodzenom práve štátu na individuálnu a kolektívnu sebaobranu a s článkom 42, podľa ktorého Bezpečnostná rada OSN môže prijať vojenské vykonávacie opatrenia v súlade s kapitolou VII Charty OSN.

39. Tieto ustanovenia sa nezmieňujú o špecifických zbraniach. Týkajú sa akéhokoľvek použitia sily bez ohľadu na použité zbrane. Charta OSN ani výslovne nezakazuje ani nedovoľuje použitie akýchkoľvek špecifických zbraní vrátane jadrových zbraní. Zbraň, ktorá je už protiprávna *per se*, sa však na základe zmluvy alebo obyčaje nestane legálnou tým, že bude použitá pre legitímny účel podľa Charty OSN.

40. Právo uchýliť sa k sebaobrane podľa článku 51 Charty OSN nie je neobmedzené. Má určité obmedzenia, z ktorých niektoré sú vlastné pojmu sebaobrany. Niektoré sú špecifikované v článku 51.

41. Výkon práva sebaobrany podlieha podmienkam nevyhnutnosti a proporcionality, ktoré sú pravidlami obyčajového medzinárodného práva. Tieto dve podmienky platia bez ohľadu na to, aké vojenské prostriedky sa použijú.

42. Zásada proporcionality sama o sebe nevylučuje použitie jadrových zbraní v sebaobrane za všetkých okolností. Súčasne však použitie sily, ktoré je proporcionálne podľa práva sebaobrany, musí pre to, aby bola legálna tiež spĺňať požiadavky práva aplikovateľného v ozbrojenom konflikte, ktoré obsahuje najmä zásady a pravidlá humanitárneho práva.

43. Niektoré štáty v tejto súvislosti vyjadrili názor, že podmienka proporcionality musí byť hodnotená ešte v súvislosti s ďalšími faktormi. Tvrdili, že skutočná povaha jadrových zbraní a vysoká pravdepodobnosť eskalácie odvetných jadrových výmen znamená, že existuje extrémne silné riziko devastácie. Takýto rizikový faktor neguje možnosť rešpektovania zásady proporcionality. V tejto súvislosti Súd nepovažoval za nevyhnutné zaoberať sa kvantifikáciou takýchto rizík ani otázkou, či existujú taktické jadrové zbrane dostatočne presné na to, aby obmedzili zmieňované riziká. Súd považuje za dostačujúce, že samotná povaha všetkých jadrových zbraní a obrovské riziká s nimi spojené preto predstavujú ďalšie úvahy, ktoré musia mať na mysli štáty, ktoré veria, že môžu vykonať jadrovú odpoveď v sebaobrane v súlade s požiadavkou proporcionality.

47. Aby sa znížilo alebo odstránilo riziko protiprávneho útoku, štáty niekedy signalizujú, že majú určité zbrane na použitie v sebaobrane proti akémukoľvek štátu porušujúcemu ich územnú celistvosť alebo politickú nezávislosť. Či je signalizovaný úmysel použiť silu, ak sa vyskytnú určité udalosti, alebo nie je „hrozbou" v rámci článku 2 ods. 4 Charty OSN, závisí od rôznych faktorov. Ak je predpokladané použitie sily samo osebe protiprávne, uvedená pripravenosť na jeho použitie by bola hrozbou zakázanou podľa článku 2 ods. 4. Bolo by preto protiprávne, aby štát hrozil silou na zabezpečenie územia iného štátu, alebo aby sa riadil určitými politickými alebo ekonomickými smerovaním. Pojmy „hrozba" a „použitie" sily podľa článku 2 ods. 4 Charty OSN stoja spolu v tom zmysle, že ak je použitie sily v danom prípade protiprávne - z akéhokoľvek dôvodu - hrozba použitia takýchto síl, bude taktiež protiprávna. Stručne povedané, ak má byť zákonná, vyhlásená pripravenosť štátu na použitie sily musí byť použitím sily, ktorá je v súlade s Chartou. Pokiaľ ide o zvyšok, žiaden štát - bez ohľadu na to, či obhajoval politiku odstrašenia alebo nie – nenavrhol Súdu, že by bolo legitímne hroziť použitím sily, ak by použitie predpokladanej sily bolo protiprávne.

48. Niektoré štáty tvrdili, že vlastníctvo jadrových zbraní samo o sebe je protiprávnou hrozbou použitia sily. Podľa názoru Súdu môže vlastníctvo jadrových zbraní naozaj viesť k záveru o pripravenosti ich použitia. Aby takéto vlastníctvo bolo účinné, politika odstrašenia, s ktorej pomocou sa štáty vlastniace tieto zbrane alebo štáty pod dáždnikom jadrových zbraní (*under umbrella of nuclear weapons*) snažia odradiť vojenskú agresiu demonštrovaním toho, že tieto zbrane neslúžia k inému účelu, vyžaduje, aby úmysel použiť jadrové zbrane bol vierohodný. Či je takáto hrozba v rozpore s článkom 2 ods. 4 Charty OSN, závisí od toho, či zvažované použitie sily je namierené proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti iného štátu alebo proti cieľom OSN alebo či v prípade, že boli zamýšľané ako prostriedok ochrany, poruší zásady nevyhnutnosti a proporcionality. Vo všetkých týchto prípadoch by použitie sily a hrozba použitia sily boli protiprávne podľa Charty OSN.

Právo aplikovateľné v ozbrojenom konflikte

52. Súd konštatoval, že obyčajové a zmluvné medzinárodné právo neobsahuje žiadne špecifické pravidlo, ktoré by oprávňovalo hrozbu alebo použitie jadrových zbraní alebo akýchkoľvek iných zbraní vo všeobecnosti alebo za určitých okolností, predovšetkým pri výkone legitímneho práva sebaobrany. Neexistuje ani žiadna zásada alebo pravidlo medzinárodného práva, ktoré by legalizovalo hrozbu alebo použitie jadrových zbraní alebo iných zbraní v závislosti na špecifickom oprávnení. Prax štátov svedčí o tom, že protiprávnosť použitia určitých zbraní nie je výsledkom absencie oprávnenia, ale je naopak formulovaná v podobe zákazu.

56. Súd sa najprv zaoberal problémom z hľadiska medzinárodných zmlúv týkajúcich sa všetkých zbraní hromadného ničenia, t.j. nielen jadrových, ale aj chemických a bakteriologických. Súd sa nedomnieval, že použitie jadrových zbraní môže byť špecificky zakázané na základe ustanovení *Druhej Haagskej deklarácie* z 1899, *Haagskym dohovorom IV* z roku 1907 alebo *Protokolom* z roku 1925, ktorý zakazuje používať dusivé, otravné alebo podobné plyny.

57. (...) Súd nenašiel žiadny špecifický zákaz k jadrovým zbraniam v zmluvách výslovne zakazujúcich použitie určitých zbraní hromadného ničenia.

58. V posledných dvoch desaťročiach boli vedené mnohé rokovania týkajúce sa jadrových zbraní, ktorých výsledkom však nebola zmluva všeobecne zakazujúca jadrové zbrane, ako je tomu v prípade chemických a bakteriologických zbraní. Avšak boli dohodnuté špecifické zmluvy, ktoré limitujú nadobúdanie, výrobu, vlastníctvo jadrových zbraní (...) rozmiestnenie jadrových zbraní (...) testovanie jadrových zbraní (...).

59. Napr. *Zmluva o zákaze jadrových zbraní v Latinskej Amerike* z roku 1967 (Tlatelolská zmluva) priamo zakazuje v článku 1 používanie jadrových zbraní. Ďalšou zmluvou zakazujúcou použitie jadrových zbraní je *Zmluva z Rarotongy* z roku 1985.

62. Súd poznamenáva, že zmluvy, ktoré sa týkajú výlučne získavania, výroby, držby, zavádzania a testovania jadrových zbraní, bez osobitného riešenia ich hrozby alebo použitia určite poukazujú na rastúce obavy medzinárodného spoločenstva z týchto zbraní; Súd z toho vyvodzuje, že tieto zmluvy naznačujú budúci všeobecný zákaz použitia jadrových zbraní, avšak samy takýto zákaz nezakladajú (...).

64. Súd sa teraz obráti na preskúmanie medzinárodného obyčajového práva s cieľom určiť, či zákaz hrozby alebo použitia jadrových zbraní ako takých vyplýva z prameňov práva. Ako Súd konštatoval, obsah tohto práva musí byť zisťovaný v prvom rade podľa aktuálnej praxe a podľa *opinio iuris* štátov.

65. Niektoré štáty, ktoré zastávali názor, že použitie jadrových zbraní je protiprávne, argumentovali tým, že štáty konzistentne od roku 1945 nepoužívali jadrové zbrane a v tejto praxi nachádzali výraz *opinio iuris* na strane tých štátov, ktoré vlastnia jadrové zbrane.

66. Iné štáty pripomínali, že (...) si v dohode s niektorými inými štátmi vyhradili právo použiť tieto zbrane pri výkone sebaobrany pri ozbrojenom útoku ohrozujúcom ich podstatné bezpečnostné záujmy. Ďalej tvrdili, že skutočnosť, že jadrové zbrane neboli použité od roku 1945 nebola vyvolaná existujúcim alebo rodiacim sa obyčajovým pravidlom, ale preto, že našťastie nevznikli okolnosti, ktoré by ospravedlňovali ich použitie.

67. Súd nemá v úmysle vysloviť sa k praxi známej ako „politika odstrašenia". Konštatuje, že je skutočnosťou, že mnohé štáty sa pridržiavali tejto praxe počas väčšej časti studenej vojny a naďalej ju dodržiavali. Okrem toho, členovia medzinárodného spoločenstva sú hlboko rozdelení v otázke, či nevyužívanie jadrových zbraní za posledných 50 rokov predstavuje *opinio iuris*. Za týchto okolností sa Súd nedomnieva, že by mohol dospieť k záveru, že existuje takýto o*pinio iuris*.

70. Súd poznamenáva, že rezolúcie VZ OSN, aj keď nie sú záväzné majú niekedy normatívnu hodnotu. Môžu za určitých okolností poskytovať dôkaz dôležitý pre stanovenie existencie pravidla alebo dôkaz o vzniku *opinio iuris*. Zistiť, ako tomu je v skutočnosti vyžaduje skúmať obsah rezolúcie a podmienky jej prijatia. Rovnako je potrebné zistiť, či existuje *opinio iuris* o normatívnom charaktere rezolúcie. Alebo je podľa neho možné, že séria rezolúcií svedčí o postupnom vzniku *opinio iuris*, ktoré je potrebné pre ustanovenie nového pravidla.

71. (...) rezolúcie OSN predložené Súdnemu dvoru deklarujú, že používanie jadrových zbraní by bolo „priamym porušením Charty OSN"; a v niektorých formuláciách, že takéto použitie „by malo byť zakázané" (...) niektoré rezolúcie, o ktorých sa v tomto prípade uvažuje, boli prijaté so značným počtom negatívnych hlasov a zdržania sa hlasovania; preto aj keď sú tieto rezolúcie jasným znakom hlbokého znepokojenia v súvislosti s problémom jadrových zbraní, ešte stále nedokážu preukázať existenciu *opinio iuris* o protiprávnosti použitia takýchto zbraní.

Medzinárodné humanitárne právo aplikovateľné počas ozbrojeného konfliktu

74. Súd nenašiel všeobecné zmluvné ani obyčajové pravidlo, ktoré by zakazovalo hrozbu alebo použitie jadrových zbraní ako takých. Pristúpil preto ku skúmaniu otázky, či použitie týchto zbraní nie je protiprávne z hľadiska zásad a pravidiel medzinárodného práva aplikovateľného počas ozbrojeného konfliktu.

75. Veľké množstvo obyčajových pravidiel sa vyvinula praxou štátov a sú integrálnou časťou medzinárodného práva relevantného v tomto prípade. „Zákony a obyčaje vojny" – ako sú tradične

označované – boli predmetom snáh o kodifikáciu, ktorá sa uskutočnila v Haagu (v 1899 a 1907), a ktoré boli čiastočne založené na *Petrohradskej deklarácií* z roku 1868 a na výsledkoch Bruselskej konferencie z roku 1874. Toto „Haagské (...) a Ženevské právo" (Zmluvy z rokov 1864, 1906, 1929, 1949), ktoré chráni obete vojny tvorí dve odvetvia práva aplikovateľného v ozbrojenom konflikte. Tieto odvetia sú v tak blízkych vzťahoch, že postupne sformovali jeden komplexný systém známy dnes ako medzinárodné humanitárne právo. Ustanovenia *Dodatkových protokolov* z rokov 1977 dokazujú jednotu a komplexnosť práva.

78. Základné zásady obsiahnuté v textoch vytvárajúcich základ medzinárodného humanitárneho práva sú nasledujúce. Prvou zásadou je ochrana civilného obyvateľstva a civilných objektov a rozlišovanie medzi kombatantmi a nekombatantmi. Štáty sa nikdy nesmú uchýliť k útokom na civilistov a preto nesmú nikdy používať zbrane, ktoré nie sú schopné rozlišovať medzi civilnými a vojenskými cieľmi. Podľa druhej zásady je zakázané spôsobiť zbytočné utrpenie kombatantom: je preto zakázané používať zbrane, ktoré im spôsobujú takéto ublíženie alebo zbytočne zhoršujú ich utrpenie. Pri uplatňovaní tejto druhej zásady štáty nemajú neobmedzenú slobodu voľby zbraní, ktoré používajú. Súd taktiež zdôraznil význam Martensovej klauzuly, ktorá bola po prvýkrát vyjadrená v *Haagskom dohovore II* z roku 1899 a ktorá sa osvedčila ako účinný prostriedok reagujúci na rýchly rozvoj vojenskej technológie. Modernú verziu tejto klauzuly možno nájsť v článku 1 ods. 2 *Dodatkového protokolu I* z roku 1977, ktorý znie takto: „V prípadoch, na ktoré sa nevzťahuje tento protokol alebo iné medzinárodné dohody, civilisti a bojovníci zostávajú pod ochranou a mocou princípov medzinárodného práva odvodených zo zaužívaných obyčajov, zo zásad humanity a diktátov verejného svedomia.

79. (...) ďalej tieto základné pravidlá musia dodržiavať všetky štáty bez ohľadu na to, či ratifikovali dohovory, ktoré ich obsahujú, pretože predstavujú neprekonateľné zásady medzinárodného obyčajového práva.

83. V tomto pojednávaní sa potvrdilo, že tieto zásady a pravidlá humanitárneho práva sú súčasťou *ius cogens* (...).

86. (...) z toho nemožno vyvodiť, že zavedené zásady a pravidlá humanitárneho práva uplatniteľné v ozbrojených konfliktoch sa nevzťahujú na jadrové zbrane. Takýto záver by bol nezlučiteľný vnútorne humanitárnym charakterom predmetných právnych zásad, ktoré prenikajú do celého práva ozbrojených konfliktov a uplatňujú sa na všetky formy vojnového konfliktu a na všetky druhy zbraní, a to na minulé, súčasné a budúce. V tomto ohľade sa javí ako významné, že téza, že pravidlá humanitárneho práva sa neuplatňujú na nové zbrane z dôvodu novosti zbrane, nebola v tomto konaní obhajovaná.

87. Nakoniec Súd dospel k záveru, že tzv. Martensova klauzula, ktorej existencia a aplikovateľnosť nebola spochybnená, potvrdzuje, že zásady a pravidlá humanitárneho práva platí aj pre jadrové zbrane.

97. (...) Súd má za to, že nemôže dospieť ku konečnému záveru, pokiaľ ide o zákonnosť alebo nezákonnosť používania jadrových zbraní štátom v extrémnej situácii sebaobrany, v ktorej by bolo ohrozené jeho samotné prežitie.

Záverečné výroky Súdu:

1. (...) Súd rozhodol, že vyhovie žiadosti Valného zhromaždenia OSN o poradný posudok.
2. Odpovedal na otázky Valného zhromaždenia OSN takto:

a) (...) ani obyčajové ani zmluvné právo špecificky neoprávňuje hrozbu alebo použitie jadrových zbraní;

b) (...) ani obyčajové ani zmluvné medzinárodné právo neobsahuje úplný a univerzálny zákaz hrozby alebo použitia jadrových zbraní;

c) (...) hrozba alebo použitie jadrových zbraní, ktoré je v rozpore s čl. 2 ods. 4 Charty OSN a ktorá nespĺňa všetky požiadavky podľa článku 51, je protiprávna;

d) (...) hrozba alebo použitie sily by malo byť v súlade s požiadavkami medzinárodného práva aplikovateľného počas ozbrojeného konfliktu, najmä so zásadami a pravidlami medzinárodného humanitárneho práva, ako aj so špecifickými záväzkami podľa zmlúv a iných dohôd, ktoré sa výslovne týkajú jadrových zbraní;

e) (...) z vyššie zmienených požiadaviek vyplýva, že hrozba alebo použitie jadrových zbraní boli celkom vzaté v rozpore s pravidlami medzinárodného práva aplikovateľného počas ozbrojeného konfliktu a najmä so zásadami a pravidlami humanitárneho práva. Súd však nemôže vzhľadom k súčasnému stavu medzinárodného práva rozhodnúť o tom, či by hrozba alebo použitie jadrových zbraní boli legálne alebo protiprávne v extrémnej situácii sebaobrany, pri ktorej by bolo samotné prežitie štátu v ohrození.

Otázky:

1. Vyplýva z medzinárodného zmluvného alebo obyčajového práva všeobecný zákaz použitia jadrových zbraní?
2. Je zákaz použitia jadrových zbraní absolútnej povahy?
3. Vyplýva z pravidiel medzinárodnej ochrany ľudských práv a medzinárodnej ochrany životného prostredia zákaz použitia jadrových zbraní?
4. Môžu byť jadrové zbrane použité v prípade, že je dodržaná zásada proporcionality pri výkone práva na sebaobranu?
5. Prečo nevyplýva z rezolúcie VZ OSN opinio iuris týkajúci sa zákazu použitia jadrových zbraní?
6. Aké zásady medzinárodného humanitárneho práva sa uplatňujú pri použití jadrových zbraní?

21. Projekt Gabčíkovo-Nagymaros (Maďarsko proti Slovensku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 25. septembra 1997[25]

Dotknuté otázky:

medzinárodná zodpovednosť za protiprávne konanie – stav núdze – protiopatrenia – medzinárodné zmluvné právo – jednostranné ukončenie platnosti zmluvy – nemožnosť plniť zmluvu – podstatná zmena okolností – podstatné porušenie zmluvy – vznik nových kogentných noriem – *pacta sunt servanda* – sukcesia do medzinárodných zmlúv – prostriedky pokojného riešenia sporov

Skutkové okolnosti:

Tento spor má svoj pôvod v Zmluve medzi Maďarskou ľudovou republikou a Československou socialistickou republikou „týkajúcej sa výstavby a prevádzky Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros" zo dňa 16. septembra 1977 (ďalej „Zmluva z roku 1977" alebo „Zmluva"). Zmluva definuje výstavbu a prevádzku Sústavy vodných diel stranami ako „spoločnú investíciu", ktorej cieľom

[25] *Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)*, Judgment, I. C. J. Reports 1997, p. 7. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/92/092-19970925-JUD-01-00-EN.pdf.

bola výroba elektriny z vody, zlepšenie plavby na príslušnej časti Dunaja a protipovodňová ochrana brehov. Zároveň, podľa podmienok Zmluvy, sa zmluvné strany zaviazali zabezpečiť splnenie požiadaviek ochrany prírody, ktoré sa vyskytnú v súvislosti s prevádzkou Sústavy vodných diel. Náklady spoločnej investície mali znášať zmluvné strany spoločne v rovnakom pomere a v rovnakom pomere sa mali zúčastniť na úžitkoch, najmä na vyrobenej energii z elektrární. Na jar 1989 práce v oblasti Gabčíkova značne pokročili, priehrada v Gabčíkove bola dokončená na 85%; inak tomu bolo v oblasti Nagymarosu. V dôsledku intenzívnej kritiky, ktorú spôsobila výstavba vodného diela v Maďarsku, sa maďarská vláda rozhodla v roku 1989 prerušiť a neskôr zanechať práce na stupni Nagymaros. Neistota sa netýkala len ekonomickej priechodnosti projektu, ale aj záruk na zachovanie životného prostredia. Počas tohto obdobia sa medzi stranami konali rokovania. Aj Československo začalo skúmať alternatívne riešenia. Jedno z nich, neskôr známe ako „Variant C", obsahovalo jednostranné odklonenie Dunaja Československom na jeho území. Dňa 19. mája 1992 maďarská vláda doručila československej vláde verbálnu nótu, ktorou ukončila platnosť Zmluvy z roku 1977. Dňa 15. októbra 1992 Československo začalo práce, aby umožnilo uzavrieť Dunaj („Variant C"). Medzitým, Komisia Európskych spoločenstiev ponúkla sprostredkovanie a počas rokovania oboch strán s Komisiou sa strany dohodli, že spor by sa mal predložiť MSD. Za týmto účelom bola 7. apríla 1993 bola v Bruseli podpísaná „Osobitná dohoda o predložení sporu medzi Maďarskou republikou a Slovenskou republikou o Projekte Gabčíkovo-Nagymaros Medzinárodnému súdnemu dvoru". Strany požiadali MSD, aby rozhodol o troch otázkach:

a) či Maďarská republika bola oprávnená prerušiť a následne zanechať v roku 1989 práce na projekte Nagymaros a časti projektu Gabčíkovo, za ktoré zodpovedala podľa Zmluvy Maďarská republika,

b) či Česká a Slovenská Federatívna Republika bola oprávnená pristúpiť v novembri 1991 k „dočasnému riešeniu",

c) aké sú právne účinky notifikácie z 19. mája 1992 o skončení Zmluvy Maďarskou republikou.

V priebehu konania sa na návrh Slovenska uskutočnila návšteva MSD na mieste výstavby projektu za účelom získania dôkazov (prvá takáto návšteva MSD v jeho histórii). Po vydaní rozsudku v roku 1997 strany viedli sériu rokovaní o podmienkach vykonávania rozsudku a pripravili návrh rámcovej dohody, ktorý bol schválený vládou SR. Maďarsko sa však rozhodlo odložiť svoj súhlas a dokonca od neho upustilo, keď sa vlády ujal nový maďarský kabinet. Následne podalo Slovensko žiadosť o ďalšie rozhodnutie MSD vo veci. Slovensko považovalo takýto rozsudok za potrebný z dôvodu neochoty Maďarska vykonať rozsudok MSD z roku 1997. Po tom, ako Maďarsko predložilo vyhlásenie o svojom stanovisku k žiadosti Slovenska, strany pokračovali v rokovaniach a pravidelne informovali MSD o ich pokroku. V júni 2017 slovenská vláda požiadala MSD, aby zaznamenal upustenie od konania. Maďarský zástupca uviedol, že jeho vláda proti upusteniu od konania nenamieta. Súdny dvor následne stranám oznámil svoje rozhodnutie o zaznamenaní upustenia od konania a informoval ich, že vzal na vedomie, že obe strany si vyhradzujú právo požiadať MSD, aby vydal dodatočný rozsudok s cieľom určiť podmienky výkonu jeho rozsudku z roku 1997.

Vybrané časti rozhodnutia:[26]

46. Súd sa nemusí podrobne zaoberať otázkou aplikovateľnosti Viedenského dohovoru z roku 1969 o zmluvnom práve.[27] (...) niektoré pravidlá uvedené v tomto dohovore možno považovať za

[26] Text vychádza zo slovenského prekladu rozsudku uverejneného na stránke Splnomocnenca vlády SR pre výstavbu a prevádzku sústavy vodných diel Gabčíkovo - Nagymaros: http://www.gabcikovo.gov.sk/old.gabcikovo.gov.sk/doc/msd/index.html.

[27] Viedenský dohovor nebolo možné priamo aplikovať na Zmluvu z roku 1977, pretože oba štáty ratifikovali dohovor až po uzavretí Zmluvy (*pozn. preklad.*).

kodifikáciu existujúceho obyčajového práva (...) toto sa v mnohých smeroch týka ustanovení Viedenského dohovoru o skončení a pozastavení platnosti zmlúv stanovené v čl. 60 – 62. (...)

47. Súd nemusí rozoberať ani otázku vzťahu medzi zmluvným právom a právom o zodpovednosti štátu, ku ktorým strany predložili obšírne argumenty, pretože tieto dve odvetvia medzinárodného práva majú zreteľne odlišný rozsah aplikácie. Určenie, či dohoda je alebo nie je platná, a či jej plnenie bolo, alebo nebolo riadne pozastavené či vypovedané, spadá pod zmluvné právo. Na druhej strane, hodnotenie rozsahu, v rámci ktorého sa pozastavenie alebo vypovedanie dohody pokladá za nezlučiteľné so zmluvným právom, sa týka zodpovednosti štátu, ktorý dohodu pozastavil alebo vykonal, a uskutočňuje sa podľa práva o zodpovednosti štátu. Tým sa Viedenský dohovor z roku 1969 o zmluvnom práve obmedzuje na definovanie podmienok, na základe ktorých možno zmluvu právoplatne vypovedať alebo pozastaviť; ak vypovedanie alebo pozastavenie sú považované za nesplnenie týchto podmienok, tak účinky vypovedania alebo pozastavenia sú, na rozdiel od toho, výslovne vylúčené z dohovoru na základe článku 73. Navyše, je pevne stanovené, že ak sa štát dopustí medzinárodného protiprávneho konania, jeho medzinárodná zodpovednosť vzniká bez ohľadu na povahu záväzku, ktorý nedodržal. (...)

49. Súd sa teraz bude venovať otázke, či v roku 1989 existoval stav núdze, ktorý umožnil, aby Maďarsko, bez ohľadu na medzinárodnú zodpovednosť, prerušilo alebo zanechalo práce, ktoré bolo povinné vykonať podľa Zmluvy z roku 1977 a súvisiacich dokumentov.

50. V tomto spore sa strany zhodujú, že existencia stavu núdze sa musí posudzovať v svetle kritérií stanovených Komisiou pre medzinárodné právo v čl. 33 návrhu Článkov o medzinárodnej zodpovednosti štátov (...).

51. Súd predovšetkým zohľadňuje, že stav núdze je dôvodom, ktorý medzinárodné obyčajové právo uznáva ako dôvod na vylúčenie protiprávnosti konania v rozpore s medzinárodným záväzkom. Navyše konštatuje, že takýto dôvod na vylúčenie protiprávnosti je možné akceptovať len výnimočne. (...) V tomto zmysle, podľa Komisie, stavu núdze sa možno dovolávať len za určitých prísne vymedzených podmienok, ktoré musia byť úhrnne splnené; pričom daný štát nie je výlučným posudzovateľom toho, či tieto podmienky boli splnené.

52. Pre tento spor sú relevantné nasledujúce základné podmienky stanovené v návrhu článku 33: stav núdze musí byť vyvolaný „podstatným záujmom" štátu, ktorý sa dopustil konania odporujúceho niektorému z jeho medzinárodných záväzkov; tento záujem musí byť ohrozený „vážnym a bezprostredným ohrozením"; konanie, proti ktorému sa namieta, musí byť „jediným prostriedkom" ochrany tohto záujmu; toto konanie nesmie „vážne poškodiť podstatný záujem" štátu, voči ktorému záväzok existuje; a štát, ktorý sa dopustil tohoto konania, nesmie „prispieť k vzniku stavu núdze". Tieto podmienky zohľadňujú medzinárodné obyčajové právo. Súd sa teraz pousiluje určiť, či tieto podmienky boli splnené v čase prerušenia a zastavenia prác zo strany Maďarska, ktoré ich malo vykonávať podľa Zmluvy z roku 1977.

53. Súd nemal problémy uznať, že obavy Maďarska o životné prostredie v oblasti ovplyvnenej projektom Gabčíkovo-Nagymaros, sa týkajú „podstatného záujmu" štátu v zmysle uvedenom v čl. 33 Návrhu Komisie pre medzinárodné právo. Komisia vo svojom komentári naznačila, že v tomto kontexte by sa nemal „podstatný záujem" redukovať iba na záležitosť „existencie" štátu a že celá otázka sa v konečnom dôsledku musí posúdiť vo svetle konkrétneho sporu (...) a zároveň medzi situácie, ktoré môžu spôsobiť stav núdze zahrnula „vážne ohrozenie…ochrany životného prostredia celého územia štátu, alebo jeho časti (...).

54. (...) Maďarsko pri viacerých príležitostiach vyjadrilo v roku 1989 svoje „pochybnosti" v súvislosti s ekologickým dopadom výstavby Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros (...) Súd však berie do úvahy, že napriek vážnosti týchto pochybností, samotné nemohli vytvoriť objektívnu

existenciu „ohrozenia" v zmysle nevyhnutného prvku stavu núdze. Slovo „ohrozenie" určite vyvoláva myšlienku „rizika"; práve presne týmto sa „ohrozenie" odlišuje od materiálnej škody. Avšak stav núdze nemohol existovať bez toho, aby sa „ohrozenie" v príslušnom čase patrične preukázalo; púha obava z možného „ohrozenia" v tomto smere nestačí. Inak, sotva by to mohlo byť opačne, keď „ohrozenie", ktoré vytvára stav núdze, musí byť zároveň aj „vážne" a „bezprostredné". „Bezprostredné" je synonymom „okamžitého" alebo „časovej aproximácie" a ďaleko presahuje pojem „možnosti". Podľa názoru Súdu, táto skutočnosť nevylučuje možnosť, že dlhodobé „ohrozenie" sa môže považovať za „bezprostredné", len čo sa v konkrétnom čase preukáže, že uskutočnenie hrozby, bez ohľadu na to, ako je vzdialená, je napriek tomu isté a nevyhnutné. Argument maďarskej strany o stave núdze nepresvedčil Súd, pretože sa ani v najmenšej miere nedokázalo, že v roku 1989 reálne existovalo „vážne" a „bezprostredné" „nebezpečenstvo", a že opatrenia prijaté Maďarskom boli na to jedinou možnou reakciou.

57. Súd dospel k záveru na základe predchádzajúceho, že rovnako vzhľadom na Nagymaros, ako aj na Gabčíkovo, nebezpečenstvá, na ktoré sa Maďarsko odvoláva, aj bez hodnotenia ich závažnosti, neboli v roku 1989 dostatočne preukázané ani „bezprostredné"; a že Maďarsko malo v tom čase k dispozícii aj iné prostriedky, ktorými mohla reagovať na takto vnímané nebezpečenstvá, ako prerušenie a zastavenie prác, ktorými bola poverená. Okrem toho sa pripravovali rokovania, ktoré mohli viesť k revízii projektu a k predĺženiu niektorých časových limitov bez toho, aby bolo potrebné projekt zanechať. (...) Súd si navyše nemôže nepovšimnúť postoje, ktoré zaujalo Maďarsko po nadobudnutí platnosti Zmluvy z roku 1977. V roku 1983 Maďarsko žiadalo spomalenie prác vyplývajúcich zo Zmluvy v podstate z ekonomických dôvodov, sekundárne súvisiace však aj s ekologickými aspektmi. V roku 1989, keď podľa Maďarska úroveň vedeckých poznatkov zaznamenala významný pokrok, sama požiadala o urýchlenie prác, ale o tri mesiace sa rozhodla práce prerušiť a neskôr ich zastaviť. Súd si však plne uvedomuje, že v Maďarsku došlo v roku 1989 k hlbokým zmenám a v tejto prechodnej fáze bolo omnoho obtiažnejšie koordinovať rozličné hľadiská, ktoré sa z času na čas vyskytli. Na základe uvedeného, Súd zastáva názor, že v tomto spore, aj keby sa preukázalo, že v roku 1989 vznikol stav núdze v súvislosti s plnením Zmluvy z roku 1977, bolo by neprípustné, aby sa Maďarsko odvolalo na tento stav núdze ako na dôvod pre vlastné nedodržanie zmluvných záväzkov, pretože svojím konaním alebo opomenutím sama prispela k jeho vzniku.

72. (...) Súd chce ešte zdôrazniť, že si je vedomý vážnych problémov, ktorým Československo čelilo v dôsledku rozhodnutia Maďarska upustiť od väčšiny prác výstavby Sústavy vodných diel, za ktoré zodpovedalo podľa Zmluvy z roku 1977. Uskutočnilo obrovské investície, výstavba stupňa Gabčíkovo bola takmer dokončená, derivačný kanál bol dokončený a Maďarsko samotné si v roku 1991 riadne plnilo záväzky v tomto smere podľa Zmluvy pri dokončovaní prác na odpadovom kanále. Zo správy z 31. októbra 1992 trojstrannej vyšetrovacej misie (...) vyplýva, že nevyužívanie Sústavy by viedlo k značným finančným stratám a že by mohlo spôsobiť vážne problémy životnému prostrediu.

77. Ako už Súd konštatoval, základným účelom Zmluvy z roku 1977 je podľa článku 1 zabezpečiť výstavbu Sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros ako spoločnej investície, ktorá tvorí jednotnú a nerozdeliteľnú prevádzkovú sústavu objektov. Tento prvok sa rovnako odráža v čl. 8 a 10 Zmluvy, ktoré stanovujú spoločné vlastníctvo najdôležitejších objektov projektu Gabčíkovo-Nagymaros a prevádzku spoločného majetku ako koordinovaného jednotného diela. Podľa definície toto všetko nemožno dosiahnuť jednostranným aktom. Napriek tomu, že má určitú vonkajšiu fyzickú podobnosť s pôvodným projektom, Variant C sa od neho značne odlišuje v právnych aspektoch.

78. Navyše, v praxi viedla prevádzka Variantu C k tomu, že Československo si privlastnilo, v podstate pre svoje vlastné použitie a úžitok, medzi 80% a 90% vôd Dunaja prv, ako ich vráti do hlav-

ného koryta rieky, napriek skutočnosti, že Dunaj je nielen spoločnou medzinárodnou vodnou cestou, ale taktiež medzinárodnou hraničnou riekou. (...) Preto Súd dospel k záveru, že Československo pri uvádzaní Variantu C do prevádzky neaplikovalo Zmluvu z roku 1977, ale naopak, porušilo jej niektoré konkrétne ustanovenia, a týmto sa dopustilo medzinárodne protiprávneho konania.

82. Hoci sa Slovensko neodvoláva na protiopatrenie, ako na hlavný argument, pretože Variant C nepovažuje za protiprávny, konštatovalo, že „Variant C možno považovať za oprávnené protiopatrenie protiprávnych aktov Maďarska". Súd dospel v bode 78 k záveru, že Československo sa dopustilo medzinárodne protiprávneho konania tým, že uviedlo Variant C do prevádzky. Takže teraz musí určiť, či možno vylúčiť túto protiprávnosť z dôvodu, že prijaté opatrenie je odpoveďou na predchádzajúce neplnenie vlastných záväzkov Maďarska podľa medzinárodného práva.

83. Aby bolo odôvodniteľné, protiopatrenie musí spĺňať určité podmienky (...) Po prvé, musí byť prijaté ako odpoveď na predchádzajúci medzinárodný protiprávny akt iného štátu a musí smerovať proti tomuto štátu. Hoci nie je primárne považovaný za protiopatrenie, je zrejmé, že Variant C bol reakciou na pozastavenie a zanechanie prác Maďarskom, a že bol nasmerovaný proti tomuto štátu; a je rovnako zrejmé, že podľa názoru Súdu, konanie Maďarska bolo medzinárodne protiprávne.

84. Po druhé, poškodený štát musí vyzvať štát, ktorý sa dopustil protiprávneho aktu, aby ukončil svoje protiprávne správanie, alebo aby ho napravil. (...) zo skutkových okolností sporu je zrejmé, že Československo pri mnohých príležitostiach požadovalo od Maďarska, aby obnovilo plnenie svojich zmluvných povinností.

85. Podľa názoru Súdu dôležitým aspektom je to, že účinky protiopatrenia musia byť úmerné utrpenej škode, berúc do úvahy predmetné práva. V roku 1929 Stály súdny dvor medzinárodnej spravodlivosti v spore týkajúcom sa plavby na rieke Odra konštatoval nasledovné:

„*Spoločný záujem o splavnú rieku sa stáva základom spoločného právoplatného práva, ktorého podstatné vlastnosti tvoria dokonalá rovnosť všetkých pobrežných štátov pri využívaní celej trasy rieky a vylúčenie akéhokoľvek preferenčného privilégia ktoréhokoľvek pobrežného štátu vo vzťahu k iným*" (Územná jurisdikcia Medzinárodnej komisie pre rieku Odru, Rozsudok č. 16, 1929, PCIJ, séria A, číslo 23, str. 27).

Moderný rozvoj medzinárodného práva zdôraznil existenciu tejto zásady neplavebného využívania medzinárodných vodných tokov (...) . Súd zobral do úvahy, že Československo tým, že jednostranne prevzalo kontrolu nad zdieľaným zdrojom a tým odobralo Maďarsko právo na spravodlivý a primeraný podiel na prírodných zdrojoch Dunaja - s pretrvávajúcimi účinkami odklonenia týchto vôd na pobrežnú ekológiu oblasti Szigetközu - nerešpektovalo proporcionalitu, ktorú vyžaduje medzinárodné právo.

87. Preto Súd dospel k záveru, že odklonenie Dunaja, ktoré uskutočnilo Československo, nebolo právoplatným protiopatrením, pretože nebolo proporcionálne. Nie je potrebné, aby sa venoval inej podmienke právoplatnosti protiopatrenia, konkrétne, že jeho účelom musí byť primäť štát, ktorý koná protiprávne, aby začal dodržiavať svoje záväzky podľa medzinárodného práva, a že preto takéto opatrenie musí byť reverzibilné.

92. Počas konania Maďarsko predložilo päť argumentov na podporu právoplatnosti, a tým účinnosti svojej notifikácie o skončení. Boli to existencia stavu núdze; nemožnosť plniť Zmluvu; výskyt podstatnej zmeny okolností; podstatné porušenie Zmluvy Československom; a nakoniec vývoj nových noriem medzinárodného práva životného prostredia. Slovensko spochybnilo každý z týchto dôvodov.

100. Zmluva z roku 1977 neobsahuje žiadne ustanovenie o skončení platnosti. Neexistuje ani náznak, že by strany mali v úmysle pripustiť možnosť vypovedania alebo odstúpenia od Zmluvy. Naopak, Zmluva stanovuje dlhodobý a trvalý režim spoločnej investície a spoločnej prevádzky. V

dôsledku toho, keďže sa strany nedohodli inak, platnosť Zmluvy sa môže skončiť iba na základe obmedzených dôvodov uvedených vo Viedenskom dohovore.

101. Súd sa teraz bude venovať prvému z dôvodov predložených Maďarskom, a to stavu núdze. V tomto smere Súd iba poznamenáva, že aj keby sa zistilo, že stav núdze existoval, táto skutočnosť nemôže slúžiť ako dôvod na skončenie platnosti Zmluvy. Môže slúžiť iba ako dôvod na vylúčenie protiprávnosti konania štátu, ktorý porušil zmluvu. Aj keby sa zistilo že ide o oprávnený dôvod, platnosť zmluvy sa tým neskončí; zmluva môže byť neúčinná, pokiaľ existuje stav núdze; kedy sa jej účinnosť vlastne nachádza v latentnom stave, avšak - pokiaľ sa strany vzájomne nedohodnú na skončení platnosti zmluvy - platnosť zmluvy naďalej trvá. Len čo stav núdze pominie, povinnosť plniť zmluvné záväzky sa obnovuje.

102. Maďarsko sa dovolávalo zásady nemožnosti plnenia, v zmysle čl. 61 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve. (...)

103. Maďarsko namietalo, že základný predmet Zmluvy - spoločná hospodárska investícia vyhovujúca požiadavkám ochrany životného prostredia a spoločne prevádzkovaná obidvoma zmluvnými stranami - trvalo zanikla, čím sa plnenie Zmluvy stalo nemožným. Nie je potrebné, aby Súd určil, či možno chápať pojem „predmet" v čl. 61 tak, že zahŕňa aj právny režim ako každú inú udalosť, ale aj keby tomu bolo tak, Súd by musel dôjsť k záveru, že v tomto prípade tento režim neprestal existovať definitívne. Zmluva z roku 1977 (...) skutočne poskytovali stranám potrebné možnosti, aby kedykoľvek pristúpili k rokovaniam o nevyhnutných úpravách pokiaľ išlo o naliehavé hospodárske a ekologické otázky. Súd ešte doplnil, že ak spoločné využívanie investičného projektu nebolo možné, stalo sa tak v podstate pre to, že Maďarsko nepostavilo objekty, ku ktorým ju zaväzovala Zmluva z roku 1977; čl. 61 ods. 2 Viedenského dohovoru výslovne stanovuje, že na nemožnosť plnenia sa nemôže dovolávať ako na dôvod pre skončenie platnosti zmluvy tá strana, ktorá porušením zmluvného záväzku neplnenie sama spôsobila.

104. Maďarsko ďalej argumentovalo, že je oprávnené dovolávať sa veľkého množstva udalostí, ktoré v súhrne vyvolali podstatnú zmenu okolností. V tomto smere uvádzala hlboké zmeny politickej povahy, klesajúci ekonomický potenciál na realizáciu projektu, vývoj ekologických poznatkov a nových noriem a predpisov medzinárodného práva životného prostredia (...). (...) Podľa názoru Súdu, existujúca politická situácia nebola tak tesne spojená s predmetom a účelom Zmluvy, že by predstavovala podstatný základ súhlasu strán (...). (...) Súd nezastáva názor, že nový vývoj v oblasti ekologických poznatkov a poznatkov práva na životné prostredie by sa mohol chápať ako nepredvídaný. Navyše aj text čl. 15, 19 a 20 predvídal požiadavky zmien a umožnil stranám, aby takýto vývoj zohľadnili a aplikovali ho pri plnení zmluvných ustanovení. Zmena okolností uvádzaná Maďarskom, nie je podľa názoru Súdu takej povahy, a to ani jednotlivo ani súhrnne, že by jej účinok mal radikálne zmeniť rozsah záväzkov (...). Podstatná zmena okolností by musela byť nepredvídateľná; okolnosti v čase uzavretia Zmluvy by museli predstavovať podstatný základ súhlasu strán viazaných zmluvou. Negatívne a podmienečné vymedzenie textu čl. 62 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve okrem toho jasne naznačuje, že stabilita zmluvných vzťahov si vyžaduje, aby sa dovolávanie na podstatnú zmenu okolností použilo len vo výnimočných prípadoch.

105. Súd teraz preskúma argument Maďarska, či bolo oprávnené skončiť platnosť Zmluvy z roku 1977 na základe dôvodu, že Československo porušilo jej články 15, 19 a 20 (ako aj mnohých iných dohovorov a noriem všeobecného medzinárodného práva); a že plánovanie, výstavba a uvedenie Variantu C do prevádzky boli závažným porušením Zmluvy z roku 1977.

106. (...) Súd je toho názoru, že iba závažné porušenie Zmluvy samotnej jedným zmluvným štátom oprávňuje druhú stranu, aby sa na toto odvolávala ako na dôvod pre skončenie platnosti Zmluvy. Porušenie ustanovení iných zmlúv alebo noriem všeobecného medzinárodného práva môže byť dôvodom na prijatie určitých opatrení, vrátane protiopatrení poškodeným štátom, avšak nevytvára dôvod na skončení platnosti podľa zmluvného práva.

108. Hlavným argumentom Maďarska pre odvolávanie sa na závažné porušenie Zmluvy bola výstavba a uvedenie Variantu C do prevádzky. Ako Súd rozhodol v bode 79 vyššie, Československo porušilo Zmluvu až keď odviedlo vody Dunaja do derivačného kanála v októbri 1992. Pri výstavbe objektov, ktoré viedli k uvedeniu Variantu C do prevádzky, Československo nekonalo protiprávne. Podľa názoru Súdu, oznámenie Maďarska z 19. mája 1992 o skončení platnosti Zmluvy bolo preto predčasné. Do tých čias sa Československo nedopustilo žiadneho porušenia Zmluvy, a Maďarsko nebolo preto oprávnené dovolávať sa porušenia Zmluvy ako dôvodu skončenia jej platnosti v čase, keď tak urobilo.

111. Napokon Súd zaujme stanovisko k tvrdeniu Maďarska, že bolo oprávnená skončiť platnosť Zmluvy z roku 1977, pretože nové požiadavky medzinárodného práva na ochranu životného prostredia bránili plneniu Zmluvy.

112. Žiadna zo strán nenamietala proti skutočnosti, že od uzavretia Zmluvy v roku 1977 vznikli nové kogentné normy práva životného prostredia (...). Na druhej strane Súd chce pripomenúť, že novovzniknuté normy práva životného prostredia sú pre plnenie Zmluvy relevantné, a že strany si ich môžu po vzájomnej dohode osvojiť prostredníctvom čl. 15, 19 a 20 Zmluvy. Tieto články (...) vyžadujú, aby strany pri vykonaní povinností zabezpečili, aby sa nezhoršila kvalita vody v Dunaji, aby sa chránila príroda, a aby sa pri dohode o riešeniach, ktoré sa majú stanoviť v spoločnom zmluvnom projekte zohľadnili nové normy na ochranu životného prostredia. Začlenením týchto evolutívnych ustanovení do Zmluvy strany uznali potenciálnu nutnosť projekt prispôsobovať. Preto Zmluva nie je statická, je otvorená prispôsobeniu sa k vznikajúcim normám medzinárodného práva. Pomocou článkov 15 a 19 možno do spoločného zmluvného projektu začleniť nové normy práva životného prostredia. Povinnosť toto uskutočniť bola spoločnou povinnosťou. Povinnosti uložené čl. 15, 19 a 20 sú definované všeobecne a treba ich transformovať na osobitné záväzky konania, a to prostredníctvom konzultácií a rokovaní. (...)

114. Na záver, Maďarsko tvrdilo, že svojím správaním obe strany odmietli Zmluvu, a že dvojstranná zmluva, ktorú obe strany odmietli, nemôže prežiť. Súd však zastáva názor, aj keď zistil, že Maďarsko rovnako ako Československo nedodržalo záväzky podľa Zmluvy z roku 1977, že takéto vzájomné protiprávne správanie nespôsobuje skončenie platnosti Zmluvy, ani nie je dôvodom na jej skončenie. Súd by inak vytvoril precedens so znepokojujúcimi dôsledkami pre zmluvné vzťahy a pravidlo *pacta sunt servanda*, ak by dospel k záveru, že z dôvodu vzájomného nedodržiavania zmluvy je možné jednostranne skončiť platnosť zmluvy medzi štátmi, keď ju strany vo veľkom rozsahu s vysokými nákladmi viac rokov realizovali. Situácia by bola prirodzene iná, pokiaľ by sa strany rozhodli Zmluvu skončiť vzájomným súhlasom. (...)

117. Súd sa musí najprv zaoberať otázkou, či sa Slovensko stalo zmluvnou stranou Zmluvy z roku 1977, ako nástupca Československa. (...)

118. Podľa Maďarska „Neexistuje pravidlo medzinárodného práva, ktoré uvádza automatické nástupníctvo do dvojstranných zmlúv po zaniknutí jednej strany“ a takáto zmluva neprežije, pokiaľ ďalší štát nenastúpi na jej miesto výslovnou dohodou medzi týmto štátom a zostávajúcou stranou. (...)

123. (...) Súd zistil, že svojim obsahom sa Zmluva z roku 1977 má chápať ako zmluva ustanovujúca územný režim v zmysle čl. 12 Viedenského dohovoru o nástupníctve štátov vo vzťahu k zmluvám z roku 1978. Vytvorila práva a záväzky „viažuce“ sa k častiam Dunaja, ktorých sa týka; čiže zmluvu samotnú nemôže ovplyvniť nástupníctvo štátov. Súd preto dospel k záveru, že Zmluva z roku 1977 sa dňom 1. januára 1993 stala pre Slovensko záväznou.

141. Nie je úlohou Súdu určiť, aký má byť konečný výsledok rokovaní, ktoré povedú strany. Strany samotné musia na základe dohody nájsť riešenie, ktoré zoberie do úvahy ciele Zmluvy, ktoré musia byť dosiahnuté spoločne a integrovane, ako aj normy medzinárodného práva životného prostredia a zásady práva medzinárodných vodných tokov. (...)

142. Pravidlo *pacta sunt servanda*, tak ako je vyjadrené v článku 26 Viedenského dohovoru z roku 1969 o zmluvnom práve, v tomto spore vyžaduje, aby strany dospeli, na základe dohody, k riešeniu v rámci spolupráce, ktorú predvída Zmluva. Článok 26 spája dva prvky, ktoré majú rovnakú dôležitosť. Stanovuje, že „Každá platná zmluva je pre strany záväzná a strany ju musia dobromyseľne vykonávať". Tento druhý prvok, podľa názoru Súdu, v tomto prípade implikuje, že majú prevážiť účel Zmluvy a úmysel strán pri jej uzatváraní, nad jej doslovnou aplikáciou. Princíp dobromyseľnosti zaväzuje strany vykonávať Zmluvu rozumným spôsobom a tak, aby sa dosiahol jej účel.

144. (...) Keďže Súd konštatoval, že Zmluva je stále platná, a podľa jej ustanovení spoločný režim predstavuje jej základný prvok, Súd zastáva názor, že pokiaľ sa strany inak nedohodnú, mal by sa tento režim obnoviť.

146. Súd tiež dospel k záveru, že Variant C, ktorého spôsob prevádzky je podľa Súdu nezlučiteľný so Zmluvou, by sa mal uviesť do súladu s ňou. Zapojením Maďarska do jeho prevádzky, riadenia, a poberania úžitkov, na základe rovnosti, sa Variant C pretransformuje z faktického stavu na zmluvný režim. (...)

155. Z týchto dôvodov Súd (...) rozhodol

(...), že Maďarsko nebolo oprávnené v roku 1989 pozastaviť a následne zanechať práce na vodnom diele Nagymaros a tie práce na vodnom diele Gabčíkovo, za ktoré zodpovedala podľa Zmluvy z roku 1977 a s ňou súvisiacich dokumentov;

(...), že Československo bolo v novembri 1991 oprávnené pristúpiť k „dočasnému riešeniu", tak ako je popísané v texte Osobitnej dohody;

(...), že Československo nebolo oprávnené uviesť od októbra 1992 „dočasné riešenie" do prevádzky.

(...), že oznámenie Maďarska z 19. mája 1992 o skončení platnosti Zmluvy zo 16. septembra 1977 a s ňou súvisiacich dokumentov nemalo právny účinok skončenia;

(...), že Slovensko ako nástupca Československa sa stalo stranou Zmluvy zo 16. septembra 1977 od 1. januára 1993;

(...), že Maďarsko a Slovensko musia rokovať v dobrej viere, berúc do úvahy dnešnú situáciu a musia prijať všetky nevyhnutné opatrenia na dosiahnutie cieľov Zmluvy zo 16. septembra 1977, v súlade s takými modalitami, na akých sa dohodnú;

(...), že pokiaľ sa strany nedohodnú inak, musí sa stanoviť spoločný prevádzkový režim podľa Zmluvy zo 16. septembra 1977;

(...), že pokiaľ sa strany nedohodnú inak, Maďarsko je povinné nahradiť Slovensku škody, ktoré utrpelo Československo a Slovensko pozastavením a zanechaním prác Maďarskom, za ktoré zodpovedala; a Slovensko je povinné nahradiť Maďarsku náhradu škody, ktorú utrpelo v dôsledku uvedenia „dočasného riešenia" do prevádzky Československom a jeho pokračujúcej prevádzky Slovenskom;

(...), že vyúčtovanie nákladov na výstavbu a prevádzku objektov sa musí urobiť v súlade s príslušnými ustanoveniami Zmluvy zo 16. septembra 1977 a s ňou súvisiacich zmluvných dokumentov (...).

Otázky:

1. Akým spôsobom vysvetlil MSD vzťah medzi medzinárodným zmluvným právom a pravidlami o medzinárodnej zodpovednosti štátu?
2. Vymenujte okolnosti vylučujúce protiprávnosť v zmysle Návrhu článkov o zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne správanie. Boli v predmetnom prípade naplnené podmienky pre stav núdze?
3. Aké podmienky protiopatrení formuloval MSD? Uveďte, ktoré podmienky protiopatrení boli podľa názoru MSD pri „Variante C" splnené, a ktoré neboli splnené.
4. Bolo v predmetnom prípade možné aplikovať Viedenský dohovor o zmluvnom práve?
5. Na základe článku 61 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve uveďte, kedy sa strana môže dovolávať nemožnosti plnenia ako dôvodu pre jednostranné ukončenie zmluvy. Boli tieto podmienky podľa názoru MSD splnené?
6. Na základe článku 62 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve uveďte, kedy sa strana môže dovolávať podstatnej zmeny okolností ako dôvodu pre jednostranné ukončenie zmluvy. Boli tieto podmienky podľa názoru MSD splnené?
7. Na základe článku 60 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve uveďte, kedy sa strana môže dovolávať porušenia zmluvy ako dôvodu pre jednostranné ukončenie zmluvy. Boli tieto podmienky podľa názoru MSD splnené?
8. Vysvetlite pravidlo *pacta sunt servanda* v spojitosti s princípom dobromyseľnosti v zmysle článku 26 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve. Aký dosah majú uvedené pravidlá na zmluvné záväzky strán sporu?
9. Na základe akého pravidla medzinárodného práva uznal MSD, že Zmluva o výstavbe z roku 1977 je záväzná pre Slovenskú republiku, hoci pôvodným signatárom zmluvy bola Československá socialistická republika?
10. Aké prostriedky pokojného riešenia sporov boli využité na vyriešenie sporu o výstavbu vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros?

22. Jadrové testy
(Austrália proti Francúzsku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 20. decembra 1974[28]

Dotknuté otázky:

jednostranné akty štátov - záväznosť

Skutkové okolnosti:

Francúzska vláda uskutočňovala v rokoch 1966-1972 skúšky jadrových zbraní v atmosfére v južnom Tichomorí (atoly Mururoa a Fangataufa vo Francúzskej Polynézii, približne 6000 kilometrov od východného pobrežia Austrálie). V roku 1973 začali Austrália a Nový Zéland proti Francúzsku súdne konanie pred MSD a žiadali, aby MSD vyhlásil, že testy sú v rozpore s medzinárodným právom a nariadil, aby v nich Francúzsko nepokračovalo. Austrália a Nový Zéland tvrdili, že francúzske atmosférické skúšky spôsobili dopad rádioaktívnych častíc na ich územie. Francúzsko neuznalo právomoc MSD v tejto veci a konania sa nezúčastňovalo. V rôznych verejných vyhláseniach oznámilo svoj úmysel nevykonávať žiadne ďalšie atmosférické jadrové testy po dokončení série 1974. Súdny dvor k preskúmaniu meritu veci nepristúpil. V rozsudku (tak pri žalobe Austrálie, ako aj pri žalobe Nového Zélandu) sa v rámci predbežného preskúmania veci MSD zaoberal otázkou, či ešte spor medzi stranami existuje, vzhľadom na právnu povahou verejných vyhlásení Francúzska.

Vybrané časti rozhodnutia:

43. Je všeobecne uznávané, že vyhlásenia uskutočňované jednostrannými aktmi, ktoré sa týkajú právnych alebo faktických situácií, môžu mať za následok vytvorenie právnych záväzkov. Vyhlásenia tohto druhu môžu byť, a často sú, veľmi špecifické. Ak je zámerom štátu, že by sa mal stať viazaný znením vyhlásenia, týmto zámerom nadobúda deklarácia charakter právneho aktu, v dôsledku čoho je štát odteraz právne povinný postupovať v súlade s vyhlásením. Právny akt takéhoto druhu je záväzný, ak je uskutočnený verejne a s úmyslom byť viazaný, aj keď nie je prijatý v rámci medzinárodných rokovaní. Za týchto okolností sa na to, aby vyhlásenie nadobudlo účinnosť, nevyžaduje nič, čo by malo charakter *quid pro quo*, akékoľvek následné prijatie vyhlásenia, dokonca ani žiadna odpoveď alebo reakcia zo strany iných štátov, pretože takáto požiadavka by bola v rozpore s prísne jednostrannou povahou právneho aktu (...).

44. Nie všetky jednostranné akty samozrejme vytvárajú záväzky; štát sa však môže rozhodnúť zaujať určité postavenie vo vzťahu k určitej veci s úmyslom byť viazaný - úmysel sa zisťuje výkladom aktu. Ak štáty vydajú vyhlásenia, ktorými sa má obmedziť ich sloboda konania, vyžaduje sa reštriktívny výklad.

45. (...) To, či sa vyhlásenie podáva ústne alebo písomne, nemá zásadný význam (...). Otázka formy teda nie je rozhodujúca.

46. Jednou zo základných zásad upravujúcich vytváranie a plnenie právnych záväzkov, bez ohľadu na ich pôvod, je zásada dobrej viery. Dôvera a istota sú neoddeliteľnou súčasťou medzinárodnej spolupráce (...). Rovnako ako samotné pravidlo *pacta sunt servanda* v zmluvnom práve je založené na dobrej viere, tak je na nej založený aj záväzný charakter medzinárodného záväzku prijatého jednostranným vyhlásením. Zainteresované štáty tak môžu vziať na vedomie jednostranné vyhlásenia a dôverovať im a sú oprávnené požadovať, aby sa takto vytvorený záväzok dodržiaval.

---

[28] *Nuclear Tests (Australia v. France)*, Judgement, I.C.J. Reports 1974, p. 253. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/58/058-19741220-JUD-01-00-EN.pdf.

49. Z vyhlásení francúzskej vlády, ktoré sú teraz predložené Súdnemu dvoru, sú najpodstatnejšie vyhlásenia prezidenta republiky. Vzhľadom na jeho funkciu nemožno pochybovať o tom, že jeho verejné oznámenia alebo vyhlásenia, ústne alebo písomné, ako hlavy štátu, sú v medzinárodných vzťahoch aktmi francúzskeho štátu. Jeho vyhlásenia a vyhlásenia členov francúzskej vlády konajúcich na základe jeho splnomocnenia (...) tvoria celok. (...) musia sa považovať za záväzok štátu, so zreteľom na ich úmysel a okolnosti, za ktorých boli vykonané.

50. (...), aby mali právne účinky, nebolo potrebné, aby sa tieto vyhlásenia adresovali konkrétnemu štátu, ani sa nevyžadovalo prijatie iným štátom. Všeobecná povaha a črty týchto vyhlásení sú rozhodujúce pre posúdenie právnych dôsledkov a Súdny dvor musí teraz pristúpiť k výkladu týchto vyhlásení. (...)

51. Prehlásením, že séria atmosférických skúšok z roku 1974 bude posledná, Francúzska vláda oznámila svetu, vrátane žalobcu, svoj úmysel tieto skúšky účinne ukončiť. (...) Právne dôsledky jednostranného aktu je potrebné vyvodiť zo samotnej podstaty týchto vyhlásení a z okolností, za ktorých boli uskutočnené. Ciele týchto vyhlásení sú jasné a boli určené medzinárodnému spoločenstvu ako celku a Súdny dvor rozhodol, že predstavujú akty s právnym účinkom. (...)

52. Súdny dvor teda čelí situácii, v ktorej bol cieľ žalobcu v skutočnosti dosiahnutý, keďže Súdny dvor konštatuje, že Francúzsko sa zaviazalo nevykonávať žiadne ďalšie jadrové skúšky v atmosfére v južnom Tichomorí.

62. Z týchto dôvodov Súdny dvor (...) rozhodol, že žaloba Austrálie už nemá žiadny predmet, a preto Súdny dvor nie je povinný o nej rozhodnúť.

Otázky:

1. Z rozsudku MSD abstrahujte podmienky právnej záväznosti jednostranných aktov štátu.
2. Uveďte, z akých ďalších prameňov medzinárodného práva môžu štátom vznikať právne záväzky.

23. Diplomatický a konzulárny personál USA v Teheráne (USA proti Iránu)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 24. mája 1980[29]

Dotknuté otázky:

zodpovednosť štátu za medzinárodne protiprávne konanie – pričítateľnosť – diplomatické právo – sebestačný režim – prostriedky nápravy v rámci diplomatického práva

Skutkové okolnosti:

V októbri 1979 vláda Spojených štátov amerických prijala na svoje územie bývalého irackého šáha, ktorý sa dovtedy zdržiaval v Mexiku, a to za účelom jeho liečby na americkom území. Prijatie bývalého šáha zvýšilo napätie, ktoré už existovalo medzi Iránom a USA, po tom, čo iránska revolúcia zvrhla šáha vládnuceho s podporou USA. Dňa 4. novembra 1979 počas demonštrácie, na ktorej sa zúčastnilo približne 3 000 osôb, obsadila silno ozbrojená skupina niekoľkých stoviek ľudí priestory veľvyslanectva USA v Teheráne. Iránske bezpečnostné zložky nevyvinuli žiadne úsilie

[29] *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran*, Judgment, I. C. J. Reports 1980, p. 3. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/64/064-19800524-JUD-01-00-EN.pdf.

na to, aby demonštrantom zabránili v útoku. Útočiaca skupina (ktorá sa následne označila za „Moslimských študentov nasledujúcich Imáma“) po obsadení priestorov zajala všetkých diplomatických a konzulárnych pracovníkov, ako aj ďalšie osoby prítomné na veľvyslanectve. Obsadené boli aj konzuláty v mestách Tabriz a Shiraz. Napriek žiadostiam zo strany USA nepodnikla iránska vláda žiadne kroky na oslobodenie rukojemníkov. Spojené štáty sa obrátili na MSD, Irán právomoc MSD v tejto veci neuznal a konania sa nezúčastnil. Rukojemnícka kríza trvala 444 dní a skončila až po nástupe nového prezidenta USA Ronalda Reagana a podpise Alžírskej deklarácie medzi Iránom a USA.

Vybrané časti rozhodnutia:

56. (..) Na fakty sa musí Súdny dvor pozerať z dvoch hľadísk. Po prvé, musí určiť, do akej miery je možné po právnej stránke považovať predmetné akty za konanie pričítateľné iránskemu štátu. Po druhé, musí zvážiť ich zlučiteľnosť alebo nezlučiteľnosť s povinnosťami Iránu podľa platných zmlúv alebo podľa akýchkoľvek iných uplatniteľných pravidiel medzinárodného práva. (...)

58. V konaní nebolo navrhované, že ozbrojenci, keď vykonali útok na ambasádu, mali akúkoľvek formu oficiálneho postavenia ako uznaných „zástupcov“ alebo orgánov iránskeho štátu. Ich správanie pri útoku, obsadení veľvyslanectva a braní jeho osadenstva ako rukojemníkov sa preto na tomto základe nemôže považovať za pričítateľné tomuto štátu. Ich správanie by sa mohlo považovať za pričítateľné iránskemu štátu, iba ak by sa preukázalo, že skutočne v danom prípade ozbrojenci konali v mene štátu na základe poverenia niektorým príslušným orgánom iránskeho štátu na vykonanie danej operácie. Informácie predložené Súdnemu dvoru však nestačia na to, aby sa s potrebnou istotou preukázalo, že v tom čase existovalo také spojenie medzi ozbrojencami a akýmkoľvek príslušným orgánom štátu.

59. Je pravdou, že ešte pred tým, náboženský vodca krajiny, Ajatolláh Chomejní, urobil niekoľko verejných vyhlásení napádajúcich Spojené štáty ako zodpovedné za všetky problémy jeho krajiny. Zdá sa, že sa tým vyslovil k všeobecnému odporu, ktorý pociťovali prívrženci revolúcie voči prijatiu bývalého šáha do Spojených štátov. (...) Podľa názoru Súdneho dvora by však zašla príliš ďaleko taká interpretácia, ktorá by všeobecné vyhlásenia Ajatolláha Chomejního ľudu alebo študentom Iránu považovala za poverenie od štátu na vykonanie danej operácie vpadnutia a zmocnenia sa amerického veľvyslanectva. V skutočnosti by to bolo v rozpore s tvrdeniami samotných ozbrojencov, o ktorých sa uvádza, že si nárokovali uznanie za to, že vymysleli a vykonali plán obsadenia veľvyslanectva. (...)

61. Záver, ku ktorému Súdny dvor práve dospel, že začatie útoku (...) nemožno považovať za samo osebe pričítateľné iránskemu štátu, neznamená, že Irán v dôsledku toho nemá žiadnu zodpovednosť v súvislosti s týmito útokmi; nakoľko jeho vlastné konanie bolo v rozpore s jeho medzinárodnými záväzkami. Podľa mnohých ustanovení Viedenských dohovorov z roku 1961 a 1963 bol Irán ako prijímajúci štát kategoricky zaviazaný podniknúť príslušné kroky na zabezpečenie ochrany veľvyslanectva a konzulátov Spojených štátov, ich personálu, archívov, komunikačných prostriedkov a slobody pohybu ich personálu.

63. (...) iránska vláda úplne opomenula podniknúť „príslušné kroky“ na ochranu priestorov, personálu a archívov misie Spojených štátov voči útokom ozbrojencov a opomenula podniknúť akékoľvek kroky, aby tomuto útoku zabránila alebo ho zastavila pred tým, ako bol dokonaný. (...)

69. (...) Po tom, čo bolo uskutočnené obsadenie a z diplomatického a konzulárneho personálu misie Spojených štátov sa stali rukojemníci, konanie vyžadované od iránskej vlády Viedenskými dohovormi a všeobecným medzinárodným právom bolo zjavné. Jeho jasnou povinnosťou bolo okamžite vyvinúť maximálne úsilie a podniknúť všetky príslušné kroky, aby tieto zreteľné porušenia nedotknuteľnosti priestorov, archívov a diplomatických a konzulárnych zamestnancov veľvyslanectva Spojených štátov boli urýchlene ukončené a aby sa obnovila kontrola Spojených štátov nad

konzulátmi v mestách Tabriz a Shiraz a všeobecne aby sa obnovil *status quo* a poskytla náhrada škody.
70. Iránske orgány však nepodnikli žiadne takéto kroky. (...) minister zahraničných vecí, pán Yazdi, (...) vyhlásil, že konanie študentov „má schválenie a podporu zo strany vlády, pretože za tento incident je zodpovedná samotná Amerika". (...)

71. Každopádne, vyjadrenie súhlasu s prevzatím veľvyslanectva a tiež konzulátov v mestách Tabriz a Shiraz ozbrojencami prišlo okamžite od mnohých iránskych orgánov vrátane náboženských, súdnych, výkonných, policajných orgánov a médií. Predovšetkým sám Ajatolláh Chomejní dal jasne najavo, že štát schválil tak prevzatie veľvyslanectva a konzulátu, ako aj zadržanie personálu veľvyslanectva ako rukojemníkov. (...)

76. Rozhodnutie iránskych orgánov pokračovať v podrobení priestorov veľvyslanectva Spojených štátov okupácii ozbrojencami a v zadržiavaní personálu veľvyslanectva ako rukojemníkov jasne viedlo k opakovanému a viacnásobnému porušovaniu príslušných ustanovení Viedenských dohovorov, ktoré boli ešte závažnejšie ako tie, ktoré vyplynuli z opomenutia podniknúť kroky na zabránenie útokom na nedotknuteľnosť týchto priestorov a personálu.

80. (...) Súdny dvor sa domnieva, že by mal preskúmať ešte jeden bod. Súdny dvor nemôže prehliadnuť skutočnosť, že na iránskej strane sa uvádzala, hoci často v neurčitých pojmoch, myšlienka, že správanie iránskej vlády v čase udalostí 4. novembra 1979 môže byť odôvodnené existenciou osobitných okolností.

82. (...) Je pravda, že veľké množstvo informácií, ktoré samotné Spojené štáty predložili Súdnemu dvoru, obsahuje niektoré vyhlásenia pochádzajúce od iránskych orgánov alebo od ozbrojencov, ktoré sa odvolávajú na údajnú špionáž a zasahovanie v Iráne zo strany Spojených štátov sústredené na svojom veľvyslanectvo v Teheráne. Tieto vyhlásenia však (...) nie sú podložené dôkazmi, ktoré by Irán predložil Súdnemu dvoru. Nepredstavujú teda podklad, na základe ktorého by Súdny dvor mohol tvoriť súdne stanovisko k pravdivosti alebo nepravdivosti záležitostí, ktoré sú v nich uvádzané.

83. Každopádne, aj keby sa údajné kriminálne aktivity Spojených štátov v Iráne mohli považovať za preukázané, zostáva otázkou, či by ich Súdny dvor mohol považovať za ospravedlnenie konania Iránu, a teda za obhajobu proti nárokom Spojených štátov v prejednávanej veci. Súdny dvor však nemôže pripustiť, že sa na nich môže takto nahliadať. Dôvodom je skutočnosť, že diplomatické právo samo osebe poskytuje potrebné prostriedky na obranu proti protiprávnym činnostiam členov diplomatických alebo konzulárnych misií a na ich sankcionovanie.

85. Článok 9 ods. 1 Dohovoru z roku 1961 a článok 23 ods. 4 Dohovoru z roku 1963 zohľadňujú ťažkosti, s ktorými sa v praxi možno stretnúť pri dokazovaní takého zneužitia v jednotlivom prípade alebo pri určovaní, kedy presne sa má výkon diplomatických funkcií (...) považovať za konanie, ktoré zahŕňa „špionáž" alebo „zasahovanie do vnútorných záležitostí". Spôsob, akým sa v článku 9 ods. 1 zohľadňujú všetky takéto ťažkosti, je výslovné ustanovenie jeho úvodnej vety, že prijímajúci štát môže „kedykoľvek a bez toho, aby musel vysvetliť svoje rozhodnutie" oznámiť vysielajúcemu štátu, že ktorýkoľvek konkrétny člen jeho diplomatickej misie je „*persona non grata*" alebo „neprijateľný" (a podobne článok 23 ods. 4 Dohovoru z roku 1963 stanovuje, že „prijímajúci štát nie je povinný vysielajúcemu štátu uviesť dôvody svojho rozhodnutia"). Okrem tejto nápravy zneužitia diplomatickej funkcie jednotlivými členmi misie má prijímajúci štát vo svojich rukách radikálnejší prostriedok nápravy, ak zneužívanie funkcií členmi misie dosahuje závažné rozmery. Ide o právomoc, ktorú má každý vysielajúci štát, a to podľa vlastného uváženia prerušiť diplomatické styky s vysielajúcim štátom a vyzvať na okamžité ukončenie danej misie.

86. V skratke, pravidlá diplomatického práva predstavujú sebestačný režim, ktorý na jednej strane stanovuje povinnosti prijímajúceho štátu týkajúce sa výhod, výsad a imunít, ktoré sa majú

priznávať diplomatickým misiám, a na druhej strane predpokladá ich možné zneužitie členmi misie a špecifikuje prostriedky, ktoré má prijímajúci štát k dispozícii, aby mohol čeliť takémuto zneužitiu. Tieto prostriedky sú vo svojej podstate úplne účinné, pretože pokiaľ vysielajúci štát bezodkladne neodvolá člena misie, proti ktorému boli vznesené námietky, tak vyhliadka takmer okamžitej straty jeho výsad a imunít z dôvodu stiahnutia jeho uznania prijímajúcim štátom ako člena misie túto osobu v skutočnosti prinúti vo vlastnom záujme okamžite odísť. Zásada osobnej nedotknuteľnosti diplomatických zástupcov a nedotknuteľnosti priestorov diplomatických misií je však jedným zo samotných základov tohto dlhodobo uznávaného režimu, k vývoju ktorého významne prispeli tradície islamu. Zásadná povaha zásady nedotknuteľnosti je navyše zdôraznená ustanoveniami článkov 44 a 45 Dohovoru z roku 1961 (porovnaj tiež články 26 a 27 Dohovoru z roku 1963). Aj v prípade ozbrojeného konfliktu alebo prerušenia diplomatických stykov tieto ustanovenia vyžadujú, aby prijímajúci štát rešpektoval nedotknuteľnosť členov diplomatickej misie, ako aj priestorov, majetku a archívov misie. Dodržiavanie tejto zásady samozrejme neznamená - a to aj výslovne uznáva žalujúca vláda - že diplomatický zástupca pristihnutý pri napadnutí alebo inom trestnom čine nemôže byť nakrátko zadržaný políciou prijímajúceho štátu, aby sa zabránilo spáchaniu daného trestného činu. Takéto okolnosti však nijako nesúvisia s tým, čo sa stalo v prejednávanom prípade.

87. Súdny dvor preto musí vyvodiť záver, že Irán nepoužil bežné a efektívne prostriedky, ale uchýlil sa k donucovaciemu prostriedku s použitím sily proti veľvyslanectvu Spojených štátov a jeho zamestnancom. Zároveň sa Súdny dvor domnieva, že je povinný zdôrazniť kumulatívny účinok porušovania povinností zo strany Iránu. Je viditeľné, že k výraznému stupňovaniu týchto porušení došlo pri prechode od opomenutia iránskych orgánov čeliť útoku ozbrojencov 4. novembra 1979 a obsadeniu priestorov veľvyslanectva a zajatiu personálu až k takmer okamžitému schváleniu situácie štátnymi orgánmi a ďalej k vedomému udržovaniu okupácie veľvyslanectva a zadržiavania jeho personálu po mnoho mesiacov skupinou ozbrojencov konajúcich v mene štátu s cieľom donútiť Spojené štáty, aby vyhoveli určitým požiadavkám. Protiprávne zbaviť ľudské bytosti ich slobody a vystaviť ich fyzickému útlaku v ťažkých podmienkach je samo osebe zjavne nezlučiteľné so zásadami Charty Organizácie Spojených národov, ako aj so základnými zásadami ustanovenými vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Čo však musí byť nado všetko zdôraznené, je rozsah a závažnosť rozporu medzi správaním iránskeho štátu a jeho záväzkami vyplývajúcimi z celého súboru medzinárodných pravidiel tvoriacich diplomatické a konzulárne právo, ktorých zásadnú povahu tu Súdny dvor musí znovu dôrazne potvrdiť.

Otázky:

1. Vysvetlite pojem „pričítateľnosť“ v rámci zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie. Zodpovedal žalovaný štát za konanie študentov?
2. Prečo je podľa MSD možné diplomatické právo považovať za „sebestačný režim“?
3. Ako môže prijímajúci štát postupovať, ak má podozrenie na protiprávne aktivity členov diplomatického personálu?
4. Popíšte dôsledky vyhlásenia diplomatického zástupcu za *persona non grata.*

24. LaGrand

(Nemecko proti USA)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 27. júna 2001[30]

Dotknuté otázky:

Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch - konzulárna pomoc - konzulárne právo

Skutkové okolnosti:

Bratia LaGrandovci boli nemeckí občania žijúci od detstva v USA. V dôsledku pokusu o lúpež, ktorá sa skončila smrťou a ťažkým zranením zamestnancov banky, boli odsúdení na trest smrti. Podľa článku 36 odsek 1 písm. b.) Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch má prijímajúci štát povinnosť informovať zadržiavaných cudzích štátnych príslušníkov o ich práve na konzulárnu pomoc. Podľa Medzinárodného súdneho dvora, článok 36 odsek 2 Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch priznáva individuálne práva takýmto osobám, pričom ich porušenie môžu namietať pred súdnymi orgánmi. Konzulárny orgán bol o danom prípade informovaný až 10 rokov po zatknutí zo strany bratov. O 7 rokov na to, bol popravený jeden z bratov, a pred popravou druhého, podalo Nemecko žalobu na USA pred Medzinárodným súdnym dvorom s otázkou, či USA porušili v danej veci záväzky vyplývajúce z Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch, či vzniká nárok na náhradu škody, a či USA majú povinnosť akékoľvek zaistenie, alebo trestné stíhanie v budúcnosti proti Nemcom vykonávať v súlade s touto zmluvou. Napriek tomu, že vo veci bolo vydané predbežné opatrenie, aby do vydania rozsudku USA nevykonali popravu, došlo k poprave aj druhého bratra. USA následne priznali porušenie svojich povinností informovať bratov LaGrandovcov o ich právach, a predmetom sporu sa teda stal rozsah porušenia Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch zo strany USA, vrátane posúdenia záväznosti predbežného opatrenia nariadeného zo strany Medzinárodného súdneho dvora.

Vybrané časti rozhodnutia:

38. Nemecko v danom prípade žiadalo rozhodnúť a vyhlásiť, že USA tým, že bratov LaGrandovcov neinformovali o ich právach po zatknutí, a neumožnili poskytnutie konzulárnej pomoci, priamo prispeli k ich poprave. Pričom porušenie samotného práva oznámiť zadržaným osobám právo kontaktu, so sebou nesie porušenie aj ďalších práv – nadviazanie kontaktu, komunikácia atď.

39. USA pripustili porušenie Dohovoru tým, že bratov neinformovali. V rozsahu nároku Nemecka založeného na všeobecnom práve konzulárnej ochrany nie je daná jurisdikcia súdu, ktorá je inak založená protokolom k Dohovoru, nakoľko nárok sa netýka interpretácie alebo aplikácie Dohovoru. USA poukazujú na rozdiel medzi jurisdikciou nad zmluvami a obyčajovým právom a zdôrazňujú, že aj keby zmluvná aj obyčajová norma mala rovnaký obsah, ich použiteľnosť by bola oddelená.

42. Súd nemôže prijať námietku USA. Spor totiž súvisí s interpretáciou a aplikáciou Dohovoru, čo súvisí aj s otázkou, či Dohovor vytvára individuálne práva a či tieto práva môže v mene svojich občanov uplatňovať Nemecko. To nedáva štátu prekážku prevzatia nároku za svojho občana a pre začatie medzinárodného súdneho konania.

---

[30] *LaGrand (Germany v. United States of America)*, Judgment, I.C.J. Reports 2001, p. 466. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/104/104-20010627-JUD-01-00-EN.pdf.

90. Medzinárodný súdny dvor konštatoval, že práva v zmysle čl. 36 zahŕňajú nie len práva vysielajúceho štátu, ale aj zadržanej osoby. Problém však nastáva vtedy, keď príslušné autority neposkytujú potrebné informácie, v dôsledku čoho nedôjde k poskytnutiu konzulárnej pomoci. Nemecko malo právo na žiadosť bratov zabezpečiť zastúpenie a poskytnúť konzulárnu pomoc.

98. Ani Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti, ani Medzinárodný súdny dvor neboli vyzvaní k vymedzeniu právneho účinku dočasných opatrení v zmysle čl. 41 Štatútu. Vzhľadom k tomu, že Nemecko vyslovene odkazuje na medzinárodnoprávny záväzok dodržať Nariadenie, ktorým určil dočasné opatrenia, vydané súdom 3. marca 1999 a USA popierajú existenciu takéhoto záväzku, bolo potrebné o tom rozhodnúť. Spor v tejto veci medzi stranami sa týka najmä výkladu čl. 41 Dohovoru. Súd pristúpil k výkladu čl. 41 Štatútu. Súd vychádzal z obyčajového medzinárodného práva, ktoré sa odráža vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve. Zmluva sa má vykladať v dobrej viere, v súlade s obvyklým významom, ktorý je daný výrazom v zmluve v ich celkovej súvislosti a taktiež s prihliadnutím na predmet a účel zmluvy.

100. Súd poukázal na rozdielny text čl. 41 Štatútu vo francúzskej a anglickej verzii. Kým anglická verzia vychádza z nezáväzného charakteru – malo by, francúzka má charakter príkazu.

101. V takejto veci ani Charta ani Štatút nestanovujú ako pokračovať. Je možné vychádzať z čl. 33 ods. 4 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, ktoré odráža obyčajové právo – ak majú pôvodné texty rôzny význam, ktorý nemôže byť odstránený použitím článkov 31 a 32, príjme sa ten význam, ktorý s prihliadnutím na predmet a účel zmluvy tieto texty najlepšie zbližuje. Následne je možné preskúmať predmet a účel Štatútu v zmysle čl. 41.

102. Predmetom a účelom Štatútu je umožniť súdu vykonávať funkcie, ktoré sú mu zverené, a to najmä funkciu právneho urovnávania medzinárodných sporov záväznými riešeniami podľa čl. 59 Štatútu. Z predmetu a účelu Štatútu ako aj podmienok čl. 41 vyplýva, že právomoc vydávať dočasné rozhodnutia v sebe zahŕňa záväznosť tohto opatrenia, nakoľko táto právomoc je založená na nutnosti – kým to okolnosti vyžadujú – ochrániť práva strán tak, ako je to určené v konečnom rozhodnutí súdu a predchádzať ujme. Tvrdenie, že dočasné opatrenia podľa čl. 41 nie sú záväzné, by bolo v priamom rozpore s predmetom a účelom daného článku.

104. Vzhľadom na skutočnosti, ku ktorým súd dospel pri interpretácii čl. 41 Štatútu nepovažuje za nevyhnutné preskúmať aj prípravné práce na Štatúte, ktoré ich záväznosť neovplyvňujú.

109. Je jasné, že žiadny z prameňov interpretácie, na ktoré odkazujú príslušné články Viedenského dohovoru o zmluvnom práve vrátane prípravných prác nevylučuje zistenia vychádzajúce z predmetu a účelu článku 41 Štatútu. Preto súd dospel k záveru, že dočasné opatrenia vydané na základe čl. 41 Štatútu sú záväzné.

Otázky:

1. Aké práva boli v danom prípade porušené?
2. V čom pochybili USA? Čo by sa zmenilo, keby boli bratia LaGrandovci informovaní o svojich právach hneď po zatknutí?
3. Majú dočasné opatrenia záväzný charakter?
4. K čomu zaväzuje článok 36 Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch zmluvné strany?
5. Je potrebné aby štát v každom prípade súhlasil s jurisdiciou Medzinárodného súdneho dvora?

25. Zatýkací rozkaz z 11. apríla 2000 (Demokratická republika Kongo proti Belgicku)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora zo 14. februára 2002[31]

Dotknuté otázky:

princíp univerzality trestnej jurisdikcie – diplomatické výsady a imunity – trestnoprávna imunita

Skutkové okolnosti:

Belgický vyšetrujúci orgán vydal 11. apríla 2000 medzinárodný zatýkací rozkaz voči úradujúcemu Ministrovi zahraničných vecí Demokratickej republiky Kongo (ďalej len „Kongo") – Abduulaye Yerodia Ndombasimu – obviňujúc ho zo závažných porušení Ženevských konvencií z roku 1949 a ich Dodatkových protokolov a zo zločinov proti ľudskosti, ktorých sa mal dopustiť nenávistnými prejavmi v ktorých navádzal na ich spáchanie, ku ktorým napokon aj na tomto základe došlo.

Zatýkací rozkaz bol medzinárodne rozšírený prostredníctvom Interpolu. Belgicko sa opieralo o svoje vnútroštátne právo, ktoré aplikovalo na zločiny podľa medzinárodného práva princíp univerzality jurisdikcie, a to bez ohľadu na úradné postavenie páchateľa. Podľa názoru Konga sa nedotknuteľnosť osoby vykonávajúcej takéto funkcie a jej imunita pred trestným stíhaním vzťahuje aj na prípady, pre ktoré mal byť vydaný zatýkací rozkaz.

Na to 17. októbra 2000 Kongo podalo žalobu v ktorej tvrdilo, že Belgicko vo viacerých bodoch porušilo medzinárodné právo a žiadalo zrušenie medzinárodného zatýkacieho rozkazu. Kongo požadovalo zrušenie medzinárodného zatýkacieho rozkazu. Neskôr Yerodia sa v priebehu konania stal ministrom školstva (november 2000), až napokon ukončil výkon akejkoľvek vládnej funkcie (apríl 2001).

Vybrané časti rozhodnutia:

17. Kongo sa opieralo vo svojej žalobe o dva samostatné právne body. Po prvé tvrdilo, že „*univerzálna jurisdikcia,* ktorú si pripísali Belgické štátne orgány (...)," zakladá „porušenie princípu, že štát nemôže vykonávať svoj moc na území iného štátu a princípu zvrchovanej rovnosti medzi všetkými členmi Organizácie spojených národov tak, ako je to zakotvené v článku 2 odseku 1 Charty Organizácie spojených národov."

Po druhé tvrdilo, že „neuznanie (...) imunity úradujúceho ministra zahraničných vecí zakladá „porušenie diplomatickej imunity ministra zahraničných vecí zvrchovaného štátu, ako je to uznané v judikatúre Dvora a ako to vyplýva z článku 41 odseku 2 Viedenského dohovoru z 18. apríla 1961 o diplomatických stykoch."

47. Kongo zastávalo názor, že počas výkonu funkcie minister zahraničných vecí zvrchovaného štátu požíva nedotknuteľnosť a imunitu od trestného stíhania, ktorá je „absolútna alebo úplná," teda bez akejkoľvek výnimky. V súlade s tým Kongo tvrdí, že voči ministrovi zahraničných vecí, ktorý vykonáva svoju funkciu, nemožno trestné stíhanie pred cudzím súdom začať a že akýkoľvek výrok o trestnej zodpovednosti vnútroštátnym súdom v cudzej krajine alebo akýkoľvek vyšetrovací úkon vykonaný s úmyslom predložiť ho pred súd je v rozpore s princípom jurisdikčnej imunity. Podľa Konga základ trestnej imunity je výlučne funkčný a imunita priznaná obyčajovým medzinárodným právom je daná s cieľom umožniť zástupcom cudzieho štátu požívajúcim takéto imunity vykonávať ich funkcie slobodne a bez podmienok alebo prekážok. Kongo ďalej tvrdilo, že

[31] *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*, Judgement, I.C.J. Reports 2002, p. 3. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/121/121-20020214-JUD-01-00-EN.pdf.

imunita takto priznaná ministrovi zahraničných vecí, ktorý je vo výkone funkcie, zahŕňa všetky jeho činy, vrátane tých, ktorých sa dopustil pred tým, ako sa ujal funkcie a je bez významu, či ich vykonal v rámci jeho úradu, resp. nemôžu byť považované za jeho „úradné činy."

48. Kongo ďalej uviedlo, že nepopiera existenciu princípu medzinárodného trestného práva, ktorý vplýva z rozhodnutí medzinárodných vojenských tribunálov v Norimbergu a Tokiu a síce, že úradné postavenie obvineného v čase spáchania činu nemôže pred akýmkoľvek súdom, či už vnútroštátnym alebo medzinárodným, vytvárať „základ pre vylúčenie jeho trestnej zodpovednosti alebo poľahčujúcu okolnosť pre výmeru trestu." Kongo ďalej vyzdvihlo skutočnosť, že imunity môžu vytvoriť prekážku pre stíhanie pred určitým súdom po určitú dobu, čo ale neznamená, že toto stíhanie nemôže byť vedené, ak je to vhodné, pred iným súdom, ktorý nie je viazaný touto imunitou alebo v inom čase, keď sa imunita už ďalej nebude uplatňovať. Dochádza k záveru, že imunita neznamená beztrestnosť.

49. Belgicko naproti tomu tvrdí, že zatiaľ čo úradujúci ministri zahraničných vecí vo všeobecnosti požívajú jurisdikčnú imunitu pred súdmi cudzieho štátu, táto imunita sa aplikuje len na konania vykonané v rámci výkonu ich úradných funkcií a nemôže takéto osoby chrániť vo vzťahu k ich súkromným konaniam alebo keď konajú v inom zmysle, než pri výkone ich úradných funkcií.

50. Belgicko ďalej uvádza, že v okolnostiach prejednávaného prípadu pán Yerodia v čase keď sa mal dopustiť činov z ktorých je obvinený, nepožíval imunitu a že niet dôkazu, že konal v rámci jeho úradnej pôsobnosti. Má zato, že zatýkací rozkaz bol vydaný voči pánovi Yerodiovi ako osobe.

51. Dvor od počiatku uznáva, že v medzinárodnom práve je pevne zakotvené, že diplomatický a konzulárny zástupcovia, určité osoby, ktoré zastávajú vysoké úradné pozície v štáte, ako je hlava štátu, predseda vlády alebo minister zahraničných vecí, požívajú jurisdikčné imunity v iných štátoch, tak v oblasti civilnej, ako aj trestnej (...)

53. V obyčajovom medzinárodnom práve, nie sú imunity priznané ministrovi zahraničných vecí pre jeho osobnú výhodu, ale pre zabezpečenie efektívneho výkonu jeho úloh pre daný štát. (...)

54. Dvor tak dospieva k tomu, že úlohy ministra zahraničných vecí sú také, že počas výkonu jeho funkcie, ak je v zahraničí, tak požíva plnú imunitu od trestnej jurisdikcie a nedotknuteľnosť. Táto imunita a nedotknuteľnosť ochraňuje takúto osobu proti akémukoľvek konaniu zo strany iného štátu, ktoré by mu mohlo prekážať pri výkone jeho povinností.

58. Dvor dôsledne preskúmal prax štátov, vrátane vnútroštátneho zákonodarstva a niektorých rozhodnutí vnútroštátnych vyšších súdov (...) Dvor taktiež preskúmal príslušné pravidlá o imunitách a trestnej zodpovednosti osôb, ktoré vykonávajú úradnú funkciu v právnych dokumentoch, ktoré zakladajú medzinárodné trestné tribunály (...) a došiel k záveru, že tieto pravidlá taktiež neumožňujú vyvodiť záver, že takáto výnimka v obyčajovom medzinárodnom práve existuje vo vzťahu k vnútroštátnym súdom.

Napokon, žiadne z rozhodnutí Norimberského a Tokijského medzinárodného trestného tribunálu alebo Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu, ktoré citovalo Belgicko, sa nezaoberá otázkou imunít úradujúcich ministrov zahraničných vecí pred vnútroštátnymi súdmi, kde boli obžalovaní zo spáchania vojnových zločinov alebo zločinov proti ľudskosti (...)

59. Ďalej musí byť poznamenané, že pravidlá upravujúce jurisdikciu vnútroštátnych súdov musia byť opatrne odlišované od tých, ktoré upravujú jurisdikčné imunity: jurisdikcia neimplikuje absenciu imunity a naopak, absencia imunity neimplikuje jurisdikciu. A teda, aj keď viaceré medzinárodné dohovory o predchádzaní a trestaní určitých závažných zločinov zakladajú štátom povinnosť stíhania alebo extradície, a teda požadujú aby rozšírili ich trestnú jurisdikciu, takéto rozšírenia jurisdikcie žiadnym spôsobom neovplyvňujú imunity podľa obyčajového medzinárodného práva, vrátane tých, ktoré požívajú ministri zahraničných vecí. Tieto ostávajú aplikovateľné pred súdmi iného štátu, aj keď ide o súdy, ktoré vykonávajú jurisdikciu v zmysle týchto dohovorov.

60. Dvor ale zdôrazňuje, že *imunita* od jurisdikcie, ktorú požíva úradujúci minister zahraničných vecí neznamená, že požíva *beztrestnosť* od akýchkoľvek zločinov, ktoré by mohli spáchať, bez ohľadu na ich závažnosť. Imunita od trestnej jurisdikcie a individuálna trestná zodpovednosť sú celkom odlišné pojmy. Zatiaľ čo jurisdikčná imunita je vo svojej podstate procesnou, trestná zodpovednosť je otázkou hmotného práva. Jurisdikčná imunita môže na určitý čas alebo pre určité delikty zabrániť stíhaniu, ale nemôže vylúčiť trestnú zodpovednosť ako takú voči osobe, na ktorú sa vzťahuje.

61. V súlade s vyššie uvedeným imunity, požívané v zmysle medzinárodného práva súčasným alebo bývalým ministrom zahraničných vecí, za určitých okolností nepredstavujú prekážku pre jeho trestné stíhanie:

Po prvé, takéto osoby nepožívajú žiadnu trestnú imunitu podľa medzinárodného práva v ich vlastných krajinách a môžu byť teda stíhané súdmi týchto krajín v súlade s príslušnými pravidlami vnútroštátneho práva.

Po druhé, prestávajú požívať imunity od cudzej jurisdikcie ak štát, ktorý reprezentujú alebo reprezentovali, sa rozhodol zbaviť ich tejto imunity.

Po tretie, po tom, čo osoba prestane zastávať úrad ministra zahraničných vecí, táto nemôže ďalej požívať všetky imunity priznané medzinárodným právom v iných štátoch. A preto, ak by štátu medzinárodné právo priznávalo jurisdikciu, súd jedného štátu môže stíhať bývalého ministra zahraničných vecí iného štátu za činy spáchané pred alebo po období jeho úradu, ako aj za činy spáchané počas výkonu úradu v súkromnej sfére.

Po štvrté, súčasný alebo bývalý minister zahraničných vecí môže byť trestne stíhaný pred určitými medzinárodnými trestnými súdmi, ktoré majú jurisdikciu. Medzi príklady možno zahrnúť Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu a Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu (...) a budúci Medzinárodný trestný súd (...).

Otázky:

1. Čo je to princíp univerzality?
2. Aký je účel diplomatických výsad a imunít?
3. Akú povahu má trestnoprávna imunita predstaviteľov štátu?
4. Voči komu a kedy je trestnoprávna imunita predstaviteľov štátu aplikovateľná?

26. Právne následky výstavby múru na okupovanom Palestínskom území

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora z 9. júla 2004[32]

Dotknuté otázky:

pokojné riešenie sporov – právomoc MSD – ľudské práva – medzinárodné humanitárne právo – právne následky medzinárodného protiprávneho správania

Skutkové okolnosti:

70. Palestína bola súčasťou Osmanskej ríše do konca I.sv. vojny, kedy Spoločnosť národov poverila Veľkú Britániu výkonom mandátu nad Palestínou (trieda A). (...) 71. V roku 1947, Veľká Británia oznámila svoj úmysel úplne opustiť mandátne územie do polovice roku 1948. (...) Medzitým, dňa 29. novembra 1947 prijalo Valné zhromaždenie rezolúciu č. 181(II) (...), ktorou odporučilo Veľkej Británii a všetkým ostatným členom OSN prijatie a vykonanie Plánu rozdelenia územia Palestíny na dva nezávislé štáty, arabský a židovský, ako aj vytvorenie špeciálneho medzinárodného režimu pre Mesto Jeruzalem. Arabská populácia Palestíny a arabské štáty odmietli tento plán, namietajúc jeho nevyváženosť; 14. mája 1948, Izrael vyhlásil svoju nezávislosť (...) medzi Izraelom a niekoľkými arabskými štátmi vypukol ozbrojený konflikt a Plán rozdelenia nebol prijatý. 72. Bezpečnostná rada svojou rezolúciou č. 62 (1948) rozhodla, že má byť ustanovené prímerie vo všetkých sektoroch Palestíny a vyzvala priamo zapojené strany konfliktu, aby sa pokúsili o dohodu. V súlade s touto rezolúciou boli prijaté všeobecné dohody o prímerí v r. 1949 medzi Izraelom a susednými štátmi pomocou sprostredkovania OSN. Osobitne, jedna z týchto dohôd bola podpísaná na Rodose 3. apríla 1949 medzi Izraelom a Jordánskom. Jej čl. V a VI stanovili prímerie demarkačnou čiarou medzi Izraelom a arabskými silami, tzv. zelená línia (*green line*) (...). 73. V roku 1967 počas ozbrojeného konfliktu izraelské sily okupovali všetky územia, ktoré tvorili Palestínu pod britským mandátom (vrátane tých známych ako Západný breh Jordánu, ležiacich východne od zelenej línie. 74. Dňa 22. novembra 1967 prijala BR OSN jednohlasne rezolúciu č. 242 (1967), ktorou zdôraznila neprípustnosť nadobudnutia územia na základe vojny a izraelské ozbrojené sily vyzvala na opustenie území okupovaných v danom konflikte (...). 76. Následne bola podpísaná 26. októbra 1994 mierová zmluva medzi Izraelom a Jordánskom. Táto zmluva ustanovila hranice medzi dvoma štátmi s odkazom na hranice na základe mandátu (...). 80. Správa Generálneho tajomníka uvádza, že izraelská vláda plánovala stavbu múru od roku 1996 (...) plán bol schválený po prvý krát Izraelským kabinetom v júli 2001, 14. apríla 2002 prijal kabinet rozhodnutie o stavebných prácach, ktoré Izrael označil ako ochranný múr, 80 kilometrov dlhý, v troch oblastiach Západného brehu Jordánu. Projekt sa posunul na ďalšiu úroveň, keď 23. júna 2002 izraelský kabinet schválil prvú fázu stavby nepretržitého múru na Západnom brehu Jordánu (vrátane Východného Jeruzalema). (...) 84. Podľa správy Generálneho tajomníka by po dokončení múru približne 975 km^2 ležalo medzi zelenou líniou a múrom. Uvádza sa, že táto oblasť bola domovom 237 000 Palestínčanov. Ak by došlo k ukončeniu múru podľa plánu, ďalších 160 000 Palestínčanov by žilo v kompletne uzavretých komunitách, opísaných ako enklávy. V dôsledku plánovanej línie by približne 320 000 izraelských obyvateľov žilo v oblasti medzi zelenou líniou a múrom. 85. Je potrebné uviesť, že vybudovanie múru bolo sprevádzané vytvorením nového administratívneho režimu (...) časť Západného brehu Jordánu medzi zelenou líniou a múrom je „uzavretou oblasťou“ (...) vstup a východ je povolený len cez brány, ktoré sú otvorené nepravidelne a na krátku dobu.

---

[32] *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2004, p. 136. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf.

1. Žiadosť o vydanie poradného posudku bola MSD predložená na základe rezolúcie ES-10/14 prijatej Valným zhromaždením 8. decembra 2003 na jej 10. naliehavom špeciálnom zasadnutí (...). Na základe čl. 96 Charty OSN požiadalo Valné zhromaždenie MSD, aby urgentne poskytol poradný posudok na otázku:

„*Aké sú právne následky vyplývajúce z vybudovania múru postaveného Izraelom, okupačnou mocnosťou, na Okupovanom Palestínskom území, vrátane časti v rámci a okolo Východného Jeruzalema, ako je opísané v správe Generálneho tajomníka, vzhľadom na pravidlá a zásady medzinárodného práva, vrátane Štvrtého ženevského dohovoru z roku 1949, a relevantných rezolúcií Bezpečnostnej rady a Valného zhromaždenia*?"

Vybrané časti rozhodnutia:

***Právomoc VZ OSN*:**

25. Súd uviedol, že predmet súčasnej žiadosti o posudok spadá do právomoci Valného zhromaždenia podľa čl. 12 Charty (...). Žiadosť nie je sama osebe odporúčaním Valného zhromaždenia vo vzťahu k sporu alebo situácii. (...)

26. Na základe čl. 24 Charty OSN Bezpečnostná rada nesie hlavnú zodpovednosť za udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (...) odkazuje tak na hlavnú, ale nie nevyhnutne výlučnú právomoc. Valné zhromaždenie má právomoc, inter alia, na základe čl. 14 Charty odporučiť opatrenia pre pokojné urovnanie rôznych situácií.

27. Ako ukazuje prax OSN, Valné zhromaždenie i Bezpečnostná rada aplikujú čl. 12 Charty tým spôsobom, že Valné zhromaždenie nemôže urobiť žiadne odporúčanie k otázke týkajúcej sa udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti, pokiaľ otázka ostáva v agende Bezpečnostnej rady. (...)

***Aplikovateľné právo*:**

68. Otázka Valného zhromaždenia sa týka právnych následkov stavby múru na okupovanom palestínskom území. Za účelom stanovenia týchto následkov pre Valné zhromaždenie musí Súd určiť či stavba tohto múru ne/porušuje medzinárodné právo. (...) 69. (...) musí určiť aplikovateľné právo, aby určil či došlo k jeho porušeniu.

78. Súd uvádza, že na základe obyčajového medzinárodného práva, ako je vyjadrené v čl. 42 Poriadku pozemnej vojny (*Regulations respecting the laws and customs of war on land*) pripojeného k 4. Haagskemu Dohovoru 18. októbra 1907, územie sa považuje za okupované, ak je pod mocou nepriateľskej armády, a okupácia sa vzťahuje len na územie, nad ktorým je táto moc ustanovená alebo vykonávaná. Územia situované medzi zelenou líniou a bývalou východnou hranicou Palestíny pod mandátom boli okupované Izraelom v roku 1967 počas ozbrojeného konfliktu medzi Izraelom a Jordánskom. Tieto územia boli na základe obyčajového medzinárodného práva okupované územia, v ktorých mal Izrael postavenie okupačnej mocnosti. (...) Všetky tieto územia (vrátane východného Jeruzalema) ostali okupovanými územiami a Izrael mal naďalej status okupačnej mocnosti.

86. Súd pristúpi k určeniu pravidiel a zásad medzinárodného práva, ktoré sú relevantné pre posúdenie zákonnosti opatrení vykonaných Izraelom. Tieto pravidlá a princípy sú obsiahnuté v Charte OSN a určitých iných zmluvách, v medzinárodnom obyčajovom práve a v relevantných rezolúciách prijatých v súlade s Chartou Valným zhromaždením a Bezpečnostnou radou OSN. Pochybnosti boli prezentované Izraelom voči použiteľnosti určitých pravidiel medzinárodného humanitárneho práva a nástrojov ľudských práv na území Okupovanej Palestíny. Súd preto zváži tieto rôzne otázky.

87. V prvom rade Súd pripomína, že v súlade s čl. 2 ods. 4 Charty OSN: „ všetci členovia sa majú zdržať vo svojich medzinárodných vzťahoch hrozby alebo použitia sily voči územnej celistvosti

alebo politickej nezávislosti iného štátu alebo akéhokoľvek iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi OSN." 24. októbra 1970 prijalo Valné zhromaždenie rezolúciu č. 2625 (XXV), nazvanú Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi, v ktorej je zdôraznené, že žiadne nadobudnutie územia v dôsledku hrozby alebo použitia sily sa neuzná ako zákonné. (...) zásady ako je použitie sily začlenené v Charte OSN odrážajú medzinárodné obyčajové právo. Rovnaké platí aj pre vyplývajúci následok nezákonnosti nadobudnutia územia na základe hrozby alebo použitia sily.

88. Súd tiež pripomína, že princíp sebaurčenia národov je zakotvený v Charte OSN a potvrdený rezolúciou Valného zhromaždenia č. 2625 (XXV) (...) čl. 1 spoločný pre Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach a Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach potvrdzuje právo všetkých národov na sebaurčenie a pre zmluvné štáty vytvára záväzok podporovať výkon tohto práva a dodržiavať ho v súlade s ustanoveniami Charty OSN. (...)

89. Vzhľadom na medzinárodné humanitárne právo, Súd po prvé uvádza, že Izrael nie je zmluvnou stranou štvrtého Haagskeho dohovoru z roku 1907, ku ktorému bol pripojený Poriadok pozemnej vojny. (...) Odvtedy však Medzinárodný vojenský tribunál v Norimbergu uviedol, že pravidlá obsiahnuté v Dohovore boli uznané všetkými civilizovanými národmi a sú považované za vyjadrenie zákonov a obyčají vojny (...). Súd je toho názoru, že ustanovenia Poriadku pozemnej vojny sa stali súčasťou medzinárodného obyčajového práva, ako uznali aj ostatní účastníci konania pred Súdom. Súd tiež poznamenáva, že vzhľadom na čl. 154 štvrtého Ženevského dohovoru, tento dohovor dopĺňa časti II a III Haagskeho Poriadku pozemnej vojny. Časť III tohto Poriadku, označená ako Vojenská správa nad územím nepriateľského štátu, sa osobitne týka tohto prípadu.

90. Po druhé, vzhľadom na štvrtý Ženevský dohovor boli vyjadrené rôzne názory jednotlivých účastníkov v tomto konaní. Izrael na rozdiel od väčšiny účastníkov (...) nesúhlasí s tým, že by ustanovenia štvrtého Ženevského dohovoru boli aplikovateľné na územie okupovanej Palestíny, uvádzajúc, že toto územie nebolo uznané za suverénny štát pred jeho pripojením k Jordánsku a Egyptu a vyvodil, že nie je územím Vysokej zmluvnej strany ako vyžaduje Dohovor.

91. Súd pripomína, že Izrael ratifikoval štvrtý Ženevský dohovor 6.júla 1951 a že Izrael je zmluvnou stranou tohto Dohovoru. Jordánsko je tiež zmluvnou stranou od 29. mája 1951. Žiadny z týchto štátov neurobili žiadnu výhradu, ktorá by sa týkala súčasného konania (...)

93. Po obsadení Západného brehu Jordánu v 1967 vydali izraelské úrady nariadenie, na základe ktorého mal v rámci súdneho konania vojenský súd aplikovať ustanovenia Ženevského dohovoru z 12. augusta 1949 týkajúce sa ochrany civilných osôb v čase vojny. Následne, izraelské orgány uviedli v mnohých prípadoch, že vo všeobecnosti uplatňujú humanitárne ustanovenia štvrtého Ženevského dohovoru v rámci okupovaných území (...).

94. Súd ďalej pripomenul, že podľa medzinárodného obyčajového práva vyjadreného v čl. 31 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve z 23. mája 1969 musí byť zmluva vykladaná na základe dobrej viery s ohľadom na obvyklý význam jej pojmov, vo vzájomných súvislostiach a vo svetle jej cieľov a predmetu (...).

95. Súd uvádza, že vzhľadom na čl. 2 štvrtého Ženevského dohovoru sa tento dohovor uplatňuje, ak sú splnené dve podmienky: existuje ozbrojený konflikt (bez ohľadu na to, či došlo k uznaniu stavu vojny alebo nie) a tento ozbrojený konflikt vznikol medzi dvoma zmluvnými stranami. Ak sú splnené obe podmienky, uplatňuje sa Dohovor, najmä, v priebehu konfliktu na každom okupovanom území jednou zmluvnou stranou. (...) dokonca aj v prípade, že sa okupácia počas konfliktu nestretla s ozbrojeným odporom, bude Dohovor uplatnený. Tento výklad odráža úmysel tvorcov štvrtého Ženevského dohovoru chrániť civilné obyvateľstvo, ktoré sa nachádza v rukách okupačnej mocnosti (...).

96. Súd naviac uvádza, že zmluvné štáty štvrtého Ženevského dohovoru potvrdili tento výklad na konferencii 15. júla 1999. Vydali vyhlásenie, ktorým potvrdili uplatniteľnosť štvrtého Ženevského dohovoru na okupované Palestínske územie, vrátane východného Jeruzalema (...).

97. Naviac Súd dodáva, že Medzinárodný výbor Červeného kríža (ICRC), ktorého špeciálne postavenie voči uplatňovaniu štvrtého Ženevského dohovoru musí byť uznané a rešpektované v každom okamihu stranami podľa čl. 142 Dohovoru, vyjadril tiež svoj názor k výkladu Dohovoru. Vo vyhlásení 5. decembra 2001 pripomenul, že vždy potvrdzoval de jure uplatniteľnosť štvrtého Ženevského dohovoru na územia okupované štátom Izrael od roku 1967, vrátane Východného Jeruzalema (v bodoch 98 a 99 tohto poradného posudku Súd potvrdil, že Valné zhromaždenie a Bezpečnostná rada v niekoľkých rezolúciách vyjadrili rovnaký názor).

100. Súd záverom uvádza, že Najvyšší súd Izraela vo svojom rozhodnutí 3. mája 2004, rovnako dospel k názoru, že vojenské operácie v časti Rafah v rozsahu, v akom sa dotýkajú civilného obyvateľstva, sa riadia Poriadkom pozemnej vojny (1907) a Ženevským dohovorom o ochrane civilného obyvateľstva počas vojny (1949).

101. Na základe vyššie uvedeného, Súd dospel k názoru, že štvrtý Ženevský dohovor sa uplatňuje na akékoľvek okupované územie v čase ozbrojeného konfliktu medzi dvomi alebo viacerými Vysokými zmluvnými stranami. Izrael a Jordánsko boli stranami tohto dohovoru v čase, kedy ozbrojený konflikt v roku 1967 vypukol. Následne Súd uvádza, že Dohovor sa aplikuje na palestínske územia, ktoré pred konfliktom ležali východne od zelenej línie a ktoré boli počas konfliktu okupované Izraelom, bez potreby ďalšieho skúmania predchádzajúceho statusu týchto území.

102. Účastníci sa v rámci konania pred Súdom tiež rozchádzali v názoroch, či medzinárodné dohovory o ľudských právach, ktorých je Izrael zmluvnou stranou, uplatňujú v rámci okupovaného palestínskeho územia (...). Izrael poprel, že by sa Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach a Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach (obidve podpísal), uplatňovali na okupované palestínske územie (...).

106. Súd sa vo všeobecnosti domnieva, že ochrana poskytovaná medzinárodnými dohovormi o ľudských právach nezaniká v prípade ozbrojeného konfliktu, okrem prípadu derogačného ustanovenia v čl. 4 medzinárodného patu o občianskych a politických právach. Vo vzťahu medzi medzinárodným humanitárnym právom a právom ľudských práv existujú tri možné situácie: niektoré práva môžu byť výlučne záležitosťou medzinárodného humanitárneho práva, niektoré môžu byť výlučne záležitosťou ľudských práv, no niektoré môžu byť záležitosťou oboch odvetví medzinárodného práva. Aby zodpovedal položenú otázku, musí vziať do úvahy obe tieto odvetvia medzinárodného práva, konkrétne ľudské práva a ako *lex specialis* medzinárodné humanitárne právo.

107. Ostáva tak zistiť, či tieto dva Pakty a Dohovor o právach dieťaťa sa uplatňujú len na územia zmluvných štátov alebo či sú aplikovateľné aj mimo ich území, a ak áno, za akých okolností.

108. Rozsah uplatniteľnosti Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach je definovaný jeho čl. 2, podľa ktorého sa každý zmluvný štát Paktu zaväzuje dodržiavať a zaistiť všetkým jednotlivcom v rámci svojho územia a podliehajúcim jeho jurisdikcii práva uznané týmto Paktom, bez akéhokoľvek rozdielu, ako je rasa, farba pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné názory, národný alebo sociálny pôvod, majetok, narodenie alebo iný status (...).

109. Súd je toho názoru, že zatiaľ čo právomoc štátu je primárne územná, môže byť niekedy vykonávaná mimo národné územie. S ohľadom na predmet a účel Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach sa zdá byť prirodzené, že aj v takomto prípade sú zmluvné štáty viazané dodržiavať jeho ustanovenia. Ustálená prax Výboru OSN pre ľudské práva je v súlade s týmto názorom. Podľa Výboru je Pakt aplikovateľný, ak štát vykonáva svoju jurisdikciu na cudzom území.

114. (...) Súd teraz pristúpi k posúdeniu, či stavba múru porušila tieto pravidlá a zásady (...).

116. Izrael argumentoval, že jediným cieľom výstavby múru je umožniť mu efektívny boj proti teroristickým útokom zo Západného brehu Jordánu. Opakovane uviedol, že múr je len dočasným riešením.

119. Sud uviedol, že trasa múru ako bola stanovená izraelskou vládou, zahŕňa v rámci „uzavretej oblasti" 80% obyvateľov žijúcich na území okupovanej Palestíny. Naviac, (...) jej trasa je vedená tak, aby zahrnula väčšinu izraelských osád na území okupovanej Palestíny (vrátane Východného Jeruzalema).

120. S ohľadom na tieto osady, Súd poukazuje na čl. 49 ods. 6 štvrtého Ženevského dohovoru, podľa ktorého: okupačná mocnosť nesmie deportovať alebo premiestniť časť svojho civilného obyvateľstva na územie, ktoré okupuje (...). Informácie poskytnuté Súdu ukazujú, že od roku 1977 postupoval Izrael spôsobom porušujúcim dané ustanovenie (...). Súd tak konštatuje, že izraelské osady na území okupovanej Palestíny (vrátane Východného Jeruzalema) boli založené v rozpore s medzinárodným právom.

121. Hoci Súd si je vedomý uistenia zo strany Izraela, že výstavba múru nie je anexiou a že má len dočasnú povahu, nemôže ostať ľahostajný voči obavám, že trasa múru bude mať vplyv na budúce hranice medzi Izraelom a Palestínou, že Izrael si môže pričleniť osady a že múr znamená pričlenenie. Súd sa domnieva, že výstavba múru a s ním spojený režim vytvára „*fait accompli*" (hotovú vec). Tento stav by sa mohol ľahko stať trvalým, ktorý by bol formálne označovaný ako „múr", no v konečnom dôsledku by to bola anexia.

123. Výstavba múru tiež vyvoláva množstvo problémov týkajúcich sa relevantných ustanovení medzinárodného humanitárneho práva a ľudsko- právnych dohovorov.

125. (...) Keďže vojenské operácie vedúce k okupácii Západného brehu Jordánu v roku 1967 skončili už dávno, na okupovanom území sú uplatniteľné len čl. 47, 49, 52, 53 a 59 štvrtého Ženevského dohovoru (...). Čl. 47 upravuje všeobecné garancie práv chránených osôb, ktoré sú na obsadenom území, stanovených dohovorom, (...) čl. 49 upravuje presun, deportáciu a evakuáciu chránených osôb z obsadeného územia, (...) čl. 52 upravuje pracovné možnosti pracujúcich obsadeného územia, (...) čl. 53 upravuje zákaz ničenia hnuteľného a nehnuteľného majetku, (...) a čl. 59 upravuje právo na humanitárnu pomoc v obsadených oblastiach.

127. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach tiež obsahuje niekoľko relevantných ustanovení. (...) Súd poznamenáva, že čl. 4 Paktu umožňuje derogáciu pod určitými podmienkami, voči určitým ustanoveniam. Izrael využil toto právo derogácie na základe oznámenia Generálnemu tajomníkovi 3. októbra 1991 (...). Súd poznamenáva, že táto derogácia sa týka len čl. 9 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý upravuje právo na slobodu a bezpečnosť osoby a stanovuje pravidlá v prípade zatknutia alebo zadržania. Ostatné články Paktu tak ostávajú uplatniteľné nie len na izraelskom území, ale tiež na území okupovanej Palestíny. (...)

134. Celkovo je Súd toho názoru, že vybudovanie múru a s ním spojený režim narúšajú slobodu pohybu obyvateľov územia okupovanej Palestíny (s výnimkou izraelských občanov a tých, ktorí sú mu prispôsobení), ktorá je garantovaná čl. 12 ods. 1 Medzinárodného paktu občianskych a politických práv. Rovnako narúšajú právo na prácu, na zdravie, vzdelanie, na primeranú životnú úroveň upravené Medzinárodným paktom o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach a v Medzinárodnom dohovore OSN o právach dieťaťa (...).

135. Súd však uvádza, že uplatniteľné medzinárodné humanitárne právo obsahuje ustanovenia umožňujúce za určitých okolností vziať do úvahy vojenskú. Ani čl. 46 Poriadku pozemnej vojny z roku 1907 ani čl. 47 štvrtého Ženevského dohovoru neobsahujú takéto ustanovenie. S ohľadom na nútený presun obyvateľstva deportácie, ktoré sú zakázané čl. 49 ods. 1 Dohovoru, ods. 2 tohto článku poskytuje výnimku v tých prípadoch, v ktorých to vyžaduje bezpečnosť populácie alebo

naliehavé vojenské dôvody. Táto výnimka sa však nevzťahuje na ods. 6 tohto článku, ktorý okupačnej mocnosti zakazuje deportáciu alebo presun častí svojho civilného obyvateľstva na územie, ktoré okupuje. Pokiaľ ide o čl. 53, upravujúci ničenie osobného majetku, upravuje výnimku, ak sa takéto ničenie považuje za absolútne nevyhnutné pre vojenské operácie. (...) na základe predložených materiálov však Súd nie je presvedčený, že by ničenie v rozpore so zákazom v čl. 53 štvrtého Ženevského dohovoru bolo absolútne nevyhnutné pre vojenské operácie. 138. Súd sa domnieva, že výstavba múru je v rozpore s niekoľkými medzinárodnými záväzkami Izraela (...). Izrael však tvrdí, že múr je opatrením úplne v súlade s právom štátu na sebaobranu zakotveným v čl. 51 Charty OSN (...). Čl. 51 Charty uznáva existenciu prirodzeného práva na sebaobranu v prípade ozbrojeného útoku jedného štátu voči druhému (...). Izrael však netvrdil, že útoky voči nemu sú pričítateľné inému štátu. Súd taktiež uvádza, že Izrael vykonáva kontrolu nad územím okupovanej Palestíny a že samotný Izrael tvrdí, že hrozba, ktorou odôvodňuje stavbu múru, pochádza z vnútra a nie mimo tohto územia. (...) Následne preto Súd uzatvára, že čl. 51 Charty OSN nemá žiadny význam pre daný prípad.

141. Faktom však ostáva, že Izrael musí čeliť množstvu nerozlišujúcich a smrteľných násilných činov voči civilnému obyvateľstvu. Má právo, a teda aj povinnosť, na ne reagovať, aby ochránil životy svojich občanov. Prijaté opatrenia však musia ostať v súlade s uplatniteľným medzinárodným právom.

149. Súd podotýka, že Izrael musí dodržiavať medzinárodné záväzky, ktoré vybudovaním múra na území okupovanej Palestíny porušil. Izrael povinný dodržiavať právo palestínskeho národa na sebaurčenie a svoje záväzky na základe medzinárodného humanitárneho práva a medzinárodné ľudské práva. Naviac, musí zaistiť slobodu prístupu na Sväté miesta, nad ktorými získal kontrolu na základe vojny v roku 1967.

150. Súd poznamenáva, že Izrael má tiež záväzok ukončiť porušovanie svojich medzinárodných záväzkov plynúce z výstavby múru na území okupovanej Palestíny (...). 151. Následne má Izrael povinnosť ukončiť práce na výstavbe múru na území okupovanej Palestíny, vrátane Východného Jeruzalema. Naviac, podľa posúdenia Súdu, porušenia medzinárodných záväzkov Izraela vyplývajú z výstavby múru a režimu s ním spojeného, zastavenie ich porušovania vyžaduje odstránenie tých častí, ktoré sú už umiestnené na území okupovanej Palestíny, vrátane Východného Jeruzalema (...).

152. Naviac, keďže vybudovanie múru na okupovanom území Palestíny bolo spojené s vyvlastnením a zničením domov, obchodov a poľnohospodárskych podnikov, Súd konštatuje, že Izrael má povinnosť nahradiť škodu spôsobenú všetkým dotknutým fyzickým i právnickým osobám (...).

153. Izrael je povinný vrátiť pozemky, ovocné záhrady, olivové háje, a iný nehnuteľný majetok zabavený fyzickým a právnickým osobám za účelom výstavby múru na území okupovanej Palestíny. V prípade, že by takáto reštitúcia nebola materiálne možná, Izrael je povinný poskytnúť dotknutým osobám náhradu utrpenej škody (...).

155. Súd poznamenáva, že záväzky porušené Izraelom sa týkajú aj určitých záväzkov *erga omnes* (...) sú to záväzok dodržiavať právo palestínskeho národa na sebaurčenie a určité záväzky podľa medzinárodného humanitárneho práva (...).

159. (...) Súd konštatuje, že vzhľadom na povahu a význam porušených práv a záväzkov, všetky štáty majú povinnosť neuznať zákonnosť situácie vyplývajúcej z výstavby múru na území okupovanej Palestíny, vrátane Východného Jeruzalema. Majú tiež povinnosť neposkytnúť pomoc alebo podporu pri udržiavaní situácie vytvorenej výstavbou múra (...).

Otázky:

1. Na čo slúžia naliehavé špeciálne zasadnutia Valného zhromaždenia?
2. Kedy je možné územie považovať za okupované?
3. Aké pravidlá medzinárodného práva MSD skúmal v súvislosti s výstavbou izraelského múra?
4. Porušenie ktorých ustanovení medzinárodného práva konštatoval MSD v dôsledku výstavby múra?
5. Aké právne následky konštatoval MSD v súvislosti s výstavbou múra?
6. Aké povinnosti vyplývajú Izraelu z porušenia medzinárodného práva v dôsledku vybudovania múra?

27. Mohammed Alzery proti Švédsku

rozhodnutie Výboru pre ľudské práva z 10. novembra 2006[33]

Dotknuté otázky:

vyhostenie z dôvodov národnej bezpečnosti - záväzok rešpektovať medzinárodné zmluvy – Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach - zákaz mučenia, krutého, ponižujúceho alebo neľudského zaobchádzania alebo trestania - zákaz vyhostenia - zákaz diskriminácie

Skutkové okolnosti:

Pán Alzery bol učiteľ zapojený do činnosti organizácie zameranej na islamistickú opozíciu. Počas štúdií rozdával letáky s ňou súvisiace, zúčastňoval sa prednášok a čítal deťom Korán. V roku 1991 chcel opustiť Egypt, avšak bol opakovane mučený a zatknutý bezpečnostnými službami. Aby zabránil ďalšiemu zatknutiu a mučeniu, odišiel na vlastný pas ale na falošné víza do Saudskej Arábie a v roku 1994 odtiaľ do Sýrie. Postupne začali zo Sýrie vydávať egyptských občanov a keďže sa bál aj svojho vydania späť do Egypta, v roku 1999 odišiel na falošný dánsky pas do Švédska, kde ihneď požiadal o azyl a trvalý pobyt a uviedol, že na to, aby sa dostal do krajiny, použil falošný pas. Na potvrdenie svojej totožnosti komunikoval s egyptským právnikom, ktorý doložil správu o tom, že Alzery je 1 z obvinených v konaní o členstve v zakázanej organizácii a hrozí mu vojenský súd. Alzery pri výsluchu uviedol, že odmieta akékoľvek väzby na organizáciu, ako aj násilie ako prostriedok na dosiahnutie politického cieľa, avšak obáva sa tohto falošného obvinenia, zatknutia a mučenia v prípade návratu do Egypta.

Tajná polícia Švédska odporúčila zamietnuť žiadosť o trvalý pobyt z bezpečnostných dôvodov. Rozhodla o tom aj švédska vláda a nariadila okamžité navrátenie Alzeryho do Egypta. V záujme rešpektovania medzinárodných záväzkov, si však Švédsko vyžiadalo písomné záruky zo strany Egypta, že bude konať v súlade s ľudskými právami, a takéto záruky považovalo za dostatočné pre navrátenie Alzeryho do Egypta. Na letisku ho čakali bezpečnostní agenti USA a Egypta. Bol podrobený bezpečnostnej prehliadke, v lietadle bol so zaviazanými očami a kapucňou prepravovaný na podlahe. Následne ho odovzdali egyptskej vojenskej bezpečnosti v Káhire. Po návrate bol väznený, vypočúvaný a zaobchádzalo sa s ním neľudským spôsobom. Množstvo spoluobvinených bolo väznených niekoľko rokov, odsúdených na trest smrti, alebo popravených. Alzery bol po približne 10 mesiacoch prepustený.

Výkonom rozhodnutia o vyhostení bola poverená bezpečnostná polícia, ktorá mala zabezpečiť, aby vyhostenie bolo v súlade s platnými švédskymi predpismi.

Alzery sa obrátil na Výbor pre ľudské práva pre porušenie článkov 2, 7, 13 a 14 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach vrátane článku 2 Opčného protokolu č. 1 k nemu.

Vybrané časti rozhodnutia:

V danom prípade sa Európsky súd pre ľudské práva musel vyrovnať najprv s otázkou prípustnosti podania a prijatia sťažnosti. V danom prípade sa nebolo možné odvolať, nakoľko proti rozhodnutiu o vyhostení sa opravný prostriedok nepripúšťa. Alzery podal sťažnosť neskôr, nakoľko bol hneď väznený a podaná sťažnosť by ho mohla vystaviť ďalšiemu zlému zaobchádzaniu a mučeniu. Sťažnosť nebola Európskym súdom pre ľudské práva preskúmaná z dôvodu vylúčenia právomoci konať, pre nedodržanie 6 mesačnej lehoty na podanie sťažnosti. Vo veci však konal Výbor pre ľudské práva, nakoľko plynutie času nebolo tak závažné, aby vylúčilo prípustnosť podania

[33] *Mohammed Alzery v. Sweden*, Communication No. 1416/2005, U.N. Doc. CCPR/C/88/D/1416/2005 (2006). Dostupné online: https://www.refworld.org/cases,HRC,47975afa21.html.

sťažnosti a vo veci nekonal Európsky súd pre ľudské práva, čo by konanie Výboru vylúčilo. Výbor pre ľudské práva sa k otázkam porušenia práv Alzeryho v zmysle podanej sťažnosti vyjadril v bodoch 11 rozhodnutia.

11.3. V prvom rade bolo potrebné preskúmať, či vyhostenie Alzeryho malo za následok vystavenie skutočnému riziku mučenia alebo iného zlého zaobchádzania, čo je v rozpore so zákazom vyhostenia v zmysle článku 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

11.4. Výbor pre ľudské práva poznamenal, že zmluvný štát sám pripustil, že existuje riziko zlého zaobchádzania. Spoliehal sa však na diplomatické záruky a na skutočnosť, že riziko zlého zaobchádzania bolo dostatočne znížené na to, aby sa zabránilo porušeniu zákazu vyhostenia. Výbor pre ľudské práva však konštatoval, že záruky neobsahovali žiadne mechanizmy na monitorovanie ich presadzovania a neboli prijaté ani žiadne opatrenia. Vo väznici Alzeryho navštevoval veľvyslanec, avšak až po období, počas ktorého bol vystavený riziku ujmy, teda až po 5 týždňoch od návratu do Egypta. Keďže zmluvný štát nepreukázal dostatočnosť diplomatických záruk, Výbor pre ľudské práva konštatoval porušenie článku 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

11.6. Pokiaľ ide o záväzok zmluvného štátu zabrániť mučeniu, krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, Výbor pre ľudské práva konštatoval, že štát, ktorý je zmluvnou stranou Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach je pri najmenšom zodpovedný za činy zahraničných úradníkov, ak ich vykonávajú so súhlasom tohto zmluvného štátu. Tieto činy vykonávajú pri výkone svojich služobných funkcií, v prítomnosti úradníkov zmluvného štátu a v právomoci štátu, ktorý je zmluvnou stranou, preto sú mu riadne pripísateľné. V tomto prípade došlo k prekročeniu miery prípustnosti konania zo strany zmluvného štátu, a preto došlo k porušeniu článku 7 Paktu.

11.8. Nakoľko absentuje možnosť preskúmať rozhodnutie o vyhostení a existuje riziko mučenia, Výbor pre ľudské práva konštatuje, že sa vyžaduje účinný prostriedok nápravy v prípade porušenia článku 7 Paktu. Je dôležitá účinná kontrola rozhodnutia o vyhostení s rizikom mučenia pred samotným vyhostením, aby sa predišlo nenapraviteľnej ujme jednotlivca.

Výbor pre ľudské práva teda v danom prípade konštatoval porušenie článku 7 v spojitosti s článkom 2 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

Otázky:

1. Aké podmienky musia byť splnené na to, aby bola sťažnosť pred Európskym súdom pre ľudské práva prípustná a boli v tomto prípade splnené? Prečo áno/nie?
2. Za akých podmienok môže štát vyhostiť cudzinca zo svojho územia a nariadiť jeho návrat do krajiny pôvodu? Boli tieto podmienky v tomto prípade splnené?
3. V čom spočíva zásada medzinárodného práva non-refoulement?
4. Aké práva boli v danom prípade porušené a prečo?
5. Mal pán Alzery aj iné možnosti ochrany svojich práv? Ak áno, aké?

28. Ahmadou Sadio Diallo
(Guinejská republika proti Demokratickej republike Kongo)

Skutkové okolnosti:

Pán Ahmadou Sadio Diallo (ďalej len „Diallo"), štátny občan Guinejskej republiky (ďalej len Guiney"), sa v roku 1964 presťahoval do Demokratickej republiky Kongo (ďalej len „DRK") (v tom čase niesla názov Kongo, neskôr Zair). V roku 1974 pán Diallo založil v DRK spoločnosť *Africom-Zaire*, ktorej predmetom činnosti bol import-export. Spoločnosť bola založená na základe práva DRK ako súkromná spoločnosť s ručením obmedzeným, v ktorej zastával funkciu spoločníka. V roku 1979 založil ďalšiu spoločnosť, *Africontainers-Zaire*, ktorá sa venovala kontajnerovej preprave tovarov. Ako v prípade *Africom-Zaire*, aj v *Africontainers-Zaire* pôsobil ako spoločník spoločnosti. Na konci 80. rokov 20. storočia, obidve spoločnosti, prostredníctvom pána Dialla, viedli súdne spory proti viacerým obchodným partnerom, od ktorých sa snažili vymôcť dlhy, ako napr. od Zaire Fina, Zaire Shell, Zaire Mobil Oil, či niektorých štátnych inštitúcií. Dňa 25. januára 1988 bol pán Diallo zatknutý a následne vzatý do väzby. Dňa 28. januára 1989 prokurátor nariadil prepustenie pána Dialla po tom, čo bolo trestné stíhanie zastavené z dôvodu jeho bezúčelnosti. Dňa 31. októbra 1995, predseda vlády DRK vydal rozhodnutie o vyhostení pána Dialla z DRK. Po opätovných zadržaniach a prepusteniach bol nakoniec 31. januára 1996 vyhostený z územia DRK. Jeho neprítomnosť v DRK spôsobila značné problémy pri riadení spomínaných spoločností, keďže okrem toho, že bol pán Diallo ich spoločníkom, zároveň vystupoval aj ako konateľ. Keďže Medzinárodný súdny dvor (ďalej len „Súd") vo svojom rozsudku z 24. mája 2007 vyhlásil žalobu Guiney za prípustnú za prípustnú „v rozsahu, ktorý sa týka ochrany práv pána Dialla ako jednotlivca" a „v rozsahu, v akom sa týka ochrany jeho priamych práv ako spoločníka spoločností *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire*.

I.

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora k predbežným námietkam z 24. mája 2007[34]

Dotknuté otázky:

diplomatická ochrana – vyčerpanie všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov – práva akcionárov – substitúcia štátu štátnej príslušnosti právnickej osoby štátom štátnej príslušnosti akcionárov

Vybrané časti rozhodnutia:

Diplomatická ochrana:

39. Súd pripomína, že podľa obyčajového medzinárodného práva, ako je uvedené v článku 1 *Návrhu článkov o diplomatickej ochrane* (...), *„diplomatická ochrana spočíva v tom, že štát prostredníctvom diplomatických opatrení alebo iných prostriedkov mierového riešenia sporov sa dovoláva zodpovednosti iného štátu za škodu spôsobenú medzinárodným protiprávnym konaním tohto štátu fyzickej alebo právnickej osobe, ktorá je štátnym príslušníkom štátu poskytujúceho diplomatickú ochranu s cieľom uplatniť túto zodpovednosť "* (...) Vzhľadom na podstatný vývoj medzinárodného

[34] *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of Congo)*, Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 582. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/103/103-20070524-JUD-01-00-EN.pdf.

práva v posledných desaťročiach, pokiaľ ide o práva, ktoré poskytuje jednotlivcom, rozsah pôsobnosti *ratione materiae* diplomatickej ochrany, ktorý sa pôvodne obmedzoval na údajné porušenia minimálneho štandardu zaobchádzania s cudzincami, sa následne rozšíril tak, aby zahŕňal, *inter alia*, medzinárodne zaručené ľudské práva.

Vyčerpanie všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov:

44. Vo veciach diplomatickej ochrany prináleží žalobcovi, aby preukázal, že vnútroštátne opravné prostriedky boli skutočne vyčerpané, alebo aby preukázal, že výnimočné okolnosti zbavili údajne poškodenú osobu, ktorej sa žalobca snaží chrániť povinnosť vyčerpať dostupné vnútroštátne opravné prostriedky (pozri Elettronica Sicula S.p.A. (ELSI) (Spojené štáty americké v. Taliansko), ICJ Reports 1989, str. 43-44, para. 53). Je na žalovanom, aby presvedčil Súd, že vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku existovali účinné opravné prostriedky, ktoré neboli vyčerpané (pozri tamtiež, str. 46, para. 59) (...)

47. Súd ďalej poznamenáva, že aj keby išlo o prípad vyhostenia a nie zamietnutie vstupu, ako tvrdí DRK, DRK tiež nepreukázala, že prostriedky nápravy proti rozhodnutiam o vyhostení sú dostupné podľa jeho vnútroštátneho práva. DRC síce uviedla možnosť požiadať príslušný správny orgán o opätovné posúdenie (...) Súd napriek tomu pripomína, že hoci vnútroštátne opravné prostriedky, ktoré sa musia vyčerpať, zahŕňajú všetky opravné prostriedky právnej povahy, súdny opravný prostriedok, ako aj nápravu pred správnymi orgánmi, správne opravné prostriedky sa môžu zohľadniť len vtedy (...) ak ich cieľom je obhájiť právo a nie získať prospech, pokiaľ nepredstavujú nevyhnutný predpoklad prípustnosti následných sporových konaní. Teda možnosť, ktorá bola daná pánovi Diallovi, a to podanie žiadosti o prehodnotenie rozhodnutia o vyhostení správnemu orgánu, ktorý ho prijal, to znamená predsedovi vlády, v nádeji, že svoje rozhodnutie zruší z dôvodu milosti, nemožno považovať za vnútroštátny opravný prostriedok, ktorý sa má vyčerpať.

48. Po tom, čo Súd konštatoval, že DRK nepreukázala existenciu dostupných a účinných prostriedkov nápravy, ktoré by umožnili pánovi Diallovi spochybniť jeho vyhostenie (...) dospel k záveru, že námietku DRK proti prípustnosti založenú na nevyčerpaní vnútroštátnych prostriedkov nápravy nemožno prijať v prípade v súvislosti s týmto vyhostením.

Práva akcionárov:

61. Ako Súd pripomenul vo veci *Barcelona Traction: „nie je potrebné skúmať množstvo rozdielnych foriem právnickej osoby stanovených vnútroštátnym právom"* (I.C.J. Reports 1970, str. 34, para. 40). Z hľadiska medzinárodného práva je dôležité určiť, či majú alebo nemajú právnu subjektivitu nezávislú od svojich členov. Udelenie nezávislej obchodnej osobnosti spoločnosti znamená udelenie práv na vlastný majetok, práv, ktoré je sama o sebe schopná chrániť. V dôsledku toho môže diplomatickú ochranu v mene spoločnosti vykonávať len štát štátnej príslušnosti, ak sú jej práva poškodené protiprávnym konaním iného štátu. Pri určovaní, či má spoločnosť nezávislú a odlišnú právnu subjektivitu, sa medzinárodné právo zaoberá pravidlami príslušného vnútroštátneho práva.

63. Právo DRK priznáva spoločnosti s ručením obmedzeným nezávislú právnu subjektivitu odlišnú od postavenia jej spoločníkov, najmä v tom, že majetok spoločníkov je úplne odlišný (oddelený) od majetku spoločnosti a že spoločníci sú zodpovední za dlhy spoločnosti len v rozsahu zdrojov, ktoré boli tejto spoločnosti upísané. V dôsledku toho sa pohľadávky spoločnosti voči tretím stranám a záväzky voči tretím stranám týkajú ich príslušných práv a povinností. Ako Súd zdôraznil vo veci *Barcelona Traction*: *„Pokiaľ spoločnosť existuje, akcionár nemá právo na majetok spoločnosti."* (I.C.J. Reports 1970, str. 34, para. 41). Toto zostáva základným pravidlom v tejto súvislosti, či už pre spoločnosť s ručením obmedzeným alebo pre akciovú spoločnosť.

64. Účelom poskytnutia diplomatickej ochrany štátu v mene fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá je spoločníkom alebo akcionárom, a ktorého štátne občianstvo/príslušnosť má, predstavuje snahu

o uplatnenie zodpovednosti iného štátu za ujmu spôsobenú tejto osobe medzinárodným protiprávnym konaním spáchaným týmto štátom. V konečnom dôsledku ide len o diplomatickú ochranu fyzickej alebo právnickej osoby v zmysle článku 1 *Návrhu článkov o diplomatickej ochrane*; čo predstavuje medzinárodný protiprávny čin, v prípade spoločníkov alebo akcionárov, je to porušenie ich priamych práv žalovaným štátom vo vzťahu k právnickej osobe, priamych práv, ktoré sú vymedzené vnútroštátnym právom tohto štátu (...) Na tomto základe sa diplomatická ochrana priamych práv spoločníkov spoločnosti s ručením obmedzeným alebo akcionárov akciovej spoločnosti nepovažuje za výnimku zo všeobecného právneho režimu diplomatickej ochrany fyzických alebo právnických osôb, ako to vyplýva z obyčajového medzinárodného práva.

65. Súd po preskúmaní všetkých tvrdení predložených stranami sporu dospel k záveru, že Guinea má v prejednávanej veci skutočne opodstatnené postavenie v rozsahu, v akom sa jej žaloba týka osoby s jej štátnym občianstvom, pána Dialla, a je namierená proti údajným protiprávnym činom DRK, ktoré údajne porušili jeho práva, najmä jeho priame práva ako spoločníka dvoch spoločností *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire*.

Substitúcia štátu štátnej príslušnosti právnickej osoby štátom štátnej príslušnosti akcionárov:

88. Súd je povinný poznamenať, že v súčasnom medzinárodnom práve sa ochrana práv spoločností a práv ich spoločníkov/akcionárov a riešenie súvisiacich sporov v podstate riadia dvojstrannými alebo mnohostrannými dohodami o ochrane zahraničných investícií, ako napríklad zmluvy o podpore a ochrane zahraničných investícií a Washingtonský dohovor z 18. marca 1965 o urovnávaní investičných sporov medzi štátmi a štátnymi príslušníkmi iných štátov, ktorý vytvoril Medzinárodné centrum pre riešenie investičných sporov (ICSID) a zmluvami medzi štátmi a zahraničnými investormi. V tomto kontexte úloha diplomatickej ochrany sa do určitej miery dostala so úzadia, pretože v praxi sa na ňu odvoláva len v zriedkavých prípadoch, keď režimy zmluvy neexistujú alebo sa ukázali ako nefunkčné. V tomto konkrétnom a relatívne obmedzenom kontexte by otázka ochrany substitúciou mohla byť vznesená. Cieľom teórie ochrany prostredníctvom substitúcie je skutočne ponúknuť ochranu zahraničným akcionárom spoločnosti, ktorí sa nemohli spoliehať na výhody medzinárodnej zmluvy a ktorí nemajú k dispozícii žiadny iný prostriedok nápravy (...) údajne protiprávne činy, ktoré boli spáchané voči spoločnosti zo strany štátu, ktorého štátnu príslušnosť spoločnosť nesie. Ochrana „substitúciou" by sa preto javila ako posledná možnosť ochrany zahraničných investícií.

89. Súd po dôkladnom preskúmaní praxe štátov a rozhodnutí medzinárodných súdov a tribunálov v súvislosti s diplomatickou ochranou spoločníkov a akcionárov zastáva názor, že tieto skutočnosti - aspoň v súčasnosti - nepredstavujú výnimku z obyčajového medzinárodného práva umožňujúcu ochranu prostredníctvom substitúcie, na ktorú sa odvoláva Guinea.

90. Skutočnosť, na ktorú sa odvoláva Guinea, že rôzne medzinárodné dohody, ako napríklad dohody o podpore a ochrane zahraničných investícií a Washingtonský dohovor, zaviedli osobitné právne režimy na ochranu investícií alebo že ustanovenia v tomto ohľade sú bežne zahrnuté v zmluvách uzavretých priamo medzi štátmi a zahraničnými investormi nestačia na to, aby sa ukázalo, že došlo k zmene obyčajových pravidiel diplomatickej ochrany; rovnako by to mohlo svedčiť aj o opaku (...)

91. Samostatnou otázkou je, či obyčajové medzinárodné právo obsahuje obmedzenejšie pravidlo ochrany prostredníctvom substitúcie, aké stanovuje *Návrh článkov o diplomatickej ochrane*, ktoré by sa uplatňovalo len v prípade, ak by založenie spoločnosti v štáte, ktorý sa údajne dopustil medzinárodného protiprávneho konania, bolo podmienkou na to, aby v tomto štáte vykonával podnikateľskú činnosť (článok 11 písm. b) *Návrhu článkov o diplomatickej ochrane*).

93. Súd dospel k záveru (...) že spoločnosti *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire* neboli založené takým spôsobom, že by spadali pod ochranu substitúciou v zmysle článku 11 písm. b) *Návrhu článkov o diplomatickej ochrane*, na ktoré sa odvoláva Guinea. Preto otázka, či toto písmeno článku 11 odzrkadľuje obyčajové medzinárodné právo, v tomto prípade nevzniká.

94. Vzhľadom na uvedené skutočnosti Súd nemôže akceptovať požiadavku Guiney na výkon diplomatickej ochrany substitúciou. Otázka diplomatickej ochrany *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire* teda upravuje normálne pravidlo štátnej príslušnosti pohľadávok. Dotknuté spoločnosti majú konžskú štátnu príslušnosť. Námietka neprípustnosti vznesená DRK v dôsledku nedostatku aktívnej legitimácie Guiney poskytnúť diplomatickú ochranu pánovi Diallovi, pokiaľ ide o údajné protiprávne činy DRK proti právam dvoch spoločností *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire*, je preto opodstatnená a musí jej byť vyhovené.

Otázky:

1. Možno *Návrh článkov o diplomatickej ochrane* považovať za súčasť obyčajového medzinárodného práva?
2. Aké podmienky je potrebné splniť na to, aby bola osobe poskytnutá diplomatická ochrana? Môže štát pri poskytovaní diplomatickej ochrany urobiť výnimku?
3. Čo musí preukázať žalobca a čo žalovaný v prípade sporu o povinnosti vyčerpania všetkých vnútroštátnych opravných prostriedkov?
4. Za akých podmienok môže dôjsť k substitúcii štátu pri poskytovaní diplomatickej ochrany?

II.

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 30. novembra 2010[35]

Dotknuté otázky:

ochrana ľudských práv jednotlivcov – ochrana záujmov štatutárov právnickej osoby

Vybrané časti rozhodnutia:

Ochrana ľudských práv jednotlivcov:

63. Guinea tvrdí, že okolnosti za ktorých bol pán Diallo zadržaný a vyhostený v rokoch 1995 – 1996 predstavujú v niekoľkých ohľadoch porušenie medzinárodných záväzkov zo strany DRK. Po prvé, vyhostenie pána Dialla porušuje článok 13 *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach* (ďalej len „Pakt“) zo 16. decembra 1966 (...), ako aj článok 12 ods. 4 *Africkej charty ľudských práv a práv národov* (ďalej len „Africká charta“) z 27. júna 1981 (...). Po druhé, zadržanie a uväznenie pána Dialla porušuje článok 9 ods. 1 a 2 *Paktu* a článok 6 *Africkej charty*. Po tretie, pán Diallo bol počas zaistenia vystavený neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, ktoré je v medzinárodnom práve zakázané. Po štvrté, pán Diallo nebol informovaný v čase svojho zadržania o práve požiadať o konzulárnu pomoc svoju krajinu, čo je v rozpore s článkom 36 ods. 1 písm. b) *Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch* (ďalej len „Viedenský dohovor“) z 24. apríla 1963.

---

[35] *Ahmadou Sadio Diallo (Republic of Guinea v. Democratic Republic of Congo)*, Merits, Judgment, I.C.J. Reports 2010, p. 639. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/103/103-20101130-JUD-01-00-EN.pdf.

64. Článok 13 *Paktu* stanovuje: *„Cudzinec nachádzajúci sa právoplatne na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou Paktu, môže byť z neho vyhostený len na základe rozhodnutia, ku ktorému sa dospelo v súlade so zákonom, a má možnosť, okrem prípadov, keď naliehavé dôvody národnej bezpečnosti vyžadujú iný postup, predložiť námietky proti svojmu vyhosteniu a dať svoj prípad preskúmať príslušným orgánom alebo osobe, či osobám príslušným orgánom osobitne označenými a byť pred nimi na tento účel zastúpený.“* Podobne článok 12 ods. 4 *Africkej charty* uvádza: *„Cudzinec, ktorý zákonne vstúpil na územie zmluvného štátu tejto Charty, môže byť z neho vylúčený len rozhodnutím prijatým v súlade so zákonom.“*

65. Z vyššie uvedených ustanovení vyplýva, že vyhostenie cudzinca oprávneného sa zdržiavať sa na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou týchto medzinárodných zmlúv, môže byť zlučiteľné s ich medzinárodnými záväzkami, ak sa o ňom (vyhostení) rozhodne v súlade s „právom“, inými slovami s vnútroštátnym právom aplikovateľným v takýchto prípadoch. Dodržiavanie medzinárodného práva je do určitej miery závislé od dodržiavania vnútroštátneho práva. Je však jasné, že aj keď je takto definovaný „súlad so zákonom“ nevyhnutnou podmienkou pre dodržiavanie vyššie uvedených ustanovení, nie je to dostatočná podmienka. Po prvé, uplatniteľné vnútroštátne právo musí byť v súlade s ostatnými požiadavkami *Paktu* a *Africkej charty*; po druhé vyhostenie nesmie mať svojvoľný charakter, pretože ochrana proti svojvoľnému zaobchádzaniu je základom práv zaručených medzinárodnými normami na ochranu ľudských práv, najmä tými, ktoré sú uvedené v dvoch zmluvách uplatniteľných v prejednávanej veci.

66. Hoci Súd nie je v žiadnom prípade povinný pri výkone svojich funkcií formulovať vlastný výklad *Paktu*, odlišného od výkladu Výboru pre ľudské práva, je presvedčený, že by mal pripisovať veľkú váhu výkladu prijatému týmto nezávislým orgánom, ktorý bol zriadený osobitne na účely dohľadu nad uplatňovaním tejto zmluvy. Ide tu o dosiahnutie potrebnej zrozumiteľnosti a zásadného súladu medzinárodného práva, ako aj právnej istoty, na ktorú majú nárok jednotlivci s garantovanými právami a štáty, ktoré sú povinné dodržiavať zmluvné záväzky.

67. Podobne, keď je Súd vyzvaný, ako je tomu v tomto prípade, uplatňovať regionálny nástroj na ochranu ľudských práv, musí náležite zohľadniť výklad tohto nástroja prijatý nezávislými orgánmi, ktoré boli osobitne vytvorené, ak je tomu tak, na monitorovanie riadneho uplatňovania zmluvy.

69. Podľa Guiney rozhodnutie o vyhostení pána Dialla najprv porušilo článok 13 Paktu a článok 12 ods. 4 Africkej charty, pretože nebolo prijaté v súlade s právom DRK a to z troch dôvodov: rozhodnutie malo byť podpísané prezidentom DRK a nie predsedom vlády, ako to bolo v prípade pána Dialla; mali mu predchádzať konzultácie s Národným imigračným výborom; a rozhodnutie malo uvádzať dôvody vyhostenia, čo neobsahoval.

70. Súd sa nestotožňuje s prvým argumentom Guiney. Je pravda, že článok 15 Konžského právneho poriadku z 12. septembra 1983 o kontrole prisťahovalectva v platnom znení v tom čase udelil prezidentovi republiky, a nie predsedovi vlády, právomoc vyhostiť cudzinca. DRK avšak vysvetľuje, že od nadobudnutia účinnosti ústavného zákona z 9. apríla 1994, právomoci prenesené jednotlivými zákonných ustanovení na prezidenta republiky sa považujú za prenesené na predsedu vlády - aj keď tieto ustanovenia neboli formálne zmenené - podľa článku 80 novej Ústavy „predseda vlády vykonáva regulačnú právomoc prostredníctvom dekrétov prerokovaných v Rade ministrov“. Súd pripomína, že každý štát musí v prvom rade vykladať svoje vnútroštátne právo. Súd v zásade nemá právomoc nahradiť výklad vnútroštátnych orgánov svojím vlastným výkladom, najmä ak tento výklad poskytujú najvyššie vnútroštátne súdy (pozri v tomto prípade *Srbské pôžičky*, rozsudok č. 14, 1929, P.C.I.J., Series A, č. 20, str. 46 a *Brazílske pôžičky*, rozsudok č. 15, 1929, P.C.I.J., Series A, č. 21, str. 124). Výnimočne, ak štát predloží zjavne nesprávny výklad svojho vnútroštátneho práva, najmä na účely získania výhody v prejednávanej veci, prináleží Súdu, aby prijal to, čo považuje za správny výklad.

73. Súd dospel k záveru, že v dvoch dôležitých ohľadoch týkajúcich sa procesných záruk priznaných cudzincom konžským právom a zameraných na ochranu dotknutých osôb pred rizikom svojvoľného zaobchádzania, rozhodnutie o vyhostení pána Dialla nebolo prijaté „v súlade so zákonom". Preto bez ohľadu na to, či toto vyhostenie bolo odôvodnené vo veci samej (...) sporné opatrenie porušilo článok 13 *Paktu* a článok 12 ods. 4 *Africkej charty*.

87. (...) Okrem toho je nepochybné, že zákaz neľudského a ponižujúceho zaobchádzania patrí medzi pravidlá všeobecného medzinárodného práva, ktoré sú záväzné pre štáty za každých okolností, a to aj bez ohľadu na akékoľvek zmluvné záväzky.

95. (...) Je na orgánoch štátu, ktoré vykonali zatknutie, aby z vlastnej iniciatívy informovali zatknutú osobu o jej práve požiadať o oznámenie tejto skutočnosti konzulátu svojej krajiny; skutočnosť, že daná osoba takúto žiadosť nepodala, nielenže neodôvodňuje nedodržanie povinnosti informovať o tom, ale v niektorých prípadoch to možno vysvetliť aj skutočnosťou, že táto osoba nebola informovaná o svojich právach v tomto ohľade (*Avena a iní mexickí štátni príslušníci* (Mexiko v. Spojené Štáty americké), Rozsudok I.C.J. Reports 2004 (I), str. 46, para. 76). Navyše skutočnosť, že konzulárne orgány štátu sa o zatknutí dozvedeli z iných zdrojov, neodstraňuje žiadne porušenie, ktoré mohlo byť spáchané z povinnosti informovať túto osobu o jej právach „bezodkladne".

Ochrana záujmov štatutárov právnickej osoby:

155. Súd poznamenáva, že medzinárodné právo opakovane uznalo zásadu vnútroštátneho práva, že spoločnosť má právnu subjektivitu, ktorá je odlišná od subjektivity jej spoločníkov (...) Preto práva a majetok spoločnosti sa musia odlišovať od práv a majetku spoločníkov (...) Okrem toho sa musí uznať, že záväzky spoločnosti nie sú záväzkami spoločníka.

157. Súd (...) pripomína, že spolu s ostatnými aktívami, vrátane pohľadávok voči tretím stranám, je kapitál súčasťou majetku spoločnosti, zatiaľ čo podiely sú vo vlastníctve spoločníkov. Podiely predstavujú kapitál, ale odlišujú sa od neho a udeľujú svojim držiteľom práva vzťahujúce sa na činnosť spoločnosti a tiež právo na získanie dividend alebo akýchkoľvek finančných prostriedkov splatných v prípade likvidácie spoločnosti. Jediné priame práva pána Dialla, ktoré je potrebné zvážiť, sú v súvislosti s týmito dvomi poslednými záležitosťami, a to prijímaním dividend alebo akýchkoľvek peňazí splatných pri likvidácii spoločností. Neexistuje však žiadny dôkaz o tom, že by sa niekedy deklarovali akékoľvek dividendy alebo že sa podnikli nejaké kroky na ukončenie činnosti spoločností, o to menej, že akékoľvek konanie, ktoré možno pripísať DRK, porušilo práva pána Dialla v súvislosti s týmito záležitosťami.

Otázky:

1. Na čo by mal Súd prihliadať pri výklade medzinárodných zmlúv týkajúcich sa ochrany ľudských práv?
2. Uveďte príklady ľudských práv, ktoré možno považovať za súčasť obyčajového medzinárodného práva.
3. Akým úlohu zohráva vnútroštátne právo pri určovaní právnej subjektivity právnickej osoby?
4. Aké práva vyplývali pánovi Diallovi z jeho postavenia spoločníka v spoločnostiach *Africom-Zaire* a *Africontainers-Zaire*?

29. Behrami a Behrami proti Francúzsku a Saramati proti Francúzsku, Nemecku a Nórsku

rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva z 2. mája 2007[36]

Dotknuté otázky:

zodpovednosť medzinárodných organizácií – kolektívne opatrenia – medzinárodné bezpečnostné operácie

Skutkové okolnosti:

Agim Behrami a jeho syn Bekir Behrami žijú v Kosove, ktoré bolo predtým súčasťou Juhoslávie a toho času bolo súčasťou Srbska. V marci 2000 sťažovatelia žili v časti Kosova za ktorú zodpovedala francúzska brigáda ako súčasť medzinárodnej bezpečnostnej sily KFOR v Kosove pod mandátom rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN 1244 z júna 1999.

Skupina detí, vrátane Bekira a Gadafa našli niekoľko nevybuchnutých kazetových bômb, ktoré boli zhodené počas bombardovania Juhoslávie silami NATO v roku 1999. Jedno z detí vyhodilo bombu do vzduchu, tá vybuchla čím usmrtila Gadafa a vážne poranila Bekira. Polícia z Dočasnej správy OSN (UN Interim Administration) v Kosove (UNMIK) – taktiež v rámci mandátu 1244 a pod ochranou OSN – túto udalosť vyšetrila. Zistila, že udalosť bolo možné pripísať usmrteniu z nedbanlivosti a napokon sa rozhodla, že sa trestné stíhanie nezačne, nakoľko bomba nevybuchla počas bombardovania NATO. Pán Behrami sa sťažoval na Kosovskom úrade, že Francúzsko nerešpektovalo ustanovenia rezolúcie 1244 o odmínovaní a nárokoval si náhradu. Nárok bol odmietnutý z dôvodu, že odmínovanie bolo od júla 1999 zodpovednosťou OSN.

Saramati je obyvateľ Kosova albánskeho pôvodu, ktorý bol v roku 2001 zatknutý UNMIK a počas trestného stíhania bol umiestnený vo väzbe. Voči rozhodnutiu o predĺžení lehoty väzby sa úspešne odvolal a bol prepustený. Neskôr UNMIK mu telefonicky oznámila, že sa má dostaviť na policajnú stanicu, kde si prevezme svoje peniaze a osobné veci. Keď prišiel na policajnú stanicu bol zatknutý dvomi príslušníkmi UNMIK, ktorí konali na základe rozkazu veliteľa KFOR (COMFOR) – toho času nórskeho dôstojníka. Policajná stanica sa nachádzala na území, ktorá bola pod kontrolou medzinárodnej brigády pod nemeckým velením. COMKFOR predĺžil jeho väzbu. Právny poradca KFOR poučil zástupcov Saramatiho, ktorí namietali zákonnosť jeho väzby, že KFOR má zaisťovaciu právomoc podľa rezolúcie 1244 ak je to nevyhnutné pre ochranu jednotiek KFOR a/alebo obyvateľstva bývajúceho v Kosove. Samarati bol predvedený pred okresný súd na pojednávanie. Jeho zástupcovia žiadali prepustenie, avšak súd odpovedal, že jeho väzba je zodpovednosťou KFOR. Vtedy sa stal COMKFOR francúzsky generál. Samaratiho odsúdili za pokus vraždy. Najvyšší súd Kosova zrušil odsudzujúci rozsudok a vec vrátil na nové rozhodnutie vo veci, čoho následkom bolo jeho prepustenie.

Vybrané časti rozhodnutia:

121. Súd prijal vo svojom rozhodnutí nasledovnú štruktúru. Najprv určil, ktorá entita, KFOR alebo UNMIK, mala mandát na zaisťovanie a na odmínovanie, pričom to druhé bolo pre strany sporné. Po druhé zistil či napadnuté konanie KFOR (väzba v prípade Saramati) a opomenutie UNMIK (zlyhanie pri odmínovaní v prípade Behrami) môže byť pričítané OSN: pri tom preskúmal, či rámcom pre KFOR a UNMIK bola kapitola VII a ak, tak či ich napadnuté konanie a opomenutie môže byť v zásade pričítané OSN. Súd používal pojem „pričítateľnosť" v tom istom zmysle, ako Komisia pre

---

[36] *Behrami and Behrami v. France and Saramati v. France, Germany and Norway (dec.) [GC]* - 71412/01 Decision 2.5.2007 [GC]. ECLI:CE:ECHR:2007:0502DEC007141201. Dostupné online: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-80830"]}.

medzinárodné právo v článku 3 jej Návrhu článkov o zodpovednosti medzinárodných organizácií (...). Po tretie Súd preskúmal, či je ratione personae kompetentný preskúmať takéto konanie alebo opomenutie, ktoré by malo byť pričítané OSN.

123. Odporca a tretie členské štáty tvrdili, že nepredstavuje žiadny rozdiel to, či mandát na zaistenie (prípad *Saramati)* a na odmínovanie (prípad *Behrami*) mal KFOR alebo UNMIK keďže obe sú medzinárodnými štruktúrami založenými a zodpovednými Bezpečnostnej rade OSN. Sťažovatelia zastávali názor, že KFOR mal mandát tak zaistiť ako aj odmínovať a že povaha a štruktúra KFOR bola dostatočne odlišná od UNMIK nato, aby založila zodpovednosť jednotlivých štátov na strane odporcov.

124. (...) Súd považuje za nesporné, že bezpečnostný mandát KFOR zahŕňal aj vydávanie rozhodnutí o väzbe.

125. Čo sa týka odmínovania, Súd poznamenáva, že článok 9(e) rezolúcie Bezpečnostnej rady č. 1244 ustanovuje, že zodpovednosť za dohľad nad odmínovaním má KFOR kým ju neprevezme UNMIK (...) mandát pre dohľad nad odmínovaním bol *de facto* a *de jure* prevzatý UNMACC, vytvoreným UNMIK, najneskôr v októbri 1999, teda pred dňom výbuchu v prípade *Behrami* (....) KFOR zostal zapojený v odmínovaní ako poskytovateľ služieb, ktorého personál tak konal v mene UNMIK.

129. Riešenie prijaté rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 1244 na toto zistené ohrozenie [mieru] bolo, ako je uvedené vyššie, nasadenie medzinárodnej bezpečnostnej sily (KFOR) a zriadenie civilnej administratívy (UNMIK).

Presnejšie rezolúcia oprávnila „Členské štáty a príslušné medzinárodné organizácie“ na zriadenie pôsobenia medzinárodnej bezpečnosti v Kosove (...) bezpečnostné pôsobenie by malo mať „podstatnú účasť [NATO]“ a musí byť nasadená pod „jednotným velením a kontrolou.“ Bezpečnostná rada týmto delegovala ochotným organizáciám a členským štátom (...) právomoc zriadiť medzinárodné bezpečnostné pôsobenie ako aj jeho operačné velenie. Jednotky v tejto sile by tak mali operovať na základe OSN delegovaného a nie priameho velenia. Okrem toho (...) Bezpečnostná rada (...) delegovala civilné administratívne právomoci na pomocný orgán OSN (UNMIK) zriadený Generálnym tajomníkom (...).

133. Súd považuje za kľúčovú otázku to, či si Bezpečnostná rada OSN zachovala konečnú autoritu a kontrolu, takže operačné velenie bolo len delegované (...)

135. A tak rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 1244 vyvára v príslušných prípadoch nasledovnú veliteľskú postupnosť. Bezpečnostná rada si zachovala konečnú autoritu a kontrolu nad bezpečnostnou misiou a delegovaním právomoci na NATO (po porade s členskými štátmi mimo NATO) zriadiť medzinárodné pôsobenie, vrátane operačného velenia, KFOR. NATO splnilo svoju veliteľskú misiu cez veliteľskú postupnosť (od NAC, cez SHAPE, cez SACEUR, cez CIC South) po COMKFOR, veliteľa KFOR.

136. Tento delegačný model ukazuje, že na rozdiel od tvrdení sťažovateľa (...) priame operačné velenie zo strany Bezpečnostnej rady OSN nie je požiadavkou pre kolektívne bezpečnostné misie podľa kapitoly VII.

138. Súd tu považuje za podstatné spomenúť, že nevyhnutné (...) poskytnutie jednotiek ochotnými národmi poskytujúcimi jednotky (TCN) prakticky znamená, že tieto TCN si časť svojej autority nad týmito jednotkami ponechali (na účely, okrem iného, bezpečnostné, disciplinárne a zodpovednostné), ako aj určité povinnosti (materiálna podpora vrátane uniforiem a vybavenia). Velenie NATO v operačných záležitostiach nebolo teda zamýšľané ako výlučné, ale podstatnou otázkou bolo, či napriek tomu bolo zapojenie TCN „efektívne“ (...).

139. Súd sa nenazdáva, že zapojenie sa TCN (...) bolo nezlučiteľné s efektívnosťou (vrátane jednotnosti) operačného velenia NATO. (...) To, že TCK materiálne zabezpečovali svoje jednotky nemalo žiadny relevantný dopad na operačné velenie NATO (...) Národné velenie (nad vlastnými jednotkami alebo sektorom v Kosove) bolo pod priamou operačnou autoritou COMKFOR. (...) COMKFOR bol výlučne poverený (...) vydávaním rozhodnutí o väzbe (...).

140. (...) Súd zisťuje, že Bezpečnostná rada OSN si ponechala konečnú autoritu a kontrolu a že efektívne velenie príslušných operačných záležitostí si ponechalo NATO.

141. Za týchto okolností Súd konštatuje, že KFOR vykonával zákonne delegované právomoci Bezpečnostnej rady OSN podľa kapitoly VII, takže napadnuté konanie bolo v zásade pričítateľné OSN (...)

142. Na rozdiel od KFOR, UNMIK bol pomocný orgán OSN (...) inštitucionálne priamo a plne zodpovedný Bezpečnostnej rade OSN (...)

143. A preto Súd poznamenáva, že UNMIK bol pomocný orgán OSN zriadený podľa kapitoly VII Charty, takže napadnuté opomenutie bolo, v zásade rovnako pričítateľné OSN.

144. A preto prípad napadnutého konania a opomenutia sú v zásade pričítateľné OSN. Okrem toho je jasné, že OSN má právnu subjektivitu odlišnú od svojich členských štátov (...), a že organizácia nie je zmluvnou stranou Dohovoru.

145. Vo svojom rozsudku Bosphorus (...) Súd zastával názor, že zatiaľ čo Dohovor nezakazuje štátu presun zvrchovaných právomocí na medzinárodnú organizáciu v záujme kooperácie v určitých oblastiach, štát zostáva zodpovedným, v zmysle článku 1 Dohovoru, za všetky konania a opomenutia jej orgánov, bez ohľadu nato, či tieto boli dôsledkom nevyhnutného správania sa v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami (...). Súd ďalej zastával názor, že ak takéto správanie sa štátu bolo prijaté v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami vplývajúcimi z jeho členstva v medzinárodnej organizácii a kde príslušná organizácia zabezpečuje ochranu základných práv v rozsahu, ktorý by mohol byť považovaný za ale aspoň porovnateľný s tým, ktorý poskytuje Dohovor, tak sa vytvára predpoklad, že sa štát neodchýlil od požiadaviek Dohovoru. Takýto predpoklad môže byť vyvrátený ak v okolnostiach daného prípadu by ochrana práv priznaných Dohovorom bola zjavne nedostatočná: v takom prípade by záujem medzinárodnej spolupráce bol prevážený úlohou Dohovoru ako „ústavného nástroja európskeho verejného poriadku“ v oblasti ľudských práv (...).

151. (...) V daných prípadoch napadnuté konania a opomenutia zo strany KFOR a UNMIK nemôžu byť pričítané odporujúcim štátom a, okrem toho, neboli uskutočnené na ich území alebo na základe rozhodnutí ich orgánov (...)

V každom prípade existuje podstatný rozdiel medzi povahou medzinárodnej organizácie a medzinárodnou kooperáciou ktorou sa tu zaoberá Súd. Ako Súd uviedol vyššie, UNMIK bol pomocný orgán OSN vytvorený podľa kapitoly VII a KFOR vykonával právomoci zákonne delegované Bezpečnostnou radou OSN podľa kapitoly VII Charty. A tak ich konania boli priamo pričítateľné OSN, organizácii s univerzálnou jurisdikciou plniacou si svoj imperatívny kolektívny bezpečnostný cieľ.

152. V týchto okolnostiach preto Súd konštatuje, že sťažnosti sťažovateľov musia byť deklarované za *ratione personae* nezlučiteľné s ustanoveniami Dohovoru.

Otázky:

1. Čo bol KFOR a UNMIK a na akom základe vykonávali svoj mandát?
2. Kto mal mandát na odmínovanie a na zaisťovanie osôb v príslušnej časti Kosova?
3. Kto nesie zodpovednosť za konanie alebo opomenutie konania zo strany KFOR a zo strany UNMIK?
4. Bol Európsky súd pre ľudské práva kompetentný rozhodnúť vo veci?

30. Prípad Kontrová proti Slovenskej republike

rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 31. mája 2007[37]

Dotknuté otázky:

právo na život - právo na spravodlivé súdne konanie - právo na súkromný a rodinný život v spojitosti s právom na účinný prostriedok nápravy

Skutkové okolnosti:

Prípad sa týka manželského páru s dvoma deťmi. V novembri 2002 podala sťažovateľa trestné oznámenie na policajnej stanici v Michalovciach na svojho manžela z dôvodu napadnutia a zbitia elektrickým káblom, v dôsledku čoho bola práce neschopná viac ako 7 dní. Taktiež uviedla dlhodobé psychické a fyzické týranie z jeho strany. O pár dni neskôr prišla na policajnú stanicu spolu s manželom, aby došlo k stiahnutiu trestného oznámenia, na čo im policajt poradil, aby priniesli novú lekársku správu s pracovnou neschopnosťou menej ako 6 dní, aby nedošlo k trestnému stíhaniu. Po jej predložení príslušné oddelenie policajného zboru rozhodlo, že záležitosť bola vyriešená v súlade so Zákonom o priestupkoch a vec odložilo. O mesiac na to niekto z príbuzných volal políciu, pretože manžel sa vyhrážal, že zastrelí seba aj deti. Neskôr volala aj samotná sťažovateľka, avšak kým došla polícia, manžel ušiel. Sťažovateľka prišla nasledujúce ráno na policajnú stanicu v inom okrese, v ktorom sa v tom čase zdržovali, aby poskytla výpoveď a o pár dní na to sa dostavila na policajnú stanicu v Michalovciach aby vyjadrila svoje obavy a spomenula aj incident z danej noci. V to ráno však už jej manžel zastrelil seba aj obe maloleté deti.

To všetko sa odohralo v priebehu 2 mesiacov, pričom napriek opakovaným oznámeniam a obavám sťažovateľky, polícia nekonala.

V januári 2003 Úrad inšpekčnej služby policajného zboru zatkol príslušníka polície, ktorý vybavoval prvý podnet sťažovateľky v Michalovciach, pre zneužitie právomocí verejného činiteľa, keď zlyhal pri trestnom oznámení a nezačal okamžite trestné stíhanie voči manželovi.

Vo februári 2003 došlo k zatknutiu aj ďalšieho príslušníka polície, ktorý nevykonal potrebné úkony v súvislosti s núdzovým volaním v decembrovú noc, že nezačal vyšetrovanie a výpoveď sťažovateľky dohodol až na ďalší deň.

Rovnako došlo k zatknutiu príslušníka polície, ktorý dopustil zmenu výpovede sťažovateľky v dôsledku prítomnosti manžela a že podnet prešetril ako priestupok. Krajský úrad vyšetrovania to však zrušil, nakoľko príslušník polície konal v dobrej viere a podľa pokynov sťažovateľky.

Vo vzťahu k ostatným zatknutým príslušníkom polície Okresný súd Michalovce konštatoval nedbanlivostné porušenie povinností, ktoré bolo v súlade s internými predpismi Ministerstva vnútra. Ich konanie resp. nečinnosť teda neznamenalo porušenie povinnosti a nemalo to priamy vplyv na zastrelenie.

Odvolanie bolo zamietnuté, prokurátor preto podal sťažnosť pre porušenie zákona na Najvyšší súd SR, ktorý obe rozhodnutia zrušil a vyjadril, že v danej veci je priame prepojenie medzi nezákonným postupom príslušníkov polície a fatálnymi dôsledkami – zastrelením detí. Vec opätovne

[37] European Court of Human Rights, Fourth Section. *Case of Kontrová v. Slovakia*. Application no. 7510/04 Judgment, Strasbourg 31 May 2007. Dostupné online: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-76063"]}.

prejednal Okresný súd, ktorý príslušníkov polície uznal za vinných, avšak s podmienečným výkonom trestu odňatia slobody v roku 2006. Proti tomuto rozhodnutiu sa prokuratúra odvolala, avšak odvolanie bolo zamietnuté a žiadny iný opravný prostriedok už nebol prípustný.

Sťažovateľka podala už v roku 2003 ústavnú sťažnosť pre porušenie článkov 16 ods. 1 Ústavy SR – ochrana osobnej integrity, 19 ods. 2 – porušenie práva na súkromný život, 46 ods. 1 – práva na súdnu ochranu. Sťažnosť však bola zamietnutá ako neprípustná, nakoľko vo veci mali právomoc konať všeobecné súdy SR.

V roku 2004 podala novú sťažnosť, nakoľko nebola spokojná s výsledkom konania na všeobecných súdoch a pre priznanie nemajetkovej ujmy sa nemala obrátiť na aký iný orgán. V sťažnosti sa domáhala taktiež uznania porušenia práva na život jej detí, práva na súkromný a rodinný život a osobnú integritu a súkromie. Táto bola opätovne neprípustná, nakoľko o protiprávnom správaní rozhodujú všeobecné súdy.

Vybrané časti rozhodnutia:

Európsky súd pre ľudské práva sa k danému prípadu vyjadril vo viacerých bodoch, pričom za najpodstatnejšie pre objasnenie okolností a rozhodnutie považujeme nasledovné:

49. Pokiaľ ide sťažnosť pre porušenie článku 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podľa názoru Európskeho súdu pre ľudské práva tento zahŕňa aj povinnosť štátu vykonať vhodné kroky na záchranu osôb nachádzajúcich sa pod jeho jurisdikciou, čo zahŕňa aplikáciu efektívnych ustanovení trestného poriadku v záujme predchádzania páchaniu trestných činov voči iným osobám. Zahŕňa tiež povinnosť štátu vykonať preventívne opatrenia na ochranu osôb, ktorých život je ohrozený z dôvodu nevhodného správania sa iných. Táto situácia sťažovateľky bola príslušným policajným orgánom známa, avšak vhodné preventívne opatrenia nevykonali. Preto Európsky súd pre ľudské práva rozhodol o porušení článku 2 odsek 1 Európskeho dohovoru zo strany Slovenskej republiky.

56. Pokiaľ ide o porušenie článku 8 Európskeho dohovoru, Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že ochrana práva na súkromný a rodinný život mala byť vykonaná na rovnakom základe ako v prípade ochrany práva na život v zmysle článku 2. Preto nie je potrebné tieto skutočnosti osobitne skúmať.

62. Pokiaľ ide o porušenie článku 13, teda práva na účinný opravný prostriedok v súvislosti s právom na život, Európsky súd pre ľudské práva zdôraznil, že článok 13 Európskeho dohovoru zaručuje na vnútroštátnej úrovni dostupnosť prostriedkov na nápravu podstaty práv a slobôd v akejkoľvek forme. Požaduje teda existenciu vnútroštátnych ustanovení, ktoré pripustia podanie sťažnosti v záujme poskytnutia vhodnej nápravy s voľnou úvahou štátov. Náprava však musí byť účinná aj v praxi.

Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že žalovaný štát je zodpovedný za to, že nezasiahol do konania na ochranu života detí sťažovateľky. Došlo teda k porušeniu článku 13 v spojitosti s článkom 2 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Otázky:

1. Kto je oprávnený obrátiť sa na Európsky súd pre ľudské práva so svojou sťažnosťou a proti komu môže sťažnosť smerovať?
2. Aké podmienky musia byť splnené na to, aby bola sťažnosť pred Európskym súdom pre ľudské práva prípustná?
3. Boli v danom prípade splnené podmienky pre podanie sťažnosti na Európsky súd pre ľudské práva?

4. V čom vidíte nevhodnosť postupu orgánov činných v trestnom konaní na území Slovenskej republiky vo veci sťažovateľky?
5. Vylučuje sa v súčasnosti súbežné konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky a konanie pred všeobecnými súdmi Slovenskej republiky pre porušenie tých istých práv?
6. Aké práva boli v danom prípade porušené a prečo?

31. Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Rade a Komisii

rozsudok Súdneho dvora Európskej únie (veľká komora) z 3. septembra 2008[38]

Dotknuté otázky:

rezolúcie Bezpečnostnej Rady OSN – cielené sankcie – obmedzujúce opatrenia namierené proti niektorým osobám a subjektom spojeným s Usámom bin Ládinom, so sieťou Al-Káida a s Talibanom – nariadenie (ES)č. 881/2002 – zmrazenie finančných účtov – ius cogens

Skutkové okolnosti:

Čl. 1 a 3 Charty OSN stanovuje ciele OSN, medzi ktoré zaraďujeme cieľ zachovať medzinárodný mier a bezpečnosť a uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu... Na základe čl. 24 Charty OSN je Bezpečnostnej rade OSN zverená hlavná zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Na základe čl. 25 Charty sa členovia OSN zaviazali prijať a vykonať rozhodnutia Bezpečnostnej rady OSN podľa Charty. Na základe kapitoly VII Charty OSN, upravujúcej akcie v prípade ohrozenia mieru, porušenia mieru a útočného činu, a jej čl. 39, má Bezpečnostná rada oprávnenie určiť, či ide o takúto hrozbu a odporučiť alebo rozhodnúť, aké opatrenia majú byť vykonané podľa čl. 41 a 42 Charty, aby bol zachovaný medzinárodný mier a bezpečnosť. Osobitne čl. 41 umožňuje, aby Bezpečnostná rada rozhodla, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily majú byť prijaté a môže vyzvať členské štáty OSN, aby ich vykonali. Členské štáty môžu vykonať rozhodnutia Bezpečnostnej rady priamo i vlastnými akciami v príslušných medzinárodných orgánoch, ktorými sú členmi na základe čl. 48 Charty. Ak dôjde ku konfliktu záväzkov členov OSN podľa Charty so záväzkami im vyplývajúcimi z inej medzinárodnej dohody, podľa čl. 103 Charty majú prednosť záväzky podľa Charty.

Bezpečnostná rada využíva svoje právomoci podľa kapitoly VII Charty od konca 90. rokov a ešte výraznejšie po atentátoch z 11. septembra 2001 v Spojených štátoch amerických s cieľom bojovať proti hrozbám pre medzinárodný mier a bezpečnosť spojených s teroristickými činmi. Jej rezolúcie boli najskôr namierené proti Talibanu v Afganistane, neskôr boli rozšírené na Usámu bin Ládina, na Al-Káidu, ako aj na osoby a subjekty, ktoré sú s nimi spojené. O.i. predpokladajú zmrazenie finančných prostriedkov organizácií, subjektov a osôb, ktoré výbor pre sanckie vytvorený Bezpečnostnou radou v súlade s rezolúciou č. 1267 (1999) z 15. októbra 1999 zapísal na súhrnný zoznam. Pre prípad žiadosti o výmaz z tohto zoznamu stanovila rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 1730 (2006) z 19. decembra 2006 vytvorenie „kontaktného miesta" pri Bezpečnostnej rade, ktoré je poverené prijímaním týchto žiadostí. Vytvorené bolo v marci 2007. Ak štáty navrhujú výboru pre sankcie zapísať meno organizácie, subjektu alebo osoby na súhrnný zoznam, musia predložiť zhrnutie dôvodov, pričom príslušný návrh musí obsahovať čo najdetailnejšie zhrnutie dôvodov návrhu na zápis. Od štátov sa požaduje, aby pri podaní návrhu na zápis upresnili, ktoré uvedené skutočnosti môžu byť zverejnené na účely oznámenia jednotlivcovi alebo subjektu, ktorého meno je zaradené na súhrnný zoznam a ktoré môžu byť oznámené štátom, ktoré o to požiadajú. Pokiaľ ide o žiadosti o výmaz, rezolúcia Bezpečnostnej rady č. 1904 (2009) zo 17. decembra 2009 vytvorila úrad ombudsmana, ktorý je poverený napomáhať Výboru pre sankcie pri posudzovaní týchto žiadostí.

---

[38] Rozsudok Súdneho dvora z 3. septembra 2008 v spojených veciach C-402/05 P a C-415/05 P, *Kadi a Al Barakaat International Foundation/Rada a Komisia*, ECLI:EU:C:2008:461. Dostupné online: http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=0526519F403503032B0F0CF5EF6B2FEE?text=&docid=67611&pageIndex=0&doclang=sk&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2214187.

Na vykonanie rezolúcie Bezpečnostnej rady č. 1267 (1999) bola 15. novembra 1999 Radou prijatá spoločná pozícia 1999/727/SZBP o obmedzujúcich opatreniach vo vzťahu k Talibanu a na základe čl. 60 ES a 301 ES prijala 6. marca 2001 nariadenie (ES) č. 467/2001, ktoré zakazuje vývoz určitého tovaru a služieb do Afganistanu, posilňuje zákaz letov a rozširuje zmrazenie finančných prostriedkov a ďalších finančných zdrojov vo vzťahu k Talibanu v Afganistane a zrušuje nariadenie č. 337/2000.

Dňa 16. januára 2002 prijala Bezpečnostná rada rezolúciu č. 1390 (2002) stanovujúcu opatrenia, ktoré sa majú uložiť vo vzťahu k Usámovi bin Ládinovi, členom organizácie Al-Káida, ako aj Talibanu a iným napojeným fyzickým osobám, skupinám, podnikom alebo právnickým osobám. Táto rezolúcia v odsekoch 1 a 2 v podstate stanovuje zachovanie opatrení, najmä zmrazenia finančných prostriedkov, uložených podľa odseku 4 písm. b) rezolúcie č. 1267 (1999) a odseku 8 písm. c) rezolúcie č. 1333 (2000). Na vykonanie tejto rezolúcie prijala 27. mája 2002 Rada spoločnú pozíciu 2002/402/SZBP o obmedzujúcich opatreniach proti Usámovi bin Ládinovi, členom organizácie Al-Káida a Taliban a ďalším jednotlivcom, skupinám, podnikom a subjektom, ktoré sú s nimi spojené (Ú. v. ES L 139, s. 4; Mim. vyd. 18/001, s. 292). Dňa 27. mája 2002 Rada na základe článkov 60 ES, 301 ES a 308 ES prijala nariadenie (ES) č. 881/2002 z 27. mája 2002, ktoré ukladá niektoré špecifické obmedzujúce opatrenia namierené proti niektorým osobám spojeným s Usámom bin Ládinom, sieťou Al-Qaida a Talibanom a ruší nariadenie Rady (ES) č. 467/2001, ktoré zakazuje vývoz určitého tovaru a služieb do Afganistanu, posilňuje zákaz letov a rozširuje zmrazenie finančných prostriedkov a ďalších finančných zdrojov vo vzťahu k Talibanu v Afganistane (Ú. v. ES L 139, s. 9; Mim. vyd. 18/001, s. 294, ďalej len „sporné nariadenie“).

Pán Kadi (C-402/05 P) a Al Barakaat International Foundation (ďalej len „Al Barakaat“) (C-415/05 P) sa svojimi odvolaniami domáhajú zrušenia rozsudkov Súdu prvého stupňa Európskych spoločenstiev (súčasne Všeobecný súd) z 21. septembra 2005, Kadi/Rada a Komisia (T-315/01) a Yusuf a Al Barakaat International Foundation/Rada a Komisia (T-306/01). Súd prvého stupňa týmito rozsudkami zamietol žaloby o neplatnosť, ktoré podali pán Kadi a Al Barakaat proti nariadeniu Rady (ES) č. 881/2002 z 27. mája 2002, v rozsahu, v akom sa ich tento akt týka.

Vybrané časti rozhodnutia:

Žaloby na Súde prvého stupňa:

49. Pán Kadi na podporu svojich návrhov uvádzal vo svojej žalobe pred Súdom prvého stupňa tri dôvody na zrušenie nariadenia, porušenie práva byť vypočutý, porušenie práva na ochranu vlastníckeho práva a zásady proporcionality, a porušenie práva na účinné súdne preskúmanie.

50. Organizácia Al Barakaat na podporu svojich návrhov uvádza tri dôvody na zrušenie, nedostatok právomoci Rady prijať sporné nariadenie, porušenie článku 249 ES a porušenie jej základných práv.

Záväznosť rezolúcií BR OSN pre EÚ:

74. Pri skúmaní skĺbenia medzinárodného právneho poriadku zriadeného OSN s vnútroštátnym právnym poriadkom alebo právnym poriadkom Spoločenstva Súd prvého stupňa rozhodol, že z hľadiska medzinárodného práva sú členské štáty ako členovia OSN povinné dodržiavať zásadu prednosti svojich povinností podľa Charty OSN upravenú v jej čl. 103, ktorá v sebe zahŕňa najmä to, že povinnosť vykonať rozhodnutia Bezpečnostnej rady upravená v čl. 25 Charty prevažuje nad akoukoľvek inou zmluvnou povinnosťou, ku ktorej sa zaviazali.

76. Súd prvého stupňa z toho vyvodil, že rezolúcie prijaté Bezpečnostnou radou podľa kapitoly VII Charty OSN majú záväzný charakter pre členské štáty, ktoré musia prijať všetky nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie vykonania týchto rezolúcií a majú možnosť, ba dokonca povinnosť neuplatniť akékoľvek ustanovenie práva Spoločenstva, či už ide o ustanovenie primárneho práva, alebo o všeobecnú zásadu tohto práva, ktoré by mohli byť prekážkou pre správne vykonanie ich záväzkov podľa Charty.

77. Záväzný účinok týchto rezolúcií vyplývajúci z povinnosti medzinárodného práva sa nevzťahuje na Spoločenstvo, keďže to nie je priamo viazané Chartou OSN, lebo nie je ani členom OSN, ani adresátom rezolúcií Bezpečnostnej rady a ani nástupcom práv a povinností jeho členských štátov v zmysle medzinárodného práva verejného.

78. Naopak, takýto záväzný účinok je uložený Spoločenstvu podľa práva Spoločenstva.

79. (...) Keďže podľa Zmluvy ES Spoločenstvo vykonáva v oblasti uplatňovania Charty OSN právomoci, ktoré predtým vykonávali členské štáty, ustanovenia tejto Charty majú za následok, že je ňou Spoločenstvo viazané.

80. (...) Súd prvého stupňa dospel na jednej strane k záveru, že Spoločenstvo nesmie porušiť povinnosti vyplývajúce jeho členským štátom z Charty OSN ani brániť ich vykonaniu, a na druhej strane, že je povinné podľa samotnej Zmluvy, ktorou bolo založené, prijať v rámci svojich právomocí všetky ustanovenia potrebné na to, aby umožnilo svojim členským štátom splniť si ich povinnosti.

Preskúmanie zákonnosti aktov inštitúcií EÚ:

81. (...) Súd prvého stupňa (...) pripomenul, že podľa ustálenej judikatúry je Európske spoločenstvo spoločenstvom práva, pretože akty tak jeho členských štátov, ako aj jeho inštitúcií podliehajú preskúmaniu ich súladu so základnou ústavnou listinou, ktorou je Zmluva ES, a pretože táto Zmluva ustanovila úplnú sústavu žalôb a konaní, ktorých cieľom je zveriť Súdnemu dvoru právomoc preskúmavať zákonnosť aktov inštitúcií.

82. (...) Súd prvého stupňa sa napriek tomu domnieval, že v prejednávaných veciach je potrebné položiť si otázku, či existujú štrukturálne obmedzenia uvedeného súdneho preskúmania vyplývajúce zo všeobecného medzinárodného práva alebo zo samotnej Zmluvy ES.

83. V tejto súvislosti pripomenul, že sporné nariadenie prijaté so zreteľom na spoločnú pozíciu 2002/402 je uskutočnením povinnosti na úrovni Spoločenstva, ktorá prináleží jeho členským štátom ako členom OSN, vykonať, prípadne aj prostredníctvom aktu Spoločenstva, sankcie namierené proti Usámovi bin Ládinovi, sieti Al-Káida, ako aj Talibanu a iným spojeným osobám, skupinám, podnikom a subjektom, ktoré boli ustanovené a neskôr posilnené niekoľkými rezolúciami Bezpečnostnej rady prijatými na základe kapitoly VII Charty OSN.

84. V tomto kontexte konalo Spoločenstvo na základe právomoci viazanej na obsah rezolúcie, takže nemalo žiadnu možnosť samostatnej voľnej úvahy pri jej výkone (...).

85. Súd prvého stupňa z toho vyvodzuje, že spochybnenie vnútornej zákonnosti sporného nariadenia zo strany žalobcov v sebe zahŕňa návrh, aby Súd prvého stupňa pristúpil k nepriamemu alebo incidenčnému preskúmaniu zákonnosti rezolúcií vykonaných týmto nariadením s ohľadom na základné práva, tak ako sú chránené v právnom poriadku Spoločenstva.

86. V bodoch 217 až 225 napadnutého rozsudku Kadi (...) Súd prvého stupňa rozhodol takto: „217. Inštitúcie a Spojené kráľovstvo vyzývajú Súd prvého stupňa, aby odmietol vykonať takúto nepriamu kontrolu zákonnosti týchto rezolúcií, pretože predstavujú pravidlá medzinárodného práva, ktorými sú viazané členské štáty Spoločenstva, a teda zaväzujú tak Spoločenstvo, ako aj všetky jeho inštitúcie (...) domnievajú sa, že kontrola Súdom by sa mala obmedziť na jednej strane na preverenie, či boli dodržané pravidlá týkajúce sa formálnych náležitostí, konania a právomoci uplatniteľné v prejednávanej veci na inštitúcie Spoločenstva, a na druhej strane na preverenie primeranosti a proporcionality sporných opatrení Spoločenstva vo vzťahu k rezolúciám BR OSN, ktoré tieto opatrenia vykonávajú. 219. (...) sporné rezolúcie Bezpečnostnej rady boli prijaté podľa kapitoly VII Charty OSN. V tomto kontexte stanovenie toho, čo predstavuje hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť, ako aj toho, ktoré opatrenia sú potrebné na ich zachovanie alebo obnovenie, patrí do výlučnej právomoci Bezpečnostnej rady, a teda vymyká sa ako celok právomoci vnútroštátnych orgánov a súdov alebo orgánov a súdov Spoločenstva, s jedinou výhradou spočívajúcou v prirodzenom práve na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu upravenom v článku

51 Charty OSN. 220. Ak Bezpečnostná rada prostredníctvom výboru pre sankcie konajúca na základe kapitoly VII Charty OSN rozhodne, že finančné prostriedky niektorých osôb a subjektov musia byť zmrazené, toto rozhodnutie je záväzné podľa článku 48 Charty pre všetkých členov OSN. 221. (...) nemôže byť vyhlásenie, že Súd prvého stupňa má právomoc incidenčne preskúmať zákonnosť takéhoto rozhodnutia s ohľadom na mieru ochrany základných práv poskytovanú právnym poriadkom Spoločenstva, odôvodnené ani na základe medzinárodného práva, ani na základe práva Spoločenstva."

Preskúmanie zákonnosti rezolúcií BR OSN vo vzťahu k ius cogens:

87. (...) Súd prvého stupňa rozhodol, že má napriek tomu právomoc incidenčným spôsobom preskúmať zákonnosť sporných rezolúcií Bezpečnostnej rady vo vzťahu k *ius cogens*, ktoré sa chápe ako medzinárodný verejný príkaz platný pre všetky subjekty medzinárodného práva vrátane orgánov OSN a od ktorého sa nemožno odchýliť.

88. V tejto súvislosti Súd prvého stupňa v bodoch 227 až 231 napadnutého rozsudku Kadi, (...) rozhodol takto: „230. Z medzinárodného práva teda možno vyvodiť, že existuje určité obmedzenie pre záväzný charakter rezolúcií Bezpečnostnej rady: musia byť v súlade so základnými kategorickými ustanoveniami *ius cogens*. Ak by to tak nebolo, akokoľvek sa to zdá nepravdepodobné, neboli by nimi viazané ani členské štáty OSN, a teda ani Spoločenstvo. 231. Incidenčná súdna kontrola vykonávaná Súdom prvého stupňa v rámci žaloby o neplatnosť proti aktu Spoločenstva prijatému bez uplatnenia akejkoľvek právomoci voľnej úvahy so zámerom vykonať rezolúciu Bezpečnostnej rady môže byť výnimočne rozšírená na preskúmanie, či boli dodržané imperatívne pravidlá medzinárodného práva patriace do *ius cogens* a najmä imperatívne normy vzťahujúce sa na všeobecnú ochranu ľudských práv, od ktorých sa nemôžu odchýliť ani členské štáty, ani orgány OSN, pretože predstavujú, nedotknuteľné zásady medzinárodného obyčajového práva'."

92. (...) Súd prvého stupňa dospel o.i. k záveru, že zmrazenie finančných prostriedkov nezakladá svojvoľný, nevhodný alebo neprimeraný zásah do vlastníckeho práva dotknutých osôb a v dôsledku toho ho nemožno považovať za odporujúce *ius cogens* (...).

95. Pokiaľ ide o údajné porušenie práva žalobcov byť vypočutý Výborom pre sankcie pred ich zápisom do úplného zoznamu osôb, Súd prvého stupňa (...) konštatoval, že dotknuté rezolúcie Bezpečnostnej rady takéto právo neupravujú.

96. (...) rozhodol, že nijaká imperatívna norma patriaca do medzinárodného verejného poriadku nevyžaduje predbežné vypočutie dotknutých osôb za takých okolností, akými sú okolnosti v prejednávanej veci.

Možnosti obrany pred sankciami BR OSN vytvorené v rámci OSN:

97. Súd prvého stupňa zdôraznil, že aj keď sporné rezolúcie Bezpečnostnej rady a za sebou nasledujúce nariadenia, ktoré ich vykonali v Spoločenstve, neupravujú právo na osobné vypočutie, zriadili postup preskúmania jednotlivých prípadov stanovením, že dotknuté osoby sa môžu obrátiť na Výbor pre sankcie prostredníctvom svojich vnútroštátnych orgánov, aby dosiahli odstránenie svojho mena zo zoznamu osôb, proti ktorým sú sankcie namierené, alebo aby bolo odložené zmrazenie ich finančných prostriedkov.

99. (...) vzhľadom na záväzné normy vyplývajúce z právneho poriadku medzinárodného práva verejného nemožno považovať za neprípustnú skutočnosť, že konanie o preskúmaní nepriznáva priamo samotným zainteresovaným právo byť vypočutý Výborom pre sankcie, ktorý je jediným orgánom príslušným vysloviť sa na žiadosť štátu k opätovnému preskúmaniu ich prípadu, takže v podstatnej miere závisia od diplomatickej ochrany, ktorú štát priznáva svojim štátnym príslušníkom.

Preskúmanie rezolúcií BR OSN s ohľadom na základné práva:

103. Pokiaľ ide o (...) porušenie práva na účinné súdne preskúmanie, Súd prvého stupňa v bodoch 278 až 285 napadnutého rozsudku Kadi (...) rozhodol takto: „282. (...) Súd prvého stupňa uznal svoju právomoc preskúmať zákonnosť [sporného] nariadenia a nepriamo aj zákonnosť sporných rezolúcií Bezpečnostnej rady so zreteľom na normy vyššej právnej sily medzinárodného práva patriace do *ius cogens*, predovšetkým imperatívne normy vzťahujúce sa na všeobecnú ochranu ľudských práv. 283. Naproti tomu (...). Súdu prvého stupňa neprináleží nepriamo kontrolovať, či samotné sporné rezolúcie Bezpečnostnej rady sú v súlade so základnými právami chránenými právnym poriadkom Spoločenstva. 284. Súdu prvého stupňa neprináleží ani ani preveriť, či nedošlo k omylu v posúdení skutočností a dôkazov, ktoré BR OSN pripustila an podporu opatrení, ktoré prijala, a ni s výhradou rámca vymedzeného v bode 282 nepriamo preskúmať účelnosť a proporcionalitu týchto opatrení. Takéto preskúmanie by sa nemohlo vykonať bez toho, aby sa nedotklo výsad BR OSN podľa kap. VII Charty OSN v oblasti stanovovania po prvé, čo predstavuje hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť, a pod druhé, aké opatrenia sú primerané na obranu a nápravu. (...) 285. Treba teda konštatovať, že(...) žalobca nemá žiadnu možnosť podať návrh na začatie súdneho konania, keďže Bezpečnostná rada nepovažovala za účelné zriadiť samostatný medzinárodný súdny orgán poverený rozhodovaním o skutkových a právnych okolnostiach konaní začatých proti individuálnym rozhodnutiam prijatým Výborom pre sankcie."

104. (...) Súd prvého stupňa rozhodol, že takáto medzera v súdnej ochrane žalobcu vo svojej podstate nie je v rozpore s *ius cogens*.

105. (...) Súd prvého stupňa sa domnieva, že keďže neexistuje medzinárodný súdny orgán príslušný na kontrolu zákonnosti aktov Bezpečnostnej rady, zriadenie orgánu, akým je Výbor pre sankcie, a možnosť upravená v aktoch obrátiť sa kedykoľvek na Výbor so zámerom dosiahnuť opätovné preskúmanie jednotlivého prípadu pomocou formalizovaného postupu, na ktorom sa musí zúčastniť tak ‚požiadaná vláda', ako aj ‚oznamujúca vláda' (...), predstavujú ďalší rozumný spôsob, ako primerane chrániť základné práva žalobcu uznané *ius cogens*.

106. (...) Súd prvého stupňa zamietol žalobné dôvody založené na porušení práva na účinné súdne preskúmanie a súčasne žaloby v celom rozsahu.

Posúdenie Súdny dvorom:

Možnosti preskúmania zákonnosti s ohľadom na základné práva:

280. (...) Odvolatelia v podstate vytýkajú Súdu prvého stupňa rozhodnutie, že zo zásad upravujúcich skĺbenie vzťahov medzi medzinárodným právnym poriadkom OSN a právnym poriadkom Spoločenstva vyplýva, že sporné nariadenie v rozsahu, v akom má vykonať rezolúciu prijatú Bezpečnostnou radou podľa kapitoly VII Charty OSN, ktorá na tento účel neobsahuje žiadne ustanovenia, nemôže byť predmetom súdneho preskúmania, pokiaľ ide o jeho vnútornú zákonnosť, ibaže ide o jeho zlučiteľnosť s normami vyplývajúcimi z *ius cogens*, a preto požíva v tomto rozsahu súdnu imunitu.

283. (...) podľa ustálenej judikatúry, základné práva tvoria neoddeliteľnú súčasť všeobecných právnych zásad, ktorých dodržiavanie zabezpečuje Súdny dvor. Na tieto účely sa Súdny dvor inšpiruje ústavnými tradíciami spoločnými pre členské štáty, ako aj usmerneniami, ktoré vyplývajú z medzinárodných nástrojov ochrany ľudských práv, na ktorých tvorbe členské štáty spolupracovali alebo ku ktorým pristúpili. Zvláštny význam prináleží v tejto súvislosti EDĽP (...).

284. Z judikatúry Súdneho dvora tiež vyplýva, že dodržiavanie ľudských práv predstavuje podmienku zákonnosti aktov Spoločenstva (...) a že v Spoločenstve nemožno prijať opatrenia nezlučiteľné s ich dodržiavaním.

286. (...) treba zdôrazniť, že v kontexte, o aký ide v predmetnej veci, sa preskúmanie zákonnosti, ktoré musí byť takto zabezpečené súdom Spoločenstva, týka aktu Spoločenstva, ktorý má vykonať dotknutú medzinárodnú dohodu, a nie tejto dohody ako takej.

287. Pokiaľ ide o (...) sporné nariadenie, ktoré má vykonať rezolúciu Bezpečnostnej rady prijatú podľa kapitoly VII Charty OSN, nie je úlohou súdu Spoločenstva v rámci výlučnej právomoci, ktorú upravuje článok 220 ES, preskúmavať zákonnosť takejto rezolúcie prijatej týmto medzinárodným orgánom, keďže toto preskúmanie sa obmedzuje na skúmanie zlučiteľnosti tejto rezolúcie s *ius cogens*.

209. Je teda namieste preskúmať, či, ako rozhodol Súd prvého stupňa, zásady upravujúce skĺbenie vzťahov medzi medzinárodným právnym poriadkom OSN a právnym poriadkom Spoločenstva v sebe zahŕňajú, že súdne preskúmanie vnútornej zákonnosti sporného nariadenia vzhľadom na základné práva je v zásade vylúčené bez ohľadu na skutočnosť, že, ako vyplýva z judikatúry (...), takéto preskúmanie predstavuje ústavnú záruku vyplývajúcu zo samotných základov Spoločenstva.

296. Ak je teda z dôvodu prijatia takéhoto aktu Spoločenstvo povinné prijať v rámci Zmluvy ES opatrenia, ktoré ukladá tento akt, táto povinnosť v sebe zahŕňa, ak ide o vykonanie rezolúcie Bezpečnostnej rady prijatej podľa kapitoly VII Charty OSN, že pri vypracovávaní týchto opatrení Spoločenstvo riadne prihliada na znenie a ciele dotknutej rezolúcie, ako aj na relevantné povinnosti vyplývajúce z Charty OSN týkajúce sa takéhoto vykonania.

299. (...) zásady riadiace medzinárodný právny poriadok OSN v sebe nezahŕňajú, že súdne preskúmanie vnútornej zákonnosti sporného nariadenia vzhľadom na základné práva je vylúčené z dôvodu, že tento akt má vykonať rezolúciu Bezpečnostnej rady prijatú podľa kapitoly VII Charty OSN.

304. Článok 307 ES nemôže v nijakom prípade umožniť spochybnenie zásad, ktoré vyplývajú zo samotných základov právneho poriadku Spoločenstva, medzi ktoré patrí ochrana základných práv zahŕňajúca preskúmanie zákonnosti aktov Spoločenstva zo strany súdu Spoločenstva, pokiaľ ide o ich súlad s týmito základnými právami.

306. Článok 300 ods. 7 ES stanovuje, že dohody uzavreté podľa podmienok stanovených v tomto článku sú záväzné pre orgány Spoločenstva a členské štáty.

307. Podľa tohto ustanovenia, ak by bolo uplatniteľné na Chartu OSN, táto charta by mala prednosť pred sekundárnou právnou úpravou Spoločenstva.

308. Táto prednosť sa však na úrovni práva Spoločenstva nerozširuje na primárne právo a osobitne na všeobecné zásady, medzi ktoré patria základné práva.

314. V predmetnej veci je opodstatnené konštatovať, že sporné nariadenie nemožno považovať za nariadenie zavádzajúce akt priamo pripísateľný OSN ako činnosť jedného z jej subsidiárnych orgánov zriadených v rámci kapitoly VII Charty OSN alebo v rámci výkonu právomocí platne delegovaných Bezpečnostnou radou podľa tej istej kapitoly.

319. Podľa Komisie, v rozsahu, v akom v tomto režime sankcií majú fyzické alebo právnické osoby prijateľnú možnosť byť vypočuté vďaka mechanizmu správnej kontroly v rámci právneho systému OSN, by Súdny dvor nemal žiadnym spôsobom zasahovať.

320. (...) treba uviesť, že ak sa skutočne v nadväznosti na prijatie Bezpečnostnou radou viacerých rezolúcií uskutočnili zmeny v rámci režimu obmedzujúcich opatrení zavedeného OSN, pokiaľ ide o zápis do úplného zoznamu, ako aj jeho výmaz (...), tieto zmeny nastali po prijatí sporného nariadenia, takže v podstate na ne nemožno prihliadnuť v rámci predmetných odvolaní.

321. V každom prípade existencia konania o preskúmaní pred výborom pre sankcie (...) nemôže spôsobiť súdnu imunitu zovšeobecnenú v rámci vnútorného právneho poriadku Spoločenstva.

326. (...) súdy Spoločenstva musia v súlade s právomocami, ktoré sú im zverené podľa Zmluvy ES, v podstate zabezpečiť úplné preskúmanie zákonnosti súhrnu aktov Spoločenstva vzhľadom na základné práva, ktoré tvoria neoddeliteľnú súčasť všeobecných zásad práva Spoločenstva vrátane

aktov Spoločenstva, ktoré, ako sporné nariadenie, majú vykonať rezolúcie prijaté Bezpečnostnou radou podľa kapitoly VII Charty OSN.

327. V dôsledku toho sa Súd prvého stupňa dopustil nesprávneho právneho posúdenia, keď (...) rozhodol, že zo zásad upravujúcich skĺbenie vzťahov medzi medzinárodným právnym poriadkom OSN a právnym poriadkom Spoločenstva vyplýva, že sporné nariadenie v rozsahu, v akom má vykonať rezolúciu prijatú Bezpečnostnou radou podľa kapitoly VII Charty OSN, ktorá na tento účel neobsahuje žiadne ustanovenia, požíva súdnu imunitu, pokiaľ ide o jeho vnútornú zákonnosť, ibaže ide o jeho zlučiteľnosť s normami vyplývajúcimi z *ius cogens*.

334. (...) vzhľadom na konkrétne okolnosti, ktoré napomohli zahrnutie mien odvolateľov do zoznamu fyzických a právnických osôb dotknutých obmedzujúcimi opatreniami (...) treba rozhodnúť, že ich práva na obhajobu, osobitne právo byť vypočutý, ako aj právo na účinné súdne preskúmanie, zjavne neboli dodržané.

335. Podľa ustálenej judikatúry, zásada účinnej súdnej ochrany predstavuje všeobecnú zásadu práva Spoločenstva, ktorá vyplýva z ústavných tradícií spoločných všetkým členským štátom a ktorá je zakotvená v článkoch 6 a 13 EDĽP, pričom táto zásada bola takisto potvrdená v článku 47 Charty základných práv Európskej únie vyhlásenej 7. decembra 2000 v Nice (...).

336. Okrem toho (...) treba v predmetnej veci dospieť k záveru, že účinnosť súdneho preskúmania, ktorá sa musí týkať najmä zákonnosti dôvodov, na ktorých je založené v predmetnej veci zahrnutie mena fyzickej osoby alebo názvu právnickej osoby do zoznamu (...) a spôsobujúce uloženie týmto adresátom súhrn obmedzujúcich opatrení, nevyhnutne predpokladá, že dotknutý orgán Spoločenstva má povinnosť oznámiť tieto dôvody dotknutej fyzickej alebo právnickej osobe v čo najširšej možnej miere, buď v okamihu, keď sa o tomto zahrnutí rozhodne, alebo prinajmenšom tak rýchlo, ako je to len možné po tom, čo sa o ňom rozhodlo, aby sa týmto adresátom umožnil výkon ich práva podať žalobu v stanovených lehotách.

338. Pokiaľ ide o práva na obhajobu, osobitne právo byť vypočutý vo veci obmedzujúcich opatrení (...) nemožno od orgánov Spoločenstva vyžadovať, aby oznámili tieto dôvody pred pôvodným zahrnutím fyzickej alebo právnickej osoby do uvedeného zoznamu.

339. (...) takéto predchádzajúce oznámenie by mohlo ohroziť účinnosť opatrení zmrazenia finančných prostriedkov a hospodárskych zdrojov, ktoré ukladá toto nariadenie.

348. Vzhľadom na to, že Rada ani neoznámila odvolateľom skutočnosti pripísané v ich neprospech na odôvodnenie obmedzujúcich opatrení, ktoré im boli uložené, ani im nepriznala právo získať vedomosť o týchto skutočnostiach v primeranej lehote po uložení týchto opatrení, odvolatelia nemali možnosť účinne sa vyjadriť v tomto ohľade. V dôsledku toho práva na obhajobu odvolateľov, osobitne právo byť vypočutý, neboli dodržané.

352. (...) treba rozhodnúť, že sporné nariadenie v rozsahu, v akom sa týka odvolateľov, bolo prijaté bez poskytnutia akejkoľvek záruky, pokiaľ ide o oznámenie skutočností v neprospech odvolateľov alebo ich vypočutie v tejto súvislosti, takže je potrebné dospieť k záveru, že toto nariadenie bolo prijaté podľa konania, v priebehu ktorého ich práva na obhajobu neboli dodržané, čo malo tiež za následok, že bola porušená zásada účinnej súdnej ochrany.

355. Podľa ustálenej judikatúry právo vlastniť majetok patrí medzi základné zásady práva Spoločenstva. Táto zásada však nie je absolútnym privilégiom, ale treba ju posudzovať s ohľadom na jej spoločenskú funkciu. V dôsledku toho môže byť výkon práva vlastniť majetok obmedzený pod podmienkou, že toto obmedzenie zodpovedá cieľom všeobecného záujmu sledovaným Spoločenstvom a nepredstavuje v súvislosti so sledovaným cieľom neprimeraný a neprípustný zásah do samotnej podstaty takto zaručených práv.

358. Opatrenie zmrazenia predstavuje ochranné opatrenie, ktoré nemá za cieľ zbaviť uvedené osoby ich vlastníctva. Nepopierateľne však obsahuje obmedzenie v užívaní práva pána Kadiho

vlastniť majetok, obmedzenie, ktoré navyše musí byť považované za značné vzhľadom na všeobecný dosah opatrenia zmrazenia a vzhľadom na skutočnosť, že sa naňho uplatňovalo od 20. októbra 2001.

360. (...) podľa ustálenej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva musí existovať rozumný vzťah proporcionality medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom. Je teda na mieste skúmať, či bola zachovaná rovnováha medzi požiadavkami všeobecného záujmu a záujmu jedného alebo viacerých dotknutých jednotlivcov (...).

363. Vzhľadom na cieľ všeobecného záujmu, (...) rovnako ako boj, (...) proti hrozbám voči medzinárodnému mieru a bezpečnosti, ktorý zaťažujú akty terorizmu, zmrazenie finančných prostriedkov, finančných aktív a iných hospodárskych zdrojov osôb označených Bezpečnostnou radou alebo Výborom pre sankcie za spojené s Usámom bin Ládinom, so sieťou Al-Káida a s Talibanom nemôže byť samo osebe nevhodné alebo neprimerané.

366. (...) obmedzujúce opatrenia, ktoré ukladá sporné nariadenie, predstavujú obmedzenia práva vlastniť majetok, ktoré v podstate môžu byť odôvodnené.

368. (...) treba pripomenúť, že uplatniteľné konania musia tiež priznať dotknutej osobe primeranú príležitosť predložiť jej vec príslušným orgánom. Na ubezpečenie sa o dodržaní tejto podmienky, ktorá predstavuje požiadavku zahrnutú v článku 1 Protokolu č. 1 k EDĽP, treba vnímať uplatniteľné konania zo všeobecného pohľadu.

369. Sporné nariadenie však bolo v rozsahu, v akom sa týka pána Kadiho, prijaté bez toho, aby poskytlo akúkoľvek záruku, ktorá by mu umožnila predložiť jeho vec príslušným orgánom, a to v situácii, v ktorej obmedzenie jeho vlastníckych práv musí byť považované za značné vzhľadom na všeobecný rozsah a skutočné pretrvávanie obmedzujúcich opatrení, ktorých je predmetom.

372. (...) sporné nariadenie musí byť v rozsahu, v akom sa týka odvolateľov, zrušené.

375. Vzhľadom na tieto okolnosti je opodstatnené podľa článku 231 ES ponechať účinky sporného nariadenia v časti, v ktorej zahŕňa mená a názvy odvolateľov do zoznamu tvoriaceho jeho prílohu I počas krátkeho obdobia, ktoré sa musí určiť tak, aby umožnilo Rade napraviť zistené porušenia, ale tiež tak, aby riadne prihliadalo na významný dopad obmedzujúcich opatrení, o ktoré ide, na práva a slobody odvolateľov.

Rozhodnutie Súdneho dvora:

1. Rozsudky Súdu prvého stupňa Európskych spoločenstiev z 21. septembra 2005, Kadi/Rada a Komisia (T–315/01) a Yusuf a Al Barakaat International Foundation/Rada a Komisia (T–306/01), sa zrušujú.

2. Nariadenie Rady (ES) č. 881/2002 z 27. mája 2002, ktoré ukladá niektoré špecifické obmedzujúce opatrenia namierené proti niektorým osobám spojeným s Usámom bin Ládinom, sieťou Al-Qaida a Talibanom a ruší nariadenie Rady (ES) č. 467/2001, ktoré zakazuje vývoz určitého tovaru a služieb do Afganistanu, posilňuje zákaz letov a rozširuje zmrazenie finančných prostriedkov a ďalších finančných zdrojov vo vzťahu k Talibanu v Afganistane, sa zrušuje v rozsahu, v akom sa týka pána Kadiho a Al Barakaat International Foundation.

3. Účinky nariadenia č. 881/2002 v rozsahu, v akom sa týka pána Kadiho a Al Barakaat International Foundation, sú zachované počas obdobia, ktoré nemôže prekročiť tri mesiace odo dňa vyhlásenia tohto rozsudku.

Otázky:

1. Aké záväzky vplývajú členským štátom OSN v prípade, že Bezpečnostná rada OSN prijme rezolúciu na základe Charty OSN?

2. Ako sa majú správať členské štáty OSN v prípade, že dôjde k stretu ich záväzkov podľa Charty OSN a iných medzinárodnoprávnych záväzkov?
3. Z akých dôvodov je Európska únia viazaná záväzkami jej členských štátov, ktoré vyplývajú z Charty OSN?
4. Aké základné práva boli napadnutým nariadením porušené?

32. Súlad jednostranného vyhlásenia nezávislosti s medzinárodným právom v prípade Kosova

poradný posudok Medzinárodného súdneho dvora z 22. júla 2010[39]

Dotknuté otázky:

právomoc MSD podať poradný posudok - subjekty medzinárodného práva - rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1244 (1999) - vyhlásenie nezávislosti - právo národov na sebaurčenie – vznik štátu

Skutkové okolnosti:

V rokoch 1991-1992 došlo v dôsledku nárastu nacionalizmu a vzniku niekoľkých ozbrojených konfliktov medzi rôznymi etnikami k rozpadu Bývalej Juhoslávie (Juhoslovanská socialistická federatívna republika*).* Odtrhlo sa Slovinsko, Chorvátsko, Bosna a Hercegovina a Macedónsko (severné). Následne vznikla Juhoslovanská zväzová republika v rozsahu Srbska a Čiernej hory. Nová srbská ústava obmedzila autonómiu Kosova v Srbsku, čo podnietilo ďalšie etnické zrážky v srbskej provincii Kosovo. Menšina kosovských moslimských Albáncov (reprezentovaná UČK - Kosovská oslobodzovacia armáda) získala prevahu nad srbským pravoslávnym obyvateľstvom a snažila sa o sebaurčenie. Ako odpoveď, srbská vláda posilnila policajné a vojenské jednotky. V dôsledku neúspešných pokusov o zmierenie (konferencia v Rambouillet) medzi oboma stranami došlo k bombardovaniu Juhoslovanskej zväzovej republiky silami NATO (bez mandátu BR OSN), ktoré malo zastaviť údajné etnické čistky. Po skončení tejto akcie došlo 10. 06. 1999 na základe kapitoly VII Charty OSN k prijatiu rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1244 (1999). S cieľom vyriešiť vážnu humanitárnu situáciu poverila členské štáty OSN, aby vytvorili medzinárodný vojenský zbor (neskôr známy ako "KFOR") a medzinárodný civilný zbor (Dočasná administratívna misia OSN v Kosove, "UNMIK"), ktorý mal stanoviť rámec pre správu Kosova. S nasadením medzinárodných civilných a bezpečnostných síl v Kosove súhlasila i Juhoslovanská zväzová republika. Rezolúcia ďalej 1) potvrdila zvrchovanosť Srbska nad územím Kosova, 2) previedla zvrchované práva nad Kosovom na dočasnú medzinárodnú správu OSN, teda previedla legislatívnu a výkonnú moc nad územím a obyvateľstvom Kosova na osobitného splnomocnenca Generálneho tajomníka OSN a civilnú správu UNMIK, a 3) zdôraznila dočasnú povahu medzinárodnej správy Kosova za súčasného zachovania princípu suverenity a územnej celistvosti Juhoslovanskej zväzovej republiky. Na základe rezolúcie došlo v roku 2001 nariadením UNMIK k vytvoreniu tzv. Ústavného rámca dočasnej samosprávy. Úlohy vo vzťahu ku správe Kosova boli rozdelené medzi osobitného splnomocnenca Generálneho tajomníka a dočasné inštitúcie samosprávy Kosova. Kosovo teda bolo pod medzinárodnou správou.

Pokus o zmier vo svetle udalostí pred vyhlásením nezávislosti:

67. Medzi 20. februárom 2006 a 8. septembrom 2006 prebehlo niekoľko kôl vyjednávaní, počas ktorých delegácie Srbska a Kosova riešili najmä otázky decentralizácie vládnych a administratívnych funkcií Kosova (...). Podľa správ generálneho tajomníka, „postoje strán vo väčšine otázok zostávajú vzdialené" (...).

68. Osobitný splnomocnenec Generálneho tajomníka predložil 2. februára 2007 koncept súhrnného návrhu urovnania konečného statusu Kosova stranám a prizval ich, aby sa zapojili do konzultačného procesu. Posledné kolo vyjednávaní o návrhu urovnania sa uskutočnilo vo Viedni 10.

---

[39] *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 2010, p. 403. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf.

marca 2007. Podľa správy Generálneho tajomníka, „strany neboli schopné dosiahnuť žiaden ďalší pokrok."

69. (...) Osobitný splnomocnenec uviedol, že po viac ako roku priamych rokovaní, dvojstranných vyjednávaní a konzultáciách odborníkov, je mu zrejmé, že strany neboli schopné dosiahnuť dohodu o budúcom postavení Kosova. (...) prišiel k záveru (...), že jedinou reálnou možnosťou pre Kosovo je nezávislosť v počiatočnom období kontrolovaná medzinárodným spoločenstvom.

73. 17. novembra 2007 sa konali voľby do Kosovského zhromaždenia, do 30 miestnych zastupiteľstiev, ako aj príslušných starostov.

74. Na pozadí týchto udalostí bolo 17. februára 2008 na zasadnutí Kosovského zhromaždenia prijaté vyhlásenie nezávislosti Kosova (...) pôvodným jazykom vyhlásenia je Albánčina.

75. Vo svojej normatívnej časti Vyhlásenie nezávislosti uvádza: „My, demokraticky zvolení predstavitelia nášho ľudu, týmto vyhlasujeme Kosovo za nezávislý a suverénny štát. Toto vyhlásenie odráža vôľu nášho ľudu (...)."

Dňa 8. októbra 2008 vydalo Valné zhromaždenie OSN rezolúciu č. 63/3, ktorou požiadalo MSD o vydanie poradného posudku na otázku:

Je jednostranné vyhlásenie nezávislosti Dočasných orgánov samosprávy Kosova v súlade s medzinárodným právom?

Vybrané časti rozhodnutia:

***Právomoc Súdu*:**

18. Súd musel v prvom rade odpovedať na otázku, či má právomoc podať poradný posudok. Právomoc (...) má základ v čl. 65 ods.1 Štatútu MSD: „Súd môže podať posudok o akejkoľvek právnej otázke na žiadosť ktoréhokoľvek orgánu, ktorý je Chartou alebo na základe Charty oň oprávnený požiadať."

19. Podmienkou právomoci Súdu je, že bude a) podaný orgánom oprávneným na základe Charty, b) vyžiadaný na právnu otázku a c) s výnimkou BR OSN a VZ OSN, sa bude týkať rozsahu činností žiadajúceho orgánu.

20. (...) Valné zhromaždenie je na základe čl. 96 Charty oprávnené požiadať o vydanie poradného posudku.

25. (...) položená otázka je právnou otázkou (...) otázkou, ktorou sa výslovne žiada Súd o rozhodnutie, či konkrétne konanie je alebo nie je v súlade s medzinárodným právom je zjavne právnou otázkou (...).

26. Aj napriek tomu sa niektorí účastníci súčasného konania domnievajú, že otázka (...) nie je v skutočnosti právnou otázkou. Podľa ich tvrdenia, medzinárodné právo nereguluje akt vyhlásenia nezávislosti, ktoré by malo byť považované za politický akt; jedine vnútroštátne právo upravuje takéto vyhlásenie, zatiaľ čo právomoc Súdu podať poradný posudok je obmedzená na otázky medzinárodného práva. V tomto prípade však Súd nebol požiadaný podať posudok o tom, či vyhlásenie nezávislosti je v súlade s nejakým pravidlom vnútroštátneho práv, ale len či je v súlade s medzinárodným právom. Súd môže na danú otázku odpovedať s odkazom na medzinárodné právo bez potreby skúmať každý systém vnútroštátneho práva.

27. (...) skutočnosť, že otázka má politické aspekty, nestačí na to, aby bola zbavená povahy právnej otázky (...). Súd nemôže odmietnuť odpovedať na právne časti otázky, ktoré si vyžadujú vyložiť podstatné právne problémy (...).

46. Podľa názoru Súdu, skutočnosť, že pri podávaní odpovede na otázku položenú VZ OSN bude nevyhnutne musieť interpretovať a aplikovať ustanovenia rezolúcie BR OSN (č. 1244 (1990)), ne-

predstavuje žiaden závažný dôvod, prečo na danú otázku neodpovedať. Aj keď výklad a uplatňovanie rozhodnutia niektorého z politických orgánov OSN je v prvom rade úlohou orgánu, ktorý ho prijal, Súd ako hlavný súdny orgán OSN bol tiež často požiadaný, aby posúdil výklad a právne účinky takéhoto rozhodnutia.

47. Preto nie je nič nezlučiteľné s integritou súdnej funkcie Súdu, ak vykoná takúto úlohu. Otázkou je skôr, či mal odmietnuť vykonať takúto úlohu, ak Súd nebol požiadaný práve tým orgánom, ktorý rozhodnutie vydal. (...) ak má VZ OSN legitímny záujem na odpovedi na otázku, tak skutočnosť, že táto odpoveď sa môže vzťahovať sčasti na rozhodnutie BR OSN, nie je pre Súd dostatočným dôvodom pre odmietnutie podať posudok Valnému zhromaždeniu.

***Predmet a rozsah otázky**:*

51. Otázka je úzka a špecifická; žiada posudok Súdu, či vyhlásenie nezávislosti je alebo nie je v súlade s medzinárodným právom. Nepýta sa na právne dôsledky tohto vyhlásenia. Nepýta sa najmä, či Kosovo dosiahlo alebo nedosiahlo štátnosť. Nepýta sa ani na platnosť alebo právne účinky uznania Kosova tými štátmi, ktoré ho uznali ako nezávislý štát.

56. (...) Odpoveď na otázku závisí od toho, či aplikovateľné medzinárodné právo zakazuje alebo nezakazuje vyhlásenie nezávislosti (...). Súd nie je položenou otázkou požiadaný k zaujatiu stanoviska, či medzinárodné právo priznáva Kosovu pozitívny nárok jednostranne vyhlásiť jeho nezávislosť alebo, *a fortiori*, či medzinárodné právo všeobecne priznáva entitám nachádzajúcim sa vnútri štátu nárok jednostranne sa od neho odtrhnúť. Rozhodne je však úplne možné, aby určitý akt- ako jednostranné vyhlásenie nezávislosti- nebol porušením medzinárodného práva, bez toho, aby nevyhnutne predstavoval výkon práva priznaného medzinárodným právom.

***Posúdenie súladu vyhlásenia nezávislosti s medzinárodným právom*:**

79. Počas 18., 19. a začiatkom 20. stor. zaznamenávame početné príklady vyhlásenia nezávislosti, ktoré sa často stretávali s ráznym odmietnutím štátov, od ktorých bola nezávislosť vyhlásená. Niekedy vyhlásenie nezávislosti vyústilo do vytvorenia nového štátu, inokedy nie. Avšak v žiadnom z prípadov prax štátov neukázala, žeby akt prijatia vyhlásenia nezávislosti bol považovaný za akt v rozpore s medzinárodným právom. Naproti tomu, prax štátov, počas tohto obdobia zreteľne poukazuje na záver, že medzinárodné právo neobsahuje zákaz vyhlásenia nezávislosti. Počas druhej polovice 20. stor. sa v medzinárodnom práve vyvinulo právo na sebaurčenie ako spôsob realizovania práva na nezávislosť pre národy nesamosprávnych území a národy podrobené cudziemu útlaku, nadvláde a vykorisťovaniu.

81. Niektorí účastníci sa odvolávali na rezolúcie BR OSN odsudzujúce konkrétne vyhlásenia nezávislosti. (...) Súd napriek tomu poznamenáva, že vo všetkých prípadoch BR OSN rozhodovala s ohľadom na konkrétnu situáciu existujúcu v čase, keď k týmto vyhláseniam došlo. Protiprávnosť vyhlásení teda nevyplývala z jednostrannej povahy vyhlásení ako takej, ale zo skutočnosti, že boli alebo mohli byť spojené s protiprávnym použitím sily alebo iným mimoriadnym porušením noriem všeobecného medzinárodného práva, konkrétne kogentných noriem (ius cogens). BR OSN v súvislosti s Kosovom nikdy nezaujala toto stanovisko.

84. (...) Súd sa domnieva, že všeobecné medzinárodné právo neobsahuje aplikovateľný zákaz vyhlásenia nezávislosti. V zmysle uvedeného prichádza k záveru, že vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 neporušilo normy všeobecného medzinárodného práva.

***Posúdenie súladu vyhlásenia nezávislosti s rezolúciou BR OSN č. 1244 (1999) a Ústavným rámcom vytvoreným v rámci UNMIK*:**

91. Súd poznamenáva, že rezolúcia BR OSN č. 1244 (1999) a Ústavný rámec boli ku dňu 17. februára 20087 platné a aplikovateľné. Odsek 19 rezolúcie výslovne ustanovuje, že „medzinárodná civilná a bezpečnostná prítomnosť zriadená na počiatočné obdobie 12 mesiacov, bude pokračovať

aj po tomto období, pokiaľ BR OSN nerozhodne inak.“ Žiadne rozhodnutie BR OSN meniace rezolúciu 1244 (1999) nebolo prijaté (...). V konečnom dôsledku, ani rezolúcia BR OSN ani Ústavný rámec neobsahuje ustanovenie týkajúce sa jeho ukončenia a nebol ani zrušený; teda tieto normy tvoria medzinárodné právo aplikovateľné na situáciu v Kosove k 17. februáru 2008.

93. Na základe uvedeného Súd dospel k záveru, že rezolúcia BR OSN č. 1244 (1999) a Ústavný rámec tvoria súčasť medzinárodného práva, ktoré bude posudzované pri odpovedi na otázku položenú VZ OSN v žiadosti o poradný posudok.

100. Súd dochádza k záveru, že predmetom a účelom rezolúcie 1244 (1999) bolo založenie krátkodobého, výnimočného právneho režimu, ktorý „okrem rozsahu, v ktorom bol výslovne zachovaný, nahrádza Srbský právny poriadok a ktorý smeruje k stabilizácii Kosova a bol navrhnutý ako dočasný.“

101. Súd sa teda bude venovať otázke, či rezolúcia BR OSN 1244 (1999) alebo podľa nej prijaté opatrenia ustanovujú určitý zákaz vyhlásenia nezávislosti, účinný voči tým, ktorí prijali vyhlásenie nezávislosti Kosova 17. februára 2008. Na zodpovedanie tejto otázky je pre Súd v prvom rade nevyhnutné určiť, kto toto vyhlásenie vydal.

105. Vyhlásenie nezávislosti odráža presvedčenie jeho autorov, že vyjednávania o konečnom statuse zlyhali a bol dosiahnutý kritický moment pre budúcnosť Kosova. (...) Autori vyhlásenia zdôrazňujú svoje odhodlanie „vyriešiť“ status Kosova a dať kosovskému ľudu „istotu do budúcnosti“. (...) nemali tak v úmysle konať v rámci štandardného rámca dočasnej samosprávy Kosova, ale sledovali za cieľ založiť Kosovo ako „nezávislý a suverénny štát“.

106. Tento záver je podporený skutočnosťou, že autori vyhlásenia sa podujali plniť medzinárodné záväzky Kosova, najmä tie, ktoré Kosovu vytvorila UNMIK a záväzne vyhlásili, že Kosovo je viazané voči tretím štátom záväzkom urobeným vo vyhlásení.

107. (...) štýl jazyka používaný vo vyhlásení sa odlišuje od štýlu jazyka zaužívaného v aktoch Kosovského zhromaždenia v tom, že prvý odsek vyhlásenia začína „my, demokraticky zvolení predstavitelia nášho ľudu,“ kým v aktoch Kosovského zhromaždenia sa používa tretia osoba jednotného čísla.

109. Súd teda (...) prichádza k záveru, že autori Vyhlásenia nezávislosti zo 17. februára 2008 nekonali ako jeden z dočasných orgánov samosprávy v rámci Ústavného rámca, ale skôr ako osoby, ktoré konali spoločne ako zástupcovia ľudu Kosova mimo rámca dočasnej správy.

114. Súd pozoruje, že rezolúcia BR č. 1244 (1999) bola v podstate vytvorená kvôli vytvoreniu dočasného režimu pre Kosovo s výhľadom na dlhodobý politický proces smerujúci k vytvoreniu jeho konečného statusu. Rezolúcia neobsahovala žiadne ustanovenie zaoberajúce konečným statusom Kosova, alebo podmienkami jeho dosiahnutia. (...) Súd poznamenáva, že súčasná prax BR OSN ukazuje, že v situáciách, v ktorých BR OSN rozhodla o použití obmedzujúcich podmienok pre vytvorenie konečného statusu určitého územia, tieto podmienky boli špecifikované v relevantnej rezolúcii. Rezolúcia 1244 (1999) teda nevylučuje vydanie vyhlásenia nezávislosti zo 17. februára 2008, pretože tieto nástroje práva fungujú na rozličnej úrovni: na rozdiel od rezolúcie 1244 (1999), vyhlásenie nezávislosti je pokusom vymedziť konečný status Kosova.

119. Súd na základe uvedeného zisťuje, že rezolúcia BR OSN 1244 (1999) nebráni autorom vyhlásenia zo 17. februára 2008 vydať vyhlásenie nezávislosti od Srbskej republiky. Preto vyhlásením nezávislosti nedošlo k porušeniu rezolúcie BR OSN 1244 (1999).

120. Súd sa teda obráti k otázke či vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 porušilo Ústavný rámec zavedený pod záštitou UNMIK. Kapitola 5 Ústavného rámca vymedzuje právomoci dočasných orgánov samosprávy Kosova.

121. Vyhlásenie nezávislosti zo 17. februára 2008 nebolo vydané dočasnými orgánmi samosprávy ani nešlo o akt so zamýšľanými účinkami v rámci právneho poriadku, podľa ktorého tieto orgány fungovali. Z toho vyplýva, že autori vyhlásenia nezávislosti neboli viazaní rámcom právomocí a zodpovednosti, ktorým sa spravovalo konanie dočasných orgánov samosprávy. V zmysle uvedeného Súd zisťuje, že vyhlásenie nezávislosti neporušuje Ústavný rámec.

122. Súd prišiel na základe uvedeného k záveru, že prijatie Vyhlásenia nezávislosti 17. februára 2008 neporušilo všeobecné medzinárodné právo, rezolúciu BR OSN 1244 (1999) ani Ústavný rámec. Z toho vyplýva, že prijatie Vyhlásenia nezávislosti neporušilo žiadnu aplikovateľnú normu medzinárodného práva.

Otázky:

1. Môže odmietnuť MSD vydať poradný posudok?
2. Kto má právo žiadať o vydanie poradného posudku?
3. Aké sú podmienky právomoci MSD vydať poradný posudok?
4. Kto požíva podľa medzinárodného práva právo na sebaurčenie?
5. Je možné označiť vyhlásenie nezávislosti Kosova za konanie v rozpore s medzinárodným právom? Prečo?
6. Aká bola úloha rezolúcie BR OSN 1244 (1999)?

33. Jurisdikčné imunity štátu

(Nemecko proti Taliansku: s intervenciou Grécka)

rozsudok Medzinárodného súdneho dvora z 3. februára 2012[40]

Dotknuté otázky:

suverenita štátu – imunita štátu – obyčajové právo – *acta jure imperii* – *acta jure gestionis* – kogentné normy – výkon rozhodnutia voči štátu – *exequatur* voči štátu

Skutkové okolnosti:

Nemecko podalo návrh na začatie konania proti Taliansku v súvislosti so sporom, ktorý má pôvod v porušení povinností podľa medzinárodného práva, ktorého sa Taliansko údajne dopustilo prostredníctvom svojej súdnej praxe tým, že nerešpektovalo jurisdikčnú imunitu, ktorú Nemecko požíva podľa medzinárodného práva. Nemecko žiadalo, aby MSD určil, že 1) Taliansko nerešpektovalo jurisdikčnú imunitu Nemecka tým, že na talianskych súdoch povolilo vznesenie občiansko-právnych nárokov, ktoré požadovali odškodnenie za ujmy spôsobené porušením medzinárodného humanitárneho práva Nemeckou ríšou počas druhej svetovej vojny; že 2) Taliansko porušilo imunitu Nemecka prijatím opatrení na výkon rozhodnutia proti vile Vigoni, nemeckému štátnemu majetku na talianskom území; a že 3) Taliansko porušilo jurisdikčnú imunitu Nemecka vyhlásením rozhodnutí gréckych občianskych súdov vydaných proti Nemecku za vykonateľné v Taliansku.

Vybrané časti rozhodnutia:

52. Súdny dvor najskôr poznamenáva, že konania na talianskych súdoch majú svoj pôvod v činoch spáchaných nemeckými ozbrojenými silami a inými orgánmi Nemeckej ríše. Nemecko plne uznalo „nevýslovné utrpenie talianskych mužov a žien, najmä počas masakrov, a bývalých talianskych vojenských zajatcov“ (...).

53. Súdny dvor však nie je vyzvaný, aby rozhodol, či boli tieto akty nezákonné, táto otázka nie je sporná. Pred Súdnym dvorom stojí otázka, či talianske súdy boli alebo neboli v konaniach týkajúcich sa návrhov na náhradu škody vyplývajúcich z týchto konaní povinné priznať Nemecku imunitu. V tejto súvislosti Súdny dvor poznamenáva, že medzi zmluvnými stranami existuje značná miera zhody, pokiaľ ide o uplatniteľné právo. Obe strany sa predovšetkým zhodujú, že imunita sa riadi medzinárodným právom a nie je to len otázka medzinárodnej zvyklosti (*comity*).

54. Pokiaľ ide o Nemecko a Taliansko, akýkoľvek nárok na imunitu možno odvodiť iba z obyčajového medzinárodného práva, a nie zo zmluvy. Hoci je Nemecko jedným z ôsmich štátov, ktoré sú zmluvnými stranami Európskeho dohovoru o imunite štátu zo 16. mája 1972 (...) (ďalej len „Európsky dohovor“), Taliansko zmluvnou stranou nie je a dohovor preň preto nie je záväzný. Ani jeden zo štátov nie je zmluvnou stranou Dohovoru OSN o juridičnej imunite štátov a ich majetku, prijatého 2. decembra 2004 (ďalej len „Dohovor OSN“) (...).

55. Z toho vyplýva, že Súdny dvor musí v súlade s článkom 38 ods. 1 písm. b) svojho Štatútu určiť existenciu „medzinárodnej obyčaje ako dôkazu o všeobecnej praxi prijímanej ako právo“, ktorá priznáva imunitu štátom, a ak existuje, aké je vymedzenie a rozsah tejto imunity. (...) V danom kontexte je možné osobitne významnú prax štátov nájsť v rozsudkoch vnútroštátnych súdov, ktoré sa zaoberali otázkou, či má cudzí štát imunitu, ďalej v právnych predpisoch tých štátov,

---

[40] *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy : Greece intervening),* Judgment, I.C.J. Reports 2012, p. 99. Dostupné online: https://www.icj-cij.org/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-00-EN.pdf.

ktoré prijali právnu úpravu týkajúcu sa imunity, tiež v nárokoch na imunitu uplatnených štátmi pred cudzími súdmi a vo vyhláseniach štátov, ktoré uskutočnili najskôr v priebehu rozsiahleho skúmania tohto predmetu Komisiou pre medzinárodné právo a potom v kontexte prijatia Dohovoru OSN. *Opinio juris* sa v tejto súvislosti odráža najmä v tvrdení štátov nárokujúcich si imunitu, že medzinárodné právo im priznáva právo na takúto imunitu z jurisdikcie iných štátov; v tom, že štáty udeľujúce imunitu uznávajú, že im medzinárodné právo ukladá povinnosť tak urobiť; a naopak, v tvrdení štátov v iných prípadoch o práve vykonávať súdnu právomoc nad cudzími štátmi. (...)

56. Aj keď v minulosti sa veľa diskutovalo o pôvode štátnej imunity a identifikácii zásad, z ktorých táto imunita vyplynula, Komisia pre medzinárodné právo v roku 1980 dospela k záveru, že pravidlo imunity štátu bolo „prijaté ako všeobecné pravidlo medzinárodného obyčajového práva pevne zakorenené v súčasnej praxi štátov" (...). Tento záver bol založený na rozsiahlom prieskume praxe štátov a podľa názoru Súdneho dvora je potvrdený výpočtom vnútroštátnych právnych predpisov, súdnych rozhodnutí, uplatnení práva na imunitu a vyjadrení štátov v priebehu prijímania Dohovoru OSN. Táto prax ukazuje, že či už ide o nárokovanie imunity pre seba alebo jej udeľovanie iným, štáty sa vo všeobecnosti opierajú o to, že podľa medzinárodného práva existuje právo na imunitu spolu so zodpovedajúcou povinnosťou ostatných štátov rešpektovať a uplatňovať túto imunitu.

57. Súdny dvor sa domnieva, že pravidlo imunity štátu má v medzinárodnom práve a medzinárodných vzťahoch významné miesto. Vyplýva zo zásady zvrchovanej rovnosti štátov, ktorá, ako objasňuje článok 2 odsek 1 Charty Organizácie Spojených národov, je jednou zo základných zásad medzinárodného právneho poriadku. Táto zásada sa musí posudzovať spolu so zásadou, že každý štát má suverenitu nad vlastným územím a že z tejto suverenity vyplýva jurisdikcia štátu nad udalosťami a osobami na tomto území. Výnimky z imunity štátu predstavujú odchýlku od zásady zvrchovanej rovnosti. Imunita môže predstavovať odchýlku od zásady územnej suverenity a jurisdikcie, ktorá z nej vyplýva.

58. (...) je dôležité rozlišovať medzi relevantnými aktmi Nemecka a Talianska. Relevantné nemecké akty - (...) - sa vyskytli v rokoch 1943 - 1945, a preto sa na nich vzťahuje medzinárodné právo tej doby. Príslušné talianske akty - odopretie imunity a výkon jurisdikcie talianskymi súdmi - nastali až po začatí konania na talianskych súdoch. Keďže sa žaloba podaná na Súdny dvor týka konaní talianskych súdov, musí sa uplatniť medzinárodné právo platné v čase týchto konaní. Okrem toho, ako Súdny dvor uviedol (v kontexte osobných imunít priznaných medzinárodným právom ministrom zahraničných vecí), že právna úprava imunity má vo svojej podstate procesnú povahu (...). Upravuje výkon súdnej právomoci vo vzťahu k určitému správaniu, a je teda úplne odlišná od hmotného práva, ktoré určuje, či je toto konanie v súlade alebo v rozpore s právom. Z týchto dôvodov sa Súdny dvor domnieva, že musí skúmať a uplatňovať právnu úpravu imunity štátu v takej podobe, ako existovala v čase talianskych konaní, a nie tú, ktorá existovala v rokoch 1943–1945.

59. (...) Súdny dvor poznamenáva, že mnoho štátov (vrátane Nemecka a Talianska) teraz rozlišuje medzi *acta jure gestionis*, v súvislosti s ktorými obmedzili imunitu, ktorú si nárokujú pre seba a ktorú priznávajú ostatným, a medzi *acta jure imperii*. Tento prístup sa dodržiaval aj v Dohovore OSN a Európskom dohovore (...).

60. Súdny dvor nebol vyzvaný, aby sa zaoberal otázkou, ako medzinárodné právo upravuje otázku imunity štátu v prípade *acta jure gestionis*. Akty nemeckých ozbrojených síl a iných štátnych orgánov, ktoré boli predmetom konania na talianskych súdoch, jednoznačne predstavovali *acta jure imperii*. Súdny dvor poznamenáva, že Taliansko v odpovedi na otázku položenú členom Súdneho dvora uznalo, že tieto akty sa musia charakterizovať ako *acta jure imperii* (...) Súdny dvor sa dom-

nieva, že pojmy „*jure imperii*“ a „*jure gestionis*“ (...) odkazujú na to, či sa dané akty musia posudzovať podľa ustanovení upravujúcich výkon zvrchovanej moci (*jus imperii*) alebo podľa ustanovení týkajúcich sa činností štátu, pri ktorých nevykonáva zvrchovanú moc, teda najmä súkromných a obchodných činností (*jus gestionis*). Vzhľadom na to, že je toto rozlíšenie významné pre určenie, či štát má alebo nemá imunitu voči jurisdikcii iného štátu v súvislosti s konkrétnym aktom, musí sa toto rozlíšenie uskutočniť pred vykonaním tejto jurisdikcie (...). (...)

61. Obidve strany sa zhodujú, že štáty majú vo všeobecnosti nárok na imunitu vo vzťahu k *acta jure imperii*. To je prístup prijatý v Dohovore OSN, Európskom dohovore a v návrhu Medziamerického dohovoru, vo vnútroštátnych právnych predpisoch v štátoch, ktoré prijali právnu úpravu v tejto oblasti, a judikatúre vnútroštátnych súdov. (...) Nemecko tvrdí, že imunita je uplatniteľná a že neexistuje žiadne relevantné obmedzenie imunity, na ktorú je štát oprávnený vo vzťahu k *acta jure imperii*. Taliansko (...) tvrdí, že Nemecko nemá nárok na imunitu vo veciach pred talianskymi súdmi z dvoch dôvodov: po prvé, imunita vo vzťahu k *acta jure imperii* sa nevzťahuje na delikty v prípade smrti, zranenia alebo škody na majetku, ku ktorej došlo na území štátu súdu, a po druhé, bez ohľadu na to, kde k príslušným skutkom došlo, nemalo Nemecko právo na imunitu, pretože tieto skutky sa týkali najzávažnejších porušení pravidiel medzinárodného práva s imperatívnou povahou, pre ktoré neexistovali žiadne alternatívne prostriedky nápravy.

Prvý argument Talianska: Zásada teritoriálneho deliktu:

64. Súdny dvor na úvod poznamenáva, že myšlienka, že imunita štátu sa nevzťahuje na občianske súdne konanie v súvislosti s činmi spáchanými na území štátu súdu, ktoré spôsobili smrť, zranenie alebo škodu na majetku, má svoj pôvod v prípadoch týkajúcich sa dopravných nehôd a iných „poistiteľných rizík“. Obmedzenie imunity uznané niektorými vnútroštátnymi súdmi v takýchto prípadoch sa týkalo *acta jure gestionis* (...)

66. Súdny dvor najskôr preskúma, či prijatie článku 11 Európskeho dohovoru alebo článku 12 Dohovoru OSN poskytuje akúkoľvek podporu tvrdeniu Talianska. (...) ani jeden z dohovorov nie je platný medzi stranami v prejednávanej veci. Ustanovenia týchto dohovorov sú preto relevantné iba vtedy, ak ich ustanovenia a proces ich prijímania a vykonávania objasňujú obsah obyčajového medzinárodného práva.

77. Podľa názoru Súdneho dvora prax štátov vo forme súdnych rozhodnutí podporuje tvrdenie, že imunita štátu pre *acta jure imperii* sa naďalej vzťahuje na občianske súdne konania týkajúce sa činov, pri ktorých došlo k úmrtiu, zraneniu alebo škode na majetku, ak ich spáchali ozbrojené sily a iné orgány štátu pri vedení ozbrojeného konfliktu, aj keď sa príslušné činy odohrávajú na území štátu, v ktorom koná súd. Túto prax sprevádza *opinio juris*, ako to dokazujú stanoviská štátov a jurisprudencia viacerých vnútroštátnych súdov, ktoré jasne stanovili, že sa domnievajú, že obyčajové medzinárodné právo vyžaduje imunitu. Takmer úplná absencia opačnej jurisprudencie je tiež významná, rovnako ako absencia akýchkoľvek vyhlásení štátov (...), že obyčajové medzinárodné právo v takýchto prípadoch nevyžaduje imunitu.

78. Vzhľadom na vyššie uvedené sa Súdny dvor domnieva, že medzinárodné obyčajové právo naďalej vyžaduje, aby bola štátu priznaná imunita v konaniach ohľadne deliktov, ktoré jeho ozbrojené sily a iné štátne orgány údajne spáchali na území iného štátu pri vedení ozbrojeného konfliktu. (...)

79. Súd preto dospel k záveru, že na rozdiel od toho, čo tvrdilo Taliansko v tomto konaní, rozhodnutie talianskych súdov o odmietnutí imunity Nemecka nemôže byť odôvodnené na základe zásady teritoriálneho deliktu.

Druhý argument Talianska: Predmet a okolnosti nárokov na talianskych súdoch:

80. Druhé tvrdenie Talianska (...) spočíva v tom, že odmietnutie imunity bolo odôvodnené osobitnou povahou skutkov, ktoré sú predmetom návrhov pred talianskymi súdmi a okolnosťami, za ktorých boli tieto návrhy uplatnené. Tento argument má tri vetvy. Po prvé, Taliansko tvrdí, že skutky, ktoré viedli k nárokom, zakladali závažné porušenia zásad medzinárodného práva uplatniteľných na vedenie ozbrojených konfliktov prestavujúce vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti. Po druhé, Taliansko tvrdí, že pravidlá medzinárodného práva, ktoré boli takto porušené, mali povahu imperatívnych noriem (*jus cogens*). Po tretie, Taliansko tvrdí, že vzhľadom zamietnutie všetkých ostatných foriem odškodnenia bol výkon právomoci talianskych súdov nevyhnutný ako posledná možnosť. (...)

A. Závažnosť porušení:

82. Na úvod je však potrebné uviesť, že tvrdenie, podľa ktorého dostupnosť imunity bude do určitej miery závisieť od závažnosti protiprávneho konania, predstavuje logický problém. Imunita voči jurisdikcii je imunita nielen proti nepriaznivému rozsudku, ale aj proti súdnemu konaniu. Preto má nevyhnutne predbežný charakter. V dôsledku toho je vnútroštátny súd povinný určiť, či cudzí štát má alebo nemá podľa medzinárodného práva nárok na imunitu predtým, ako bude môcť prejednávať podstatu veci, ktorá mu bola predložená, a skôr, ako sa zistia skutkové okolnosti. Ak by imunita bola závislá od toho, či štát skutočne závažne porušil medzinárodné právo ľudských práv alebo právo ozbrojených konfliktov, potom by bolo potrebné, aby vnútroštátny súd vykonal vyšetrovanie vo veci samej s cieľom určiť, či má právomoc. Keby však na druhej strane samotné tvrdenie, že štát sa dopustil takýchto protiprávnych konaní, malo stačiť na zbavenie štátu jeho práva na imunitu, imunita by mohla byť v skutočnosti zamietnutá jednoducho šikovnou formuláciou nároku.

84. Okrem toho existuje značné množstvo praxe iných štátov, ktorá preukazuje, že medzinárodné obyčajové právo nepokladá nárok štátu na imunitu za závislú od závažnosti aktu, z ktorého je obviňovaný, alebo od imperatívnej povahy pravidla, ktoré údajne porušil.

91. Súdny dvor z toho vyvodzuje záver, že podľa súčasného medzinárodného obyčajového práva nie je štát zbavený imunity z dôvodu, že je obviňovaný zo závažného porušenia medzinárodného práva ľudských práv alebo medzinárodného práva ozbrojeného konfliktu. Čo sa týka tohto záveru, Súdny dvor musí zdôrazniť, že rieši iba imunitu samotného štátu voči jurisdikcii súdov iných štátov; v prejednávanej veci nie je predmetom otázka, či a ak áno, v akom rozsahu, sa môže uplatniť imunita v trestnom konaní proti predstaviteľovi štátu.

B. Vzťah medzi jus cogens a zásadou imunity štátu:

93. Toto tvrdenie (...) závisí od existencie rozporu medzi pravidlom alebo pravidlami povahy *jus cogens* a pravidlom obyčajového práva, ktoré vyžaduje, aby jeden štát priznal imunitu druhému. Podľa názoru Súdneho dvora však takýto konflikt neexistuje. Ak za týmto účelom predpokladáme, že pravidlá práva ozbrojených konfliktov, ktoré zakazujú vraždu civilistov na okupovanom území, deportáciu civilných obyvateľov na otrockú prácu a deportáciu vojnových zajatcov na otrockú prácu sú pravidlami *jus cogens*, tak neexistuje žiaden rozpor medzi týmito pravidlami a pravidlami o imunite štátu. Tieto dva súbory pravidiel upravujú rozdielne záležitosti. Pravidlá štátnej imunity majú procesnú povahu a obmedzujú sa na určenie toho, či súdy jedného štátu môžu vykonávať právomoc vo vzťahu k inému štátu. Netýkajú sa otázky, či správanie, v súvislosti s ktorým je začaté konanie, bolo v súlade alebo v rozpore s právom. (...) Z toho istého dôvodu uznanie imunity cudzieho štátu v súlade s medzinárodným obyčajovým právom neznamená, že sa tým uznáva za zákonnú situácia vytvorená porušením pravidla *jus cogens* alebo že sa tým poskytuje pomoc a podpora pri udržiavaní tejto situácie, a preto nemôže porušovať zásadu uvedenú v článku 41 článkov Komisie pre medzinárodné právo o zodpovednosti štátu.

94. (...) Tento argument nie je posilnený ani tým, že by sa zameriaval skôr na povinnosť protiprávne konajúceho štátu vykonať nápravu, ako na pôvodný protiprávny akt. Povinnosť vykonať nápravu je pravidlo, ktoré existuje nezávisle od tých pravidiel, ktoré sa týkajú prostriedkov, ktorými sa má vykonať. Pravidlá o imunite štátu patria do druhého menovaného súboru pravidiel; (...). Navyše, na pozadí storočia praxe, v rámci ktorej takmer každá mierová zmluva alebo povojnové urovnanie zahŕňali buď rozhodnutie nevyžadovať vyplatenie odškodnenia alebo použitie jednorazových vyrovnaní a započítaní, nie je zreteľné, že by medzinárodné právo obsahovalo pravidlo vyžadujúce vyplatenie plnej náhrady každej jednotlivej obeti ako pravidlo prijaté medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom, od ktorého nie je možné odchýliť sa.

95. Súd nevidí podklad pre tvrdenie, že žiadne pravidlo, ktoré nemá povahu *jus cogens*, nemožno uplatniť, ak by to bránilo presadeniu pravidla *jus cogens*, a to aj bez priameho konfliktu. Pravidlo *ius cogens* je pravidlom, od ktorého nie je povolená odchýliť sa, ale pravidlá, ktoré určujú predmet a rozsah jurisdikcie a kedy sa táto jurisdikcia môže vykonávať, sa neodchyľujú od tých hmotnoprávnych pravidiel, ktoré majú povahu *ius cogens*, a ani súčasťou konceptu *jus cogens* nie je nič, čo by vyžadovalo ich úpravu alebo zamedzilo ich uplatnenie.

97. Súdny dvor na základe toho dospel k záveru, že ani za predpokladu, že konania na talianskych súdoch sa týkali porušení pravidiel *jus cogens*, nebola dotknutá uplatniteľnosť medzinárodného obyčajového práva o imunite štátu.

C. Argument „poslednej možnosti nápravy“:

101. (...) Súdny dvor nemôže akceptovať tvrdenie Talianska, že údajné nedostatky v nemeckých ustanoveniach o náhradách talianskym obetiam oprávňovali talianske súdy zbaviť Nemecko jurisdikčnej imunity. Súdny dvor nemôže nájsť základ v praxi štátov, z ktorej vyplýva medzinárodné obyčajové právo, že medzinárodné právo podmieňuje nárok štátu na imunitu existenciou účinných alternatívnych prostriedkov nápravy. Ani vo vnútroštátnych právnych predpisoch, (...) ani v jurisprudencii vnútroštátnych súdov (...) neexistuje dôkaz, že nárok na imunitu podlieha takejto podmienke. Štáty rovnako nezahrnuli žiadnu takúto podmienku do Európskeho dohovoru ani do Dohovoru OSN.

103. Súdny dvor preto odmieta tvrdenie Talianska, podľa ktorého by Nemecku bolo možné na tomto základe odmietnuť imunitu.

104. Súdny dvor si pri prijatí tohto záveru uvedomuje, že imunita Nemecka voči jurisdikcii v súlade s medzinárodným právom môže zabrániť dotknutým talianskym štátnym príslušníkom, aby sa domohli súdnej nápravy. Domnieva sa však, že nároky (...) by mohli byť predmetom ďalších rokovaní oboch dotknutých štátov s cieľom vyriešiť túto otázku.

107. Súdny dvor preto zastáva názor, že postup talianskych súdov spočívajúci v zamietnutí imunity Nemecka, o ktorej Súdny dvor rozhodol, že podľa medzinárodného obyčajového práva na ňu má Nemecko nárok, je porušením povinností Talianska voči Nemecku.

108. (...) Otázka, či má Nemecko stále zodpovednosť voči Taliansku alebo jednotlivým Talianom za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti, ktoré spáchalo počas druhej svetovej vojny, nemá vplyv na nárok Nemecka na imunitu. (...)

Opatrenia týkajúce sa obmedzení proti majetku patriacemu Nemecku, ktoré sa nachádzajú na talianskom území:

113. (...) Súdny dvor poznamenáva, že imunita, ktorú štáty požívajú voči výkonu rozhodnutia ohľadne majetku nachádzajúcemu sa na cudzom území, ide nad rámec juridikčnej imunity, ktorú tieto štáty požívajú pred cudzími súdmi. Aj keď bol rozsudok vydaný proti cudziemu štátu v súlade s právom, za takých okolností, keď sa cudzí štát nemohol domáhať imunity voči jurisdikcii, z

toho *ipso facto* nevyplýva, že štát, proti ktorému bol vydaný rozsudok, môže byť objektom obmedzujúcich opatrení na území štátu súdu alebo na území tretieho štátu s cieľom výkonu dotknutého rozsudku. Rovnako akékoľvek vzdanie sa jurisdikčnej imunity zo strany štátu pred cudzím súdom samo osebe neznamená, že sa tento štát vzdal svojej imunity vo vzťahu k výkonu rozhodnutia ohľadne majetku, ktorý mu patrí a ktorý sa nachádza na cudzom území. Pravidlá medzinárodného obyčajového práva upravujúce imunitu proti výkonu rozhodnutia a pravidlá upravujúce jurisdikčnú imunitu (chápané *stricto sensu* ako právo štátu nebyť subjektom súdneho konania na súdoch iného štátu) sú odlišné a musia sa uplatňovať osobitne.

118. Stačilo by, ak by Súdny dvor skonštatoval, že je prítomná aspoň aspoň jedna z podmienok, ktoré majú byť splnené predtým, ako bude možné uplatniť akékoľvek opatrenie proti majetku patriacemu cudziemu štátu: že predmetný majetok musí byť používaný pre činnosť, ktorá nesleduje vládne nekomerčné účely, alebo že štát, ktorý majetok vlastní, výslovne súhlasil s vykonaním obmedzujúceho opatrenia alebo že tento štát pridelil predmetný majetok na uspokojenie súdneho nároku (...).

119. V prejednávanej veci je zrejmé, že majetok, ktorý bol predmetom daných obmedzujúcich opatrení sa požíva na vládne účely, ktoré sú úplne nekomerčné, a teda pre účely spadajúce pod výkon suverénnych funkcií Nemecka. Villa Vigoni je sídlom kultúrneho centra zameraného na podporu kultúrnej výmeny medzi Nemeckom a Talianskom. (...) Nemecko ani žiadnym spôsobom výslovne nesúhlasilo s prijatím takého opatrenia, akým je registrácia záložného práva, ani nepridelilo Villu Vigoni na uspokojenie súdneho nároku voči nemu.

120. Za týchto okolností sa Súdny dvor domnieva, že registrácia záložného práva voči Ville Vigoni predstavuje porušenie povinnosti Talianska rešpektovať imunitu Nemecka.

Rozhodnutia talianskych súdov, ktoré vyhlasujú, že rozhodnutia gréckych súdov potvrdzujúce občianskoprávne nároky voči Nemecku sú vykonateľné v Taliansku

124. Najskôr je potrebné uviesť, že žalobný návrh uvedený v treťom tvrdení Nemecka je úplne oddelený a odlišný od tvrdenia uvedeného v predchádzajúcom žalobnom návrhu (...). Súdny dvor sa už ďalej nezaoberá otázkou, či obmedzujúce opatrenie, ako je záložné právo na Villu Vigoni - porušilo imunitu Nemecka voči výkonu rozhodnutia, ale musí rozhodnúť, či talianske rozsudky, ktorými sa vyhlasuje, že rozsudky na peňažné plnenie vydané v Grécku sú vykonateľné v Taliansku, predstavujú samy o sebe - nezávisle od akýchkoľvek následných opatrení na vymáhanie - porušenie imunity Nemecka voči súdnej právomoci. Aj keď medzi týmito dvoma aspektmi existuje súvislosť - keďže obmedzujúce opatrenie proti Ville Vigoni mohlo byť uložené iba na základe rozsudku odvolacieho súdu vo Florencii, ktorý udelil *exequatur* v súvislosti s rozsudkom gréckeho súdu v Livadii - tieto dve otázky však zostávajú zreteľne odlišné. To, o ktorom sa pojednávalo v predchádzajúcej časti tohto rozhodnutia, sa týkalo imunity voči výkonu rozhodnutia; to, ktoré bude Súdny dvor skúmať teraz, sa týka imunity voči súdnej právomoci. Ako sa uvádza vyššie, tieto dve formy imunity sa riadia rôznymi súbormi pravidiel.

125. Súdny dvor potom vysvetlí, ako vníma otázku jurisdikčnej imunity vo vzťahu k (...) žiadosti o *exequatur*. Ťažkosti vyplývajú zo skutočnosti, že v takýchto prípadoch sa od súdu nevyžaduje, aby vyniesol rozsudok priamo proti cudziemu štátu, ktorý sa dovoláva jurisdikčnej imunity, ale aby vykonal rozhodnutie, ktoré už vydal súd iného štátu, o ktorom sa predpokladá, že sám preskúmal a uplatnil pravidlá upravujúce jurisdikčnú imunitu žalovaného štátu.

126. V prejednávanej veci sa zdá, že obidve strany argumentovali tým, že v takom prípade otázka, či súd, ktorý bol požiadaný o *exequatur*, rešpektoval jurisdikčnú imunitu tretieho štátu, jednoducho závisí od toho, či táto imunita bola rešpektovaná zahraničným súdom, ktorý vydal rozsudok vo veci samej proti tretiemu štátu.

127. Vnútroštátnym súdom nič nebráni v tom, aby pred udelením *exequaturu* overili, že cudzí rozsudok nebol vynesený v rozpore s imunitou štátu. Na účely tejto veci sa však Súdny dvor domnieva, že sa musí touto otázkou zaoberať z výrazne odlišného hľadiska. (...) ide o to, či samotné talianske súdy rešpektovali imunitu Nemecka voči súdnej právomoci, keď vyhoveli žiadosti o *exequatur,* a nie o to, či grécky súd (...) rešpektoval jurisdikčnú imunitu Nemecka. V takomto prípade nemusia byť odpovede na tieto dve otázky nevyhnutne rovnaké; Súdny dvor musí venovať iba prvej otázke.

128. Ak je súdu, ako v prejednávanej veci, podaná žiadosť o *exequatur* cudzieho rozsudku proti tretiemu štátu, on sám je vyzvaný vykonávať svoju súdnu právomoc vo vzťahu k dotknutému tretiemu štátu. Je pravdou, že účelom konania o *exequatur* nie je rozhodnúť vo veci samej, ale iba vyhlásiť už existujúci rozsudok za vykonateľný na území iného štátu, ako je štát súdu, ktorý rozhodoval vo veci samej. Úlohou súdu, ktorý rozhoduje o *exequature* teda nie je opätovne skúmať podstatu prípadu vo všetkých jeho aspektoch (...) pri udeľovaní alebo zamietnutí *exequaturu* súd uplatňuje svoju jurisdikčnú právomoc. (...)

130. Z vyššie uvedeného vyplýva, že súd, ktorý bol požiadaný o *exequatur* cudzieho rozsudku vydaného proti tretiemu štátu, si musí položiť otázku, či tento štát požíva imunitu voči súdnej právomoci - so zreteľom na povahu prípadu, v ktorom bol tento rozsudok bolo vydaný - pred súdmi štátu, v ktorom sa začalo konanie o *exequatur*. Inými slovami, musí si položiť otázku, či v prípade, že by on sám začal konanie vo veci samej, ktoré bolo predmetom cudzieho rozsudku, by bol podľa medzinárodného práva povinný priznať imunitu žalovanému štátu (...)

131. Z uvedeného odôvodnenia vyplýva, že talianske súdy, ktoré v Taliansku vyhlásili za vykonateľné rozhodnutia gréckych súdov proti Nemecku, porušili imunitu Nemecka.

Otázky:

1. Akým spôsobom zisťoval MSD existenciu a obsah obyčajových noriem týkajúcich sa imunity štátu?
2. Objasnite rozdiel medzi *acta jure imperii* a *acta jure gestionis.*
3. Môže podľa MSD štát odmietnuť jurisdikčnú imunitu iného štátu, ak tento štát svojím konaním porušil imperatívnu normu (*jus cogens*)?
4. Vysvetlite, aký je vzťah medzi imunitou štátu voči súdnej právomoci a imunitou štátu voči výkonu rozhodnutia. Za akých podmienok je možné vykonať rozhodnutie voči štátu?
5. Vysvetlite, čo je podstatou konania o *exequatur* a akým spôsobom sa má v tomto konaní nazerať na imunitu štátu.

Prípady z medzinárodného práva verejného
Vysokoškolský učebný text

Autori: Mgr. Lucia Bakošová
JUDr. Ľudmila Elbert, PhD.
Mgr. Ľubica Gregová Širicová, PhD.
Mgr. Tímea Lazorčáková, PhD.
Mgr. Lukáš Mareček, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2019
Počet strán: 145
Rozsah: 12,3 AH
Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8152-824-8